

CSAK KRISZTUS LÉGYEN MESTERÜNK

ÖTSZÁZ IDÉZET
LUTHER MÁRTON ÍRÁSAIBÓL
A REFORMÁCIÓ 500. ÉVFORDULÓJÁRA
1517–2017

ÉLŐ VÍZ füzetek 9.

Kiadja
az Evangélikus Missziói Központ – Magyar Evangélikus Rádiómisszió
Budapest, 2017

Felelős kiadó: Szeverényi János

Az idézeteket válogatta és szerkesztette:
Reuss András

A kéziratot gondozta:
Erdészné Kárpáti Judit

Címlap:
Polgár Rózsa: Ötszáz éves a reformáció

A könyv megjelenését támogatta:
Magyarország Kormányának Reformáció Emlékbizottsága és az Emberi
Erőforrások Minisztériuma

500
reformáció

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Megrendelhető:
Evangélikus Missziói Központ: 1164 Budapest, Batthyány Ilona u. 38–40.
Telefon/fax: 06 1 400 30 57, e-mail: evmis@lutheran.hu

Az Élő víz füzetek sorozat korábbi részei,
illetve további kiadványok listája megtalálható
a kiadó honlapján: <http://misszio.lutheran.hu>

TARTALOMJEGYZÉK

A KRISZTUST IDÉZŐ IDÉZETEK (Hafenscher Károly)	11
SZERKESZTŐI ELŐSZÓ (Reuss András)	13
A TÍZPARANC SOLAT	15
Ne legyen más Istened!	18
Ne vedd hiába Istened nevét!	20
Szenteld meg az ünnepnapot!	20
Tiszteld atyádat és anyádat!	22
Gyermekvállalás	22
Gyermeknevelés	23
Az ifjúság képzése	24
Iskolák	24
Műveltség	25
A szülők felelőssége	25
Szülők alkalmatlansága	26
Vezetők felelőssége	26
A hatalmasok felelőssége	27
Isten a gőgösöknek ellenáll	27
Ne ölj!	28
A segítség elmulasztása is bűn	28
Felelősség egymásért	29
Szelídség és harag	30
Szolidaritás	30
A közömbösség ellen	30
Szeretet	30
Az ellenség megsegítése	31
Az ellenség szeretete	32
Ne paráználkodjál!	32
A férfi és a nő egymásnak segítő társai	33
A nő megbecsülése	33

A hitvestárs szeretete	34
Beteg házastárs	34
A legkönnyebben észrevehető bűn	34
Ne loj!	35
A felebarát anyagi javainak védelme	35
Szegények	36
Gazdagok	36
Kapzsiság	37
Az anyagiak rabságában	37
Segítés kapott javainkkal	38
A felebarát javainak gyarapítása	38
Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot!	38
Amit mi is elvárunk másoktól	39
A helyes eljárás	39
Ne kívánd felebarátod házáat!	40
Ne kívánd felebarátod feleségét, szolgáját, szolgálóleányát, jószágát vagy bármiféle tulajdonát!	40
A jogosság látszata	40
A jónak tartott emberek kísértése	41
Elfojtás lehetséges, de nem a kiirtás	41
A Tízparancsolat egészéhez	42
Isten büntetése	42
A HITVALLÁS	44
Hitünket megvallani	46
Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében	46
Felséges Isten	47
Mindenható Isten	47
Isten megismerése	48
Isten szól	49
Isten uralkodása hit által ismerhető meg	49
Isten cselekvése meghaladja az emberi értelmet	50

Isten igazságos	50
Isten gondot visel	51
Az ember szerepe a gondviselésben	52
Aggodalmaskodás	54
Isten hűséges	55
Isten kifürkészhetetlen akarata	56
Isten üdvözítő akarata	56
Isten szeretete az ember iránt	58
A világ Isten jó teremtése	59
Isten és a gonosz	60
Istent szeretni	61
Az ember	62
Szolgai akarat	62
Nincs szabad választása	63
Szükséges tudnivaló	63
A sátán szolgaságában	64
A Lélek hatalma alatt	64
Bűn	65
A bűn fészke	66
Krisztus a remény	67
Elbizakodottság	67
Hálátlanság	68
Az ember a mélyben – Isten szeme előtt	68
Hiszek Jézus Krisztusban	69
Isten titka: Krisztus	70
Beteljesített ígéret	71
Önmagát maradéktalanul megüresítette	71
Emberré lett	72
Mária, Jézus anyja	72
Szenvedett	73
Megfeszítettetett	75
Krisztus áldozata	75

Bűneinket hordozza.....	75
Közbenjáró főpap.....	76
Megváltó.....	76
Szabadító.....	77
Király.....	77
Hit által.....	78
Megigazítás.....	78
Csodálatos csere.....	79
Üdvösséges harc.....	80
Az Úréi vagyunk.....	81
A hit nem költemény.....	82
A hit Isten cselekvésében bízunk.....	83
A hit rászorultság Isten irgalmára.....	84
Bizodalmas hit.....	85
Gyenge hit.....	87
A hitben gyengét segíteni.....	87
Hit és értelem.....	88
Hit és jó cselekedet.....	88
A hit harcában.....	96
Krisztus a vigaszunk.....	96
Papok is vagyunk.....	97
Királyi nép vagyunk.....	98
A kereszt teológiája.....	99
Hiszek a Szentlélekben.....	100
Szentlélek.....	100
Pünkösöd.....	102
A hit teremtője.....	102
Nem akar másról tudni, csak Krisztusról.....	102
Megvilágosít.....	103
Vigasztal és erősít.....	104
Bizonyosságot ad.....	104
Megújít.....	105

Megszentel.....	105
Rajongók.....	106
Egyház.....	106
Isten igéje.....	108
Isten igéjében szól hozzánk.....	108
Isten igéjének megértése.....	110
Szentírás.....	113
Bibliafordítás.....	115
Az Ószövetség és az Újszövetség kapcsolata.....	116
A törvény.....	118
Az evangélium.....	120
A Szentírás magyarázata.....	125
A Szentírás olvasása.....	126
A Szentírás megértése.....	127
Vigasztalást ad.....	127
Az Atya szeretetéről szól.....	128
Isten igéjének hirdetése.....	129
Igehirdetés személyválogatás nélkül.....	130
Felfedi a bűnt.....	130
Krisztus hirdetése.....	131
Bizonyágtétel bátran.....	131
A tanúságtévő nem áll egymagában.....	132
Az igehirdetés egyértelmű beszéd.....	132
A hirdetett ige ereje.....	133
Az igehirdető.....	133
Isten igéjének hallgatása.....	134
Isten igéje olyan, mint a futó pásztás eső.....	134
Istentisztelet.....	135
A végső beteljesedés.....	135
Krisztus visszajövele.....	135
Halál.....	136
Örök élet.....	137

Szentháromság.....	138
AZ ÚRTÓL TANULT IMÁDSÁG	140
Imádkozás.....	142
Az imádság kiváltság.....	143
Az imádság iskolája.....	144
Imádkozás saját szavakkal vagy előírás szerint.....	145
Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy!.....	145
Szenteltessék meg a te neved!.....	146
Jöjjön el a te országod!.....	148
Legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is!.....	149
Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!.....	150
És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!.....	151
És ne vigy minket kísértésbe!.....	152
Próbatétel.....	152
Szenvedés.....	153
Kísértés.....	154
Isten az ellenkező látszat alatt cselekszik.....	156
Botránkozás.....	157
De szabadíts meg a gonosztól!.....	157
Ámen.....	157
A KERESZTSÉG	158
A keresztség Isten rendelése.....	159
A keresztség ajándéka.....	159
A keresztség és a hit.....	160
A keresztség csupán kezdet.....	161
A keresztség meghalás a bűnnek.....	161
Önmagunk átadása.....	163
Egyszeri keresztség.....	163
Mindennapi ruhánk a keresztség.....	163
Életen át tartó folyamat.....	164
Keresztszülő.....	165

AZ ÚRVACSORA	166
A lélek eledele.....	167
Úrvacsorai közösség.....	168
A közösség csak kölcsönösséggel lehetséges.....	170
A szent jegyek.....	171
Lelki közösség Krisztussal.....	172
Krisztus testének és vérének jelenléte.....	173
Az úrvacsora vétele.....	174
Méltó vétel.....	175
Az úrvacsora gyümölcse.....	176
Az úrvacsora a végső veszedelemben.....	177
Bátorítás az úrvacsora vételére.....	178
A BŰNBÁNAT	179
A bűn felismerése.....	181
A bűnös félelme és reménysége.....	181
Isten csak bűnösöket tesz igazzá.....	183
Veszedelmes rátartóság.....	183
Veszedelmes alázkodás.....	184
Bűnbánat.....	184
Bűnvallás.....	185
Gyónás.....	188
Általános bűnvallás.....	189
Titkos gyónás.....	190
A bűnbocsánat utáni vágyakozás.....	190
Nem kényszer.....	192
A gyónás megkedveltetése.....	192
Könyörgés Isten irgalmáért.....	193
Bűnbocsánat.....	193
Feloldozás.....	194
ÉLET KRISZTUSBAN	195
A keresztyén ember szabadsága.....	197
A könnyelmű bizakodás ellen.....	197

Megtérés.....	198
Az új ember.....	199
Egyszerre bűnös és büntelen.....	200
Krisztus követése.....	200
Krisztusnak szolgálni a felebarátban.....	202
A test fegyelmezése.....	203
Krisztusban lenni.....	203
Növekedés.....	204
Szentek.....	205
Az ember cselekedetei.....	206
A hit cselekedetei Krisztus cselekedetei.....	206
Hálás élet.....	207
Szolgalat.....	207
Keresztyén tökéletesség.....	209
A hit hajlíthatatlansága és rugalmassága.....	210
Gondot viselni a testi és földi dolgokról.....	210
Dicsőségvágy.....	210
Alázat.....	211
Ellenkező látszat.....	213
Keresztet hordozni.....	213
Koldusok vagyunk.....	216
FORDÍTÓK.....	217
HIVATKOZOTT KIADVÁNYOK.....	217
EISLEBENTŐL – EISLEBENIG (Szabó József).....	219

A KRISZTUST IDÉZŐ IDÉZETEK

Isten a teremtő, megváltó, célba vezető Ige hirdetését bízta ránk. A megérintett és elhívott ember sokféle módon hirdetheti az igét, de a tény tény marad: nem azért szólunk, mert tudunk beszélni, hanem azért, mert nem tudunk hallgatni...

Isten különleges eszköze, a 16. század első felében élő, semmilyen addigi skatulyába bele nem férő, különleges személyiség, *Martin Luther* ilyen ember volt. Nem tudott hallgatni. A hosszú és kanyargós úton keresett és Krisztusban megtalált Istent hirdette. A rejtőzködő Istent, aki azután kinyilatkoztatta magát az evangéliumban. Krisztus szeretete szorongatta a reformátort, ezért minden gondolatában, szavában, döntésében és cselekedetében a keresztre mutatva prédikált.

Akkor is, amikor felment a szószékre, de akkor is, amikor az egyetemi katedrán állt hallgatói előtt. Akkor is, amikor kiállt, hogy egyházi és világi hatalmasságok előtt megvallja hitét és akkor is, amikor barátjai vagy családja körében asztalhoz ült és a legkülönbözőbb témákról beszélgetett. Akkor is, amikor ünnepélyes pillanatokban kellett megszólalni, s akkor is, amikor szorongattatott, kényszerhelyzetben volt. Akkor is, amikor vigasztalni kellett az egyszerű szász parasztokat és akkor is, amikor szóban vagy levélben magas méltóságokat dorgált vagy éppen dicsért. Prédikált. Hosszú irataiban és rövid, summás megszólalásaiban is igét hirdetett.

A reformáció kezdetének 500. emlékévében – többek között a Reformáció Emlékbizottság támogatásával – közreadott Luther-idézetek ilyen kis igehirdetések. Sokszor emlegetjük Luthert, legtöbbször csak néhány legendás történetet vagy neki tulajdonított mondatot. De tudjuk-e, s akarjuk-e őt pontosan idézni? A jubileumi év biztatás mindannyiunk számára: ne csak emlegessük reformátorunkat, ne csak olvassunk róla, hanem olvassunk tőle. Az itt összegyűjtött idézetek egyrészt segítenek abban,

hogy Luther gondolkodásmódját, teológiájának legfőbb vonásait kivonatossan megismerjük, másrészt pedig kedvet szeretnének csinálni arra, hogy vegyünk kézbe azokat a köteteket – hála Istennek az elmúlt évek óta egyre több ilyen lehetőségünk van – amelyekben jól olvasható és érthető, mai magyar nyelven tanulmányozhatjuk a reformátor iratait.

Köszönet illeti mindazokat, akik fáradozásukkal lehetővé tették e gyűjtemény megjelenését, mindenekelött köszönet illeti Reuss András professzor urat, aki a tőle megszokott precíz alaposággal, tudatos, az olvasót segítő válogatással adja közre az idézeteket.

Legyen áldás e kis könyvecske készítőin és olvasóin egyaránt. Vegyük észre a reformáció 500. évfordulóján is Isten lábnyomát múltunkban, jelenünkben és tőle kapott jövőnkben.

Hafenscher Károly

A MEE Zsinatának lelkes elnöke
Magyarország Kormánya Reformáció Emlékbizottságának
miniszteri biztosa

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

A reformáció evangéliumi örökségét akkor őrizzük meg hűségesen és megindulásának évfordulójára úgy emlékezhetünk méltóképpen, ha megismerjük, ismerjük és élünk is vele.

Az elmúlt évtizedek méltányolható erőfeszítései után Luther Márton műveinek magyar nyelvű megjelentetése új lendületet kapott válogatott műveinek 2011-ben kezdődött kiadásával, melyekből eddig négy kötetet vehetünk kézbe. Remény van arra, hogy ez a munka lendületesen folytatódik.

A jelen válogatás nem nyújt átfogó keresztmetszetet Luther teológiájának egészéből. Inkább szerény terjedelmű idézetgyűjtemény, amely ízelítőt ad belőle és így vezet be a reformátor teológiai gondolkodásába és igehirdetésébe. A rövidebb vagy hosszabb szövegrészek tükröznek valamit abból a szinte páratlan gazdagságból és mélységből, ami Luthernek, Jézus Krisztus tanújának műveiből mindmáig megragadja érdeklődő olvasóit és tudós kutatóit. Ezek a részek érdekesebbek arra, hogy elgondoljunk felettük és a magunk hitével és keresztyénségével szembesítsük. Általuk pedig gazdagodjék hitünk és keresztyénségünk. A kiemelt idézetek további olvasásra ösztönöznek, de a jobb megértés érdekében az összefüggések megkeresését is igényelhetik. Ezért közöljük minden egyes idézet pontos forrását. Esetenként azonban apróbb módosításokkal tettük önmagukban is érthetőkké őket. Bízunk abban, hogy ezek inkább segítik, mintsem zavarják az olvasót, akinek szeretettel tanácsoljuk, hogy ne siessen gyorsan végigolvasni a könyvet, hanem tegye ezt inkább elgondolkodva és medítálva.

A terjedelmes életműből egy vékony kötetre való válogatni gyötrelmes feladat. Tapasztalhatta ezt a szerkesztő, aki 2001 pünkösdjétől 2016 végéig látta el az Evangélikus Élet minden heti számát egy idézettel. Ott a szövegek többé-kevésbé az egyházi év rendjéhez igazodtak. Itt a Kis káté

fő részei kínálták az alapot, amit kissé bővítettünk. A kiadó által megszabott terjedelmi korlátnak pedig úgy tettünk eleget, hogy pontosan ötszáz idézetet választottunk, amit természetesen semmi más nem indokolt, mint Luther 95 tételének 500. jubileumi éve. Az egyes Luther-szövegekben szereplő bibliai idézetek a szövegek fordítói által használt változatban olvashatók.

Bár minél többen mélyednének el abban, ahogyan Luther megértette Jézus Krisztust! Egészen odáig menően, hogy teljesül a reformátornak az a szándéka, hogy még többen fordulnak oda Isten ígéjéhez a Szentírásban.

2016. reformáció havában

Reuss András

A TÍZPARANCSOLAT

1. Ez a szent Tízparancsolat,
Ezt adta Istened, Urad
Még Mózes által régen
A magas Sínai-hegyen.
Szánj meg, Urunk!

2. Én vagyok Urad, Istened.
Bálványaid ne legyenek!
Bízd magad rám mindenestől,
És szeress teljes szívedből!
Szánj meg, Urunk!

3. A te Istened szent nevét
Ne vedd hiába, hanem féld!
Ne igazodj más beszédhez,
Csak amit ő mond és végez!
Szánj meg, Urunk!

4. Az ünnepnapot szenteld meg,
És házad népe is veled!
Te nyugodjál, s ígédjén át
Az Úr végezze munkáját!
Szánj meg, Urunk!

5. Tiszteld atyádat, anyádat,
Szófogadással szolgáljad,
És segítsd, ahol teheted.
Így lesz hosszú az életed!
Szánj meg, Urunk!

6. Ne ölj! Rosszért bosszút ne állj!
 Ne gyűlölj, ne haragudjál!
 Légy béketűrő és szelíd,
 És szeresd ellenségeid!
 Szánj meg, Urunk!
7. Tartsd tisztán házasedet!
 Hű legyen szív és szeretet.
 Légy tiszta szóban, életben,
 És mértékletes mindenben!
 Szánj meg, Urunk!
8. Ne lopd el más javát, pénzét,
 És ne zsarold verejtékét,
 De jóltevőn nyisd meg kezéd,
 És segítsd a szegényeket!
 Szánj meg, Urunk!
9. Ne tégy hamis tanúságot!
 Ne szöld meg felebarátod;
 Védj inkább ártatlanságát,
 És takargasd gyarlóságát!
 Szánj meg, Urunk!
10. Ne kívánd más tulajdonát,
 Se hitvestársát, se házát!
 Csak javát óhajtsd, védelmét,
 Mint hogyha magadnak tennéd!
 Szánj meg, Urunk!

11. Tíz parancs. Azért nyerted mind,
 Hogy megismerhesd bűneid,
 S jól megtanuld, miképp lehet
 Az Úrnak kedves életed.
 Szánj meg, Urunk!
12. A Krisztus segítsen minket,
 Ki nekünk Közbenjárónk lett!
 Mert nélküle bármit teszünk,
 Halált érdemlünk, s elveszünk.
 Szánj meg, Urunk!

(Evangélikus énekeskönyv 1982, 433. sz.)

Ne legyen más Istened!

Mindennél jobban kell Istent félnünk, szeretnünk és Benne bízunk.

Kis káté, 1529 (PK)

Isten az, akitől az ember minden jót vár, és akihez minden bajban menekül. „Istenem van” tehát azt jelenti, hogy szívem szerint bízom és hiszek benne; vagyis egyedül a szív bizodalma és hite alkot Istent vagy hamis istent, ahogyan ezt sokszor mondtam. Ha igaz a te hited és a te bizodalmad, igaz a te Istened is; ahol viszont téves és hamis a bizodalom, ott nincs az igaz Isten sem. Mert e kettő: hit és Isten összetartozik. Mondom tehát: amire szívedet hagyod és bízod, valójában az a te istened. – Ennek a parancsolatnak tehát az az értelme, hogy a szívnek azt az igazi hitét és bizodalmat követeli, amely az egy igaz Isten felé fordul, és egyedül Rajta csüng. Azt akarja tehát mondani: Vigyázz, és hagyd, hogy egyedül én legyek a te Istened, és soha ne keress senki mást, vagyis ha valami jót nélkülözöl, azt tőlem várd, és nálam keresd, ha szerencsétlenség és nyomorúság ér, folyamodjál és ragaszkodjál hozzám. ÉN, én elégítlek meg, és én segítek ki minden nyomorúságból, csak azt ne engedd, hogy máson csüngjön és máson pihenjen meg a te szíved.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 96; Pröhle 1983, 127. PK)

A hitnek két fajtája van. Először Istent hisszük, azaz ha azt hiszem, hogy igaz, amit mondanak róla, ugyanúgy, ahogy igaznak hiszem el, amit a törökről, az ördögről, a poklóról mondanak. Ez a hit inkább pusztas tudás vagy ismeret. Másodszor Istenben hiszünk, azaz ha nemcsak igaznak hiszem el, amit mondanak róla, hanem bizalmamat belé vetem, átengedem magam neki, kapcsolatba merek lépni vele, és kételkedés nélkül elhiszem, hogy olyan és úgy cselekszik, ahogyan mondják róla. Ilyen módon nem hinnék sem a törökben, sem egyetlen emberben, bármilyen dicshimnusz zengenek is róla. Mert bizton elhiszem ugyan, hogy derék ember, mégsem merek teljesen ráhagyatkozni. Ez a hit, amely Istenre teszi mindenét, s arra, amit mondanak róla, legyen szó életről vagy halálról, egyedül ez

tesz keresztyénné, és Istentől mindent elnyer, amit csak akar. Ez nem lakozhat gonosz vagy hamis szívben, mert élő hit, és ezt követeli meg az első parancsolat: „Én vagyok a te Istened, ne legyen más istened!” Ezért az *in* szócska nagyon kifejező, és fordítsunk rá figyelmet, hogy nem ezt mondjuk: hiszek az Atyaistennek, vagy elhiszem az Atyaistenről, hanem: „Istenben, az Atyában, Jézus Krisztusban, a Szentlélekben”. És ez a hit senki másnak nem jár ki, csak Istennek egyedül. Ezért Jézus Krisztus és a Szentlélek isteni voltát azzal valljuk meg, hogy ugyanúgy hiszünk bennük, mint az Atyában. És ahogy ugyanazt a hitet vetjük mindhárom személybe, úgy a három személy is egyetlen Isten.

A Tízparancsolat, a Hiszekegy és a Miatyánk, 1520 (LVM 5: 158. CsZ)

Ebből viszont megértheted, miért kell a hitet olyan nagyra tartani, hogy egyedül az tölti be a törvényt, és minden cselekedet nélkül megigazít. Láthatod ugyanis, hogy az első parancsolat, amely ezt mondja: „Az egy Istent tiszteld!” – egyedül hit által tölthető be. Ha ugyanis tetőtől talpig nem volnál más, mint jó cselekedet, akkor sem volnál igaz, és Istent sem tisztelnéd, sőt az első parancsolatot sem teljesítenéd, mert Istent más-ként tisztelni nem lehet, mint ha neki tulajdonítjuk az igazság és teljes jószág dicsőségét. Aminthogy az valóban őt illeti meg. Ezt pedig nem a cselekedet teszi, hanem egyedül a szív hite, mert nem cselekedettel, hanem hittal dicsőítjük Istent és valljuk igaznak. Ezen a címen egyedül a hit a keresztyén ember igazsága, és minden parancsolat betöltése.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 43–44. PK)

Uram, Istenem, segíts a te kegyelmeddel, hogy e parancsolatot napról napra jobban megtanuljam, megértsem és szívbéli odaadással aszerint cselekedjem! Órizd meg szívemet, hogy többé ne legyek feledékeny és hálátlan, ne szaladjak idegen istenek után, ne keressék vigaszt semminél a földön, sem semmiféle teremtménynél, hanem egyedül, tisztán s igazán nálad maradjak, egyetlen Istenemnél. Ámen, édes Uram, Istenem, Atyám, ámen.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 664–665. BZ)

Ne vedd hiába Istened nevét!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy nevével ne átkozódjunk, ne esküdjünk, ne igazságot ne hazudjunk, se ne csaljunk, hanem nevét minden bajban segítségül hívjuk, imádjuk és hálaadással dicsőítsük.

Kis káté, 1529 (PK)

Tudnod kell azt is, hogyan kell nevét helyesen használnunk. Ezekkel a szavakkal ugyanis: „Ne vedd hiába Isten nevét” egyszerűen azt is tudtul adja, hogy azt nagyon is használnunk kell. Hiszen nevét éppen ezért jelentette ki és adta nekünk, hogy használjuk és hasznunkra legyen. Mivel itt megtiltja azt, hogy a szent nevet hazugságra vagy rosszra használjuk, ebből következik, hogy viszont parancsolja, hogy azt igazságra és minden jóra használjuk. Például igaz eskünél, ha szükség van rá, és megkövetelik, vagy igaz tanításkor is, vagy ha nevét bajban segítségül hívjuk, jó sorban dicsérjük, és hálaival emlegetjük stb.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 105; Pröhle 1983, 138. PK)

Gyómon s megvallom szégyenletes, súlyos bűnöm: egész életemben vétkeztem e parancsolat ellen. Szent nevét nemcsak hogy segítségül nem hívtam, nem dicsőítettem s nem magasztaltam, hanem hálátlanul fogadtam ajándékát. Sőt szent nevét mindenféle szégyenbe s bűnbe kevertem esküdjéssel, hazudozással, csalással stb. Szívem szerint bánom s esedezem kegyelemért és bűnbocsánatért.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 665. BZ)

Szenteld meg az ünnepnapot!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy igéjét és az igehirdetést meg ne vessük, hanem szentnek tartjuk, örömet hallgassuk és tanuljuk.

Kis káté, 1529 (PK)

Itt először azt tanulom meg, hogy az ünnepnap nem hanyatlásra vagy testi gyönyörökre való, hanem hogy azt megszenteljük. De nem mi szenteljük

meg cselekedeteinkkel és gondolatainkkal (hiszen a mi cselekedeteink nem szentek), hanem Isten igéje. Csak ez tiszta és szent egészen, ez szentel meg mindent, ami csak kapcsolatba kerül vele, legyen az akár idő vagy hely, személy, munka, pihenés stb. Mert az ige szenteli meg a mi munkánkat. Pál apostol is azt mondja, hogy az ige és az imádság szentel meg minden teremtményt (1Tim 4,4–5). Ezért e parancsolatból meg kell tanulnom, hogy ünnepnapokon mindenekelőtt Isten igéjét kell hallgatnom s jól meggondolnom, azután ugyanazon ige által hálát adnom, Istent dicsőítenem minden jótéteményéért s imádkozni magamért és az egész világért. Az ige szenteli meg az ünnepnapot, aki így ünnepel. Aki nem így tesz, botránysabban cselekszik, mint az, aki dolgozik ünnepnapon.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 666. BZ)

Mivel tehát Isten igéje annyira fontos, hogy nem lehet nélküle az ünnepnapot megszentelni, tudnunk kell, hogy Isten ezt a parancsolatot szigorúan meg akarja tartatni és megbüntet mindenkit, aki igéjét megveti, és nem akarja sem hallgatni, sem tanulni, különösen abban az időben, amely arra rendeltetett. Nemcsak azok vétkeznek tehát e parancsolat ellen, akik az ünnepnappal visszaélnak és durván megszenteléstelenítik, például azok, akik kapzsiságból vagy könnyelműségből hanyagolják el Isten igéjének hallgatását, vagy korcsmában tanyáznak, leisszák magukat, és részegek, mint a disznók; hanem az a másik tömeg is, amely Isten igéjét úgy hallgatja, mint valami idegen mesét, csak megszokásból jár prédikációra, ha pedig vége az évnek, idén is csak annyit tud, mint tavaly.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 110–111; Pröhle 1983, 145. PK)

Napról-napra úgy mennek a prédikációra s mennek el ismét róla, mint ahogy odamentek; mivel azt hiszik, hogy nincs egyébről szó, mint csak hogy az időt eltöltsék; senki sem gondol arra, hogy abból valamit tanuljon és megtartsa. Így esik meg aztán, hogy némelyik ember három-négy éven át is hallgatja a prédikációkat s mégsem tanul meg annyit, hogy a hitnek csak egy tételére is feleletet tudna adni, amint azt naponként tapasztal-

lom. Elég az a sok minden, ami meg van írva a könyvekben, de még nem ment át minden a szívekbe.

A német mise és az istentisztelet rendje, 1526 (LM 4: 448. PJ)

Tiszteld atyádat és anyádat!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy szüleinket és előljáróinkat meg ne vessük és meg ne haragítsuk, hanem tiszteljük, becsüljük és szeressük őket, nekik szolgálunk és engedelmeskedünk.

Kis káté, 1529 (PK)

Először tehát tanuld meg azt, hogy mi a szülők tisztelete, amelyet ez a parancsolat követel, vagyis azt, hogy mindennél jobban tiszteljük és becsüljük őket, mert ők a mi legnagyobb földi kincsünk. Másodsor pedig: tisztességesen beszéljünk is velük, csúnyán rájuk ne förmedjünk, ne ellenkezzünk és ne hangoskodjunk velük, hanem hagyjuk rájuk, hadd legyen igazuk, és hallgassunk, még ha el is vesztik a mértéket. Harmadszor: cselekedetekkel is, tehát életünkkel és mindenünkkel tanúsítsuk ezt a tiszteletet: szolgáljuk, segítsük és gondozzuk őket, amikor öregek, betegek, törődöttek vagy szegények, és mindezt ne csak örömet, hanem alázatosan és tisztelettel tegyük, mintha Istennek tennénk. Mert aki tudja, hogy őszinte szívvel kell becsülnie szüleit, az nem hagyja őket szűkölködni vagy éhezni, hanem maga elé és mellé ülteti őket, és szolgál nekik azzal, amije van, és ami csak telik tőle.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 113; Pröhle 1983, 148. PK)

Gyermekvállalás

Gondold csak meg: Amikor az okos szajha, a természetes ész, amelyet a pogányok követtek, amikor a legokosabbak akartak lenni, a házasságra néz, fintorgatja az orrát és így szól: Ó, ringatnom kell a gyermeket, pelenkát kell mosni, ágyat rendbe rakni, bűdöset szagolni, virrasztani, amikor sír, ránézni, kiütését és fekélyét gyógyítani, utána az asszonyt ápolni, táplálni, dolgozni, itt is gondoskodni, ott is gondoskodni, ezt tenni, azt tenni, ezt szenvedni és azt szenvedni, és még mindazt a bosszúságot és fáradságot,

amit a házasság megkíván. Ejnye, hát kell ennyire fogolynak lennem? Ó, te nyomorult, szegény férfi, megházasodtál, itt van a jajgatás és a bosszúság. Jobb szabadnak maradni és gond nélkül nyugodt életet élni. Pap leszek vagy apáca, gyerekeimet is erre buzdítom! – Mit szól erre a keresztyén hit? Kinyitja a szemét, és mindezeket a jelentéktelen, kellemetlen és megvetett munkákat a Lélekben szemléli, és észreveszi, hogy valamennyit az isteni jótetszés a legdrágább aranyként és drágakőként díszíti, s ezt mondja: Ó Istenem, mivel bizonyos vagyok, hogy te teremtettél engem férfivá, és az én testemből a gyermeket nemzedted, tudom, bizonyos lehetek, hogy ez neked mindennél jobban tetszik, és megvallom neked, nem vagyok méltó a gyermeket ringatni, pelenkáit mosni és édesanyjáról gondoskodni. Hogyan is jutottam érdem nélkül abba a méltóságba, hogy bizonyossá lehettem: a te teremtményednek és a te legjóságosabb akaratodnak szolgáljak? Ó, milyen szívesen akarom ezt tenni, még ha jelentéktelenebb és megvetettebb lenne is. Nem bosszant hát sem fagy vagy hőség, sem fáradtság vagy munka, mivel bizonyos vagyok, hogy így tetszik neked.

Vom ehelichen Leben, 1522 (A házasság életéről, Bornkamm–Ebeling 3: 189–190. RA)

Gyermeknevelés

Krisztusnak, embereket akarván nevelni, emberré kellett lennie. Ha mi gyermekeket akarunk nevelni, nekünk is velük gyermekekké kell lennünk.

A német mise és az istentisztelet rendje, 1526 (LM 4: 447. PJ)

Édes uraim, fogjatok hozzá ahhoz a dologhoz, amelyet Isten oly igen kíván tőletek, és ami hivatalos kötelességetek, amire az ifjúságnak oly nagy szüksége van, és ami nélkül sem a világ, sem a lélek el nem lehet. Sajnos elég sokáig nyomorogtunk és pusztultunk a sötétségben; elég sokáig voltunk német bestiák. Vegyük már egyszer hasznát eszünknek is, hogy meglássa Isten az ő jósága iránt való hálánkat, és más népek is lássák, hogy mi is emberek és olyan nép vagyunk, amely valami hasznos dolgot tanulhat tőlük, vagy arra taníthatja őket, hogy általunk is javuljon a világ.

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 181–182. ME)

Az ifjúság képzése

Úgy viselkednek, mintha Isten élvezetükre és szórakozásukra adná gyermekeiket. A cselédséget meg arra, hogy csak dolgoztassák, mint a tehenet vagy a szamarat, vagy alattvalóikat arra, hogy önkényeskedjenek velük és magukra hagyják őket, mintha nem rájuk tartoznának, hogy mit tanulnak, vagy hogyan élnek. Senki sem akarja meglátni azt, hogy a mennyei Felség parancsa ez, és ő ezt komolyan számon kéri és megbosszulja, sem azt, hogy milyen nagy szükség van az ifjúság komoly felkarolására. Mert ha a világi és egyházi kormányzásban kitűnő és arra való embereket szeretnénk látni, akkor bizony nem szabad sajnálnunk se szorgalmat, se fáradságot, se költséget gyermekeink tanításánál és nevelésénél, hogy majd szolgálhassanak Istennek és a világnak. Nem is szabad csak arra gondolnunk, hogy hogyan gyűjtsünk nekik pénzt és vagyont, mert Isten bizony nélkülünk is táplálhatja és gazdaggá teheti őket, ahogyan napról napra teszi is. Hiszen azért adott és bízott ránk gyermekeket, hogy akarata szerint neveljük és vezessük őket: másért nem volna szüksége atyára és anyára. Tudja meg hát mindenki, hogy Isten kegyelme elvesztésének terhe mellett köteles gyermekeit mindenekelőtt Isten félelmére és ismeretére nevelni, ha pedig alkalmasak rá, iskoláztatni és taníttatni, hogy ahol szükség van rájuk, használhatók legyenek.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 122–123; Pröhle 1983, 159. PK)

Iskolák

Édes uraim, mennyit kell költenünk évenként puskákra, utakra, hidakra, gátakra és sok más hasonló dolgokra, hogy biztosítsuk a városok békességét és lakóházait: hát miért ne költhetnénk ugyanannyit a szegény, elhagyott ifjúságra is, hogy egy vagy két ügyes embert adhassunk melléjük mint iskolamestert?

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 160. ME)

A töröktől, a háborútól és árvízről félünk, mert tudjuk, mi hasznunk és kárunk van abból, ámde itt az ördögnek szándékát nem látja senki, nem is fél tőle senki, ő csendesen lép be. Bizony helyén való dolog volna, hogy ha

a török ellen való háborúra egy forintot adunk, mikor már szinte rajtunk ütött, akkor e célra (iskolákra) száz forintot adnánk, ha csupán egyetlen gyermeket is tudnánk azzal felnevelni igaz keresztyén emberré; mert egy igaz keresztyén ember különb és több hasznot hajt, mint amennyi kárt az összes emberek a földön okozhatnak.

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 160. ME)

Műveltség

Egy város felvirágzása nem csak attól függ, hogy rengeteg kincset gyűjtenek, erős falakat, szép házakat építenek, sok puskát és páncélt készítenek. Sőt inkább, hogyha ezekből sok van, és ostoba bolondok kezébe kerülnek, annál rosszabb és annál nagyobb ama város kára. Hanem abban van a város igaz java és felvirágzása, boldogsága, üdve és ereje, hogyha minél több művelt, tudós, értelmes, tiszteletre méltó, jól nevelt polgára van. Ezek aztán tudnak kincseket és minden egyéb jót gyűjteni, meg is tudják azokat tartani, és helyesen is tudnak azokkal élni.

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 165–166. ME)

A magam nézetét mondom ki: ha gyermekeim volnának és módom volna rá, úgy azoknak nem csupán a nyelveket és történeteket kellene hallgatniuk, hanem meg kellene tanulniuk énekelni is, meg kellene tanulniuk a muzsikát az egész matematikával együtt. Mert mi ez mind, ha nem merő gyerekjáték, amire a görögök a maguk gyermekeit hajdan megtanították és így bámulatosan ügyes emberek lettek belőlük, később minden egyéb alkalmasak?

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 179. ME)

A szülők felelőssége

Mi másért élünk mi, öregek, mint hogy az ifjúságra felügyeljünk, azt tanítsuk és neveljük? Lehetetlen, hogy az ostoba nép magát tanítsa és fegyelmezze, reánk bízta őket az Isten, akik vének vagyunk és tudjuk, mi jó nekik, és bizony komolyan számon kéri őket rajtunk.

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 163. ME)

Mit használna, ha különben mindenünk megvolna, és igazán szentéletűek volnánk, mégis abba hagynánk, ami életünknek legfőbb célja, tudniillik az ifjúság gondozását. Én is azt tartom, hogy a külső bűnök között Isten színe előtt egy sem terheli annyira a világot, és egy sem szolgál rá borzasztóbb büntetésre, mint az, amelyet mi gyermekeinkkel szemben követünk el, ha nem neveljük őket.

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 163. ME)

Szülők alkalmatlansága

Ezért van úgy most is a világban – panaszkodik miatta mindenki –, hogy fiatal és öreg egyaránt nagyon vad és zabolátlan, nem ismer sem félelmet, sem tiszteletet, meg sem mozdulnak, csak ha bottal hajtják őket, és egymás háta mögött úgy rágalazzák és becsmérlik egymást, ahogyan csak tudják. Isten ezért meg is bünteti őket úgy, hogy mindenféle kár és nyomorúság éri őket. Mert többnyire a szülők sem tudnak semmit: egyik boldon neveli a másikat, és ahogyan ők élnek, úgy élnek majd gyermekeik is.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 115; Pröhle 1983, 150–151. PK)

Vezetők felelőssége

A szülőknek és azoknak, akik hozzájuk hasonló szolgálatot végeznek, prédikálnunk kellene arról, hogyan bánjanak azokkal, akiknek vezetését rájuk bízták. Ha ez nincs is szó szerint a Tízparancsolatban, mégis van róla rendelkezés az Írás számos helyén. Sőt Isten ebbe a parancsolatba is belefoglalja ezt, amikor atyát és anyát említ. Mert nem gazembereket és zsarnokokat akar ebben a hivatásban és a vezetésben, nem is azért ad nekik tiszteletet, vagy jogot és hatalmat a vezetésre, hogy imádtassák magukat, hanem azért, hogy meggondolják, hogy ők maguk is Istennek tartoznak engedelmességgel, és hogy mindenek előtt szívesen és hűséggel teljesítsék hivatásukat. Ne csak táplálják és testileg gondozzák gyermekeiket, házuk népét, alattvalóikat stb., hanem főként Isten magasztalására és dicsőségére neveljék. Ne gondold hát, hogy ez kedvedre vagy saját akaratod-

ra van bízva: Isten szigorúan megparancsolta és kötelelességeddé tette, és neked ezért felelned is kell majd őelőtte.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 122; Pröhle 1983, 158. PK)

A hatalmasok felelőssége

Aki tehát keresztyén fejedelem akar lenni, annak valóban meg kell változtatnia felfogását, hogyha uralkodni és erővel eljárni akar. Mert kárhozott és átkozott minden élet, amelyet valaki a maga hasznára él és keres. Átkozott minden tett, amely nem szeretetből való. Szeretetből valók pedig a tettek akkor, hogyha nem az egyéni kívánságból, haszonból, tiszteletből, kényelemből s boldogságból fakadnak, hanem teljes szívből mások hasznára, dicsőségére és boldogságára irányulnak.

A világi felsőségről, 1523 (LM 3: 399. MrE)

Nap mint nap tapasztalhatjuk, mennyire törtet mindenki a nagy elismeréssel járó megtiszteltetés, hatalom, gazdagság, mesterség és a jó élet után. Az ilyen emberek köré gyűlik mindenki, dörgölöznek hozzájuk, szívesen kiszolgálják őket, mindenki a közelükben akar lenni, hogy nagyságukból valami hasznuk legyen; úgyhogy nem hiába nevez a Szentírás olyan kevés királyt és fejedelmet igaznak. A mélybe viszont senki nem akar tekinteni. Ahol szegénység, megszegyenülés, baj, nyomor és félelem van, onnan mindenki elfordítja a tekintetét. Onnan mindenki elfut, menekül, irtóznak tőlük, magukra hagyják őket, és nem is gondolnak arra, hogy segítsenek rajtuk, vagy támogassák őket, hogy ők is vihessék valamire.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 212. PS és TJ)

Isten a gőgösöknek ellenáll

A történelemben tapasztaltak megmutatják, hogyan hoz elő Isten egy birodalmat, és buktat meg egy másikat. Hogyan emel fel egy fejedelemset, és nyom el egy másikat. Hogyan sokasít meg egy népet, és irt ki egy másikat. Asszíriával, Babilóniával, a perzsákkal, a görögökkel és Rómával is ezt tette, pedig azok úgy képzeltek, örökké fognak uralkodni. Nem az

értelmet, bölcsességet és a jogot szórja szét – hiszen a világ fennállásához ezekre szükség van –, hanem a gőgöt és a gőgösöket. Azokat, akik mindezzel önmagukat szolgálják, Istent nem félik, az igazakat és a jogot üldözik, és így visszaélnék Isten jó adományaival.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 250. PS és TJ)

Ne ölj!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy felebarátunk testét s életét ne bántsuk, és ne ártsunk neki, hanem őt minden testi bajban s életveszélyben segítsük és támogassuk.

Kis káté, 1529 (PK)

Ez a parancsolat tehát azt célozza, hogy senki ne bántsa felebarátját valami gonosz ügy miatt, még ha azt nagyon is megérdemelné. Mert ha tilos a gyilkosság, tilos minden olyan ok is, amelyből gyilkosság származhat. Hiszen van nem egy olyan ember, aki nem gyilkol ugyan, de átkozódik, és olyant kíván, hogy akinek az nyakába szakadna, nem futna vele messzire. Mivel ilyesmire természete szerint hajlik mindenki, és általános szokás az, hogy senki sem akar mástól bántalmat eltűrni, Isten el akarja távolítani azt a gyökeret és forrást, amelytől megkeseredik az ember szíve felebarátja ellen. Szoktatni is akar minket arra, hogy mindenkor magunk elé tartsuk ezt a parancsolatot, nézzük meg magunkat tükrében, tekintsünk Isten akaratára, hívjuk segítségül az ő nevét, és őszinte bizalommal bízunk rá azt az igazságtalanságot, amelyet elszenvedtünk. Így tanulja meg az ember azt, hogy csitítsa haragját, türelmes és szelíd szívű legyen, különösen azokhoz, akik neki okot adtak haragra, vagyis ellenségeihez.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 125; Pröhle 1983, 161. PK)

A segítség elmulasztása is bűn

Nemcsak az vétkezik ez ellen a parancsolat ellen, aki rosszat tesz, hanem az is, aki tudna jót tenni felebarátjával, megvédhetné, megóvhatná és megmenthetné őt, megelőzhetné és megakadályozhatná azt, hogy testét

kár vagy fájdalom érje, de nem teszi meg. Ha elküldöd a mezítelent, pedig fel tudnád ruházni, akkor miattad fagy meg. Ha látsz valakit éhezni és nem adsz ennie, akkor miattad hal éhen. Ugyanígy, ha látsz ártatlanul halálraítéltet, vagy hasonló bajban levőt, és nem mented meg, pedig tudnál rá módot és lehetőséget, akkor te ölted meg őt. Az sem fog segíteni rajtad, ha azzal mented magadat, hogy nem járultál hozzá bajához semmiféle segítséggel, sem tanáccsal, sem cselekedettel: hiszen megvontad tőle szeretetedet, és megfosztottad attól a jótéteménytől, amellyel életben maradt volna.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 125–126; Pröhle 1983, 162. PK)

Felelősség egymásért

Felelősek vagyunk a felebarátainkért minden egyéb bajban és veszélyben is. Ha ég a házuk, akkor hív a szeretet, hogy menjek oda, és segítsek oltani. Ha elegen vannak ott, akik oltani tudnak, akkor hazamehetek, vagy ott maradhatok. Ha vízbe vagy gödörbe esik valaki, akkor nem hagyhatom ott, hanem muszáj odamennem, és amennyire csak tudok, segítenem kell neki. Ha vannak ott mások, akik ezt megteszik, akkor én szabad vagyok. Ha látom, hogy valaki éhezik vagy szomjazik, akkor nem hagyhatom magára, hanem étellel és itallal kell ellátnom, és nem szabad a veszélyt nézmem, hogy ezáltal kárt szenvedek. Mert aki csak addig akar a másikon segíteni, a másikat támogatni, amíg saját életét és javait kár és veszély nem fenyegeti, az a felebarátjának valójában soha nem fog segíteni, mert mindig úgy ítéli majd meg, hogy a segítség neki veszteséget, veszélyt, kárt vagy időpazarlást jelent. Hiszen egyetlen szomszéd sem tud a másik mellett úgy élni, hogy ne kelljen számolnia a veszéllyel, amely a testét, a javait és a családját fenyegeti. Számolnia kell ugyanis azzal, hogy tűzvész vagy bármi más veszedelem tör rá a szomszédból, és elpusztítja őt, javait, családját és mindenét, amije csak van.

Elmenekülhetünk-e a halál elől?, 1527 (LVM 5: 540–541. KÁ)

Szelídség és harag

Kedves felebarátom, még az ördög is szelíd lenne akkor, ha mindenben az ő akarata érvényesülhetne. Azért ér téged a háborúság és a bántalom, hogy tudatára ébresszen annak, hogy mennyire telve vagy haraggal és rossz indulatokkal; ez arra int, hogy igyekezzél a haragot magadból kiirtani és a szelídséget elnyerni.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 79. TJ)

Szolidaritás

Az istenfélő keresztyén embernek az ellenség nyomorúságát is annyira bajnak kell éreznie, hogy saját bajait örvendeteseknek tartsa.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 176. VJ)

A közömbösség ellen

A hitetlenség az oka annak, hogy amikor Isten igazságának, a jognak az összetiprását és a jogtalanság felülkerekedését látjuk, csendben maradunk, nem teszünk ellene, csak hagyunk menni mindent a maga útján. Miért? Attól félünk, hogy ránk támadnak, és annyira kifosztanak, hogy éhen halunk, örökre megalázottá leszünk. Ilyenkor Istennél többre becsüljük a mulandó javakat, és azokat bálványozzuk. Így leszünk méltatlanná Isten vigasztaló ígéréteinek meghallására és megértésére, hogy ő a megalázottakat felemeli, a hatalmasokat pedig megalázza. A szegényeket megelégtíti, és a gazdagokat kiüresíti. Ezért aztán az ő cselekedeteit sem ismerjük meg soha, ami nélkül pedig nincs üdvösség, csak örök kárhozat, amint a zsoldár mondja: „Mivel nem figyelnek az Úr tetteire, sem kezének munkájára, lerombolja, nem építi őket” (Zsolt 28,5).

Magnificat, 1521 (LVM 5: 253. PS és TJ)

Szeretet

Jézus Krisztus, a mi Urunk és Üdvözítőnk megparancsolta – és ez minden keresztyén emberre egyformán vonatkozik –, hogy az emberiség kötelességeivel, vagy még inkább, amint a Szentírás mondja, a könnyőületesség

cselekedeteivel segítsünk a kísértésben és bajban lévőkön (Lk 6,36; Mt 25,34–40). Ez azt jelenti, hogy a betegeket látogassuk meg, a foglyok szabadításán munkálkodjunk, és más hasonló dolgokat cselekedjünk felebarátunk érdekében, mégpedig azért, hogy a meglévő bajt valamennyire enyhítsük. Jézus Krisztus, a mi Urunk ennek a parancsolatnak a legragyogóbb példáját saját személyében mutatta meg. Hiszen ő az emberiség iránt való határtalan szeretetének indítására az Atya kebeléből alászállt a mi nyomorúságunkba és fogságunkba, azaz a mi testünkbe és bajokkal teli életünkbe – s a mi bűneink büntetését magára vette, hogy üdvözítsen bennünket.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 165. VJ)

Szeretnünk kell egymást, és úgy kell cselekednünk egymással szeretet által, ahogyan Isten tette hit által. E szeretet nélkül nincs hit. Ahogyan Szent Pál mondja 1Kor 13-ban: „Ha [...] angyalok nyelvén szólok is, [...] és ha teljes hitem van is, [...] szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok” (1Kor 13,1–2). Kedves barátaim! Nem túl nagy-e a hiány ebben? Nem érzékelem egyikőtökben sem a szeretetet, és úgy látom, nem vagytok hálásak Istennek gazdag kincséért, adományáért.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 216. SzZs)

Az ellenség megsegítése

Vedd csak sorra a te hálátlan ellenségeidet, tégy velük jót és meg fogod tapasztalni, hogy milyen közel, vagy távol állasz ennek a parancsolatnak a szellemétől. De egyúttal meglátod azt is, hogy ennek a cselekedetnek gyakorlása egy életre szóló feladatot jelent. Mert ha a te ellenséged rád szorul, és te nem segítesz rajta – bár tehetséged megvolna hozzá –, akkor ez ugyanannyit jelent, mintha megloptad volna őt; mert köteles lettél volna segíteni rajta. Ilyen értelemben mondja Ambrosius: „Tápláld az éhezőt; ha nem táplálsz, akkor teljes mértékben gyilkos vagy”.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 89. TJ)

Az ellenség szeretete

Tudnunk kell azonban azt is, hogy a jótékonyágnak ellenségeinkre és ellenfeleinkre is ki kell terjednie. Vajon Krisztus tanítása szerint jó tettek nevezhetnénk-e azt, ha mi csak barátainkkal szemben tudunk jótékony-ságot gyakorolni? Hiszen ezt a gonosz ember is megteszi barátjával. Sőt még az oktalan állat is odaadó és jótékony a maga fajtájával. A keresztyén embernek éppen ezért magasztosabb célra kell törekednie, és még az arra méltatlanokkal, gonosztevőkkel, hálátlanokkal, ellenségekkel szemben is jótékony-ságot kell gyakorolnia. Neki is úgy kell tennie, mint a mennyei Atyának, aki felhossa napját mind a jókra, mind a gonoszokra, és esőt ad a hálásoknak és hálátlanoknak egyaránt. Itt tapasztaljuk meg igazán, hogy milyen nehéz is Isten parancsolatai szerint jó cselekedeteket tenni.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 88. TJ)

Ne paráználkodjál!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy tiszták és szemérmesek legyünk szavainkban és cselekedeteinkben, és hogy hitvestársát mindenki szeresse és megbecsülje.

Kis káté, 1529 (PK)

Mivel azonban nálunk mindenféle erkölcstelenség és szemérmetlenség szégyenletes keveréke és szennye megtalálható, ez a parancsolat is érvényes mindennemű paráznaság ellen, akárhogyan nevezik azt. Nem is csupán a külső cselekedetet tiltja, hanem mindennemű okát, ösztönzését és eszközét is; vagyis azt követeli, hogy tiszta legyen szívünk, szánk és egész testünk, ne adjunk se helyet, se segítséget vagy tanácsot szemérmetlenségre. Sőt nemcsak ezt, hanem azt is, hogy óvjunk, védjünk és mentsünk, ahol veszély és baj van, viszont segítsünk és tanácsoljunk, hogy felebarátunk becsülete érintetlen maradjon. Mert ha ezt elmulasztod, pedig megakadályozhatnád, vagy szemet hunysz, mintha nem tartoznék rád, akkor éppen olyan vétkes vagy, mint maga a tettes. Rövidre fogva tehát azt követeli, hogy mindenki tisztán éljen, és felebarátját is erre segítse. Isten tehát

ezzel minden ember hitvestársát körül akarja bástyázni, és megoltalmazni attól, hogy bárki is hozzányúljon.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 127–128; Pröhle 1983, 165. PK)

A férfi és a nő egymásnak segítő társai

Azért, hogy ne elvakultan éljünk, hanem keresztyén módon járjunk, először is szilárdan ragaszkodj ahhoz, hogy a férfi és a nő Isten munkája. Tartsd oda szívedet és szádat, és ne szidalmazd munkáját, és ne mondd rossznak, amit ő maga jónak nevez. Jobban tudja ő, mint te magad, mi a jó és mi használ neked, amikor 1Móz 2,18-ban ezt mondja: „Nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítő társat”. Itt láthatod, hogy a nőt jónak és segítő társnak nevezi. Ha másként látod, bizonyára a te bűnöd, hogy Isten ígését és munkáját sem nem érted, sem nem hiszed. Íme, ezzel a mondással Isten betömi mindazoknak a száját, akik panaszkodnak a házasságra és szidalmazták azt.

Vom ehelichen Leben, 1522 (A házasság életéről Bornkamm–Ebeling 3: 187. RA)

A nő megbecsülése

Halljátok, íme, hogy antikrisztusi förtelem és gyötrellem a nők szerelmének megvetése, vagyis a házassági tilalom. Mert az Isten nőket is teremtet, hogy támogassák a férfit, és azért nem akarja, hogy a szerelem tiltott és megvetett legyen. Csupán a test és az ördög tanítja, hogy a nővel becsületlenül kelljen élni, hogy egyiket a másik után meg kelljen gyalázni, amint eddig a ti drágalátos házasságnélküli (majdnem azt mondtam: becstelen) állapototok cselekedett és még cselekszik. Ez nem nő iránti szeretet, hanem a paráznaság és gyalázat szeretete és keresése a nőknél, és a nőnek nem mint nőt megillető, hanem mint szájhat megillető megbecsülése, úgyhogy többé senki sem szereti és tiszteli őket. De Isten azt akarja, hogy megbecsüljük őket mint nőket, és hogy ezt szívesen és szeretettel tegyük. Ez azt jelenti, hogy legyenek házastársaink, és házastársi szeretettel legyünk mellettük. Ez kedves Isten előtt, de ez nagy dolog és kegyelem.

Intés az ágostai birodalmi gyűlésen egybegyűlt papokhoz, 1530 (LM 6: 38–39. RJ)

A hitvestárs szeretete

Emeljük ki azt is, hogy ez a parancsolat nemcsak azt követeli, hogy tisztán cselekedjék, beszéljen, gondolkodjék és éljen mindenki a maga rendjében, vagyis többnyire a házasság rendjében, hanem hogy szeresse és becsülje is hitvestársát, akit Isten adott. Mert a házasság tisztaságát csak úgy lehet megőrizni, ha férj és feleség mindenekelőtt szeretetben és egyetértésben él egymással, ha őszintén és teljes hűséggel szeretik egymást. Ez ugyanis a legfontosabb dolgok egyike: megszeretteti és megkedvelteti a tisztaságot. Ahol ez a szeretet érvényesül, ott ebből minden parancs nélkül magától következik a tisztaság is.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 130; Pröhle 1983, 168. PK)

Beteg házastárs

Mi van akkor, ha valakinek beteg házastársa van, aki a házasságra képtelenné vált, szabad-e másikat vennie? A világért sem, hanem szolgálj Istennek a betegben, ápd meg és gondold meg, hogy benne Isten neked az üdvösségre való eszközt küldött a házadba, amellyel a mennyet kell megszerezned. Boldog és újra boldog vagy, ha az ilyen adományt és kegyelmet felismered, és házastársadnak Isten kedvéért szolgálsz. Ha azonban azt mondod: De én nem tudom megtartóztatni magamat! – akkor hazudsz. Ha komolyan szolgálsz beteg házastársadnak, és felismered, hogy Isten küldte neked, és hálát adsz ezért, akkor hagyj őt gondoskodni. Bizonyára megajándékoz kegyelmével, úgyhogy nem kell többet elviselned, mint amennyire képes vagy.

Vom ehelichen Leben, 1522 (A házasságról Bornkamm–Ebeling 3: 184–185. RA)

A legkönnyebben észrevehető bűn

Gyónon és megvallom a magam s az egész világ bűnét, hogy sokszor vétkeztem e parancsolat ellen gondolattal, szóval és cselekedettel életem folyamán. Hálátlan voltam e gyönyörű tanítás és adomány iránt, de ezenfelül zúgolódtam is Isten ellen: miért parancsolt tiszta erkölcsöt, és miért nem hagyja büntetés nélkül a tisztátalan züllöttséget? Ráadásul megvettem a

házasságot, kicsúfoltam, átkozottnak tartottam stb. Ennek a parancsolatnak a megszegése a legfeltűnőbb és legkönnyebben felismerhető bűn, nem lehet elleplezni vagy szépíteni. Szívem szerint bánom, és esedezem kegyelemért.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 670. BZ)

Ne lopj!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy felebarátunk pénzét és javait el ne vegyük, se hamis áruval vagy ravaszkodással meg ne szerezzük, hanem segítsünk neki javait megtartani és keresetét javítani.

Kis káté, 1529 (PK)

Ez a legelterjedtebb mesterség és a legnagyobb szövetkezet a földön. Nézzük meg most a világot, és benne valamennyi rendű és rangú embert: olyan az, mint egy hatalmas és terjedelmes tanya, tele cégéres tolvajokkal. Azért nevezik őket „székes rablóknak”, országgrablóknak és útonállóknak, nem pedig kasszafúróknak és besurranó tolvajoknak, akik a készpénzt dézsmálják, mert ők székekben ülnek, nagy és nemes úrnak, tisztességes, becsületes polgároknak hívják őket, és a jogosság látszatával rabolnak és lopnak. – Bizony hallgatnunk kellene a jelentéktelen kis tolvajokról, ha meg akarnánk támadni a nagy hatalmas főtolvajokat (akikkel urak és fejedelmek társalkodnak), akik nem egy vagy két várost, hanem egész Németországot naponta kirabolják.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 131–132; Pröhle 1983, 170. PK)

A felebarát anyagi javainak védelme

Először is azt tanulom meg, hogy felebarátom vagyonát sem titokban, sem nyíltan nem szabad elragadnom, akarata ellenére magamévá tennem. Nem szabad hűtlenül vagy hamisan kereskednem, sem szolgálnom, sem dolgoznom, hogy azt, ami megilletne, tolvaj módon szerezzem meg. Arcom verejtékével kell megkeresnem táplálékomat, hogy becsülettel ehessen kenyeremet! (1Móz 3,19) Továbbá segítenem kell, nehogy a fent említett módon elvegyék felebarátomtól azt, ami az övé (éppúgy tőlem sem). Azt is megta-

nulom, hogy Isten e parancsolat által vagyonomat a jog s a törvény erejével halálos komolyan oltalmába veszi, mivel megtiltja, hogy tőlem valamit is ellopjanak. S ha valaki mégis így tenne, arra büntetést szab ki: bitót s kötelet tartogat számára a hóhér. Ha pedig ez nem hajthatná végre a büntetést, végrehajtja saját maga az Isten. Koldusbotra juttatja az ilyen embereket, amint mondani szokták: aki ifjan lop, agg korában koldul. Hasonlóképpen: álnok szerzeményen nincs áldás. És: ebül szerzett jószág ebül vész el.

Így imádkozzál!, 1535 (LVM 5: 671. BZ)

Szegények

Az egyszerű, szegény ember sérelmeinek a megvédése nem sok hasznot ígér, ezért nem is veszik észre, sokkal inkább a hatalmasok sérelmeit tartják szem előtt; így aztán a szegény ember védtelenül marad. Ki tudná azt elbeszélni, hogy ez a bűn milyen gyakori a keresztyénség körén belül?

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 33. TJ)

Gazdagok

Lehet-e jobban kárhozthatni a gazdagságot, vagy jobban megrémiszteni a gazdagokat annál, minthogy Isten üres kézzel bocsátja el őket? Ó, milyen hatalmas e kettő: ha Isten megelégit, vagy ha Isten elhagy! Hogy is segíthetne ebben a helyzetben bármely teremtmény! Mennyire meg tud rémülni valaki, amikor azt hallja, hogy kitagadta az atya, vagy elveszítette ura kegyét. Mi, hatalmasok és gazdagok bezzeg nem ijedünk meg, amikor azt halljuk, hogy Isten elutasít minket. Sőt még azzal is fenyeget, hogy összetör, lealacsonyít és megüresít. Ezzel szemben mekkora öröm, amikor az apa jóságosan, az uralkodó pedig kegyelmesen fordul felénk. Vannak, akik erre ráhagyatkoznak, s ezért a testről és a vagyonról is képesek lemondani. Olyan nagy biztatást és vigasztalást nyújt nekünk itt Isten, de mi képtelenek vagyunk élni vele. Nem fordítjuk a javunkra, nem adunk érte hálát és nem örülünk neki! Ó, nyomorult hitetlenség! Mennyire makacs és megátalkodott vagy, hogy nem érted ezeket a hatalmas dolgokat!

Magnificat, 1521 (LVM 5: 254–255. PS és TJ)

Kapzsiság

Pál azt mondja: „Minden rossz gyökere a kapzsiság” (1Tim 6,10). Ennek igazságát olyan erőteljesen tapasztaljuk meg gyalázatos és gonosz korunkban, hogy talán egyetlen krónikában sem találni hasonlót. Mert tekint csupán arra az iszonyú, szörnyű gáztettre, amit a kapzsiság a kártékony uzsora révén művel! Arra, hogy néhány finom, értelmes és derék embert is annyira megszállott a kapzsiság ördöge és az uzsora démonja, hogy tudatosan és ép ésszel üzik a nyilvános uzsorát, és így szándékosan és színjőzanul imádják a mammon bálványát, szemtelenül fittyet hányva az isteni kegyelemre és haragra, és ezért nyitott szemmel és nyitott füllel vonulnak, sőt rohannak a pokol tüzébe és az örök kárhozatba.

Martinus Luther doktor figyelmeztetése, 1545 (LVM 5: 358. CsZ)

Az anyagiak rabságában

Ha megfigyeljük a világ folyásában, hogy minden ügy elintézésénél mennyire a pénzvágy az irányadó, akkor igazán nagy feladatot jelent számunkra, ha az Istennel, becsületben akarunk megmaradni. Szinte meg kell rettennünk és borzadnunk ettől a veszedelmes és nyomorúságos élettől, amely a kenyérgond és kenyérért való könyörtelen harc miatt oly nehéz, annyira leköt, hogy szinte rabságunkká lett már.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 86. TJ)

Ha valaki nemcsak jó cselekedeteket, hanem Isten tetszésére és dicséretére csodadolgokat akar művelni, akkor nem kell soká keresnie az alkalmat. Jól vigyázzon magára s arra, hogy az aranyak rabjává ne legyen! Inkább megfordítva, legyen az arany az ő rabjává és az arany keresse az ő kegyeit. Ha tehát valaki nem csüng szívének szeretetével a földi kincseknek, az szabad, csodatevő, boldog ember.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 87. TJ)

Segítés kapott javainkkal

Íme, arra a szabályra van szükség, hogy ami jót Istentől kapunk, az tovább folyjon egyiktől a másikhoz, és közössé legyen, hogy mindenki vállalja embertársát, és úgy bánjon vele, mintha maga volna az ő helyében. Mert ezek a javak Krisztustól folytak és folynak hozzánk, aki minket így vállal, és úgy küzd értünk, mintha ő maga volna az, amik mi vagyunk. Tőlünk tovább folynak ezek a javak azokhoz, akiknek ezekre szükségük van, annyira, hogy hitemet és igazságomat kell Isten elé tennem embertársaim bűneinek elfedezésére és kiengesztelésére, amelyeket magamra vállalok, és azokért úgy vívódom és szolgálok, mintha enyéim volnának: mert Krisztus így cselekedett velünk, mert ez az igazi szeretet és a becsületes keresztyén élet szabálya. Márpedig ez ott igaz és becsületes, ahol igaz és becsületes hit van, ezért mondta az apostol 1Kor 13,5-ben a szeretetről, hogy az nem keresi a magáét.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 66. PK)

A felebarát javainak gyarapítása

Isten először is tiltja ebben a parancsolatban azt, hogy felebarátunkat megkárosítsuk, és igazságtalanságot kövessünk el rajta – ennek különféle módjai is ideértendők: hogy javait és tulajdonát el ne vegyük, ne károsítsuk, és adjuk vissza neki, tiltja továbbá azt, hogy ilyesmit jóváhagyjunk és megengedjünk, sőt inkább el kell háritanunk és meg kell előznünk –; viszont parancsolja, hogy javait gyarapítsuk, javítsuk, ha pedig szűkölködik, segítsünk, adjunk és kölcsönözzünk barátunk, ellenségnek egyaránt.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 135; Pröhle 1983, 174. PK)

Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy felebarátunkat hazugságba ne keverjük, el ne áruljuk, háta mögött meg ne szóljuk, se rossz hírét ne költjük, hanem inkább mentsük, jót mondjunk róla, és mindent javára magyarázunk.

Kis káté, 1529 (PK)

Elsősorban tehát azt célozza ez a parancsolat, hogy mindenki védje meg felebarátja igazát, ne engedje korlátozni vagy elferdíteni, hanem pártolja, és örködjék rajta rendíthetetlenül, akár bíró, akár tanú szerepét tölts be, bármiféle ügryről van szó. Ezzel különösen jogász uraimék elé tűzi azt a célt, hogy igyekezzenek az ügyeket igazságosan és becsületesen intézni. Ami igaz, azt fogadják el igaznak, ne ferdítsenek el, ne szépítsenek és ne hallgassanak el semmit pénzre, vagyonra, tekintélyre vagy hatalomra való tekintettel. Ez ennek a parancsolatnak egyik része, és betű szerinti értelme arról, ami a bíróság előtt történik.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 136; Pröhle 1983, 176. PK)

Amit mi is elvárunk másoktól

Gyónjunk s esedezzünk kegyelméért, mert mi bizony egész életünkben hálátlanok voltunk, vétkeztünk, hazudoztunk, és sokszor hamis, gonosz hírt költöttünk felebarátainkról. Pedig becsületük s feddhetetlenségük védelmére vagyunk kötelezve, hiszen mi is ezt várjuk másoktól.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 671. BZ)

A helyes eljárás

Az volna a helyes eljárás, ha megtartanánk az evangéliumban leírt rendet. Krisztus ezt mondja Máté 18 szerint: „Ha vétkezik ellened a te testvéred, menj el, és intsd meg négyszemközt” (Mt 18,15). Kitűnő, szép tanítást kapsz itt arról, hogy hogyan kell uralkodnunk a nyelvünkön. Nagyon meg kell ezt szívlelnünk a veszedelmes visszaélések miatt! Tartsd meg tehát ezt a rendet: felebarátodat ne szapuld mindjárt mások előtt, és ne szöld meg háta mögött, hanem intsd meg titkon, hogy megjavuljon! Ha pedig más valaki füledbe súgja, hogy ez vagy az ezt tette, tanítsd meg őt is arra, hogy menjen, és intse meg négyszemközt, ha látta a dolgot; ha pedig nem, akkor fogja be a száját.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 139; Pröhle 1983, 179. PK)

Ne kívánd felebarátod házáat!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy felebarátunk házára vagy örökségére álnokul ne törekedjünk, sem a jogosság látszatával azokat meg ne szerezzük, hanem segítsük és támogassuk, hogy azokat megtarthassa.

Kis káté, 1529 (PK)

Ne kívánd felebarátod feleségét, szolgáját, szolgálóleányát, jószágát vagy bármiféle tulajdonát!

Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy felebarátunk feleségét, házanépét vagy jószágát tőle el ne idegenítsük, erőszakkal el ne vonjuk, vagy hűtlenségre ne csábítsuk, hanem arra intjük őket, hogy nála megmaradjanak és teljesítsék kötelességüket.

Kis káté, 1529 (PK)

A jogosság látszata

Fentebb ugyanis a hetedik parancsolat tiltja azt a bűnt, hogy megkaparint-suk mások javait, vagy a felebarátunkéból visszatartsuk azt, amire semmi jogunk sincs. Ez azonban gátat vet annak is, hogy bárkit is elsalogassunk felebarátunktól, még ha a világ szerint becsülettel tehetnénk is, és senki sem merne téged hibáztatni vagy vádolni azzal, hogy jogtalanul szerezted. Mert olyan a mi természetünk, hogy senki sem javall másnak annyit, mint magának: mindenki annyit szerez, amennyit csak tud, a másik meg boldoguljon úgy, ahogyan tud. Ráadásul még tisztességesnek is szeretnénk látszani. Kitűnően tudjuk magunkat szépíteni, és a gonosztevért rejtegetni magunkban. Olyan ravasz ötleteket és szélhámos fogásokat keresünk és találunk ki, – manapság ebben különösen találékonyak vagyunk –, mintha a jobból merítettük volna: szemtelenül merünk érvelni és cáfolni, és ezt még nem is gáznáknak, hanem ügyességnek és előrelátásnak nevezzük. Jogászok és jogi szakértők is segédkeznek ebben, amikor úgy forgatják és tárgítják a jogot, ahogyan az érdekek kívánják, facsarják és kibúvóul használják a szavakat, és nem törődnek méltányossággal és a felebarát javával.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 142; Pröhle 1983, 183–184. PK)

Így bántak régen az asszonyokkal is. Jól ismerték azt a fogást, hogy ha valakinek más tetszett meg, akkor maga vagy mások útján – hiszen sokféle utat-módot lehet kieszelni! – úgy intézte, hogy a férj megharagudjék az asszonyra, vagy az asszony ellenkezze vele, és úgy viselkedjék, hogy kénytelen legyen elbocsátani, és neki átengedni.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 144; Pröhle 1983, 185. PK)

A jónak tartott emberek kísértése

Ez az utolsó parancsolat tehát nem azoknak szól, akik a világ szemében is gazemberek, hanem éppen a „legjobb” embereknek, akik elvárják a dicséretet, és azt akarják, hogy tisztességes és becsületes emberként emlegesék őket, mintha egyáltalában nem vétkeznének az előző parancsolatok ellen.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 143; Pröhle 1983, 184. PK)

Elfojtás lehetséges, de nem a kiirtás

Az utolsó két parancsolat, amely a testnek élvezetekre és földi javakra irányuló gonosz kívánságait tiltja, önmagában világosan érthető. Ezek nem okoznak kárt a felebarátnak. De a síríg elkísérnek bennünket, s az ellenük való küzdelem az utolsó lehelletig folyik bennünk. Szent Pál ezért a kettőt Róm 7,7-ben egybefoglalja. Ezzel olyan célt tűz elénk, amelyet teljesen sohasem érünk el, de ellene halálunk órájáig küzdenünk kell. Olyan szent ember még nem élt, aki ne érezte volna rosszra való hajlamát, különösen pedig akkor, amikor a csábítással együtt az alkalom is megvolt. Mert emberi mivoltunknál fogva velünk születik az eredeti bűn, amelyet el lehet fojtani, de kiirtani soha; legfeljebb a testnek halála által, amely éppen ezért hasznos és kívánatos. Erre segítsen minket az Isten! Ámen.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 94. TJ)

A Tízparancsolat egészéhez

„Én, az Úr, a te Istened, féltőn szerető Isten vagyok! Megbüntetem az atyák bűnéért a fiakat is három, sőt négy nemzedéken át, ha gyűlölnék engem. De irgalmasan bánok ezer nemzedéken át azokkal, akik szeretnek engem és megtartják parancsolataimat.” (2Móz 20,5–6)

Isten büntetéssel fenyegeti mindazokat, akik ezeket a parancsolatokat megszegik. Félnünk kell tehát haragjától és nem szabad ezek ellen a parancsolatok ellen vétkeznünk. Viszont kegyelmet és minden jót ígér mindazoknak, akik ezeket a parancsolatokat megtartják. Szeretnünk kell tehát őt és bízunk benne, és szívesen kell cselekednünk parancsolatai szerint.

Kis káté, 1529 (PK)

(*A Tízparancsolat*) olyan magas mértéket állít, hogy emberi erővel senki meg nem üti, aki pedig megüti, az mennyei, angyali ember, és messze meghaladja a világ minden szentségét. Vedd csak elő, és vizsgálj meg magadat jól, vesd bele minden erődöt és képességedet: majd annyi tennivalót ad, hogy nem keresel és nem becsülsz más cselekedetet vagy szentséget.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 146; Pröhle 1983, 188. PK)

Isten büntetése

Isten kétféleképpen büntet: egyszer kegyelméből, mint jóságos atya és ideiglenesen, másodszor haragjából, mint szigorú bíró és örökké. Ha mármost Isten megfeddi az embert, úgy a természetünk azért oly gyenge és csüggeteg, mivel nem tudja, vajon Isten haragból vagy kegyelemből feddi-e meg, és félelmében, hogy talán haragból teszi, kiáltozni kezd: „Jaj, Uram, ne haragodban feddj meg engem, hanem add, hogy kegyelemből és ideig való legyen a büntetés! Atyám légy, ne pedig bírám!” Ebben az értelemben mondja Szent Ágoston is: „Ó Isten, égess itt, sújtsál itt, verjél itt és kímélj bennünket odaát!” Ezt kéri a zsoltáríró is e helyen, nem mintha egészen büntetlen akarna maradni – mert ez nem volna jó jel –, hanem hogy úgy büntessék, mint gyermeket az atyja. – Hogy pedig ezeket a sza-

vakat (Zsolt 6,2) bűnös ember mondja, vagy a bűnösök nevében Krisztus, azt abból látjuk, hogy büntetést említ, mert Isten büntetése nem az igazság miatt van. Azért minden szentnek és keresztyénnek meg kell ismernie bűnösségét, és félnie kell Isten ítéletét; mert ez a zsoltár mindenkinek szól és nem tesz kivételt. Azért jaj mindazoknak, akik nem félnek, és nem érzik bűneiket, és nyugodalmasan mennek Isten borzasztó ítélete elé, ahol pedig semmiféle jó cselekedet elégséges nem lehet.

Az első bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 28–29. SchT)

A HITVALLÁS

1. Mi valljuk: hiszünk Istenben,
 Menny, föld nagy Teremtőjében,
 ki édesatyánk lett nekünk,
 Hogy mint gyermekei éljünk.
 Táplál ő mindenkor minket,
 Óvja testünket, lelkünket.
 Védelmes, hogy kár ne érjen,
 És ő tart meg a veszélyben.
 Jótévő, áldó, Órizó,
 Mindenható, egy Isten ő.

2. Mi valljuk: hiszünk Jézusban,
 Isten Fiában, az Úrban,
 Ki öröktől Atyjánál van,
 És egy vele méltóságban.
 Szűztől született minékünk,
 Felvette emberi testünk.
 Fogantatott Szentlélektől,
 És megváltott bűneinkből.
 Meghalt miértünk Keresztfán,
 S feltámadt húsvét hajnalán.

3. Mi valljuk: a Szentlélekben
 Hiszünk, mi hű Segítőkben,
 Atya-Fiúval egy Isten.
 Ajándékot oszt nagy bőven.
 Eggyé teszi Krisztus népét.
 Hisszük szentek közösségét.
 Hiszünk a bűnbocsánatban,
 Testünk feltámadásában,
 Hogy utunk végén Minket már
 A mennyben örök élet vár.

(XV. századi német énekvers nyomán, Evangélikus énekeskönyv 1982, 247. sz.)

Hitünket megvallani

A keresztyén ember szíve nem olyan indulatú, hogy ne tudna örülni a vallástételnek; ellenkezőleg, a keresztyén ember nagyon örül a hit megvallásának, különben nem lenne keresztyén. Hitvallást vagy elkötelező teológiai kijelentést tenni azt jelenti – most nem a szavakkal játszom –, hogy valamin kitartóan csüngen, valamit igenelni és megőrizni, valamiben következetesen megmaradni.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 19. JCsE-WÖ-WS)

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében

Hiszem, hogy Isten teremtett engem minden teremtménnyel együtt. Ő adta testemet, lelkemet, szememet, fületem és minden tagomat, értelmemet és minden érzékemet, és ezeket most is fenntartja. Ezért ad nekem ruhát és lábbelit, ételt és italt, házat és gazdaságot, feleséget és gyermeket, szántóföldet, jószágot és mindenféle jót. Testemet s életemet naponként mindennel bőven ellátja s táplálja. Megoltalmaz minden veszedelem ellen. Megvéd és megőriz minden gonosztól. És mindezt csupán atyai, isteni jóvoltából s irgalmasságából cselekszi, és én arra sem érdemes, sem méltó nem vagyok. Mindezért én neki hálaival és dicsérettel, szolgálattal és engedelmességgel tartozom. Ez így igaz!

Kis káté, 1529 (PK)

Először: [...] Mert ami te vagy, amit tudsz, ami a tied, amire képes vagy, az mind Isten teremtménye, amint most száddal megvallod. – Ezért Isten előtt nem dicsekedhetsz mással, mint azzal, hogy semmi vagy, hogy ő teremtett s hogy minden pillanatban semmivé tehet. Az ilyen világos látásról persze az emberi értelem semmit sem tud. Sok kiváló ember kutatta, hogy mi az ég, a föld, az ember és a teremtés, de nem találtak rá! E hitágazattól azonban megtudod – a hit mondja –, hogy Isten teremtett mindent a semmiből (Zsid 11,3). E hitvallás a lelkek édenkertje, hogy sétálgathassunk Isten művei között. – De hosszadalmas lenne erről írni.

– Másodsor: hálát adok azért, hogy Isten jósága által a semmiből teremtettünk, s naponta a semmiből tartatunk meg. Olyan drága teremtmény vagyok, akinek teste, lelke, értelme, öt érzéke van stb., és hogy minket úrrá tett a földön, halakon, madarakon, állatokon stb. (lásd Mózes első könyvének 1–3. része). – Harmadsor: gyónjuk és töredelemmel megvalljuk a mi tehetetlenségünket és hálátlanságunkat, hogy mi mindezt nem vettük szívünkre, nem hittük, meg se gondoltuk, fel sem ismertük, kevésbé tettük ezt, mint az okatlan állatok stb. – Negyedsor: könyörögünk igaz és szilárd hitért, hogy e hitágazat tanítása szerint ezentúl komolyan Teremtőnknek higgyük, és kegyelmes Istenünknek tartjuk Őt.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 673–674. BZ)

Felséges Isten

Ő az Isten, akinek akarata semmiféle indoklásra vagy igazolásra nem szorul, semmilyen szabálynak vagy mércének nem vethető alá, mivel nincsen semmi vele egyenrangú és fölötte való. Minden dolognak ő, az Isten a mértéke! Ha akaratát bármilyen rendszer, szokásjog, indok vagy érdek hátrózná meg, úgy az már nem lehetne Isten akarata. Hiszen amit Isten akar, nem azért helyes, mert így kellett akarnia, hanem éppen megfordítva: azért helyes, mivel ő így akarta. A teremtmény akaratának írnak elő törvényt és indoklást, és nem a Teremtő akaratának!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 157–158. JCsE-WÖ-WS)

Mindenható Isten

Elsőként tehát arról szólok, hogy Isten mindenható, nemcsak lehetőségei, hanem tettei alapján is korlátlan Úr (ahogy mondtam), hiszen különben nevetséges Isten volna. Továbbá arról is, hogy Isten mindent tud, és mindent előre lát, képtelen tévedni, megtéveszteni lehetetlen. Ha ezt a két megállapítást egész szívünkkel és teljes értelmünkkel elismertük, úgy hamarosan annak a mindezekből kikerülhetetlenül következő igazságnak elismerésére kényszerülünk, hogy nem a magunk akaratából teremtettünk, hanem isteni szükségyszerűségből, továbbá hogy nem tetszés szerint

cselekszünk, szabad akaratunk jogán, hanem kizárólag Isten előre látása, tévedhetetlen és megmásíthatatlan terve, akarata szerint.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 167. JCsE-WÖ-WS)

A keresztyéneknek felettébb szükséges tudniuk, hogy Isten nem a véletleneknek szabad teret engedve cselekszik, hanem mindent megváltoztathatatlan, örökkévaló és tévedhetetlen akaratából alkot, tervez és tesz. Ez az a villámcsapás, amely a szabad akaratot teljesen leterítette és megsemmisítette. Így akik a szabad akaratot nagyon is helyeselték, azok vagy tagadják, figyelmen kívül hagyják ezt a villámcsapást, vagy más módot kell találniuk, hogy elhárítsák azt maguktól.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 33. JCsE-WÖ-WS)

Isten megismerése

(Az értelem) Csak azt tudja, hogy Isten van. De hogy valójában ki- és miféle lény az, akit Istennek neveznek, azt nem tudja... Így az értelem szembe-kötösdit játszik Istennel, és mindig levegőt markol és elvétí őt, mert Istennek nevezi azt, aki nem Isten. Nem így tenne azonban, ha nem tudná, hogy van Isten, vagy ha tudná, ki- és miféle igazából Isten. De mivel nem tudja, csak úgy vaktában vagdalkozik, és amit egy cseppet is hasonlónak talál Istenhez, annak rögtön neved ad, Istenként tiszteli és Istennek nevezi, miközben sohasem találja meg az igazi Istent, hanem mindenfelé csak az ördögöt és saját, ördög szülte képzelgéseit látja. Ezért nagy különbség azt tudni, hogy Isten van, és azt, hogy ki- és miféle az Isten. Az első a természetes tudás, amely minden szívbe bele van írva. A másodikra egyedül a Szentlélek taníthat meg.

Der Prophet Jona ausgelegt, 1526 (Jónás próféta magyarázata, WA 19: 206,31–33; 207, 3–13. SzSz; in: Ebeling: Luther, 1997, 176.)

A hitetlenségünk az oka annak, hogy nem tudunk egy kis ideig sem kitartani. Különben láthatnánk, hogy Isten irgalmassága és minden ereje az istenfélőkkel van. Az Úr karja pedig teljes erejével és minden hatalmával

a felfuvalkodottak ellen fordul. Mi, hitetlenek öklünkkel tapogatózva keressük Isten irgalmát és karját. S ha abból nem érzünk semmit, mindjárt azt gondoljuk, hogy elvesztünk, hogy az ellenség győzött, Isten kegyelme, karja és irgalma pedig ellenünk fordult. Azért van ez, mert nem tudjuk, hogy ő hogyan munkálkodik. És emiatt nem ismerjük sem őt, sem irgalmasságát, sem karját. Ő pedig azt akarja, hogy hitben ismerjük meg. Ehhez érzékeinket és értelmünket hagynunk kell, mert szemünk megcsal minket. Azokat ki kell vájnunk és el kell dobunk magunktól (Mt 5,29). Istennek két ellentétes cselekedete ez, amelyekből megtanulhatjuk, milyen is ő: elrejtőzik a bölcsek és okosak elől, de közel van az együgyűekhez és az elnyomottakhoz (Mt 11,25). Ez teszi Istent szeretetre és dicséretre méltóvá, ez ad vigaszt testnek-léleknek és minden erőnknek.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 247. PS és TJ)

Isten szól

Nem mintha *(Isten a Sinai hegyen)* beszélt volna, hisz nincs se szája, se nyelve, se ajka, mint nekünk. Ám aki száját teremtett az összes embernek, az hangot és beszédet is képes teremteni! Hisz senki se szólhatna egy szót se, ha Isten nem adná előre a szánkba! Ezért a hang, a szó, a beszéd Isten ajándéka, éppúgy, mint például a gyümölcsök a fán. Aki tehát a száját teremtette, és beszédet ad bele, az tud szólni, még száj nélkül is.

A keresztyének és Mózes, 1525 (LVM 5: 335; CsZ)

Isten uralkodása hit által ismerhető meg

Az Írás Isten karját olyan erőnek, hatalomnak nevezi, mellyel ő közvetlenül, a teremtmények közreműködése nélkül hat. Csendben és rejtve működik ez, és csak akkor vehető észre, amikor már végbement. Ez a hatalom, vagyis az ő karja csak hit által ismerhető meg.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 245. PS és TJ)

Isten nem a mi értelmünkkel, hanem az ő bölcsességével munkálkodik bennünk az ő tisztasága, nem pedig a mi testi vágyaink szerint. Mert Isten

műve bölcsesség és tisztaság, a mienk balgaság és tisztátalanság; szűnjék meg ez és ünnepeljen az. A mi haragunk, türelmetlenségünk és nyugtalan-ságunk helyett az ő békessége uralkodjék bennünk. Mert a békesség Isten műve, a türelmetlenség pedig a mi testiségünk gyümölcse.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 58. TJ)

Isten cselekvése meghaladja az emberi értelmet

Amit Isten cselekszik, az nem gyermekded, nem is polgári jog vagy világi mód szerint értelmezhető, hanem minden emberi értelmet meghaladó. Hasonlóan ahhoz, ahogyan te sem veszed észre, hogy ezek a tömegek és pártok isteni terv és szándék szerint garázdálkodnak ma a világban, és te közben attól félsz, hogy leszakad az ég. Én azonban – hála Istennek – jól látok, mivel mást és nagyobb dolgokat tudok az eljövendő világról, amelyekhez képest ezek az ijesztőnek tetsző felzúdulások csupán finom fuval-latok vagy szelíden susogó patakok.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 46. JCsE-WÖ-WS)

Istennek szépséges, nagyszerű és nagyon ütőképes kártyalapjai vannak, csupa hatalmas nagyúrból, úgymint császárból, királyokból, fejedelmekből összeválogatva; egyikkel üti a másikat. Erre sok példát mondhatnék csak a mi időnkéből is.

Asztali beszélgetések (6545. sz., in: LVM 8: 694. ML)

Isten igazságos

Isten nagyon megbünteti ellenségeinket és az árulókat, és bosszút áll zsarnokságukért. Így vidám szívvel és bátor tekintettel nézhetünk szembe az Antikrisztussal, a zsarnokokkal és a meghasonlást szítókkal, és meg-állhatunk kevélységük előtt, mert biztosak lehetünk abban, hogy már nem sokáig szántogatnak, aratni pedig bizonyosan nem fognak, hanem (az Antikrisztushoz és minden árulóhoz hasonlóan) érdemük szerint kapják fizetségüket. A rájuk mért büntetések jó része már be is teljesedett, és napra nap szaporodik, még ha ők megátalkodott vakságukban erre ügyet

sem vetnek. De ez már nem a mi gondunk: kóstolgassák csak, amit főztek. Adja a mindenható Isten, mivel ők nem akarnak változni, hogy gyorsan és hamar történjék mindez! Szent nevéért és országának épülésére, minden megszorított és az ördög és az Antikrisztus birodalmában fogságban sínylődő szív vigasztalására. Ámen.

Előszó a Makkabeusok első könyvéhez, 1533 (LVM 5: 458; SzSz)

Isten gondot visel

Ami baj nem következik be, azért marad el, mert a Felséges jobbja megakadályozza. Az Úr jobbja körülöttünk minden oldalról védősáncot épít olyan erővel, mint azt Jóbnaál olvashatjuk (Jób 1,10), hogy tőle a Sátán és minden gonosz dühöngenek, mivelhogy reánk nem ronthatnak. Így látjuk, mennyire szívből kell szeretnünk az Urat.

Tízennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 170. VJ)

Bizony igaz a mondás: „Ember tervez, Isten végez” (Péld 16,9). Amit ember tervez, azt Isten visszájára fordítja, és másképp cselekszik, mint mi terveztük. Már ezért sem lehet kétségbe vonnunk, hogy életünket és cselekedeteinket nem a mi okosságunk, hanem Isten csodálatos hatalma, bölcsessége és jósága irányította. Ebből látjuk, milyen sokszor volt velünk Isten, még akkor is, ha se nem láttuk, se nem éreztük. Mennyire igaza van Péter apostolnak: „Neki gondja van reátok” (1Pt 5,7).

Tízennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 172–173. VJ)

A jó napon gondolj a rossz napokra is! Ez azt jelenti, hogy míg nincsen igazán nagy bajod, légy hálás, és gondolj a valóban nagy bajokra. Így az érezhető bajt is kevésbé érzed. Világos tehát, hogy míg e földön élünk, a fájdalom iránt való érzéketlenség mindig nagyobb az emberben, mint maga a fájdalom. Nem mintha a teljes rossz jelen nem volna, hanem mert Isten jóságosan elrejtí s megakadályozza, hogy egészen felfedezzük és érezzük.

Tízennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 168. VJ)

Miért csodálkozunk hát, ha néha egy kis baj ér bennünket? Lássuk meg ilyenkor ellenségeink baját is! Nem azért, hogy örvendezzünk felettük, hanem hogy együtt szenvedjünk velük. Ők is ki vannak téve minden bajnak, éppen úgy, mint mi.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 176. VJ)

Az ember akkor érzi leginkább, hogy Isten keze felette van, amikor át gondolja élete eltöltött esztendeit. Ágoston ezt mondja: „Ha az ember szabadon választhatná vagy a halált, vagy azt, hogy elmúlt életét még egyszer átélje – tekintetbe véve minden veszélyt és szenvedést, amelyekből nagy nehezen és csak ügyvel-bajjal menekült meg –, a halált választaná.” Nagy igazság ez, ha komolyan mérlegeljük!

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 172. VJ)

Felveted talán, hogy miért nem védi meg maga a mindenható Isten az igazságot? Igen, ő meg tudja ezt tenni, de mégsem akarja egyedül megtenni, mert ő azt akarja, hogy mi vele együtt munkálkodjunk; és azzal tisztel meg bennünket, hogy velünk és általunk viszi véghez nagy művét. S ha mi ezt a kiváltságot nem is vesszük figyelembe, ő akkor is diadalra viszi ügyét és megsegíti a szegényt. Azokat pedig, akik megvetették az általa felkínált kiváltságot, s nem munkálkodtak vele együtt, azokat mint jogtipró cimborákat a jogtiprókkal együtt elkárhoztatja.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 34. TJ)

Az ember szerepe a gondviselésben

Aki egészsége érdekében értelmét nem használja, amivel felebarátja veszélyeztetése nélkül élhetne, az elhanyagolja a saját testét, és vigyázzon, nehogy az Isten elítélje majd őt, mint aki saját magának gyilkosa. Ezen az alapon mondhatná azt is valaki, hogy félredob ételt, italt, ruhát és házat, és hitében vakmerő lesz, és azt mondja: ha az Isten őt éhségtől és hidegtől meg akarja óvni, akkor azt élelem és ruházat nélkül is meg tudja tenni. Így ön-maga gyilkosa lenne. Ráadásul az a még borzasztóbb, hogy aki a saját testét

elhanyagolja, és nem védekezik a pestis ellen, amennyire csak lehet, az sokakat megmérgezhet és megfertőzhet, akik különben egészségesek maradhatnának, ha saját testét – amiért ő felelős – gondozná. Ebben az esetben ő lenne felelős a felebarátaiért, és az Isten előtt többszörös gyilkos lenne. Valóban, az efféle emberek éppen olyanok, mint azok, akik amikor a városban egy ház kigyullad, nem tesznek semmit, és hagyják leégni az egész várost, és azt mondják: ha Isten akarná, megóvná a várost víz és tűzoltás nélkül is.

Elmenekülhetünk-e a halál elől? 1527 (LVM 5: 545. KÁ)

Az a közvélekedés: ha háború vagy a török jön, nem volna szabad senkinek sem a falvakból elmenekülnie, hanem ott helyben kellene várnia az Isten kard általi büntetését. Az talán igaz: aki ilyen erős a hitben, az várjon rá, de ne kárhoztassa azokat, akik menekülnek. – Ugyanígy, ha egy ház ég, nem lenne szabad ki- vagy elfutni, hogy meneküljünk, mert a tűzvész is Isten büntetése. Ha valaki nagy vízbe esik, nem lenne szabad a parthoz úsznia, hanem a vízre – mint Isten büntetésére – kellene bíznia magát. Nosza, ha meg tudod ezt tenni, akkor tedd meg, és ne tedd próbára az Istent, de hagyd, hogy mások is azt tegyék, amit meg tudnak tenni. Hasonlóképpen, ha valaki eltöri a lábát vagy megsérül vagy megharapják, nem lenne szabad meggyógyítani, hanem azt kellene mondania: ez Isten büntetése, amit el akarok hordozni, amíg magától meg nem gyógyul. A téli fagy is az Isten büntetése, amiben meghalhat az ember. Miért mész a tűzhöz vagy a szobába? Légy erős, és maradj a fagyban, amíg újra meleg nem lesz. Ugyanígy nem lenne szabad gyógyszert bevenni vagy orvoshoz menni, mert minden betegség Isten büntetése. Éhínség és szomjúság is szintén nagy büntetés és kínszenvedés, miért eszel és iszol akkor, és miért nem hagyod, hogy bűnhődj – várhatnád, hogy magától elmúljon. Végül az ilyen beszéddel odáig juthatnánk, hogy nem mondanánk többé a Miatyánkot, és nem imádkoznánk: „szabadíts meg a gonosztól. Ámen.” Mert minden gonosz Isten büntetése. Nem kérnénk a jövőben azt, hogy kerüljük el a poklot, mert az is Isten büntetése. Mi lenne ennek a következménye?

Elmenekülhetünk-e a halál elől?, 1527 (LVM 5: 539–540. KÁ)

Aggodalmaskodás

A madarak pedig aggodalmaskodás és fősvényesség nélkül repülnek, nekünk éppen így aggodalmaskodás és fősvényesség nélkül kell dolgoznunk. Ha azonban aggodalmaskodsz és fősvénykedsz, hát akkor csak gyötrődj és fősvénykedj, hogy a sült galamb valóban a szádba repülhessen! De magadra vess, ha azután Isten parancsolatainak betöltését és az üdvösséget így nem tudod elnyerni.

A jó cselekedetekről, 1520 (1992, 8794. TJ)

Nyavalyás hitetlenségünk állja útját annak, hogy Isten bennünket is jólakasson, mi pedig megtapasztalhassuk és felismerhessük munkáját. Mi már előbb jól akarunk lakni és mindennel be akarunk telni, még mielőtt az ínség és a szükség ránk szakadna. Ellátjuk magunkat tartalékkal, még mielőtt ránk törne az ínség és a hiány, hogy ne kelljen Istenre és cselekedetére szorulnunk. Miféle hit az, amit csak akkor érzel, ha megvan minden tartalékod, amivel segíthetsz magadon?

Magnificat, 1521 (LVM 5: 252. PS és TJ)

Elég neki Isten jósága, bármilyen csekély is az ajándék. Ilyen egyszerű Mária szíve. Ellenben a haszonlesőknek és önzőknek lóg az orruk, ha kiderül, hogy nem ők az elsők, és nem ők kapták a legtöbbet. Morognak a dicséret helyett, mihelyt másokkal egyenlők, vagy hátrányt szenvednek. Ilyenek a Máté evangéliumában szereplők, akik zúgolódnak a gazda ellen (Mt 20,11–22). Nem azért, mert igazságtalanul bánt velük, hanem mert egyenlővé tette őket másokkal a bér tekintetében. – Manapság is sokan vannak, akik nem dicsérik Isten jóságát, mert úgy látják, nem kaptak annyit, mint Szent Péter, egy más szent vagy egy másik földi halandó. Azt gondolják, ha nekik is annyi jutott volna, szívesebben dicsérnék és szeretnék Istent. Semmibe veszik, hogy Isten elárasztja őket javakkal, amilyenek a test, élet, értelem, vagyon, tisztesség, barátok, a Nap és minden, ami az emberért teremtett.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 229. PS és TJ)

Isten hűsége

Ha ő valamit ígér, biztosnak kell lenned abban, hogy meg tudja és meg akarja tartani ígéretét. Különböznem tarthatod őt sem igaznak, sem megbízhatónak. Ez pedig hitetlenség, merő istentelenség, a magasságos Isten tagadása. Csak akkor lehetsz biztos és nyugodt, ha tudod, hogy ő mindent biztosan, csalhatatlanul, megváltoztathatatlanul és szükségszerűen tud és akar, ígéretei pedig beteljesednek.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 37. JCsE-WÖ-WS)

A keresztyén hitet teljességgel kioltjuk, Isten ígérete és az egész evangélium összeomlik, ha megengedjük, hogy azt tanítsák nekünk (és mi el is hisszük): nem fontos tudnunk Isten mindenhatóságáról, előre tudásáról és a tettek szükségességéről. A keresztyének egyetlen és legfőbb vigasza ugyanis az, hogy minden nyomorúságukban tudják, Isten nem hazudik, hanem megváltoztathatatlanul mindent véghezvisz akarata szerint, s akaratának sem ellenállni, sem azon változtatni, vagy azt megakadályozni nem lehet.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 37. JCsE-WÖ-WS)

Az okozza az egészséges emberi énnel és a józan értelemmel a legnagyobb megütközést és megbotránkozást, hogy az Isten kénye-kedve szerint embereket hagy cserben, keményít meg, dönt kárhózatba (mintha öröme telnék az emberi bűnökön és az örökkévaló kínokon), akinek nagy irgalmát és jóságát ugyanakkor mindenütt hirdetik. Igazságtalannak, kibírhatatlannak, sőt borzalmasnak tűnik Istenről így gondolkodnunk. Ezen bizony évszázadok óta sok nagy ember megütközött már! Kinek ne lett volna ettől nagy bosszúsága? Én magam is nemegyszer a kétségbeesés legmélyéig megbotránkoztam ebben, s bizony azt kívántam, bárcsak sohasem teremttem volna emberré! Ez akkor történt, mielőtt még felismertem volna, milyen üdvös ez a kétségbeesés, és mennyire közel van a kegyelemhez!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 166. JCsE-WÖ-WS)

Isten kifürkészhetetlen akarata

Isten sok mindent cselekszik, amit ígéjében nem mutat meg nekünk, és sok mindent akar, amelyről ígéjében nem jelzi nekünk, hogy szándékában áll. Így például nem kívánja a bűnös halálát ígéje szerint, de akarja kikutat-hatatlan akaratóval. Nekünk azonban szavára kell figyelniünk, s nem kifür-készhetetlen akaratót kutatni, szent ígéje szerint kell cselekedni, nem pedig kikutat-hatatlan akarata szerint.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 119. JCsE-WÖ-WS)

Isten üdvözítő akarata

Ha tehát a megszentelt indulatokban, tehát a szentekben a test a Lélek el-len küzd, mennyivel inkább harcol Isten ellen az istentelenekben és a sza-bad akaróban! Erről mondja Pál: „ellenségeskedés Istennel” (Róm 8,7). S hogy ez az érv miként erőtlentíti el az én érveimet, és hogyan védi meg a szabad akarót, szeretném én azt látni! Részemről megvallom, ha vala-ha is ez megtörténhetne, nem szeretném, hogy a szabad akarót nekem adják, vagy hogy valami is a kezemben maradhatna belőle, amivel az üd-vösségemért fáradozhatnék. Nem csupán azért, mivel megannyi kísértés és veszély közepette a sok rám törő démonnal szemben védtelen lennék, és nem is tudnám azt megtartani, mert egyetlen démon is sokkal erősebb az embereknél, így aztán egyetlen ember sem menekülhetne meg, még akkor sem, ha semmi veszély, kísértés, démonok nem volnának, mert arra kényszerülne, hogy az állandó bizonytalanságban agyonfárasza magát, öklével csak a levegőt vagdossa. Ha örökké élhetnék és cselekedhetnék is, lelkiismeretem sohasem lehetne teljesen nyugodt, és nem tudhatná biztosan, mennyit kell cselekednie, hogy eleget tegyen az Istennek. Mi-vel minden elvégzett cselekedet után visszamaradna valami kétség: vajon tetszik-e Istennek, vagy talán még ezen túl is elvár tőlem valamit, amint azt az igazak cselekedeteinek példája is mutatja, s én ebből szerencsét-lenségemre sok éven át eleget tanulhattam. De most, hogy Isten üdvössé-gemet kivonta akaratom alól, és önmaga akarata alá helyezte, megígérte, hogy nem cselekedtem vagy erőfeszítésem által, hanem nagy kegyelmes-

ségéből és irgalmasságából ment meg engem, biztos és nyugodt vagyok, hogy ő megbízható, és nem hazudik. Hiszen olyan hatalmas és erős, hogy semmiféle démon, sem egyéb kísértés nem képes őt legyőzni, vagy engem tőle elszakítani.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 260. JCsE-WÖ-WS)

Ha elveszed Isten kiválasztó hatalmát és bölcsességét, mi marad akkor Istenből? Csak egy „sors-bálvány”, aki mindenek fölött vakon cselekszik! Végül pedig ilyen megfontolásból odáig fajulnak a dolgok, hogy az embe-rek Isten tudta és akarata nélkül üdvözülnek, és tudta és akarata nélkül kárhoznak el. Mert ebben az esetben nem megváltoztathatatlan akarata alapján döntene abban, hogy ki üdvözül, és ki kárhozik el, hanem miután mindenkinek felkínálta egyetemes szeretetét, amely hordoz és megke-ményít, továbbá irgalmasságát, amely ösztönöz és büntet, az emberekre bízta volna, hogy üdvözülni akarnak-e vagy elkárhozni, miközben ő esetleg a mórok földjére utazott volna egy ünnepi lakomára, ahogyan Homérosz mondja.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 148. JCsE-WÖ-WS)

Az értelmünk szerint képtelenség, hogy az igazságos és jóságos Isten lehe-tetlent kívánjon a szabad akarattól: bár a szabad akarat képtelen a jóra, és a bűnt kell szolgálnia, Isten mégis felelőssé teszi, sőt még Szentlelkét sem engedi eljutni hozzá. Semmivel sem cselekszik tehát szelídebben és ke-gyelmesebben, amikor embereket keményít meg, vagy megengedi, hogy az ember megkeményedjék. Ezért az értelem majd állandóan ezt fogja is-mételgetni: ez nem a jó és kegyelmes Isten eljárása! Túlságosan is felül-múlja felfogóképességét, mivel nem tudja elhinni, hogy az illet cselekvő és így döntő Isten valóban jó, hanem miután elszakadt a hittől, tapintani, látni és érezni szeretné, hogy valóban jó, és nem rettenetes. Az értelem mindezt csak akkor foghatná föl, ha Istenről ezt mondhatnánk: ő senkit sem keményít meg, senkit sem kárhoztat el, hanem mindenkin megkö-nyörül, mindenkit üdvözít, úgy, hogy a pokol megsemmisül, megszűnik a

halálfélelem is, és nem kell félnie egy elkövetkezendő ítélettől sem. Ezért olyan indulatos az emberi bölcsesség, s ezért mentegeti a jó és igazságos Istent. A hit és a Lélek azonban nem így beszél! Bízunk Isten jóságában, még ha valamennyi teremtményét elkárhoztatná is! És mi haszna van annak, ha ilyen gondolatokkal kínozzuk magunkat, melyekkel a megkezdés vétkét a szabad akaratra hártjuk? Tegyen bár a szabad akarat minden erejével, amit csak akar, egyetlen példával sem igazolhatja, hogy a megkezdés elkerülhető, hacsak Isten nem adja nekünk a Szentlelkét, vagy ha nem tudja bebizonyítani, hogy saját erejéből irgalmat nyerhet.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 150–151. JCsE–WÖ–WS)

Isten szeretete az ember iránt

Isten viszont csakis tisztán szeretetben és jótéteményekben részesített minket, hiszen Krisztus igazságosságát és mindenét, amije volt, latba vetette és odaadta értünk. Kiárasztotta ránk minden jóságát, melynek nagyságát fölmérni senki sem képes; még az angyalok sem tudják fölfogni és megérteni, mert Isten a szeretet földtől az égig magasló, izzó kemencéje.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 237. SzZs)

Isten szeretete nem megtalálja, hanem megteremti azt, ami számára szeretetre méltó, az ember szeretete viszont abból fakad, hogy valamit szeretetre méltónak talált.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 15. 33. NV)

Az ő szeme – ahogy Dániel mondja – ezért mindig a mélybe és nem a magasságba tekint: „Té a kerúbok felett ülsz, és letekintesz a mélységbe vagy a szakadékba” (Dán 3,55). A Zsoltároknak pedig ez áll: „Bár fenséges az Úr, meglátja a megalázottat, és messziről megismeri a fennhéjázót” (Zsolt 138,6). Egy másik helyen ezt olvassuk: „Ki hasonlítható Istenünkhöz, az Úrhoz, aki a magasban lakik, és a mélybe néz, az égre is, a földre is?” (Zsolt 113,5) Mivel ő a leghatalmasabb, és felette nem áll senki, nem tekinthet sem maga fölé, sem maga mellé. És mert senki sem hasonlít hozzá, ezért

csak önmagába vagy maga alá tekinthet. Minél mélyebben van valaki, azt ő annál inkább látja.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 212. PS és TJ)

Az az Atyaisten legdrágább könyörületessége, hogy nem a képzelt, hanem a valóságos bűnösöket üdvözíti, vállalva bennünket bűneinkben, elfogadva teljes elvetésre méltó cselekedeteinket és életünket, míg tökéletessé és teljessé nem tesz bennünket. Közben az ő gondoskodásában és szárnyainak árnyékában élünk, és az ő ítéletétől nem a mi igazságunk által, hanem az ő irgalma által menekülünk meg.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 44. NV)

Isten akaratának indítóokát nem szabad firtatnunk, az inkább imádandó és dicsérendő, mivel egyedül ő a bölcs és igazságos. Soha senkivel nem bánik igazságtalanul, nem meggondolatlan, és nem cselekszik vaktában még akkor sem, ha mindez nekünk néha olyannak tűnik is. A kegyesek megelégszenek ezzel a válasszal.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 53. JCsE–WÖ–WS)

Mária azt nevezi Isten legelső, benne végzett munkájának, hogy rátekin-tett. Ez egyúttal Isten legnagyobb műve is, amiből a többi következik. Mert ha Isten valakihez odafordítja a tekintetét, és ránéz, az csupa kegyelem és üdvösség. Ezt követi Isten minden egyéb cselekedete és ajándéka.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 230. PS és TJ)

A világ Isten jó teremtése

Isten bűneset utáni munkájáról is feltételezheted, hogy „igen jó”, de akkor figyelembe kell vened, hogy nem mi, hanem maga Isten mondja ezt. Az ige ugyanis nem így szól: és látta az ember, hogy amit Isten teremtett, igen jó. Sokkal inkább Isten látja azokat jónak, míg ha mi nézzük, nagyon is rossznak találjuk őket. Ezért a nehéz megpróbáltatások, nyomorúság, tévelygés és pokol, sőt még Isten legjobb cselekedetei is e világ szemében

igencsak rosszak és kárhoztatottak. Van-e jobb Krisztusnál és az evangéliumnál? De a világ szemében van-e átkozottabb nála? Tehát hogy miért jó Isten előtt, ami szerintünk rossz, azt egyedül csak Isten tudja, és azok, akik Isten szemével nézik a világot, azaz a Szentlélek gyermekei.

A szolgai akarat, 1525 (2006, 152. JCsE-WÖ-WS)

Isten és a gonosz

Ebben a világban két birodalom létezik, amelyek kölcsönösen harcolnak egymás ellen. Az egyikben a Sátán uralkodik, akit Krisztus e világ fejedelmének is nevez, Pál pedig az emberek gondolkozását megvakító Gonosznak tekint (2Kor 4,4). Aki akarata szerint tartja fogva mindazokat, akiket a Lélek még nem szakított el tőle; aki nem tűri, hogy foglyait tőle bárki is elragadja, hacsak nem az Isten Szentlelke, mint azt Krisztus egyik példázatában a palotáját békében megőrző Erősről állítja (Lk 11,21).

A szolgai akarat, 1525 (2006, 259. JCsE-WÖ-WS)

Íme, beláthatod, hogy bár Isten engedi a gonoszt, amikor a Gonoszban és a Gonosz által cselekszik, de mégsem cselekszik gonoszul, noha a gonoszt a Gonosz által végezteti el. Mivel ő maga jó, nem cselekedhet gonoszt, de igénybe veszi és használja őket, mint rossz szerszámot, s hatalmának ereje és hatásának érvénye alól nem vonhatják ki magukat!

A szolgai akarat, 1525 (2006, 153. JCsE-WÖ-WS)

A sátán a leghatalmasabb és a legravasabb fejedelem, mint már mondtuk, ahol ő uralkodik, ott az emberi akarat nem lehet szabad és független, hanem csakis a bűn és az Ördög szolgája, aki semmire sem képes, csak arra, amit ura és parancsolója akar. Azt pedig nem tűri, hogy jót akarhasson, bármennyire igyekezzék is, mert még ha a sátán nem parancsolna is neki, a bűn, melynek szolgája, annyira terheli majd, hogy képtelen lesz a jóra.

A szolgai akarat, 1525 (2006, 211. JCsE-WÖ-WS)

Istent szeretni

Amikor az ember megtapasztalja, hogy ő olyan Isten, aki a mélységbe tekint, és csak a szegényeknek, lenézetteknek, nyomorultaknak, szánalmasoknak, elhagyottaknak és a semmiknek segít, akkor szívből kezdi szeretni. Akkor örömtől csordul túl a szív, és ujjong abban az örömben, melyet Istenben talált. Abban a pillanatban ott van a Szentlélek. Ezt a tudást és túláradó örömet ő tanította meg egy szempillantás alatt a megtapasztalásban.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 213. PS és TJ)

Istent az szereti és dicséri igazán, aki kizárólag jóságáért magasztalja, egyedül az ő jóságát tartja szem előtt, és abban leli kedvét és örömét. A szeretetnek és a dicséretnek különös módja ez: tiszta és gyengéd, amilyen szívében a Szűz is.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 220. PS és TJ)

Egyedül Istené az a látás, amely a mélységet, a bajt és a nyomort fürkészi, és egyedül ő van közel minden mélységben lévőhöz. Ahogy Péter mondja: „Az Isten a gőgösöknek ellenáll, az alázatosoknak pedig kegyelmet ad” (1Pt 5,5). Ez Isten szeretetének és dicséretének forrása. Hiszen Istent csak az magasztalhatja, aki előbb meg is szeretete őt. Szeretni pedig csak az tudja őt, aki mélyen és alaposan megismerte. Máshogy nem ismerhető meg, csak a bennünk kinyilvánított, megérett és megtapasztalt cselekedetein keresztül. Isten azonban semmiből sem ismerhető meg annyira, mint irántunk megnyilatkozott, velünk megérettetett, és megtapasztalt cselekedeteiből.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 212-213. PS és TJ)

Azok, akik Istenhez tisztátalanul és haszonleső módon közelednek, csak a maguk javát keresik Istenben. Nem jóságát szeretik és dicsérik, hanem csak arra figyelnek, hogy Isten mennyire jó velük, vagyis mennyire érezteti velük jóságát. Amíg úgy érzik, Isten jó hozzájuk, vidáman énekelnek, és dicsérik nevét. De amikor Isten elrejtőzik, és jósága fényét megvonja

tőlük, elhagyottá és nyomorulttá lesznek, szeretetük nyomban kihuny, dicséretüknek pedig vége szakad. Többé nem Isten elrejtett jóságát szeretik és magasztalják. Ezzel bizonyítják, hogy szívük nem Istennek, az Üdvözítőnek ujjongott, s a jósága iránti igaz szeretet és dicséret szikrája sem volt meg bennük. Nagyobb örömeiket lelték az üdvösségben, mint az Üdvözítőben, az adományban, mint az adományozóban, a teremtményben inkább lelték kedvüket, mint Istenben. Nem tudtak ugyanazok maradni bőségben és ínségben, gazdagságban és szegénységben, ahogy Pál mondja: „Tudok szűkölködni és tudok bővölködni is” (Fil 4,12).

Magnificat, 1521 (LVM 5: 220-221. PS és TJ)

Bizony, aki nem úgy tekinti Isten kegyelmét, hogy őt mint bűnöst megtűri és üdvözíti, hanem egyedül csak az ítéletre tekint, az sohasem fog örülni Istennek, nem fogja szeretni és dicsérni őt. Ellenben, ha azt halljuk, hogy ő minket, bűnösöket felvesz a keresztség szövetségébe, megkímél és napról-napra megtisztít, és ezt szilárdan hisszük, akkor a szívnek örülni kell, és Istent szeretnie és dicsérnie. Ebben az értelemben szól a próféta által: „Könyörületes leszek hozzájuk, amilyen könyörületes az ember a fiához” (Mal 3,17). Ezért kell a magas fenségnek, amely irántunk, szegény, elkárhozott férgecskék iránt kegyelmet és irgalmat tanúsít, hálát adni, és a munkáját a valóságnak megfelelően magasztalni és elismerni.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 146. GA-MA)

Az ember

Szolgai akarat

Egy bizonyos akaratot talán joggal tulajdoníthatnánk az embernek is, de szabad akaratot, amely az Istenre tartozó dolgokban tevékeny, semmiképpen sem, mivel ezt a szabad akaratot lényegét illetően úgy határozták meg, hogy saját belátása szerint Isten irányában képes bármit eltervezni és véghezvinni mindenféle korlát és akadály nélkül. Egy szolgát, aki gazdája uralma alatt él, nem nevezte volna szabadnak. Annál kevésbé nevezhet-

jük az embert vagy angyalt szabadnak, mert mindkettő Isten mindenható uralma alatt él, bűnről és halálról most nem is szólva!

Azolgai akarat, 1525 (2006, 87. JCsE-WÖ-WS)

Nincs szabad választása

Így hát az emberi „akarat” közepén áll, mint valami „teherhordó állat” (Ágoston). Ha Isten vezet, azt teszi, és oda megy, ahová az Isten akarja, mint ahogyan erről az egyik zsoltár is bizonyosságot tesz: „De én mindig veled leszek, mert te fogod jobb kezemet” (Zsolt 73,23). Ha azonban a sátán vezet az orránál fogva, azt teszi, és oda megy, ahová a sátán parancsolja. Nincs szabad választása, hogy a kettő közül melyikhez fusson, és melyiket keresse meg, mert maguk a „lovak” küzdenek azért, hogy foglyul ejtsék és birtokba vegyék.

Azolgai akarat, 1525 (2006, 57. JCsE-WÖ-WS)

Sem az Isten, sem a sátán nem tűri el a tiszta, semleges akarást bennünk, hanem amint azt helyesen állapítottad meg: a szabadság elvesztése után a bűnnek kell szolgálnunk, ami azt jelenti, hogy akarjuk, mondjuk és teszünk a bűnt és a gonoszt.

Azolgai akarat, 1525 (2006, 97. JCsE-WÖ-WS)

Szükséges tudnivaló

Nem bűnös kíváncsiság és felesleges fáradozás, hanem elsősorban is az üdvösséget szolgáló és minden keresztyén számára szükséges tudnivaló, hogy akarunk tehet-e valamit az üdvösség dolgában, vagy netán semmire sem képes. Sőt, mi több, ez ennek a vitának a főtémája, ez ennek az ügynek a lényege! Mi azon fáradozunk, hogy megvizsgáljuk, mire képes az emberi akarat, mit szenved el, és hogyan viszonyul Isten kegyelméhez. Ha ezt nem tudjuk, semmit nem tudunk a keresztyénségről, s rosszabbul állunk, mint a pogányok. Aki ezt nem ismeri el, lássa be, hogy nem keresztyén! Aki ezt tagadja és megveti, tudja meg, hogy a keresztyénség legnagyobb ellensége! Mert ha nem tudom, hogy én mit, mennyit és meddig tehetek

Isten felé, akkor az is ugyanolyan mértékben válik számomra bizonytalan-ná és ismeretlenné, hogy ő mit, mennyit és meddig munkálkodik bennem. Mert bizony ő az, aki mindent mindenekben véghezvisz (1Kor 12,6). Ha pedig Isten művét és hatalmát nem ismerem, úgy őt magát sem ismerem. Ha nem ismerem, akkor nem tisztelhetem, nem dicsérhetem, neki hálát nem mondhatok. Az Urat szolgálni mindaddig nem tudom, míg nem látom világosan, hogy mit tulajdoníthatok magamnak, és mennyit kell Isten javára írnom.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 31. JCsE-WÖ-WS)

A sátán szolgaságában

Az ember szabad akarata, különösen a szíve, annyira a sátán szolgaságába került, hogy amennyiben Isten Szentleke által valamilyen csodálatos módon föl nem ébred benne, önmagától sem látni, sem hallani nem tudja az égbekiáltóan nyilvánvaló és szembetűnő, olykor még kézzel is tapintható dolgokat. Ekkora az ember szívének nyomorúsága és vaksága!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 83. JCsE-WÖ-WS)

A Lélek hatalma alatt

Ha valóban hisszük, hogy Isten mindent előre tud, és mindent eleve elrendel, úgy az ő előre tudása és eleve elrendelése tévedhetetlen és megakadályozhatatlan, s ezért akarata nélkül semmi sem történhet. Ez az, amit értelmünknek kényszerűen el kell fogadnia. Egyszersmind tudomásul kell vennie, hogy szabad akarat a tapasztalat szerint sem az emberben, sem az angyalokban, sem bármilyen más teremtményben nem létezik. Mivel hisszük, hogy a Sátán e világ fejedelme, aki Krisztussal, Isten országával szembeáll, és mindent megtesz, hogy a fogva tartott emberek szabadon ne bocsáttassanak, hacsak a Lélek kényszerítő ereje rá nem bírja őt az elengedésükre, így ismét csak nyilvánvalóvá válik, hogy szabad akarat egyszerűen nincs. Ha tehát hisszük, hogy az ősbűn annyira megrontott minket, hogy még azoknál is, akiket a Lélek vezérel, igen nyomasztó nehézségeket okoz azáltal, hogy a jó ellen harcolnak, úgy világos, hogy azon emberekben, akik

Lélek nélküliek, semmiféle erőlködés nem maradhatott meg a jóra, hanem csakis a gonoszra.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 264. JCsE-WÖ-WS)

Bűn

A bűn az Írások értelmében nem egyedül a testi cselekedeteket jelenti, hanem minden dolgot, ami külső cselekedetekre unszol és buzdít, vagyis a szív mélyét, annak minden erejével együtt. Ezért bünt cselekedni annyit tesz, hogy az ember mindenestül áldozatává lesz és belesodródik. Mert nem külső cselekedetektől származik a bűn, hanem testestül-lelkestül rohan abba az ember. Az Írás pedig főképpen a szívre tekint, ebből is minden bűn gyökerére és fő forrására, azaz a szív hitetlenségére. S amiképpen egyedül a hit igazít meg és a Lélek ad kedvet ahhoz, hogy külsőleg jót cselekedjünk, úgy egyedül a hitetlenség vétke, hogy a testet külsőleg gonosz cselekedetekre serkenti, amint Ádámmal és Évával esett a Paradicsomban (1Móz 3).

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 295; SzSz)

Akár hisszük, akár nem, való igaz, hogy az ember semmiféle gyötrelme sem lehet súlyosabb, mint a benne lakozó rossz. Mert igen sokkal több s nagyobb a bennünk lévő rossz, mint az, amit elszenvedünk. Ha érezné az ember a saját magában lévő rosszat, a poklot érezné, mert az ember magában hordja a poklot.

Tízennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 167. VJ)

Az a test, amelyben szüntelenül élünk, olyan természetű, hogy nem bízik és nem hisz Istenben, állandóan gonosz kívánságokkal és gondolatokkal foglalkozik, úgyhogy naponként vétkezünk szóval és cselekedettel, tettel és mulasztással. Lelkiismeretünk ettől nyugtalanná válik, mert fél Isten haragjától és ítéletétől, és elejtí az evangéliumból merített vigasztalást és bizodalmat. Ezért tehát szüntelenül szükségünk van arra, hogy ide meneküljünk, vigasztalást keressünk, és ezzel lelkiismeretünket ismét talpra segítsük.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 177; Pröhle 1983, 224. PK)

Miért nem érezzük hát ezt az igazi rosszat? Azért, mert Isten úgy intézkedik, hogy az ember legbenső gonoszságának a láttán össze ne roskadjon. Amikor Isten ezt a legbensőbb rosszat elfedezi, és csak sejteti valamilyen érezhető bajjal, azt akarja, hogy legbensőbb gonoszságunkat csak a hit lássa meg. Azért a rossz napon ne feledkezzél meg a jókról (JSir 11,26). Gondold meg, milyen áldás, hogy nem ismered a rosszat mindenestől! Erre a jóra gondoldj, s akkor az érezhető baj is kevésbé gyötör.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 168. VJ)

Azt látjuk az emberek életében nap mint nap, hogy a békés, jó időkben sokkal borzalmasabb bűnök és erkölcstelenségek fordulnak elő, mint háború, pestis, vagy más csapás idején.

A jó cselekedetokről, 1520 (1992, 29. TJ)

A bűn fészke

A testet és a lelket ne úgy értsd, mintha egyedül a test volna a paráznaság helye, és a lélek, ami a szív legmélyén lakozik. Mert testnek mondja Pál, Krisztushoz hasonlóan (Jn 3,6) mindazt, ami testtől született, az egész embert testestül-lelkestül, az értelemmel és minden érzékével együtt, mivel ezek egytől-egyig a testhez igazodnak. Tudd tehát, hogy azok is testinek neveztetnek, akik kegyelem híján a magasztos lelki dolgokról mindenfélét képzelegnek, tanítanak és összefecsegnek: mindezt pedig jól megtanulhatod a test cselekedeteiből (Gal 5,19–20), mert Pál így nevezi az eretnekséget és a gyűlölködést is. Róma 8-ban pedig azt tanítja, hogy a test kedvéért gyengítették a törvényt, amit nem egyedül a paráznaság miatt mond, hanem minden bűn, legfőképpen a hitetlenség, e leglelkibb vétek felől (Róm 8,3). Lelkinek tartsd ekképpen mindazt, ami látható cselekedetekkel jár, amint Krisztus is legmosta a tanítványok lábát, és Péter hajóra szállt, hogy kivesse a hálóját. Vagyis testi az az ember, aki külső- és belsőképpen abban él és munkálkodik, ami a test szükségének és a mulandó életnek szolgál, lelki

pedig az, aki külső- és belsőképpen a léleknek és az eljövendő életnek szolgálatára munkálkodik.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 297; SzSz)

Krisztus a remény

Maradjunk tétlenek, mivel semmi mást nem teszünk, csak bűnt? Így válaszolok: Nem! Hanem ezeket hallva borulj le, és kérd a kegyelmet, és reménységedet vessed a Krisztusba, akiben üdvösségünk, életünk és fel-támadásunk van.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 26. NV)

Elbizakodottság

Ó, mi szerencsétlen emberek! Ha csak egy kevés vagyon, hatalom vagy tisztelet adatik nekünk, vagy egy kicsit is csinosabbak vagyunk másnál, már nem tűrjük a kisebbet magunk körül, és fellengzősségünknek nincs határa. Hát még ha hatalmas vagyont szereznénk?! Azért hagy meg minket Isten szegénységben és nyomorban, mert elpazarolnánk drága ajándékait. Többre tartanánk magunkat, mint azelőtt. Ahogy gyarapodik vagy apad vagyunk, úgy nő vagy csökken bennünk a gőg. Mária szíve azonban szilárd és változatlan marad, engedi, hogy Isten az ő akarata szerint munkálkodjék benne, s ebből a maga számára csupán vigaszt, örömet és Istenbe vetett bizalmat merít. Nekünk is ezt kellene tennünk. *Magnificatunk* akkor szólna igazán.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 220. PS és TJ)

Isten előtt senki nem dicsekedhet anélkül, hogy ne vétkezne, és ne esne káromlásba. Dicsekedni kizárólag az ő jóságával és kegyelmével lehet, amit rajtunk, méltatlanokon mutatott meg, hogy egyedül Istent szeressük és dicsérjük, ne magunkat.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 223. PS és TJ)

Mennyivel nehezebb gazdagságban és nagy tisztelettől övezve vagy hatalommal a kézben mértéket tartani! Sokkal inkább, mint szegénységben, szegényben és erőtlenségben, mivel a gazdagság, a csodálat és a hatalom könnyen rosszra csábít. Annál inkább dicséretre méltó Mária szívének tisztasága, mivel ilyen nagy megtiszteltetést követően sem esik kísértésbe. Úgy tesz, mintha észre sem venné azt, megmarad az igaz úton. Csak Isten jóságába kapaszkodik, melyet nem lát és nem érzékel. Nem törődik a látható javakkal, nem leli bennük kedvét, nem keresi bennük a maga hasznát.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 222. PS és TJ)

Lehetetlen, hogy ne fuvalkodjék föl saját jó cselekedetei alapján az, aki még nem üresedett meg és nem semmisült meg szenvedések és gonosz dolgok révén, és ezért még nem tudja, hogy ő maga semmi, és a jó cselekedetek nem az övéi, hanem Istenéi.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 29. NV)

Hálátlanság

A madár dalol, és örül annak, hogy énekel, és nem elégedetlenkedik, amiért nem tud beszélni. A kutya boldogan és elégedetten ugrál, bár nem tud gondolkodni. Minden állat beéri azzal, amije van, és szeretettel és dicsérrettel szolgálja Istent. Csak a mohó, önző szemű ember telhetetlen és hálátlan. Gőgje miatt mindig első és a legjobb akar lenni; Istent sem akarja tisztelni, hanem elvárja, hogy az tisztelje őt.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 229-230. PS és TJ)

Az ember a mélyben – Isten szeme előtt

A *humilitas* tehát – amiről Mária beszél – nem más, mint lenézett, jelentéktelen, nyomorult sors vagy állapot, mint amilyenben a szegény, beteg, éhező, szomjazó foglyok, szenvedők és haldoklók vannak. Amilyenben Jób is volt kísértései között, és Dávid a hatalomból való elűzetésekor, vagy Krisztus és a keresztyének a maguk nyomorúságában. Ez az a mélység,

amelyről korábban azt mondtuk, hogy Isten szeme mindig a mélybe, az emberek pedig a magasba tekintenek: a tekintélyes, kiemelkedő és sikeres sorsokra. Jeruzsálemet is ezért nevezi az Írás olyan városnak, amelyre Isten rátekin (Zak 12,4). Ez azt jelenti, hogy a keresztyénség is megvetett, a világ szemében jelentéktelen, lenézett. Ezért tekint rá Isten, és tartja rajta állandóan a szemét, ahogy mondja: „Rajtad lesz a szemem” (Zsolt 32,8).

Magnificat, 1521 (LVM 5: 223. PS és TJ)

Mert ha Isten nem teremt is bűnt, nem szűnik meg a Lélek elvesztése után a bűn által megromlott emberi természetet alakítani és jobbitani, ahogyan egy szobrászművész hibás fából is szobrot farag. Amilyen a természete, olyan az ember! Isten tehát ebből az Ádám-természetből formálja és alakítja.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 152. JCsE-WÖ-WS)

Hiszek Jézus Krisztusban

Hiszem, hogy Jézus Krisztus – az Atyától öröktől fogva született valóságos Isten és a Szűz Máriától született valóságos ember – az én URAM, aki engem, elveszett és megítélt embert megváltott: minden bűntől, a haláltól, és az ördög hatalmából megszabadított és magáévá tett, nem arannyal, sem ezüsttel, hanem szent és drága vérével, ártatlan szenvedésével és halálával, hogy egészen az övé legyek, az ő országában őalatta éljek s őt szolgáljam örök igazságban, ártatlanságban és boldogságban, mert ő feltámadott a halálból, él és uralkodik örökké. Ez így igaz!

Kis káté, 1529 (PK)

E szavaknál ugyancsak nagy fényesség ragyog fel, s arra tanít, hogy Jézus Krisztus, Isten Fia megvált a haláltól, noha a teremtés után Ádám bűne által annak prédájává lettünk, s örökre el kellett volna vesznünk. Helyénvaló, hogy amint az első hitágazattal kapcsolatban magadat Isten teremtményei közé kellett sorolnod, s ebben ne is kételkedj, úgy itt is a

megváltottak közé sorold magad, s ne kételkedjél benne. Minden egyes szóhoz tedd oda azt a szócskát: *mi!* Tehát: Jézus Krisztus a mi Urunk, miérettünk szenvedett, miérettünk halt meg, miérettünk támadott fel, úgyhogy mindez a miénk és minket illet, s hogy te beletartozol ebbe a *mi*-be, amint a szó maga is mondja. – Másodszer: szívünk szerint adjunk hálát ezért a nagy kegyelemért, s örvendezzünk a megváltás felett. – Harmadszor: valljuk meg s gyónjuk meg mélységes töredelemmel, hogy Isten nagy kegyelmét milyen szégyenletes hitetlenséggel és kételkedéssel szoktuk fogadni. Mennyi mindent kell itt számba vened! Mennyi bálványozást követtél el, amikor embereknél vagy babonában kerestél segítséget, avagy saját erődben és képességeidben bíztál! Mert mindez ellenkezik a megváltással. – Negyedszer: könyörögj, hogy Isten téged a Jézus Krisztusba, a te Uradba vetett igaz s tiszta hit által ezentúl mindvégig megtartsion!

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 674. BZ)

Isten titka: Krisztus

Ki hallott valaha arról, hogy az embernek víztől és Lélektől való újjászületésre van szüksége? Ki gondolt valaha arra, hogy az Emberfiának fel kell emeltetnie, hogy mindenki, aki hisz benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen? A legnagyobb bölcselőink gondoltak-e éles eszükkel valaha is erre? Vagy talán a világ legnagyobbjai ismertek-e valamit is ebből a bölcseségből? Törekedett-e valaha is erre a szabad akarat? Vajon nem azt vallja-e Pál, hogy ez a bölcsesség bizony elrejtett, a próféták által megjövendölt, s az evangéliumokban kinyilatkoztatott, mint ahogyan a világ számára öröktől fogva elhallgatott és ismeretlen volt? Mit is mondjak? Kérdezzük meg a tapasztalatot és az egész világot, valamint az emberi értelmet, sőt magát a szabad akaratot! Kénytelenek beismerni, hogy Krisztusról semmit sem tudnak, nem is hallottak róla, mielőtt még az evangélium e világra eljött! Ha pedig nem is ismerték, annál kevésbé kérdezhettek utána, és még kevésbé törekedhettek feléje. Azonban Krisztus az út, az igazság, az élet – és az üdvösség.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 253. JCsE-WÖ-WS)

Beteljesített ígéret

Csak az Istennek szolgáló Izraelnek válik javára Krisztus emberré létele. Ez az ő kedves népe, őértük lett emberré, hogy megváltsa az ördög, a bűn, a halál és a pokol hatalmából, és igazságra, örök életre és üdvösségre vezesse. Ez az a felkarolás, amelyről Mária énekel, és amelyről Pál azt mondja: Krisztus önmagát adta értünk, hogy megtisztítson minket a maga népévé (Tit 2,14). Szent Péter pedig ezt írja: „Ti azonban választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe” (1Pt 2,9). Ez Isten kikutathatatlan irgalmának gazdagsága, melyet nem érdemeinkért, hanem pusztán kegyelemből kaptunk. Ezért mondja Mária: „megemlékezett irgalmáról”. Nem azt mondja, hogy Isten érdemeinkre és méltó voltunkra gondolt, mivel mi rászorultak és méltatlanok voltunk. Ebből fakad az ő dicsérete és magasztalása, és ezért kell, hogy dicsekvésünk és kérkedésünk elnémuljon. Saját irgalmán kívül nem talált mást, ami őt megindíthatta volna, és ezt a nevet – Irgalmas – akarta velünk megismertetni. De vajon miért mondja Mária, hogy „megemlékezett” irgalmáról, és nem azt, hogy „rátekintett” irgalmára? Azért – ahogy a következő vers mutatja –, mert ezt már megígérte. Sokáig halogatta a beteljesítést, és úgy tűnt, már el is feledkezett róla, ezt mutatták cselekedetei is. De amikor eljött, akkor nyilvánvaló lett, hogy nem felejtette el ígéretét, hanem szüntelenül a megvalósítására gondolt.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 255-256. PS és TJ)

Önmagát maradéktalanul megüresítette

Itt az Istenség második személyét ismerjük meg, hogy lássuk, mit kaptunk Istentől az előbbi mulandó javakon kívül, vagyis azt, hogy önmagát maradéktalanul megüresítette, és nem tartott vissza semmit, amit nem adott volna nekünk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 153; Pröhle 1983, 197. PK)

Ha azt kérdezi valaki: „Mit hiszel Jézus Krisztusról a második hitágazat szerint?” – feleld röviden: „Hiszem, hogy Jézus Krisztus, Isten valóságos Fia, URAMMÁ lett.” Mit jelent az, hogy „Urammá lett”? Azt, hogy megváltozott engem bűntől, ördögtől, haláltól és minden nyomorúságtól. Azelőtt ugyanis nem volt sem uram, sem királyom, hanem a bűn és a vakság bilincseibe vert, halálraítélt fogoly voltam az ördög hatalmában.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 153–154; Pröhle 1983, 197. PK)

Emberré lett

A testté lett Ige – vallom – azért küldetett, hogy akarja, szólja, tegye, szenvedje és felkínálja mindenkinek azt, ami az üdvösségéhez szükséges. Bár ez sokakban megütközést kelt, akik a Fenséges titokzatos akarata miatt cserbenhagyottnak érzik magukat vagy megkeményednek, és a cselekvő, megszólaló, munkálkodó, magát felajánló Istent nem fogadják el, amint János evangéliuma tanítja: „a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be” (Jn 1,5).

A szolgai akarat, 1525 (2006, 124. JCsE-WÖ-WS)

Tudnunk kell, hogy Isten egyszülött Fíát küldte nekünk, hogy higgyünk benne; hogy aki bízik benne, megszabaduljon a bűntől, és Isten gyermekévé legyen. Ahogy János evangéliumának első fejezetében mondja: „Felhatalmazta őket, hogy Isten gyermekei legyenek, mindazokat, akik hisznek az ő nevében” (Jn 1,12).

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 216. SzZs)

Mária, Jézus anyja

Dávid királyi nemzetsége pedig szegény és lenézett volt, mint egy holt törzs; nem volt már remény vagy kilátás arra, hogy belőle nagy tekintélyű király származzon. S épp akkor, amikor Dávid nemzetsége a legmélyebben volt, akkor születik Krisztus a lenézett törzsből, egy jelentéktelen, szegény leánytól. Abból a személyből fakad a vessző és virág, akit Annás és Kajafás urak lányai még arra sem méltattak volna, hogy legkisebb cselédjük

legyen. Így irányul Isten munkája és tekintete a mélységbe, az embereké pedig a magasba. Mária dicsőítő énekének ez az oka.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 214. PS és TJ)

(*Mária*) Sem szüzességével, sem alázatos voltával nem kérkedett, hanem egyedül Isten ráemelt tekintetével. A hangsúly ezért nem a „megalázottságon” van, hanem azon, hogy „rátekintett”. Nem az ő megalázott voltát, hanem Isten reá emelt tekintetét kell dicsérni. Éppúgy, mint amikor a fejedelem kezét nyújt egy szegény koldusnak. Nem a koldus jelentéktelensége, hanem a fejedelem kegyes és jóságos volta a dicsérendő.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 224-225. PS és TJ)

Szenvedett

A Krisztus szenvedését akkor szemléljük helyesen, ha rá figyelve megremülünk, és lelkiismeretünk kétségbe ejt. Mindez abból ered, hogy Isten haragjának a bűn és a bűnösök elleni engesztelhetetlen szigorát és komolyságát látjuk meg abban, hogy ő egyetlen, legkedvesebb Fíát nem szabadította ki a bűnösök kezéből, hanem helyettük őt sújtotta szörnyű büntetéssel, miként Ézsaiás próféta mondja: „Népem bűne miatt őt sújtottam” (Ézs 53,5). Mi történik majd a bűnösökkel, ha szeretett Fíát így sújtja? A bűnösök ítélete kimondhatatlanul és elviselhetetlenül súlyos kell, hogy legyen, ha egy ilyen nagy és fenséges személynek, Isten Fíának kell szembeszállnia vele, sőt szenvednie és meghalnia miatta. Ha igazán mélyen megfontolod, hogy Isten Fia, az Atya örök Bölcsessége maga szenvedte ezt el, akkor bizonyosan megrémülsz, sőt egyre nagyobb és nagyobb rémületbe esel.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 85–86. VA)

Krisztus szenvedésének legfőbb haszna ugyanis abban mutatkozik meg, hogy önismeretre juttat. Elborzaszt önmagadtól és összetör. Ha ezt még nem élted át, akkor a Krisztus szenvedése még nincs a javadra. Mert a Krisztus szenvedése a maga természeténél fogva nem munkálhat mást,

mint hogy Krisztushoz tesz hasonlónak minket, hogy amint bűneink Krisztust testében és lelkében iszonyúan meggyötörték, ugyanúgy gyötörjenek bennünket is lelkiismeretünkben. De ez nem történik meg csupán azért, mert sokat beszélünk róla. Ez csak elmélyült gondolkodás és átélés eredménye lehet, a bűn komolyan vételével.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 87. VA)

Kérjed Istent, hogy lágyítsa meg szívedet, és engedje meg, hogy a Krisztus szenvedésén való elmélkedés gyümölcseiben részesülj. Mert nem is lehetséges, hogy Krisztus szenvedését magunktól alaposan meg tudjuk fontolni. Istennek kell jelen lennie a szívünkben, amikor erről elmélkedünk.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 88. VA)

Amikor megerősödött a szíved Krisztusban, és már nem a gyötrelmes büntetéstől való félelem miatt, hanem szívedből gyűlöled a bűnt, akkor Krisztus szenvedése egész életed példájává is lesz. Most egészen más szempontból fogjuk vizsgálni a Krisztus szenvedését. Eddig úgy beszéltünk róla, mint egy szentségről, mely bennünk végzi munkáját, a mi közreműködésünk nélkül. Most viszont azt gondoljuk meg, hogy a Krisztus szenvedését mi magunk is hatékony fegyverként forgathatjuk a bűn kísértése elleni küzdelmünkben, mégpedig így: ha fájdalmas nap virrad rád, vagy betegség gyötör, gondold meg, milyen csekélység ez Krisztus töviskoronájához és szögeihez képest. Ha meg kell tenned vagy el kell viselned valamit, ami ellenedre van, gondold meg, miként hurcolták Krisztust ide-oda, megkörtözött fogolyként. Ha elfog a nagyzás gőgje, nézd, hogyan gúnyolják Uradat, és miként vetik meg, mint gonosztevőt. Ha paráznaság kísért, és úrrá lesz rajtad az érzéki vágy, gondold arra, hogy Krisztus gyenge testét milyen keserves kínokat okozva korbácsolják agyon, döfik át, verik keresztül. Ha fellobban benned a gyűlölet lángja, vagy irigység fog el, vagy ha bosszúért lihegsz, gondold meg, hogy Krisztus mennyi könnyel és kiáltással imádkozott érted és minden ellenségéért, noha igen könnyen bosszút állhatott volna rajtuk. Ha bánat emészt vagy bármilyen testi-lelki kellemetlenség

aggaszt, erősítsd meg a szívedet és mondd: „Ej, miért is ne szenvednék el egy kis bánatot, amikor az én Uram a kertben vérrel verejtékezett a félelemtől és a bánattól? (Lk 22,44) Rest és gyalázatos szolgálta, aki ágyban heverészik, amíg Ura haláltusáját vívja.” Lásd, így tudunk minden bűnös szenvedély és rossz szokás ellen erőt és vigasztalást találni Krisztusban.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 90–91. VA)

Megfeszített

Csak a megfeszített Krisztusban van az igazi teológia és istenismeret.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 28. NV)

Krisztus áldozata

Mindent egybevéve, ha hisszük, hogy Krisztus az embereket vére által váltotta meg, akkor annak beismerésére kényszerülünk, hogy a teljes ember elveszett, máskülönben Krisztust vagy feleslegesnek, vagy csupán az ember legjelentéktelenebb része Megváltójaként tartanánk számon, ami természetesen nagy istenkáromlás és istentelenség.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 265. JCsE-WÖ-WS)

Bűneinket hordozza

Ha most nem tudsz így hinni, akkor Istenhez kell a hitért imádkoznod. Mert a hit is egyedül Istentől függ, és az ő hatalmában van, hogy megadja-e. Ő meg is fogja adni késelem nélkül, olykor nyíltan, olykor rejtetten munkálva ezt benned. Ha most már arra vágysz, hogy Isten hitet gerjessen benned, akkor először is hagyd fel Krisztus szenvedésének szemlélésével. Az már véghezvitte benned a maga művét, amikor rémületbe ejtett. Most már szívének a szenvedésekben megmutatkozó jóságát szemlélj, és lásd meg, hogy az ő szíve csordultig van irántad szeretettel. Ez készíti őt arra, hogy lelkiismereted terhére magára vegye és bűneidet hordozza. Így fog megtelni a te szíved is édes szerelemmel iránta, és így fog megerősödni benne a hit bizalma.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 89–90. VA)

Ha bűneinket nem vetjük Krisztusra, hanem eltűrjük, hogy szívünkben maradjanak és lelkiismeretünkben szóhoz jussanak, akkor sohasem szabadulunk meg tőlük, mert egyre erősebbek lesznek és örökké elevenek maradnak. Ha viszont azt látjuk, hogy bűneinket Krisztus hordozza, és le is győzi azokat feltámadása erejével, ha ezt mi bátran hisszük, akkor bűneink valóban halottak már, és meg vannak semmisítve. Végére is Krisztuson nem maradhattak életben, az ő feltámadása elnyelte őket. A feltámadott Krisztuson a bűn többé már nem képes sebet ejteni, és már semmilyen gyötrelmet sem okozhat neki, bűn nem érintheti többé úgy, hogy nyomot hagyjon rajta. Ezért mondja Szent Pál, hogy Krisztus „halálra adatott bűneinkért, és feltámasztatott megigazulásunkért” (Róm 4,25), azaz szenvedésében tette ismertté és így fojtotta meg minden bűnünket; feltámadásával pedig igazgá tesz minket, és szabaddá minden bűntől, ha csakugyan hiszünk benne.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 89. VA)

Közbenjáró főpap

Az ő (*Krisztus*) papsága sem áll az öltözetek és gesztusok külső pompájából, amilyen Áron papsága volt, és amilyen ma a mi egyházi papságunk. Hanem lelkiekben áll, amint láthatatlan szolgálattal közbenjár értünk a mennyben Isten előtt, és ott felajánlja önmagát, és mindent megtesz, amit egy papnak meg kell tennie. ... De nemcsak imádkozik és közbenjár értünk, hanem belül is, lelkileg tanít minket Lelkének élő tanaival. Mert ez a kettő a pap igazi szolgálata, amit a földi papoknál a látható imádságok és prédikációk szemléltetnek.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 44–45. PK)

Megváltó

A hitágazat egymást követő mondatai nem is tesznek mást, mint hogy kijelentik és kifejtik, hogyan és mivel történt ez a megváltás: mit fizetett, mennyit fáradt és vállalt ő azért, hogy megnyerjen és uralma alá vonjon minket. Vagyis hogy emberré lett, a Szentlélektől és a Szűztől minden bűn

nélkül fogantatott és született, hogy Úrrá legyen a bűnön; továbbá szenvedett, meghalt és eltemettetett, hogy eleget tegyen értem és megfizessen azért, ami vétkem volt, nem arannyal, sem ezüsttel, hanem tulajdon drága vérével. Mindezt pedig azért, hogy URAMmá legyen. Hiszen ebből semmit sem tett önmagáért, rá sem szorult volna.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 154; Pröhle 1983, 198. PK)

Szabadító

Miután ugyanis az Atya Isten megteremtett és mindenféle jóval megáldott minket, eljött az ördög, és engedetlenségbe, bűnbe, halálba és mindenféle bajba sodort, úgyhogy örök kárhozatra ítélve éltünk Isten haragja és átka alatt; de rá is szolgáltunk, és meg is érdemeltük. Nem volt itt tanács, segítség vagy vigasztalás, míg Istennek ez az egyetlen és örök Fia mérhetetlen jóságával meg nem könyörült szenvedésünkön és nyomorúságunkon, és el nem jött a mennyből, hogy segítsen rajtunk. Elűzte ezeket a zsarnokokat és hóhérokat mind, és helyükbe lépett ő, Jézus Krisztus, az élet, az igazság, minden jó és üdvösség Ura. Kiragadott minket, szegény elveszett embereket a pokol torkából, megszerzett magának, szabaddá tett, visszavitt az Atya irgalmába és kegyelmébe, és sajátjaként vett védelmébe és oltalmába, hogy kormányozzon minket igazságával, bölcsességével, hatalmával, életével és boldogságával.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 154; Pröhle 1983, 197–198. PK)

Király

A másik birodalomban Krisztus uralkodik. Az ő országa állhatatosan ellenáll a sátán birodalmának, és folyamatosan harcban áll vele. Nem a magunk erejéből, hanem Isten kegyelméből kerülhetünk Krisztus birodalmába, s így a jelenvaló, hitvány világtól megmentetünk, és a sötétség hatalmából kiragadtatunk. Maga az, hogy tudunk erről a két szembenálló, egymás ellen nagy erővel, szenvedélyesen és szakadatlanul harcoló birodalomról, és bizonyosságot teszünk róla, önmagában már ez is elegendő a szabad akaratról szóló dogma megcáfolásához, mivel arra kényszerítettünk, hogy a

sátán birodalmának legyünk szolgálói, hacsak egy isteni erő ki nem ragad minket abból. Azt mondom, hogy ezt még az egyszerű nép is jól tudja: közmondásaiban, imádságaiban, fáradozásaiban sokszor megvallja.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 259–260. JCsE–WÖ–WS)

Hit által

Nem tudok semmit változtatni azon, amit erről a kérdésről mindig tanítottam: hogy „hit által” – ahogyan Pál mondja – (ApCsel 15,9) egészen más, új és tiszta szívet kapunk, és hogy Isten Krisztusért, a mi közbenjárónkért teljesen igazaknak és szenteknek akar bennünket tartani, és tart is. Bár a bűn még nem egészen szűnt meg vagy halt meg testünkben, Isten nem akarja mégsem felróni, sem számon tartani.

Schmalkaldeni cikkek, 1537 (KK 1957 2: 41–42; Pröhle 1983, 305–306. PM–PK)

„Azt valljuk tehát, hogy az ember hit által igazul meg, a törvény cselekedete nélkül” (Róm 3,28). Ettől a tételtől nem térünk el, ebből semmit sem engedhetünk, még ha az ég és föld összeomlik is mindazzal együtt, ami nem maradandó. „Mert nem is adatott emberek között más név, amely által kellene nekünk megtartatnunk”, mondja Péter ApCsel 4,12-ben. „És sebeivel gyógyultunk meg”. (Ész 53,5)

Schmalkaldeni cikkek, 1537 (KK 1957 2: 13; Pröhle 1983, 276. PM–PK).

Megigazítás

Ha az Isten uralkodik bennünk, akaratunk szívesen engedelmeskedik és cselekszik a Szentlélek gyengéd tüztől szítva. S teszi ezt a legnagyobb készséggel, nem kényszeredetten, hanem önként, úgyhogy semmiféle ellenetessel mássá nem tehető, attól el nem téríthető, mert még a poklok kapui sem győzhetik le azt, hanem folytatva a jót örömét leli abban, és szereti, ahogyan ennek előtte a rosszat, mert ahhoz volt kedve, és azt szerette.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 56. JCsE–WÖ–WS)

(*Jakab levele*) azokat akarta inteni, akik a hitre hagyatkoznak, ám cselekedetekkel nem élnek. S mert e dologhoz lélekkel, értelemmel és szóval túlságosan gyenge volt, darabokra szaggatta az Írást, midőn Pál és mások írásaival szembeszegülve, a törvény beszédével akarta elvégezni, amit az apostolok a szeretet gyönyörűségében cselekedtek. Ezért nem számlálhatom ezt Bibliám valódi, legfőbb könyvei közé, azonban azt sem mondom senkinek, hogy ne vegye kezébe és ne forgassa kedve szerint; mert egyebekben számos hasznos mondást találni benne. Egy tanú nem tanú a világi ügyekben, hogyan eshetne akkor a latba ő egyes-egyedül Szent Pál és mások írásaival szemben?

Előszó Szent Jakab és Júdás leveleibe, 1522 (LVM 5: 318; SzSz)

Csodálatos csere

A hit harmadik, példátlan ajándéka az, hogy a lelket egybeköti Krisztussal, mint menyasszonyt a vőlegénnyel, úgyhogy ezzel a szentséggel, – amint az apostol tanítja –, Krisztus és a lélek egy testté lesz. Ha pedig egy test, és igazi házasság, sőt mindennél sokkal tökéletesebb házasság jön létre közöttük –, minthogy az emberi házasság gyenge hasonlat ehhez az egyedülállóhoz –, akkor mindenük közös lesz: a jó is, a rossz is, úgyhogy ami Krisztusé, azzal mint a magáéval rendelkezhet és dicsekedhet a hívő lélek, és a mi a léleké, azt Krisztus magának igényli, mintha sajátja volna. Beszéljük meg ezt a viszonyt, és felbecsülhetetlennek fogjuk látni. Krisztus tele kegyelemmel, étellel és üdvösséggel, a lélek tele bűnökkel, halállal és kárhovatallal. Mármost közbejön a hit, és az történik, hogy Krisztusé a bűn, a halál és a pokol, a léleké pedig a kegyelem, az élet és az üdvösség. Mert ha ő a vőlegény, kell, hogy egyúttal vállalja azt, ami a menyasszonyé, viszont ami a magáé, abban részesítse menyasszonyát. Aki testét és önmagát odaadja neki, hogyan ne adná oda mindenét? És aki vállalja menyasszonya testét, hogyan ne vállalná mindazt, ami a menyasszonyé?

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 42. PK)

Ki értékelhetné kellőképpen ezt a királyi házasságot? Ki foghatná fel ennek a kegyelemnek gazdagságát és dicsőségét? Amikor ez a gazdag és kegyes vőlegény, Krisztus, feleségül veszi ezt a szegény, rossz nőcskét, a lelket, megváltja minden rossztól, és felékesíti minden javaival. Így már lehetetlen, hogy őt bünei kárhozatba vigyék, minthogy azok Krisztusra vettek, és benne elnyeltek, Krisztusban az ő vőlegényében pedig megkapta azt az igazságot, amelyet magáénak tekinthet, és azt bizalommal szembeállíthatja minden bűnével, a halállal és a pokollal, és ezt mondhatja: „Ha én vétkeztem is, az én Krisztusom nem vétkezett: benne hiszek, mindene az enyém, és mindenem az övé”, ahogyan az Énekek énekében olvassuk: „Szerelmesem az enyém, és én az övé vagyok” (Énekek 2,16). Ez az, amit Pál mond 1Kor 15,57-ben: „Istennek legyen hála, aki nekünk adja a győzelmet Jézus Krisztus, a mi Urunk által”, mégpedig a győzelmet a bűn és a halál felett, ahogyan ezt közvetlen előtte írja: „A bűn a halál fullánkja, a bűn ereje pedig a törvény” (1Kor 15,56).

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 43. PK)

Üdvösséges harc

Szép látványa következik ebből nemcsak a közösségnek, hanem az üdvösséges harcnak és győzelemnek, üdvösségnek és megváltásnak. Mivel ugyanis Krisztus Isten és ember egy személyben, aki nem vétkezett, nem hal meg, és nem kárhozik el, de nem is vétkezhet, nem halhat meg, nem kárhozhat el, és igazsága, élete és üdve felülmúlhatatlan, örök és mindenható: mivel tehát ez a személy a menyasszony bűnét, halálát, poklát a hit jegygyűrűjéért közössé, sőt sajátjává teszi, és ezekhez úgy viszonyul, mintha övé volnának, mintha ő vétkezett volna; mivel szenved, meghal és a pokolra száll, hogy mindezeket legyőzze, és mivel őt a bűn, a halál és a pokol el nem nyelheti, ezért szükségképpen azok nyeletnek el ebben a bámulatos harcban. Mert az ő igazsága minden bűnnél nagyobb, élete minden halálnál hatalmasabb, üdvössége minden pokolnál legyőzhetetlenebb. Ebből következik, hogy a hívő lélek a hit jegyajándékával Krisztusban, az ő jegyesében minden büntől szabad, a haláltól megmentett és a pokoltól

megvédett. Mert ajándékuul kapta jegyesének, Krisztusnak örök igazságát, életét és üdvösségét. Így állítja maga elé menyasszonyát, folt és ránc nélküli dicsőségben, megtisztítva őt az élet igéjének fürdőjével, vagyis az ige, az élet, az igazságosság és az üdvösség hite által (Ef 5,22–33). Így veszi őt feleségül hűséggel, irgalommal és könyörülettel, igazsággal és ítélettel, ahogyan Hóseás 2,19–20-ban mondja.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 42–43. PK)

Szeretném tudni, hogyan állsz lelked ügyeivel. Nem tanulja-e meg végre lelked, hogy megeléglélvén saját igazságát, Krisztus igazságában találjon megnyugvást, és teljesen reá bízva magát? A mi korunkban sok embert valami tüzes vakmerőség kísért, kiváltképpen az olyanokat, akik minden erejükből arra törekszenek, hogy igazak és erényesek legyenek. Csak az Isten igazságát nem ismerik, amit Krisztusban bőséggel és ingyen kapunk. Ők saját erejükből törekszenek jó cselekedetekre mindaddig, míg meg nem bizonyosodnak afelől, hogy most már erényeik és érdemeik díszruhájában megállhatnak Isten előtt – holott ez lehetetlen. Nálunk Te is ebben a hitben éltél, vagy sokkal inkább: ebben a tévelygésben. Én is benne voltam, most már azonban harcolok e tévhit ellen. Harcom még nem ért véget. Kedves testvérem, ismerd meg Krisztust, és pedig a megfeszítettet. Tanuld meg őt dicsérni, és tanulj meg kétségbeesni önmagad miatt. És aztán szólj hozzá így: „Kedves Jézus, te vagy az igazság számomra, de én a te számodra a bűn vagyok. Te magadra vetted, ami az enyém, és nekem adtad, ami a tiéd. Ami nem voltál, azt vetted magadra, és nekem adtad azt, ami nem voltam.”

Levele Georg Spenleinnnek, 1514. április 8. (LVM 7: 45. CsZ–VJ–HB)

Az Úréi vagyunk

Minthogy a keresztyén ember fejéhez, Krisztushoz hasonlóan hite által mindennel teljesen és bőségesen rendelkezik, meg kellene elégednie hite által kapott istenképűségével, illetőleg amint mondtam, csak ezt a hitét kell növelnie, míg tökéletessé nem lesz. Mert övé az az élet, igazság

és üdvösség, amely az ő személyét megőrzi, kegyeltté teszi és felruházza mindazzal, ami Krisztusé, és Pál is megerősíti Gal 2,20-ban, mondván: „Amit pedig testben élek, azt az Isten Fiába vetett hitben élem”. És ám-bár így szabad minden cselekedettől, mégis ismét ki kell üresítenie önmagát, szolga képét vállalva, ezzel a szabadsággal emberhez kell hasonlónak lennie, magatartásában is embernek kell bizonyulnia, szolgálnia, segítenie kell, és mindenben úgy kell bánnia embertársával, ahogyan ezt Isten-nél látja, ahogyan Isten vele magával bánik Krisztus által. Mindezt pedig önzetlenül, és egyedül Isten tetszésére kell tennie, így gondolkodván: „Íme, az én Istenem nekem, méltatlan és elkárhozott embernek minden érdemem nélkül, tiszta és ingyen könyörületből odaadta Krisztusban az igazság és üdvösség teljes gazdagságát, úgyhogy többé egyáltalában nincs szükségem semmi másra, csak hitre, amely hiszi, hogy ez így van: tehát ennek az Atyának, aki felbecsülhetetlen gazdagságával elhalmozott, miért ne tennék meg szabadon, derűsen, teljes szívből és önként mindent, amiről tudom, hogy neki tetszik és kedves őelőtte?”

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 60. PK)

Jóllehet naponként gyarapodnak az ajándékok és a Lélek mibennünk, mégsem vagyunk még tökéletesek, mert a gonosz kívánságok és a bűnök nem maradtak el tőlünk, ezek pedig a Lélek ellen törekednek, és a 7. fejezet (Róm 7,22–23), Gal 5,17 és Mózes első könyve 3,15 jövendölései szerint perlekedés támad az asszony magja és a kígyó magja között: a kegyelem mégis megtesz annyit, hogy Isten előtt egészen és teljesen megigazulunk. Mert az ő kegyelme nem szóródik szerte és nem darabolódik fel, mint az ajándékok, hanem egészen magába fogad bennünket, Krisztus, a mi közbenjárónk szaváért, és mert az ajándékok is munkálkodni kezdtek bennünk.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 295; SzSz)

A hit nem költemény

Hit alatt ne az ember megszállottságát és álmait értsd, mint némelyek gondolják. Ezek, ha azt látják, hogy az élet nem jobbul és a jó cselekedetek

tek sem következnek ezután, noha a hitről sokat hallanak és beszélnek, megtévelyednek és azt mondják: nem elegendő hinni, cselekedni is kell, ha jámborak és szentek akarunk lenni. Ezért elhagyják az evangéliumot, és a maguk erejével olyan gondolatot alkotnak szívükben, amely azt súgja: hiszek. Ezt tartják ők a valóságos hitnek. Hanem mert embertől származott költemény és gondolat, s ezt a szív mélye rögvest megérzi, nem használ semmit, s a dolgot nem követi jobbulás.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 296; SzSz)

A hit Isten cselekvésében bíz

Az Isten kegyelmébe vetett hit az igazság, azaz Isten igazsága, avagy amely Isten előtt beszámíttatik, mivel az ő ajándéka, és megigazítja az embert, amikor mindenkinek abból ad, amivel adós. Mert hit által lesz büntelenné az ember és nyer kedvet Isten rendeléseinek elvégzésére. Így magasztalja Istent és rója le neki adósságát, és önként szolgál az embereknek, ekképpen nekik is megfizet. Ilyen igazság a természetből, szabad akaratból és a mi erőnkől nem támadhat. Amint egyetlen ember sem ajándékozhat magának hitet, úgy senki sem veheti el a hitetlenséget sem. Hogyan is akarnánk elvenni akár egyetlen apró vétkecskét is? Ezért hamis színlelés és bűn minden, ami a hiten kívül, azaz a hitetlenségben történik, bármilyen jól is végződjék (Róm 14,23).

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 296–297; SzSz)

Magadévá kell tenned a Krisztus példáját, és meg kell értened, hogy Isten eléd tárja és felkínálja neked az ő irgalmát, anélkül, hogy azt megelőzően kiérdemelted volna; a kegyelemnek ez a példája indítson téged a teljes bűnbocsánatban való hitre és bizodalomra. Azért hát nem a cselekedetek hozzák létre a hitet, és nem is ered az a cselekedetekből, hanem Jézus Krisztus véréből, sebeiből és halálából fakad az, és árad ki. Ha aztán látod, hogy Isten annyira szeret, hogy a Fiát is odaadja érted, akkor neked is szeretned kell őt, és kell, hogy Istennek ez az irántunk való szeretete és a mi Isten iránti szeretetünk és ragaszkodásunk létrehozza a bizodalmat.

Sehol sem olvassuk, hogy valaki cselekedeteivel nyerte volna el a Szentlelket, mert az mindig a Krisztusról és vele együtt az Isten kegyelméről szóló evangélium hallgatásából eredt. Ebből az igéből és nem másból kell a hitnek fakadnia ma is és mindenkor; mert Krisztus az a kőszikla, amelyből „vaját és mézet” szívhatunk, amint Mózes mondja (5Móz 32,13).

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 19–20. TJ)

A hit rászorultság Isten irgalmára

Könnyű dolognak tűnik sok ember számára a keresztyén hit. Nem kevesen az erények közé sorolják társfogalomként, mégpedig azért, mert semmiféle kísérletet sem tettek arra, hogy tapasztalatot szerezzenek róla, és soha meg nem ízlelték, milyen ereje van. De nem is lehetséges, hogy helyesen írjon a hitről, vagy jó írást helyesen értsen az, aki annak szellemét kínzó gyötrelmek közt legalább egyszer meg nem ízlelte. Aki viszont csak egy kissé megízlelte, az soha nem tud eleget írni, beszélni, gondolkodni, halálni róla, mert élő víz forrása az az örök életre, ahogyan Krisztus mondja Jn 4,14-ben. Én pedig, ámbár nem dicsekedhetem ilyen bőséggel, és tudom, mennyire hiányos az én felkészültségem, mégis azt hiszem, hogy a hit nem egy cseppjét megszereztem nagy és sokféle kísértéssel vívódásom közben, és tudok róla beszélni, ha nem is előkelőbben, de bizonyára hitelesebben, mint ahogyan eddig azok a kiművelt és szerfelett élesesű szakemberek értekeztek róla, akik a maguk állításait sem értették meg.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 3. PK)

Isten rád vonatkozó akaratát ingadozás és kételkedés nélkül kell szem előtt tartanod úgy, hogy erősen hiszed, veled is nagy dolgokat akar tenni. Az ilyen hit élő és ható. Átjárja és átformálja az embert; félelmet ébreszt benne, ha kevély, és megvigasztal a nyomorúságban. Minél nagyobb hatalommal bírsz, annál inkább kell félned. Minél megalázottabb vagy, annál inkább vigasztalódhatsz.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 218. PS és TJ)

Lásd, ha Krisztust elfogadod mint neked örökbe szánt ajándékot, és ebben nem kételkedsz, akkor vagy keresztyén. Ez a hit vált meg téged büntől, haláltól és pokoltól, ennek segítségével győzol le mindent. Oh, nem lehet erről eleget beszélni, kár, hogy az ilyen prédikációra nem hallgat a világ, még ha mindennap is hirdetik neki az evangéliumot.

Mi az evangélium?, 1522 (LVM 5: 271. CsZ)

Ügyelj arra, hogy Krisztusból ne csinálj Mózeset, sem pedig az Evangéliumból törvényt és tanító könyvet, ahogyan Szent Jeromos és mások először tették. Mert az Evangélium nem vár tőlünk cselekedeteket, sőt szinte kárhoztatja azokat. Egyedül a Krisztusban való hitre serkent, aki értünk legyőzte a bünt, a halált és a pokolt, hogy ne a magunk, hanem az ő cselekedetei, halála és szenvedései által legyünk jámborak, elevenek és szent életűek, s halálát és győzelmét úgy viseljük, mintha a magunk cselekedetei volnának.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 289; SzSz)

Bizonyos, hogy az embernek teljesen el kell vetnie önmagára építő reménységét, hogy alkalmassá legyen a Krisztus kegyelmének az elfogadására.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 13. 27. NV)

Bizodalmas hit

Isten kegyelmébe vetett eleven és bátor bizakodás a hit, olyan bizonyosság, melyért ezer halált is vállalnánk. Akik magukénak tudják, boldogan, bátran és víg szívvel viseltetnek Isten és a teremtmények iránt, mert ismerik az isteni kegyelmet és ebben bizakodnak, a hit és a Szentlélek erejével. Az ilyen emberek a kényszerűségtől szabadon, kedvvel és szívesen munkálkodnak, mindenféle jót cselekszenek, mindenkinek szolgálnak, mindenmű szenvedéseket eltűrnek Isten szeretetéért és az ő dicsőségére, így lehetetlenné válik elválasztanunk a cselekedeteket a hittől, olyan képtelenséggé, akárha a fényességet akarnád elvonni a tűztől. Tartózkodj azért a magad hamis gondolataitól és a haszontalan fecsegőktől, akik eszükkel

akarnak ítélni a hitről és a jótettekről, ámbár ők a legnagyobb bolondok. Kérd azért az Istent, hogy ruházzon fel téged a hittel, máskülönben örökre hit nélkül maradsz, képzelegsz, és azt cselekszed, amit kedved vagy tehetséged enged.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 296; SzSz)

Ez a hit – amely szerint nemcsak van Krisztus, hanem érted és értem van – születik és épül, ha azt hirdetik, hogy Krisztus miért jött, mit hozott, és mit ad, milyen módon és milyen célra kell azt elfogadni. Ez történik ott, ahol helyesen tanítják a keresztyén szabadságot, amelyet tőle kapunk, amellyel valamennyien keresztyén királyok és papok vagyunk, amellyel mindenek urai vagyunk, és bízunk abban, hogy amit teszünk, az az Isten előtt tetsző és elfogadott lesz. – Ennek hallatán ki ne örvendezne szíve minden sarkában, és ilyen vigasztalástól ki ne melegednék fel Krisztus szeretetére? Mert ilyen szeretetre semmiféle törvénnyel vagy cselekedettel soha nem jutna el. Ki az, aki az ilyen szívnek ártani tudna, vagy azt megfélemlíthetné? Ha rátör a bűn tudata vagy a halál félelme, készen számára a reménység az Úrban, és nem fél, amikor ezekről a veszedelmekről hall, nem is indul meg, hanem megveti azokat mint ellenségeit. Viszont hiszi, hogy Krisztus igazsága az övé, saját bűne pedig már nem az övé, hanem Krisztusé. De mivel Krisztus igazságától minden bűn eltűnik, a Krisztusba vetett hitért szükséges – ahogyan az apostol is tanítja –, hogy a halál és a bűn ellen támadjunk, és ezt mondjuk: „Hol van, halál, a te győzelmed? Hol van, halál, a te fullánkod? A halál fullánkja pedig a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. De Istennek legyen hála, aki nekünk adja a győzelmet Jézus Krisztus, a mi Urunk által” (1Kor 15,55–57). Mert a halál eltűnik, nemcsak Krisztus győzelmében, hanem a miénkben is, minthogy a mi hitünk által és a mi hitünkben mi is győzünk.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 48–49. PK)

Amiként lehetetlenség, hogy Krisztus az ő igazságában Isten előtt ne legyen kedves, úgy az is lehetetlenség, hogy mi hitünkkel, mely által

a Krisztus igazságához ragaszkodunk, ne találánk tetszést az Atyánál. Ezért van az, hogy a keresztyén ember mindenható, mindeneknek ura, mindeneknek birtokosa, mindent megtehet és teljesen büntelen. Ezért még ha bűnös is, neki a bűnök nem árthatnak, mert megbocsáttatnak a Krisztus legyőzhetetlen és minden bűnnél hatalmasabb igazsága által, amelyre hitünk támaszkodik; bátran bízván abban, hogy Krisztus valóban azt jelenti számunkra, amit mondtunk. Aki ezt nem hiszi, az Krisztus történetét úgy hallgatja, mint valami süket, nem ismeri meg Krisztust, sem azt nem tudja, hogy mit használ, sem azt nem érti, hogy mit jelent a vele való közösség.

Tízennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 201. VJ)

Az igazi Krisztus-hit pedig páratlan kincs, mert magában hordozza a teljes üdvösséget, és megőrzi minden rossztól, ahogyan Mk 16,16-ban mondja: „Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki nem hisz, elkárhozik.”
Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 37. PK)

Gyenge hit

A hitben gyengéket, akik még nem tudják megérteni, hogy tulajdonképpen mi a jó, de a legjobb akarattal igyekeznek a jót cselekedni –, nem szabad lenézni és menthetetlennek tartani a ceremóniákhoz való kötöttségük miatt. Inkább az ő tudatlan és vak vezetőiket okoljuk, akik sohasem tanították őket a hitre, csak a holt cselekedetekre; igyekeznünk kell őket ismét a hitre elvezetni, olyan szelíden és gondosan bánva velük, mint a betegekkel szokás.

A jó cselekedetekről, 1520 (1992, 17. TJ)

A hitben gyengét segíteni

Mit tesz az anya a gyermekével? Először tejet ad neki, azután kását, azután tojást és lágy ételeket, hogy először hozzászokjon az ételhez. Ha rögtön szilárd ételeket adna neki, akkor nem válnék a gyerekeiből semmi jó. Ugyanígy kell tennünk testvérünkkel is: türelmet gyakorolni iránta egy

ideig, eltérni gyengeségeit, segíteni neki elhordozni azokat, és neki is tejes ételeket adni – ahogy nekünk is anyatejet adtak először –, míg ő is meg nem erősödik.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 217. SzZs)

Nem arról vitatkozunk, hogy ki hisz és ki nem, ki zsidó és ki pogány, mi történik azzal, aki hisz, és mi azzal, aki nem, mert ez annak a feladata, aki figyelmeztet. Mi arról beszélünk, hogy milyen érdem vagy cselekedet által lehet hitre jutni, hogy beoltassunk, illetve hitetlenségre, melynek következtében levágtunk – erről szóljon a tanítás! Ezt az érdemet írd körül! Pál ugyanis azt tanítja, hogy mindez cselekedeteinktől függetlenül, Isten szeretete, illetve haragja által történik. Amikor pedig megtörténik, szükség van a biztatásra, hogy állhatatosak maradjunk, nehogy levágassunk. Az isteni figyelmeztetés tehát nem azt bizonyítja, amire képesek vagyunk, hanem csupán a tennivalóinkat írja elő!

A szolgai akarat, 1525 (2006, 177. JCsE-WÖ-WS)

Hit és értelem

Ha az egyszerű híveknek aggályos érveit pusztá hatalommal elnyomjuk, és nem értelmes megválaszolással oldjuk fel, azzal az egyházat és a pápát ellenségeik előtt nevetségessé, a keresztyéneket pedig szerencsétlenné tesszük.

A 95 tétel, 1517 (ZsÁ)

Isten be tudta teljesíteni, amit ígért, bár azt senki meg nem érthette, hogyan, míg meg nem történt. Isten ígéje és cselekedetei ezért nem észokokat, hanem szabad, tiszta hitet követelnek.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 257. PS és TJ)

Hit és jó cselekedet

Igaz ez a két mondat: „A jó cselekedetek nem teszik az embert jóvá, hanem a jó ember tesz jó cselekedeteket. A rossz cselekedetek nem teszik az embert rosszá, hanem a rossz ember tesz rossz cselekedeteket.” Ezért

mindig magának a lényegnek vagy a személynek kell jónak lennie minden jó cselekedet előtt, és a jó cselekedetek maguktól erednek, és jönnek elő a jó személyből, ahogyan Krisztus mondja: „A rossz fa nem terem jó gyümölcsöt, a jó fa nem terem rossz gyümölcsöt” (Mt 7,18). Az pedig világos, hogy nem a gyümölcs termi a fát, és fa sem terem a gyümölcsökön, hanem ellenkezőleg: a fák termik a gyümölcsöket, és a gyümölcsök teremnek a fákon. Ahogyan tehát szükséges, hogy a fák előbb legyenek, mint a gyümölcsök, és a gyümölcsök nem teszik a fákat sem jóvá, sem rosszá, hanem ellenkezőleg: ilyen vagy olyan fák teremnek ilyen vagy olyan gyümölcsöt, úgy szükséges, hogy előbb maga az ember személye jó vagy rossz legyen, mielőtt jó vagy rossz cselekedetet tenne, és cselekedetei nem teszik őt rosszá vagy jóvá, hanem ő maga teszi cselekedeteit rosszá vagy jóvá.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 53. PK)

A jó vagy rossz ház nem teszi az építőt jóvá vagy rosszá, hanem a jó vagy rossz építő épít rossz vagy jó házat. És általában: egyetlen mű sem teszi a mestert olyanná, amilyen ő maga, hanem a mester teszi a művet olyanná, amilyen ő maga. Ez a helyzet az ember cselekedeteivel is: amilyen ő maga, akár hívő, akár hitetlen, olyan a cselekedete is: jó, ha hittal, rossz, ha hitetlenséggel tette. De nem lehet megfordítani: hogy amilyen a cselekedet, olyanná lesz az ember is, hívő vagy hitetlen. A cselekedetek ugyanis nem tesznek hívővé, tehát igazzá sem. Ellenben ahogyan a hit tesz hívővé és igazzá, úgy a cselekedeteket is a hit teszi jóvá. Mivel tehát a cselekedetek semmit sem tesznek igazzá, és az embernek igaznak kell lennie, mielőtt jót cselekedhet, ezért nyilvánvaló, hogy egyedül a hit az, amely a személyt kizárólag Isten kegyelméből, Krisztus által, az ő ígéjével méltóképpen és elegendőképpen megigazítja és üdvözíti, és ezért a keresztyén embernek egyetlen cselekedetre, egyetlen törvényre nincs szüksége az üdvösséghez, mivel hite által szabadon és önzetlenül tesz mindent, amit tesz, semmiféle előnyt vagy üdvösséget nem igényelve, hanem – mivel már elegendő java és üdvössége van Isten kegyelméből hite által – egyedül Isten tetszésére.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 54. PK)

Aki tetteivel és munkálkodásával akar igazzá lenni és üdvözülni, nem cselekszik másként, mint aki Krisztust megtagadja, mivel Krisztus azért tesztelt meg, hogy cselekedeteink nélkül, egyedül vére által tegyen igazzá és üdvözítsen bennünket. Így e levelek (*János levelei*) mindazok ellen szólnak, akik cselekedetek nélkül, egyedül a hitben akarnak élni, és akik megigazulásukat cselekedeteiktől várják, s a középső útra terel bennünket, azaz, hogy a hit által legyünk igazakká, és így szabaduljunk meg a bűntől, és azután, ha már megigazultunk, Isten kedvéért jó cselekedetekkel és szeretettel munkálkodjunk, nem gondolva a magunk hasznáival.

Előszó Szent János három leveléhez, 1522 (LVM 5: 315; SzSz)

A hitetlennek egyetlen jó cselekedete sem használ megigazulására és üdvösségére. De egyetlen rossz cselekedete sem teszi őt rosszá vagy elkárhozottá. Hanem a hitelenség, amely a személyt és a fát rosszá teszi, tesz rossz és kárhuzatos cselekedeteket. Ebből következik, hogy ha valaki jóvá vagy rosszá lesz, akkor ez nem a cselekedetekből, hanem a hitből vagy hitelenségből ered, ahogyan a bölcs mondja: „A bűn kezdete az elpártolás Istentől,” vagyis az, hogy nem hisz (JSir 10,14–15). Pál is ezt írja a Zsidókhoz írt levél 2. fejezetében: „Hinnie kell annak, aki Isten elé járul” (Zsid 11,6). Krisztus is ugyanezt mondja: „Tekintsétek a fát jónak, és gyümölcseit is jónak, vagy tekintsétek a fát rossznak, és gyümölcset is rossznak” (Mt 12,33), mintha ezt mondaná: „Ha valaki jó gyümölcsöt akar, kezdje a fánál, és ültessen jót”. Ugyanígy: ha valaki jót akar cselekedni, ne a cselekvésnél, hanem a hitnél kezdje, amely a személyt jóvá teszi, mert a személyt semmi sem teszi jóvá, csak a hit, rosszá sem, csak a hitelenség.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 54–55. PK)

A Krisztusba vetett hit által nem a cselekedetektől vagyunk szabadok, hanem a cselekedetektől alkotott vélekedéstől, vagyis attól az esztelen feltételezéstől, hogy a megigazulást cselekedetekkel lehet elérni. Mert a hit váltja meg, igazítja helyre és őrzi meg lelkiismeretünket: általa ismerjük fel, hogy igazságunk nem a cselekedetekben van, ámbár nem lehet

és nem szabad, hogy a cselekedetek hiányozzanak – minthogy evés, ivás és halandó testünk szokásos cselekedetei nélkül nem létezhetünk –, de mégsem ezekben van a mi igazságunk, hanem a hitben, viszont azok a cselekedetek mégsem elvetendő, vagy elhagyandók. A világban tehát testi életünk szükségszerűsége kényszerít minket cselekedetekre, de nem ettől vagyunk igazak. „Az én országom nem innen, vagy ebből a világból van” – mondja Krisztus (Jn 18,36), de nem azt mondja: „Az én országom nem itt, vagy nem ebben a világban van”. Pál pedig ezt mondja: „Jóllehet testben járunk, mégsem test szerint harcolunk” (2Kor 10,3). Gal 2,20-ban is: „Amit testben élek, azt Isten Fiába vetett hitben élem”. Az tehát, hogy cselekedetekben és szertartásokban tevékenykedünk, élünk és létezőnk, ennek az életnek a szükségszerűségéből, és a test rendbentartásának gondjából következik, de nem ezektől vagyunk igazak, hanem az Isten Fiába vetett hit által.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 68. PK)

Hogyan is készíthetnénk magunkat cselekedetekkel a kegyelemre, ha nincsen egyetlen jótettünk sem, amelyet ne a szív restsége és kedvetlensége ellenére cselekedtünk volna? S hogyan lelhetné Isten kedvét az olyan cselekedetben, amely kedvetlen és konok szívből fakadt? Hiszen a törvényt betölteni annyit tesz, mint cselekedeteit kedvvel és szeretettel végezni, és a törvény kényszerűsége nélkül isteni és igaz életet élni, akárha nem volna sem törvény, sem pedig büntetés.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 294; SzSz)

A cselekedeteket nem azzal a meggyőződéssel kell tenni, hogy azok által Isten előtt bárki is igazzá válhatna, mert ezt a hamis vélekedést a hit nem tűri meg, minthogy a hit az egyedüli igazságosság Isten előtt. Ellenben egyedül azzal a meggyőződéssel kell cselekednie, hogy a test szolgásgra hajoljon, és megtisztuljon rossz kívánságaitól, tehát semmi másra ne tekintsen, mint e kívánságok kitisztogatására. Ha ugyanis a lélek hit által megtisztul, és szereti Isten tetteit, akkor szeretne mindent hasonlókép-

pen megisztitani, főként saját testét, hogy mindenek vele együtt sze-
ressék és dicsérik Istent. Ebből következik, hogy az ember saját teste
érdekében képtelen tétlenkedni, és kénytelen sok jót cselekedni, hogy
testét szolgaságra hajlítsa. De mégsem maguk a cselekedetek azok, ame-
lyek Isten előtt igazzá tesznek, hanem önzetlen szeretetből teszi azokat,
Istennek engedelmeskedve, semmi másra nem tekintve, mint Isten tet-
zésére, akinek mindenben készségesen szeretne engedelmeskedni.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 51. PK)

A hívőnek nem adatik törvény, amely által Isten előtt megigazul, amint
Szent Pál mondja (1Tim 1,9), hogy a hit által legyen igaz, eleven és szent
az élete. És nincsen is szükség másra, mint hogy cselekedeteivel mutassa
meg hitét. Mert a hitet nem lehet zablára fogni; megmutatkozik, jó csele-
kedetekben tör ki, tanúságot tesz az Evangéliumról, tanítja az emberek-
nek, és rajta próbálja meg életét. Egész életével és minden cselekedetével
felebarátja javán munkálkodik, és nem csupán abban segíti, hogy kegye-
lemre jusson, de testben, javakkal és tisztességgel is, mert látja, hogy
Krisztus is így cselekedett vele, és az Ő példáját követi.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 289; SzSz)

A hit isteni mű bennünk, amely megváltoztat és Istentől szül újjá (Jn 1,13),
hogy, megölve a régi Ádámot, más szívvel, kedvvel, értelemmel és min-
den erővel bíró embereket alkosson belőlünk, s a Szentlélek kíséri őt. Ő,
milyen eleven, buzgó, cselekvő és hatalmas dolog a hit, amely nem kép-
zelheti el, hogy ne munkálkodjék szakadatlanul a jón. Nem kérdezi, kell-e
cselekednie a jót, de még meg sem kérdeztük, ő már meg is cselekedte,
mivel folyvást szorgoskodik. Hitetlen ember, aki nem így tesz, aki maga
körüli tapogatózik és szemlélődik a hit és a jó cselekedetek után, és jólle-
het, nem is tudja, mik ezek, mégis sok szót szaporít és veszteget rájuk.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 296; SzSz)

Milyen sokan vannak, akik imádkoznak, böjtölnek, alapítványokat tesz-
nek, az emberek szemében tisztességes életet élnek, de ha megkérdezed
őket, hogy bizonyosak-e afelől, hogy amit cselekszenek, az az Isten tetszé-
sére van, nemmel felelnek, nem tudják, vagy legalábbis kételkednek benne.
[...] Íme, ezek a cselekedetek hit nélkül mennek végbe, azért holtak
és teljességgel értéktelenek, mert amilyen a lelkiismeretük, az Istenbe
vetett hitük, olyanok a cselekedeteik is, amelyek abból fakadnak. Mivel
pedig tiszta lelkiismeretük nincs, azért cselekedeteik is holtak és ros-
szak. Innen van az, hogy amikor én nyomatékosan hangsúlyozom a hitet,
és elvetem a hit nélküli cselekedeteket, azzal vádolnak, hogy tiltom a jó
cselekedeteket, pedig én csak a hitből fakadó, igazi jó cselekedeteket aka-
rom tanítani.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 3–4. TJ)

Aki valóban jót akar cselekedni, azt nem a szégyentől való félelem vagy a
dicsőségvágy indítja, hanem sokkal nemesebb, magasztosabb indítékok:
Isten parancsolatai, Isten félelme, Isten jótetszése, Istenbe vetett hit és
Isten iránti szeretet. Akiket nem ezek az indítékok ösztönöznek, hanem
a szégyen és dicsőségkeresés, azok máris elvették jutalmukat, amint az Úr
(Máté 6,2.5) mondja, mert amilyen az indíték, olyan a cselekedet és an-
nak jutalma is; az ilyen indítékból fakadó cselekedet azonban csak a világ
szemében jó.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 26. TJ)

Nem vetjük meg sem a szertartásokat, sem a cselekedeteket, sőt nagyon
is sürgetjük, de a cselekedetektől alkotott vélekedést vetjük el, hogy ne
értékelje azokat valaki úgy, mintha azok volnának az igazi igazságosság,
ahogyan ezt a képmutatók teszik, akik egész életüket ezekre a tevékeny-
ségekre szánják és pazarolják, és nem érik el azt, amiért azt teszik, vagy
ahogyan az apostol mondja: „Mindig tanulnak, és sohasem jutnak el az
igazság ismeretére” (2Tim 3,7). Az a látszat, mintha építkezni akarnának,
és arra készülődnének, és mégsem építenek soha. Így megmaradnak a ke-

gyesség látszatánál, és annak erejét nem tapasztalják meg. Eközben mégis tetszenek önmaguknak ezzel a tevékenységükkel, sőt mindenki mást is ítélni mernek, akikről azt látják, hogy nem ragyognak a cselekedetek hasonló pompájában, pedig azzal a kidobott költséggel és Isten ajándékainak felhasználásával, ha hittel volnának eltelve, nagyszerű dolgokat tudnának véghezvinni maguk és mások üdvösségére.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 72. PK)

A hívó ember hite által ismét visszahelyeztetett a paradicsomba, és újjá teremtett. Nem azért van szüksége cselekedetekre, hogy igazságos vagy igaz legyen, hanem hogy ne tétlenkedjék, hogy testét dolgoztassa, és szolgáljon. A szabadság ilyen cselekedeteit egyedül Isten tetszésére kell cselekednie, meg azért is, mert még nem teremtettünk újjá tökéletes hitre és szeretetre: ezeket kell növelnie, de nem cselekedetek, hanem önmaguk, vagyis hit és szeretet által.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 52. PK)

A felszentelt püspök, aki templomot szentel, gyermekeket konfirmál vagy hivatalának valami más feladatát végzi, nem ezekkel a cselekedetekkel szentelődik püspökké, sőt ha nem volna már előtte felszentelt püspök, ezek a cselekedetek semmit sem érnének, értelmetlenek, gyerekesek és játékosak volnának. Így a hite által felszentelt keresztyén ember is jó cselekedeteket tesz, de nem ezek által lesz szentebbé vagy keresztyénebbé, mert ez egyedül a hit dolga, sőt ha előbb nem hinne, és nem volna keresztyén, egyáltalában semmit sem érnének összes cselekedetei, és igazán rossz és ítéletes bűnök volnának.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 53. PK)

[E]zek elvetve a Tízparancsolatot, melyet meg nem értettek, sokat prédikálnak ugyan Krisztus kegyelméről, de erősen biztatják azokat, akik a bűnben élnek, hogy ne féljenek, ne ijedezzenek a bűnöktől, mert a Krisztus által a bűnök mind meg vannak bocsátva. De amellet látják és engedik is,

hogy az emberek nyilvánvaló bűnösségben éljenek anélkül, hogy új életet kezdenének vagy megjavulnának. Ezekből látható, hogy ők sem a hitet, sem a Krisztust meg nem értik, és éppen azzal teszik tönkre, hogy prédikálják. Mert hogyan beszélhet az a Szentlélek műveiről az első törvénytáblában – vigasztalásról, kegyelemről, bűnöknek bocsánatáról –, aki a Szentléleknek műveit a második törvénytáblában sem meg nem becsüli, sem hozzájuk nem tartja magát, holott emezeket megértheti, tapasztalhatja, amazokat ellenben soha ki nem próbálta, ki nem tapasztalta. Eszerint bizonyos, hogy bennük nincsen jelen sem a Krisztus, sem a Szentlélek, hogy nem értik, és hogy fecsegésük nem egyéb, mint pusztá buborék.

A zsinatokról és az egyházról, 1539 (LM 6: 405. ME)

Mert aki nem akar hinni az evangéliumban, sem aszerint élni, és nem akarja azt tenni, amit keresztyén embernek tennie kell, az ne is élvezze az evangélium áldását. Hova jutnánk, ha csak a hasznát akarnád, de nem akarsz érte semmit sem tenni, sem áldozatot hozni?

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 207; Pröhle 1983, 260–261. PK)

Egyedül a hit tesz igazzá s tölti be a törvényt, mert Krisztus érdeméért adja meg a Lelket. A Lélek pedig vidám és szabad szívet szerez, a törvény követelése szerint, így a jó cselekedetek is magából a hitből származnak. Erre gondol Pál, amikor a cselekedeteket elvetve azt kérdi, vajon ő hiábavalóvá tette-e a törvényt a hit által. Nem, feleli, sőt inkább megerősítjük a törvényt a hit által (Róm 3,31), azaz általa töltjük be azt.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 294; SzSz)

Óvakodjunk, hogy Wittenbergből nehogy Kapernaum legyen! (Vö. Mt 11,23) Látom ám jól, hogy sokat tudtok beszélni arról a tanításról, melyet prédikáltak nektek a hitről és a szeretetről. Ez nem is csoda. Ha már egy számár is bőgi a Biblia szövegét, hogyne tudátok ti is ezeket a tanokat és igéket hirdetni vagy tanítani? De, kedves barátaim, az Isten országa, mely mi vagyunk, nem beszédben és szavakban áll, hanem tettekben, ami valójában

azt jelenti: jó cselekedetekben és gyakorlásban. Isten nem fülhegyezőket és leckefelmondókat akar, hanem követőket és cselekvőket, mégpedig hitben, szeretet által. Mert a hit szeretet nélkül nem elég, nélküle valójában nem is hit, csak látszathit, amiképpen a tükörben látható arc sem valóságos arc, hanem csak az arc látszata. (Vö. Jak 1,22–23)

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 216. SzZs)

A hit harcában

Ámbár az ember belsőleg, lélek szerint, hit által elég bőségesen megigazul, úgyhogy megvan mindene, ami kell, csak ezt a hitet és bőséget kell napról napra növelnie, egészen az eljövendő életig, mégis a földön marad ebben a halandó életben, amelyben szükséges, hogy saját testén uralkodjék, és emberekkel társalkodjék. Ezzel már elkezdődnek a cselekedetek. Itt már nem lehet tétlenkednie, itt már feltétlenül gondoskodnia kell arról, hogy a testet böjttel, virrasztással, munkával és más mérsékelt fegyelemmel gyakorolja, és a léleknek alávesse, hogy engedelmeskedjék a belső embernek és a hitnek, és egyezzen vele, ne lázadjon ellene, és ne is gátolja. Mert ilyen a természete a testnek, ha nem rendszabályozzák meg. Viszont a belső ember, aki Istenhez hasonlónak és Isten képére teremtett hit által, örvendezik és gyönyörködik Krisztusban, aki által annyi jó áramlott rá, ezért csak az az egy feladat hárul rá, hogy örömmel és önzetlenül szolgáljon Istennek, szabad szeretettel.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 50. PK)

Krisztus a vigaszunk

Milyen nagy vigasztalás rejlik abban, hogy nem ember ad valamit az éhezőknek, hanem Isten tölti be és elégíti meg őket! Mária azt is hozzáfűzi ehhez: „javakkal”. Ez a megelégtetés tehát nem ártalmas, hanem hasznos és üdvös, az egész testnek-léleknek jót tesz. Ezzel rámutat arra is, hogy előzőleg mennyire nélkülözötte a javakat, és sokat szűkölködött nélkülük. Ahogy már mondtuk, a gazdagság a test megelégtetésére szolgáló, mulandó javakat jelenti, amelyek a lelket is megvidámítják. Az éhezés viszont

nemcsak az ételnek, hanem a földi javaknak a nélkülözését jelenti. Az ember mindent nélkülözni tud az élelem kivételével, úgyhogy javaink majdnem mind a táplálkozásunkat szolgálják. Táplálék nélkül nem élhet senki. Ruha, ház, pénz, javak és emberek nélkül még létezhet valahogy. Az Írás a mulandó javakat afelől közelíti meg, hogy mennyire szükségesek vagy nélkülözhetők. A fősvényeket és a földi javak után sóvárgókat ezért nevezi a hasuk szolgálóinak. Pál pedig azt mondja róluk, hogy a hasuk az istenük (Róm 16,8; Fil 3,19). Ki buzdíthatna jobb és találóbb szavakkal az éhezés és a szegénység önkéntes elhordozására, mint Isten anyja, mikor azt mondja: Isten minden éhezőt be akar tölteni javakkal?! Akit nem hatnak meg ezek a szavak, sem a szegénység ily megbecsülése és felmagasztalása, az bizony hitetlen és bizalmatlan, mint egy pogány.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 253–254. PS és TJ)

Királyi nép vagyunk

Ami a királyságot illet: minden keresztyén ember hite által annyira felmagasztaltatott minden fölé, hogy lelki hatalommal teljesen ura mindannak, úgyhogy egyetlen egy dolog sem tud neki bármiképpen ártani, sőt neki alávetve minden kénytelen őt szolgálni az ő üdvösségére. Így mondja Pál Róm 8,28-ban: Minden javára szolgál a hívőknek. Hasonlóképpen 1Kor 3,23-ban: „Minden a tiétek, akár halál, akár élet, akár jelenvalók, akár eljövendők, ti pedig Krisztuséi”. Nem mintha a keresztyén ember testi hatalommal volna mindenk fölé helyezve, úgyhogy azokat birtokolja és használja, amilyen örülettel némely egyháziak néha esztelenkednek – mert ez jellemzi a királyokat, a fejedelmeket és az embereket a földön –, hanem magából az élet tapasztalatából látjuk, hogy mindennek alá vagyunk vetve, sokat szenvedünk, és szinte meghalunk. Sőt minél keresztyénebb valaki, annál több bajnak, szenvedésnek és halálos veszedelemnek van alávetve, ahogyan ezt a fejedelmi elsőszülöttnél, Krisztusnál és valamennyi szent testvérénél látjuk. Lelki hatalom ez, amely uralkodik az ellenségei között, hatalmas a szorongatások között, vagyis nem más, mint az, hogy az erő az erőtlenségben lesz tökéletessé, és mindennel csak nyerhetek üdvösségem

szempontjából, annyira, hogy a keresztt és a halál kénytelen engem szolgálni üdvösségemre. Ez az a fenséges és jeles méltóság, és igazi mindenható hatalom, lelki uralom, amelyben egyetlen dolog sem lehet olyan jó, egyetlen sem olyan rossz, hogy ne szolgáljon javamra, ha csak hiszek. Ha egyedül a hit kell az üdvösséghez, akkor nincs is másra szükségem, mint arra, hogy a hit az üdvösség irányába gyakorolja szabadságának erejét és hatalmát. Íme, ez a keresztyének felbecsülhetetlen hatalma és szabadsága.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 45–46. PK)

Papok is vagyunk

Nemcsak mindennél szabadabb királyok, hanem papok is vagyunk örökké. Ez sokkal fenségesebb a királyságnál. Mert a papsággal méltók vagyunk arra, hogy Isten előtt megjelenjünk, másokért imádkozzunk, és egymást az Isten dolgai felől tanítsuk. Mert: ez a papok hivatása, amelyet semmiféle hitetlennek soha nem adhatunk át. Krisztus ezt úgy adta át nekünk, hogy ha hiszünk benne, akkor mint testvérei, örököstársai és királytársai, egyúttal paptársai is lehetünk, akik a Lélek által a hit bizalmával mernek Isten elé lépni, és így kiáltani: „Abbá, Atyám” (Róm 8,15; Gal 4,6), és egymásért is imádkozhatnak, amit a papok látható és testi szolgálatában valósággal és jelképesen láthatunk. Aki pedig nem hisz, annak semmi sem használ, semmi sem szolgál javára, hanem ő maga mindennek szolgálja, és számára minden rosszra fordul, mert mindent lelkiismeretlenül a maga hasznára fordít, nem Isten dicsőségére. Ezért nem is pap, hanem világi ember az, akinek imádsága bűnné válik, soha nem is jut Isten elé, mert Isten a bűnösöket nem hallgatja meg. Ki érhetné fel tehát a keresztyén méltóság fenségét, amely királyi hatalma szerint mindenek ura, halál, élet, bűn stb. felett, papi dicsősége szerint pedig számára minden lehetséges Istennél, mert Isten megteszi, amit kér, és kíván, ahogyan meg van írva: „Az őt félők akarátát teljesíti, és könyörgésüket meghallgatja, és megmenti őket” (Zsolt 145,19). Kétségtelen, hogy erre a dicsőségre semmiféle cselekedettel nem jut el, hanem egyedül hit által.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 46–47. PK)

Azt kérdezed: „Ha mindenki, aki az egyházban van, pap, akkor milyen címen különböztetik meg a laikusoktól azokat, akiket most papoknak nevezünk?” Válaszom: Az ilyen szavakkal, mint „pap”, „klerikus”, „spirituális”, „egyházi”, igazságtalanság történt, amikor valamennyi többi keresztyénről átvitték azokra a kevesekre, akiket most káros szóhasználattal egyháziaknak neveznek. A Szentírás ugyanis semmi különbséget nem tesz köztük, hanem csak szolgálóknak, segítőtársaknak, sáfároknak nevezi azokat, akik most papokként, püspökökként és urakként szerepelnek, akiknek pedig a többieket kellene szolgálniuk a Krisztusba vetett hittel és a hívők szabadságának tanítására rendelt igehirdető hivatallal. Mert jöllehet igaz az, hogy mi mind egyenlőképpen papok vagyunk, mégsem tudnánk mind – és ha tudnánk is, akkor sem volna szabad mindenkinek – nyilvánosan tanítani és szolgálni. Így írja Pál 1Kor 4,1-ben: „Úgy tekintsen minket minden ember, mint Krisztus szolgálóit és Isten titkainak sáfárait.”

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 47. PK)

A keresztt teológiája

A dicsőség teológusa a rosszat jónak, a jót rossznak mondja, a keresztt teológusa azt mondja, ami a valóság. Ez nyilvánvaló, mert míg nem ismeri a Krisztust, nem ismeri a szenvedéseiben elrejtőzködő Istent sem. Ezért többre becsüli a cselekedeteket a szenvedéseknél, a dicsőséget a keresztnél, az erőt az erőtlenségénél, a bölcsességet a bolondságnál és általában a kellemeset a kellemetlennél. Ilyenek azok, akiket az apostol a Krisztus kereszttje ellenségeinek nevez (Fil 3,18). Így van ez, mert gyűlölik a kereszttet és a szenvedéseket, valójában a cselekedeteket és ezek dicsőségét szeretik és így a kereszttből fakadó jót rossznak mondják, és az emberi cselekedetből származó rosszat jónak. De Isten nem található meg másként, csak az ő szenvedéseiben és kereszttjében. Ezért a keresztt barátai megvallják, hogy jó a keresztt és rosszak az emberi cselekedetek, mert az emberi cselekedetek a keresztt által semmivé válnak, és Ádám, aki cselekedetei révén inkább növekedni akar, kereszttre feszítettetik. Lehetetlen ugyanis, hogy ne fuvalkodják föl saját jó cselekedetei alapján az, aki még nem üre-

sedett meg és nem semmisült meg szenvedések és gonosz dolgok révén és ezért még nem tudja, hogy ő maga semmi, és a jó cselekedetek nem az övéi, hanem Istenéi.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 28–29. NV)

Emelkedj Krisztus szívéen át egészen az Isten szívéig! Értsd meg, hogy Krisztus nem szerethetne téged, ha Isten nem akarná ezt örök szeretetével. Értsd meg, hogy Krisztus csupán Istennek engedelmeskedik, amikor téged így szeret. Így találhatsz rá az Isten jószágos atyai szívére, és – miként Krisztus mondja – Krisztus által az Atya vonz magához téged (vö. Jn 6,44). Így érted meg végül Krisztus mondását: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte...” (Jn 3,16). Ez nem mást jelent, mint hogy akkor jutunk el Isten helyes ismeretére, ha nem hatalma és bölcsessége felől közelítjük meg, hiszen ez rettenetes, hanem jósága és szeretete felől. Ekkor szilárdulhat meg a hit és a bizalom, ekkor születünk újjá Istenben.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 90. VA)

Hiszek a Szentlélekben

Szentlélek

Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem őhöz eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, ő világosított meg ajándékaival, ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben; ahogyan a földön élő egész egyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben. Ebben az egyházban nekem és minden hívőnek naponként minden bűnt bőszéggel megbocsát, az ítélet napján engem és minden holtat feltámaszt, és nekem minden Krisztusban hívővel együtt örök életet ad. Ez így igaz!

Kis káté, 1529 (PK)

„Hiszek a Szentlélekben.” Ez a harmadik nagy világosság arra tanít, hogy a Teremtő és Megváltó hol található a földön, hol lehet vele találkozni, s hogy mi lesz végezetül mindenknek a vége. Minderről sokat lehetne beszélni. Röviden ez a foglalatja: ahol a keresztyén anyaszentegyház van, ott található a teremtő Isten, a megváltó Isten és a Szentlélek Isten, aki naponként megszentel a bűnök bocsánata által. Az egyház pedig ott van, ahol Istennek igéjét igazán hirdetik és vallják. Ennek kapcsán sokat gondolkodhatsz mindarról, amit a Szentlélek az egyházban naponként végbevisz. Adj hálát azért, hogy te is ebbe az egyházba hívtattál és jutottál! Gyónd meg és valld meg töredelemmel, hogy mindezt figyelemre sem méltattad! Könyörögj igaz, szilárd hitért, amely itt kitart és megmarad, amíg el nem jutsz oda, ahol örök maradásod lesz, tudniillik a halottak közül való feltámadás után az örök életben. Ámen.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 675. BZ)

A Szentlélek több, mint Arisztotelész.

Az egyház babiloni fogságáról, 1520 (LM 2: 143. ME)

A szabad szeretetre való kedvet egyedül a Szentlélek olthatja a szívbe, amint Pál is mondja az ötödik fejezetben (Róm 5,5). A Lélek pedig nem adatik másként, egyedül a Jézus Krisztusban való hit által, ezzel és ebben, amint az előszóban mondja. S a hit sem származhat máshonnét, egyedül Isten igéjétől, avagy evangéliumától, amely Krisztust hirdeti, Isten emberé lett fiát, aki meghalt és feltámadott értünk, amint ... meg van írva (Róm 3,25; 4,25; 10,9).

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 294; SzSz)

Mi hát az egész emberi nemzetség Szentlélek nélkül, hacsak nem a sátán birodalma, vagyis zavaros és sötét dolgok káosza?

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 83. JCsE-WÖ-WS)

Pünkösöd

Sem te, sem én soha semmit nem tudhatnánk Krisztusról, nem is hihetnénk benne. Urunkká sem lehetne, ha a Szentlélek az evangélium hirdetésével fel nem kínálná, és szívünkbe nem adná. A cselekedet megtörtént és elvégeztetett, mert Krisztus megvette és megszerezte számunkra a kincset szenvedésével, halálával, feltámadásával. De ha ez a cselekedet rejtve maradna, úgy hogy senki sem tud róla, akkor hiábavaló volna és kárba veszne. Hogy azonban ez a kincs ne maradjon elásva, hanem kamatozzék és hasznát vegyék, Isten kibocsátotta és hirdetteti az ígét, és a Szentlelket adja benne, hogy helybe hozza és ránk ruházza ezt a kincset, a megváltást. *Nagy káté, 1529* (KK 1957, 2: 155–156; Pröhle 1983, 199–200. PK)

A hit teremtője

Ha a Szentlélek nem hirdetteti, és nem kelti életre az ígét a szívben, hogy megragadja azt, akkor az kárba vész.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 156; Pröhle 1983, 200. PK)

A Szentlélek teljes buzgósággal arra törekszik, hogy elvonja az embert a valóságnak indulataink szerint való értékelésétől. Ahol ez sikerült neki, ott a dolgok már aligha ártanak. Figyelünknek ez az elterelése legfőképpen az ige által történik. Így gondolkodásunk áttérrelődik a bennünket pillanatnyilag érintő dologról arra, ami vagy távol van, vagy ha jelen van, nem érint. Azért – teljes joggal – nincs semmiben vigasztalásunk, csak a Szentírásban, amely rátereli figyelmünket a rossz napokban a jónak szemlélésére, amely vagy megvan vagy megszűnt, a jó napokban viszont a rosszról való megemlékezésre.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 167. VJ)

Nem akar másról tudni, csak Krisztusról

Azt mondhatná nekem valaki: nem tudsz másról, csak igazságosságról és bölcsességről és emberek erejéről szónokolni, semmi egyebet, mint Isten igazságosságát és kegyelmét az Írás alapján hirdetni – tehát semmi mást, mint egyetlen húron kornyikálni s csupán egy dalocskát énekelni? Vála-

szom: mindenki vizsgálja meg inkább önmagát; a magam részéről ezt valom: valahányszor a Szentírásban kevesebbet találtam Krisztusnál, sohasem laktam jól vele, amikor azonban Krisztusnál többet találtam benne, sohasem álltam szegényebben önmagam előtt, mint akkor. Úgy tűnik, hogy igaz az, hogy a Szentlélek Isten nem akar többről tudni, mint Jézus Krisztusról. Így mondja ezt róla Jánosnál: „De amikor eljön ő, az igazság lelke, elvezet titeket a teljes igazságra; mert nem önmagáról szól, hanem azokat mondja, amiket hall, és az eljövendő dolgokat hirdeti nektek. Ő engem fog dicsérni, mert az enyémből merít, és azt jelenti ki nektek.” (Jn 16,13–14)

A hét bünbánati zsoltár utószava, 1517 (LVM 5: 86–87. WÖ)

A keresztyéneknél semmi sem elismertebb és gyakoribb, mint az elkötelező bizonyoságtétel (*assertio*). Vedd ki az elkötelező bizonyoságtételt, és elvetted az egész keresztyénséget! Igenis a Szentlélek azért adatik a mennyből, hogy a keresztyén ember haláláig a Krisztust dicsőítse, és szent nevét vallja. (Hacsak azt nem tartjuk elkötelező bizonyoságtételnek, amikor valaki a hitéért hal meg.) Maga a Szentlélek hangsúlyozottan Krisztust vallja, miközben arra készül, hogy a világot bűnnel vádolja, mintha így akarná kierőszakolni a harcot. Pál tanítványának azt parancsolja, hogy intsen, és ne engedjen ebből alkalmatlan időben sem (2Tim 4,2). Mit érne nekem az a figyelmeztető, aki maga sem hisz bizonyossággal, sőt még azt sem vallja, amire figyelmeztet? Azonnal orvoshoz kell küldeni!

A szolgai akarat, 1525 (2006, 20. JCsE–WÖ–WS)

Megvilágosít

Igen, léteznek olyan emberek, akik ezt a világosságot nem látják, és még a napfényben is vakok, és megbotránkoznak. Ha istentelenek, akkor nyilvánvalóvá teszik, mekkora a sátán uralma és hatalma az embereken, amikor Isten legtisztább szavát sem hallják, és nem is értik. Olyan ez, mintha valamilyen szemfényvesztés következtében valaki azt hinné, hogy a nap hideg szén, az aranyról pedig azt gondolná, hogy egy kődarab. Ha azonban hívők, úgy a választottak közé sorolandók, akik időnként tévedhetnek

ugyan, de csak azért, hogy Isten ereje annál nyilvánvalóbbá váljék bennük, mely nélkül sem látni, de tenni sem tudnak semmit.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 84. JCsE-WÖ-WS)

A világosság fénylik a sötétségben, ámde a sötétség mégis sötét marad, és nem világosodik meg. Ezek szerint isteni dolgokban nincs csodálkozni való azon, hogy évszázadokon át tudásban kiemelkedő férfiak annyira vakok voltak. Emberileg csodálkozhatunk ezen, az isteni dolgokban azonban inkább az a csodálni való, ha egyik vagy másik ember nem vak, bár még azon sem kellene csodálkoznunk, ha mind vakok lettek volna.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 83. JCsE-WÖ-WS)

Vigasztal és erősít

Kereszténynek lenni annyi, mint az evangéliumhoz ragaszkodni és Krisztusban hinni. Ez a hit hozza meg a bűnök bocsánatát és Isten kegyelmét. Ez pedig csakis a Szentlélekből fakad, aki pedig az ige által támasztja, a mi hozzájárulásunk és közreműködésünk nélkül. Ez Isten egyedül végbevitt cselekedete, a mi erőnk és szabad akaratunk nélkül. Ez utóbbi csak passzív szerepet játszik: hagyja magát formálni és alakítani a Szentlélektől, ahogyan agyagból vagy sárgaföldből készíti az edényt a fazekas (Jer 18). Az olyan ember, aki Krisztusban hisz és megvallja hitét, hogy kizárólag ő általa nyerhetjük el bűneink bocsánatát, az örök életet és az üdvösséget, színtiszta kegyelemből és irgalmasságból, teljességgel függetlenül a mi érdemeinktől, jó cselekedeteinktől és erényeinktől, a világ részéről sok bánatmal és háborgatást szenved. Ám a Szentlélek mellette áll, vigasztalja és erősíti, és derűs szívet ad neki, amely semmibe veszi az összes megpróbáltatást, és a Szentlélek segít rajta, mert nem hagy magunkra minket.

Asztali beszélgetések (3352b. sz., LVM 8: 359–360. ML)

Bizonyosságot ad

Engedd meg, hogy vallástevők legyünk, s hogy elkötelező jellegű teológiai felismerésekért fáradozzunk, bennük örömeinket leljük, te pedig találj

tetszést a filozófusokban és az akadémistákban, míg téged is elhív a Krisztus! A Szentlélek nem szkeptikus! Szívünkbe nem kérdéses dolgokat és sejtéseket írt. Sziklaszilárd kijelentései bizonyosabbak és erőteljesebbek magánál az életnél és minden tapasztalatnál.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 23. JCsE-WÖ-WS)

Megújít

A következőket valljuk: mielőtt az ember a Szentlélek birodalmában új teremtként megújulna, semmit sem cselekszik és fáradozik azért, amivel magát erre a megújulásra felkészíthetné, továbbá újjáteremtve sem tesz semmit, s nem fáradozik azért, hogy ebben az országban megmaradhasson, hanem mindkettőt a Szentlélek cselekszi benne. Igen, önnön erőnk nélkül teremt bennünket újjá, s ugyanígy tartja meg az újjászületetteket is, amint Jakab mondja: „Az ő akarata szült minket újjá az igazság igéje által, hogy mi teremtésének mintegy a zsengei legyünk.” (Jak 1,18). Az új teremtésről szól tehát. De nem nélkülünk munkálkodik, mert azért újított meg és tart meg minket, hogy bennünk munkálkodjék, és mi vele együtt. Így általunk prédikál, megkönyörül a szegényeken, vigasztalja a szomorkodókat. De mindebből mi írható a szabad akarat javára? Mit is hagyhatunk mi arra, ha nem a semmit, a nagy semmit!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 216. JCsE-WÖ-WS)

Megszentel

Ez a hitágazat olyasmiről szól, aminek állandóan történnie kell, és soha nem szűnhet meg. A teremtés ugyanis már mögöttünk van, a megváltás is elvégeztetett, de a Szentlélek szüntelenül végzi munkáját az ítélet napjáig, és arra rendeli a gyülekezetet a földön, hogy általa mondjon és cselekedjék mindent. Hiszen keresztyén egyházát nem gyűjtötte még egybe, a bűnbocsánat osztását sem fejezte be még. Abban hiszünk tehát, aki napról napra vonz minket az igével, és hitünket adja, növeli és erősíti ugyanazzal az igével és bűnbocsánattal; ha pedig mindezt elvégezte, mi viszont ragaszkodunk hozzá, és meghalunk a világnak és minden nyomorúságnak:

végül egészen és örökké megszentel minket. Ezt várjuk most hittel az ige szerint.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 159; Pröhle 1983, 204. PK)

Rajongók

Most, a mi időnkben, amikor az Evangélium világosságra jön, felettébb sokan vannak a megszállott szentek, akiket szakadároknak, rajongóknak, avagy eretnekeknek neveznek. Túl korán okosodtak meg ezek, és olyan tanultakká lettek, hogy nagy tudományuk és bölcsességük miatt senkivel ki nem egyezhetnek: egyik erre, másik amarra húz, mintha olyan nagy szégyen volna, ha nem gondolnának mindent különbözőképpen és nem fitogtathatnák nagy bölcsességüket, ami pedig őket, akiknek fogalmuk sincsen a valóban fontos dolgokról, noha gyakorta járatják szájukat, igen bolondnak mutatja.

Előszó Szent Pálnak a korinthusiakhoz írt első leveléhez, 1530 (LVM 5: 304; SzSz)

Egyház

Ez a mondás: „Hiszem az egy keresztyén anyaszentegyházat”, éppúgy része a hitnek, mint más szavak. Ezért az egyházhoz értelmekkel nem férközhetsz közel, még ha összes szemüvedet felteszed is. El tudja azt rejteni az ördög, betemeti botránkozással és meghasonlással, hogy bőven találj rajta botránkoznivalót. S Isten is elrejtheti a gonosztettek és a mindennemű bajok mögé, hogy bolonddá téve magadat, hamis ítéletet kiáltasz reá. Mert azt akarja, hogy ne szemeddel, de hiteddel fogd fel azt. Mert azt hisszük, amit nem látunk (Zsid 11,1), az pedig Urával együtt énekl: „És boldog, aki énbennem meg nem botránkozik” (Mt 11,6). Mert önmaga elől is erősen elrejtetik a keresztyén, hogy nem látja önnön szentségét és erényességét, hanem csupa hibát és gyalázatot talál magán. Hanem te, balga okos, hogyan akarhatod a keresztyénséget vak értelmekkel és tisztátalan szemeddel látni?

Előszó Szent János Jelenésekről való könyvéhez, 1530 (LVM 5: 326–327; SzSz)

Istennek hála, a hétéves gyermek is tudja, hogy mi az egyház: A szent hívők és „azok a báránykák, akik hallgatják Pásztoruk hangját” (Jn 10,3).

Schmalkaldeni cikkek, 1537 (KK 1957 2: 41; Pröhle 1983, 305. PM–PK)

Mármost a világon sok mindenféle nép van; azonban a keresztyénség valami különös, választott nép, és a neve sem pusztán csak ecclesia, egyház, hanem sancta, catholica, christiana, vagyis keresztyén szent nép, amely hisz a Krisztusban, ahonnan a keresztyén neve származik, és amelyben él a Szentlélek, amely naponta megszenteli, mégpedig nemcsak a bűnöknek bocsánatával, amelyet neki Krisztus szerzett, hanem a bűnöktől való elfordulással, megtisztulással, amitől a szent nép nevét kapják. Így tehát a szent keresztyén egyház oly nép, amely keresztyénekből áll, és amely szent, vagy ahogy szinte szokás nevezni: a szent keresztyénség, vagyis az összes keresztyénség. Az Ótestamentum szavai szerint: az Istennek népe.

A zsinatokról és az egyházról, 1539 (LM 6: 401. ME)

Az egyház kincse valójában Isten dicsőségének és kegyelmének szent evangéliuma.

A 65. tétel (ZsÁ)

Miért ne volnánk mi is az egyház, akik éppúgy meg vagyunk kereszteleve, mint ti? Tanítunk, prédikálunk, bírjuk a sacramentumokat, hiszünk, imádkozunk, szeretet van bennünk, reménykedünk és szenvedünk, inkább mint ti. [...] Bizonyosan az az igazi egyház, mely Istennek ígéje szerint cselekszik, és emiatt szenved, ahogyan mi teszünk, akik senkit nem gyilkolunk, sem Isten ígésétől el nem tántorítunk.

Intés az ágostai birodalmi gyűlésen egybegyűlt papokhoz, 1530 (LM 6: 36–37. RJ)

Napnál fényesebben látszik, mennyi undok botránkozás és baj létezett már a mi időnk előtt is, hogy azt gondolhatjuk, jó sora van most a keresztyénségnek, és a mi időnk ezekkel mérve az aranykorral is felér. Nem

gondolod-e magad is, hogy a pogányok ezen is megbotránkoztak már, és a keresztyéneket dölyfös és megátalkodott perlekedőknek vélik?

Előszó Szent János Jelenésekről való könyvéhez, 1530 (LVM 5: 326; SzSz)

Istenem, milyen vakok és fejvesztettek vagyunk mi, keresztyének! Mikor szűnik már meg haragod, mennyei Atyánk? A mi érzéki mivoltunk az oka annak, hogy gúnyolódunk és ítélkezünk a keresztyénség baja felett, amelynek megszűnéséért könyörögnünk kellene a misén, a templomban. A keresztyénség óriási veszteségének tartjuk, ha a török városokat, vidékeket és templomokat perzsel fel és elhurcolja a lakosságot; panaszt emelünk ilyenkor, és kérjük a királyt, meg a fejedelmeket, hogy vegyék fel a harcot vele. Ha azonban a hit lanyhul, a szeretet elhidegül, Isten ígéje háttérbe szorul és felülkerekedik a bűn, akkor senkinek sem jut eszébe a harc.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 51. TJ)

Külsőleg is megismerhető a keresztyéni szent nép az üdvösséges szent kereszten, azon, hogy el kell szenvednie minden szerencsétlenséget és üldözést, minden megpróbáltatást és bajt (ahogy a Miatyánk mondja) az ördög, a világ és a test részéről, hogy el kell túrnie belső szomorúságot, félelmet, rettegést, külső szegénységet, megvettetést, betegséget, gyengeséget, hogy hasonlónak legyen urához, a Krisztushoz. És mindezen szenvedések indító okának egyedül annak kell lennie, hogy erősen ragaszkodik Krisztushoz és Istennek ígéjéhez, s így a Krisztusért szenved.

A zsinatokról és az egyházzól, 1539 (LM 6: 415. ME)

Isten ígéje

Isten ígéjében szól hozzánk

Én megkülönböztetem – retorikusan és dialektikusan szólva – Istent és Isten ígéjét, amint a Teremtő és a teremtmény is különböznek egymástól.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 23. JCsE-WÖ-WS)

Tetszett az Istennek nem ige nélkül, hanem ige által nekünk adni a Szent-lelkét, hogy leljen bennünk munkatársaira: külsőleg szólaltatjuk meg azt, amit egyedül ő lehel belénk, ahogy jónak látja. Megtehetné mindezt szó nélkül is, de nem így cselekszik. Kik vagyunk mi, hogy akaratának indítékait kutassuk? Elég nekünk annyit tudnunk, hogy Isten így akarja, és illő, hogy ezt az akaratot tiszteljük, szeressük és imádjuk, az értelem féktelen tobzódásait pedig megzabolázzuk.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 133. JCsE-WÖ-WS)

Az Isten ugyanis sohasem állt szóba velünk másként, most sem áll szóba másként, csakis ígéje útján. Viszont mi sem közelíthetünk az Istenhez másként, csakis az ő ígérete ígéjébe vetett hit által. Cselekedeteinket ő semmibe se veszi, nincs is neki azokra szüksége: azok inkább csak az emberekkel és önmagunkkal való viszonyra tartoznak. Hanem azt igenis megkívánja tőlünk, hogy mi őt ígéreteiben igaznak tartsuk és ez alapon türelemmel várjunk rá, és hittel, reménnyel és szeretettel tiszteljük meg. Így vehetjük biztosra, hogy fenségét és dicsőségét rajtunk megmutatja, amennyiben nem a mi futásunk, hanem az ő irgalma, ígérete és ajándéka által minden jót megnyerünk és birtokolunk.

Az egyház babiloni fogságáról, 1520 (LM 2: 151. ME)

Az elmélkedés, az elmélyedés és a lélek bármiféle tevékenysége sem használhat semmit. Egyetlen egy szükséges a keresztyén élethez, igazságsághoz és szabadsághoz. Ez pedig Isten szent ígéje, Krisztus evangéliuma, ahogyan Jn 11,25-ben mondja: „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbennem, nem hal meg örökké”. Ugyanígy Jn 8,36-ban: „Ha a Fiú megszabadít titeket, igazán szabadokká lesztek”. Mt 4,4-ben is: „Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden ígéjével, amely Isten szájából származik”. Biztosnak és kétségtelenül bizonyítottnak tekintjük tehát, hogy a lélek mindent nélkülözhet, kivéve Isten ígéjét, amelyen kívül semmi más nem segít rajta. Az ige birtokában pedig gazdag, semmi hiányt nem szenved, mert az ige az élet, igazság, világosság, igazságosság, üdvösség,

öröm, szabadság, bölcsesség, erény, kegyelem, dicsőség és minden jó ígérete, felmérhetetlen gazdagsággal. Viszont nincs súlyosabb csapása Isten haragjának, mint amikor éhséget bocsát ki ígéjének hallására, ahogyan Ámós mondja (Ám 8,11–12). Ugyancsak nincs nagyobb kegyelem, mint amikor kibocsátja ígéjét, ahogyan a 107. zsoltár mondja: „Elküldte ígéjét, és meggyógyította őket, és kiragadta őket a mélységből” (Zsolt 107,20). Krisztus sem küldetett másra, mint az ige hirdetésére, és a papok apostoli, püspöki és általános rendje nem hivatott és rendeltetett másra, mint az ige szolgálatára.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 35–36. PK)

Isten ígéjének megértése

Istent és az ő ígéjét senki nem értheti helyesen, csak az, akinek a Szentlélek közvetlenül megadja. De senki nem kaphatja a Szentlélektől, csak megtapasztalás, keresés és megézés útján. Az ilyen megtapasztalás a Szentlélek iskolája. Nélküle csak üres szó és fecsegés, amit tanítunk.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 211. PS és TJ)

Úgy vélem, elég világossá vált, hogy nem volna sem elég, sem keresztyéni, ha Krisztus cselekedeteit, életét és szavait történeti módon, mint valamikori eseményeket hirdetnénk, amelyeket elég életformáló példaként ismerni, ahogyan most a legjobbak prédikálnak. Még kevésbé volna keresztyéni, ha erről teljességgel hallgatnánk, és helyette az emberek törvényeit és az atyák rendelkezéseit tanítanánk. Viszont nem kevesen vannak olyanok is, akik szenvedéllyel hirdetik és olvassák Krisztust, hogy emberi érzelmeket indítsanak fel Krisztus iránti részvételre, a zsidók megszólására, és más gyerekes és asszonyos sopánkodásra. Ezzel szemben úgy kell prédikálni, hogy iránta hit ébredjen, amely szerint nemcsak van Krisztus, hanem érted és értem van Krisztus, és hogy az történjék bennünk, amit róla hirdetnek, és aminek őt nevezik. Mert ez a hit születik és épül, ha azt hirdetik, hogy Krisztus miért jött, mit hozott és mit ad, milyen módon és milyen célra kell azt elfogadni. Ez történik ott, ahol helyesen tanítják a

keresztyén szabadságot, amelyet tőle kapunk, amellyel valamennyien keresztyén királyok és papok vagyunk, amellyel mindenek urai vagyunk, és bízunk abban, hogy amit teszünk, az az Isten előtt tetsző és elfogadott lesz.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 48. PK)

Azt elismerem, hogy a Szentírásban sok olyan hely található, amely homályos még és nehezen érthető, ennek azonban nem a téma nehézsége, hanem a szóértelmezésünk fogyatékosága és a grammatikában való tudatlanságunk az oka. Ezek azonban nem akadályozzák a Szentírás megismerését. Lehetséges-e, hogy az Írás titka még rejtve legyen, miután a pecsétjét feltörték már, a követ a sír szájáról elhengerítették, s a legmélyebb titok napvilágra került, nevezetesen, hogy Krisztus, Isten Fia emberré lett, hogy Isten Szentháromság Isten, hogy Krisztus szenvedett értünk és örökké uralkodik? Nemde az egész világon tudják és beszélnek? Vedd ki a Krisztust az Írásból, mit akarsz akkor még benne megtalálni? Amit tehát a Szentírás tartalmaz, az napvilágra került, habár egyes íráshelyek még homályosak, mivel a szövegértelmezés még nem tisztázott.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 24. JCsE-WÖ-WS)

Mindig is ez volt Isten ígéjének a sorsa, hogy általa nyugtalanságba jusson a világ.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 44. JCsE-WÖ-WS)

Lelki embernek kell ahhoz lenni, hogy megértsük: az evangéliumban éppen a bölcselkedés és az okoskodás Krisztus és Isten megismerésének legfőbb akadálya, és ezek szítják a vizállyt és a meghasonlást. Arra azonban jó szolgálatot tesz az eszesség és a bölcsesség, hogy csupa megszállott szenttel és elvadult keresztyénnel legyen tele a világ, akik a mi Urunkat, Krisztust soha nem fogják megismerni, hacsak nem lesznek ismét balgákká és együgyűségükben hagyják, hogy Isten ígéje vezesse őket.

Előszó Szent Pálnak a korinthusiakhoz írt első leveléhez, 1530 (LVM 5: 305; SzSz)

Nem a lélek gyengeségén múlik, hogy az Isten szavát nem értjük. Ellenkezőleg! Semmi sem alkalmasabb Isten szava megértéséhez, mint a lélek gyengesége, mivel a gyengeségünk miatt és a gyengékért jött el a Krisztus ebbe a világba, és nekik küldi Isten az ő igéjét. A sátán gonoszsága és ravaszsága ezt a gyengeséget arra használja fel, hogy Isten igéjének bennünk fészkelve ellenáll. Ha a sátán ezt nem tenné, úgy az egész emberiség Isten egyetlen beszéde által (első hallásra) megtérne. Így nem volna szükség többé az igére.

A szolgai akarat, 1525 (2006, 84. JCsE-WÖ-WS)

Hogy az evangéliumban Krisztus, később pedig Szent Péter és Szent Pál sok rendeletet és tanítást adnak és a törvényt is magyarázzák, úgy kell szemlélnünk, mint Krisztus többi cselekedetét és jótetteit. Mert hiába ismered cselekedeteit és történetét, még nem ismered a valódi evangéliumot: mivel nem tudod, hogy Krisztus győzött a bűn, a halál és a pokol felett, ugyanígy akkor sem, ha a tanításokat és rendeléseket megtanultad. Egyedül ha szózat érkezik, amely azt mondja: legyen tiéd Krisztus, életével, tanításával, cselekedeteivel, halálával, feltámadásával és mindenével együtt.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 289; SzSz)

Másodszor meditálnod kell, nemcsak szíved mélyén, hanem minden erőddel: folyton hányni-vetni magadban mind a szóbeli igehirdetést, mind a könyvben leírt ígét, olvasni újra meg újra szorgos figyelemmel és töprengéssel, hogy mit mond benne a Szentlélek. Óvlak attól, hogy önelégültségben azt gondold, hogy elég volt egyszer vagy kétszer olvasni, hallgatni, mondani, máris alaposan megértetted az egészet. Így ugyanis soha nem válik senkiből jó teológus. Olyan lesz, mint a meggondolatlan gyümölcs: lehullik, mielőtt akár félig megérne. Vedd ezért szemügyre a fenti zsoltárt (Zsolt 119), mint hirdeti Dávid szakadatlan: éjjel-nappal szeretne beszélni, töprengeni, szónokolni, dalolni, hallgatni és olvasni nem másról, mint csakis Isten igéjéről és parancsolatairól. Isten ugyanis nem adja neked

Szentlelkét szavakba öntött igéje nélkül: ehhez tartsd magad. Nem hiába parancsolta, hogy szavakba foglalva leírják, hirdessék, olvassák, hallgassák, énekeljék, elmondják stb.

Német előszó, 1539 (LVM 5: 20. CsZ)

Szentírás

Közismerten a földkerekség egyik rákfenéje, hogy a Szentírást annyira megvetik, még azok is, akiknek hivatalból kellene foglalkozniuk vele. Minden más dolgot, mesterséget és könyvet éjjel-nappal űznek és forgatnak szakadatlan igyekezettel és fáradozással. Csak a Szentírást hagyják a sutban heverni, mintha nem volna rá szükségük. És akik nagy kegyesen egyszer elolvassák, azok is csak sebtében lapozzák végig: soha egyetlen mesterség vagy könyv nem támadt a földön, amit mindenki olyan egyhamar kitanult volna, mint a Szentírást. Pedig ez nem olvasnivaló, mint sokan hiszik, hanem élnivaló könyv! Nem azért kaptuk, hogy spekuláljunk vagy magasröptű vitákat folytassunk róla, hanem hogy éljük és megcselekedjük! De hiába is panaszkodunk, a füle botját sem mozgatja senki! Krisztus, a mi Urunk segítsen minket Szentlelkével az ő szent igéjét szívből szeretni és megbecsülni, ámen!

A szép Confitemini, 1530 (LVM 5: 558. PA)

Mikor tehát a Szentírás lényege a legnagyobb világosságban tárul ki előttünk, mily balgaság és istentelenség néhány homályos kifejezés miatt az egészet érthetetlennek minősíteni! Lehet ugyan, hogy egyes szavak adott esetben valóban homályosak, ugyanakkor egy másik helyen már teljesen világosak és érthetőek. A Szentírás egy és ugyanazon üggyről szól, amely az egész világon nyíltan és közérthetően hirdettetik, bár az ige üzenete hol világos beszédben, hol pedig homályos szavakban kerül eléink. Mit számít ez a homály, ha a lényeg kellően megvilágítva áll előttünk, s bár egyes részek talán tényleg sötétségben vannak, a többi azonban világosságban ragyog? Ugyan ki merné azt állítani, hogy egy nyilvános kút nincsen látható

helyen, mivel a mellékutcában lakók nem láthatják, ugyanakkor akik a főtéren laknak, valamennyien jól látják azt?

A szolgai akarat, 1525 (2006, 24–25. JCsE-WÖ-WS)

Mindazoknak, akik jobban nem tudhatják, és útmutatásra van szükségük ahhoz, hogy haszonnal olvashassák, Isten adta legjobb tudásom szerint ezt az előszót szereztem. Híven kérek és intek ebben minden jámbor keresztyént, ne botránkozzék meg azokon az együgyű beszédeken és történeteken, amelyekkel gyakran találkozni fog, s ne kételkedjék, mert bármilyen hitványnak is tűnnek, az isteni Felség igéi, művei, ítéletei és történetei ezek, s az ő hatalmáé és bölcsességéé. Mert az írások bolonddá teszik a bölcs és eszes embert, de feltárulkoznak a kicsinyek és az együgyűek előtt, amint ezt Krisztus is mondja (Mt 11,25). Bocsásd el tehát magadtól minden sejtésedet és érzésedet, és úgy gondolkodj az írásokról, mint a legnagyobb, legnemesebb szentségről, mint a legdúsabb kincsházról, amelyet soha nem meríthetünk ki teljesen, így rátalálsz arra az isteni bölcsességre, amit ő olyan szerény és egyszerű szavakkal mond el, hogy szavát szegi minden kevélységnek. Megleled itt a pólyát és a bölcsőt, Krisztus fekvőhelyét, ahová az angyal a pásztorokat küldi. S noha rossz és hitvány pólyák ezek, drága kincs Krisztus, aki fekszik bennük.

Előszó az Ótestamentumboz, 1523 (LVM 5: 360–361; SzSz)

Akik tagadják a Szentírás világosságát és meggyőző erejét, sötétségnél egyebet nem hagyhatnak maguk után.

A szolgai akarat, 1525 (2006, 79. JCsE-WÖ-WS)

Nem apostoli tanítás az, amelyik Krisztusról nem ejt szót, még ha Szent Péter vagy Szent Pál tanítaná is. Ellenben mindaz, ami Krisztust hirdeti, apostoli tanítás, még ha Júdás, Annás, Pilátus vagy Heródes szájából származnék is.

Előszó Szent Jakab és Júdás leveleibez, 1522 (LVM 5: 317; SzSz)

A Szentírás többi könyve előtt a Zsoltárok könyvének az az erénye, hogy nem csupán mindennemű jót tanít, és példázatokat nyújt, de a legékesebb módon, válogatott szavakkal mutatja és igazgatja, mint tarthatjuk meg és teljesíthetjük be Isten rendeléseit; vagyis miként legyen jóra való az igaz hitű szív, és hogyan viselkedjék a jó lelkiismeret Istennel szemben a szerencsétlenségben, miként nyerjen vigasztalást és megerősítést. Summa, a Zsoltárok könyve valódi iskola, mivel a hitet és az Isten iránti jó lelkiismeretet tanítja, gyakorolja s erősíti.

Utószó a Zsoltárok könyvéhez, 1525 (LVM 5: 377; SzSz)

Bibliafordítás

Amikor a Bibliát fordítani kezdtük, abban is reménykedtünk, hogy majd kevesebbet írnak ezután, s többet olvassák és tudakozzák az Írást. Mert mi más célja lenne a többi írásnak, mint hogy a Szentíráshoz vezessen, és benne eligazítson, ahogy János mutatott Krisztusra: „Neki növekednie kell, nekem pedig kisebbé lennem” (Jn 3,30). Hogy ki-ki a tiszta forrásból igyekezze inni, ahogy ezt minden jóra való egyházatyja biztosan meg is tette. – Mert sem a zsinatok, sem az egyházatyák, sem mi nem fogunk olyan jól írni, még a legvilágosabb és legeredményesebb pillanatainkban sem, mint ahogy a Szentírás, vagyis Isten maga írt. Jóllehet üdvösségünkhöz szükségünk van a Szentlélekre, a hitre, az istenes beszédre és cselekedetekre is, ezek mellett azonban a prófétákat és az apostolokat is a szószerűkre kell ültetnünk, hogy lábukhoz telepedve hallgassuk, mit mondanak, s nem nekünk kell beszélünk az ő fülükbe.

Német előszó 1539 (LVM 5: 18–19. CsZ)

Őszintén figyelmeztetem azt, aki ezt az új, javított Bibliát akár magának, akár egy könyvtárnak akarja beszerezni, ügyeljen, hol veszi meg és miféle, és válassza azt a kiadást, melyet a mieink javítottak ki és itt jelenik meg! Mert nem remélem, hogy az életben még egyszer át tudnám nézni a Bibliát. S ha élnék is még addig, már túlon túl gyenge vagyok ehhez a feladathoz. Azt is kérem, hogy ki-ki vegye tekintetbe: valószínűleg nem mindenki veszi

olyan komolyan a Bibliát, mint mi itt, Wittenbergben, akiknek elsőként adatott meg a kegyelem, hogy Isten ígését ismét hamisítatlanul és tisztán hozzuk napvilágra. Reméljük, hogy utódaink a későbbi kiadásokban ugyanilyen lelkiismeretesen járnak el, hogy munkánk makulátlan és csorbítatlan maradjon. Mi is ilyen híven és gazdagon tártuk föl és adtuk át minden kereszténynek kapzsiság, haszonlesés és nyereszkedés nélkül (ezzel Krisztusban dicsekedhetünk). És hogy eközben mit izzadtunk, szorgoskodtunk és kísérleteztünk, azt nem ismeri más, mint akitől ezeket az adományokat kaptuk, és aki velünk, méltatlan, nyomorult, szegény eszközökkel ezt a művet létrehozta. Egyedül övé legyen a dicsőség, dicséret és hála mindörökké, ámen!

Martinus Luther doktor figyelmeztetése, 1545 (LVM 5: 359. CsZ)

Az Ószövetség és az Újszövetség kapcsolata

Az Ótestamentumot némelyek kevésre becsülik, mivel úgy gondolják, hogy egyedül a zsidó népnek adatott az, és már idejét is múlta, mert csupán letűnt idők történeteit beszéli el; s azt tartják, elég nekik az Újtestamentum, mondván, hogy hiú törekvés az Ótestamentumban lelki értelmet keresni. Így tanítja Órigenész, Jeromos és még sok nagynevű férfiú. Ám Krisztus János evangéliumában ezt mondta: „Tudakozzátok az írásokat, ezek tesznek bizonyosságot rólam!” (Jn 5,39); s Szent Pál is azt ajánlja Timótheusnak, hogy legyen gondja az írások olvasására (1Tim 4,13), és magasztalja azokat (Róm 1,2), mert bennük ígérte meg Isten az evangéliumot, s azt is mondja, hogy Krisztus, aki meghalt és feltámadott a halálból, Dávid sarja az írások szerint (1Kor 15,3). Gyakran Szent Péter is az írásokhoz utasít bennünket. Ezáltal azt tanítják, hogy ne vessük meg az Ótestamentumot, hanem nagy igyekezettel forgassuk azt, mivel ők maguk is benne vetnek szilárd alapot és erősséget az Újtestamentumnak és hivatkoznak is rá. Amint Szent Lukács írja (ApCsel 17), hogy a thesszalonikaiak naponként tudakozták az írásokat, hogy meglássák, vajon áll-e mindaz, amit Pál tanított. Így, ha az Újtestamentum alapját és bizonyítékát nem akarjuk megvetni, illő megbecsülnünk az Ótestamentumot.

S mi volna más az Újtestamentum, ha nem a Krisztusról szóló nyilvános prédikáció és híradás, amelyet az Ótestamentum mondásai alapoznak meg, s amely Krisztusban teljeseedik be?

Előszó az Ótestamentumhoz, 1523 (LVM 5: 360; SzSz)

Legelőször is azt kell tudnunk, hogy nem lehet tovább arról képzelegnünk, hogy négy evangélium és négy evangélista létezik, arról pedig egészen el kell feledkeznünk, hogy némelyek az Újtestamentum könyveit *legales, historiales, prophetales* és *sapientales* (törvényi, történeti, prófétai és bölcsességi) részekre osztják, azt gondolván (fel nem foghatom, miképpen), hogy az Újtestamentumot a régivel összevethetik. Hanem maradjunk meg abban, hogy az Ótestamentum Isten törvényének és parancsolatainak könyve, amelyekben azokról olvashatunk történeteket, akik megtartották vagy megszegették ezeket, az Újtestamentum pedig az Evangélium és Isten ígérének könyve, emellett azokról való történeteké, akik ebben hittek vagy kételkedtek. Legyünk tehát bizonyosak abban, hogy csak egyetlen Evangélium van, aminthogy az Újtestamentum egyetlen könyv, és *egy* az ígérte adó Isten.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 286–287; SzSz)

Amiképpen az Újtestamentum a kegyelmi tanítás mellett másnemű tanításokat is ad, azaz a test irányítására való törvényeket és rendelkezéseket, hiszen a lélek ebben az életben nem jut tökéletességre, és a földön nem csak a kegyelem igazgat, úgy az Ótestamentum a törvények mellett néhány ígéretet és kegyelmi mondást is megjövendöl, amelyek által a szent atyák és próféták a törvény alatt Krisztus hitében, hozzánk hasonlóan, megtartottak. Hanem amint az Újtestamentum legfőbb tanítása az, hogy a kegyelmet és a békességet hirdesse, amely dolgokat a bűnök bocsánata által Krisztusban érhetjük el, úgy az Ótestamentum legfőbb tanítása a törvény, a bűnök megvallása és a jóra való igyekezet. Ezeket keresd tehát az Ótestamentumban.

Előszó az Ótestamentumhoz, 1523 (LVM 5: 361; SzSz)

A törvény

Mózes a népet alapos törvényekkel látja el, nem hagyván helyet az értelemnek cselekedetek vagy másfajta istentisztelet kieszelésére. Mert nemcsak arra tanít, hogy Istent féljük, benne bízunk, és őt szeressük, hanem a külső istentisztelet némely szertartását is megszabja, áldozattal, esküvel, böjtöléssel, testi sanyargatással stb., hogy senkinek ne jusson eszébe mást kigondolni. Hasonlóképpen tanít ültetni, építeni, leányt kérni, vitázni, gyermekeket, cselédséget, a háznépet irányítani, adni és eladni, hitelezni és a hitelt megváltani, és mindent, amit külső- vagy belsőképpen cselekedni kell; mindezt olyan alaposan, hogy bolondság és hiábavalóság volna ezt bármivel megtoldani. De miért teszi Isten mindezt, kedvesem? Végül is ezért: népéül vette őket, hogy az övéi legyenek, és ő az Istenük akart lenni; és úgy akarta kormányozni őket, hogy bizonyos lehessen cselekedeteik helyességében. Mert olyan a cselekedet, amely felől Isten nem hagyott parancsolatot, akár az olvadó hó: semmivé lesz őelötte.

Előszó az Ótestamentumbhoz, 1523 (LVM 5: 362–363; SzSz)

Azt mondja Pál a hetedik fejezetben: „A törvény lelki” (Róm 7,14). Mit jelent ez? Ha a törvény testi volna, eleget tehetnének neki a cselekedetekkel is. Mivel azonban lelki, senki sem tehet neki eleget, hacsak nem fakad minden, amit teszel, szíved legmélyéből. Hanem ilyen szívet Isten Lelkén kívül senki sem adhat, egyedül Ő teheti az embert a törvényhez hasonlítottá, hogy elvégzéséhez szívből kedvet nyerjen, és azontúl ne félelemből, sem pedig kényszerűségből, egyedül szíve szabad akaratából cselekedjék. Ezt jelenti, hogy a törvény lelki, amelyet meglelkesített szívvel kell szeretnünk és betöltenünk, és amely ehhez való lelket követel. Ahol a szív híjával van ennek, ott megmarad a bűn és a restség, ott lázadoznak a törvény ellen, ami pedig jó, igazságos és szent (Róm 7,12).

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 293–294; SzSz)

Szoktasd magad tehát a beszédhez, hogy más dolog a törvény cselekedeteit tenni és megint más a törvényt betölteni. Mindaz a törvény cseleke-

dete, amit az ember szabad akaratából s a maga erejéből végez. Hanem az efféle tettek elvesznek és semmit sem használnak, mert mögöttük a szívben kedvetlenség és kényszerűség lakik.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 294; SzSz)

Az a (*törvény*) feladata és hivatala, hogy a tudatlannak és a vaknak fényt gyűjtson, de olyan fényt, amely betegséget, bűnt, gonoszságot és halált, poklot és az Isten haragját tárja szeme elé. De nem segít, és nem szabadít meg ezektől, hanem megelégszik azzal, hogy ez nekünk kinyilatkozott. Ekkor a bűnének nyomorúságát felismerő ember megszorodik, elcsügged, sőt kétségbeesik. A törvény rajta nem segít, a szabad akarat még kevésbé. Egy másik világosság szükséges, amely az üdvösséget tárja szeme elé. Ez az evangélium hangja, amely Krisztust mindezekből való megváltójaként neki kinyilatkoztatja. Ezt sem az értelem, sem a szabad akarat nem mutathatta volna meg. Hogyan is tehetné, amikor ő maga is sötét, és a törvény világosságára szorul, amely szeme elé tárja betegségét, amelyről azt hiszi, hogy egészség, és amelyet saját világosságától képtelen meglátni.

A szolgai akarat, 1525 (2006, 234–235. JCsE-WÖ-WS)

Mózes efféle törvényei nem egyedül azért adtak, hogy az ember ne cselekedhesse a maga gondolatát, ha jól és haszonnal akar élni, hanem leginkább azért, hogy a bűnöket megsokasítsa és mértéken felül megszorítsa, így a lelkiismeret terheit megnövelje: hogy ezáltal még e megátalkodott vakság is megismerje magát, tulajdon képtelenségét és semmi voltát erősen megérezze, hogy tehát szükségét lássa annak, hogy a törvénytől és tulajdon tehetségénél nagyobb dolgot keressen, azaz Isten kegyelmét, amely megígéri az eljövendő Krisztust. Jó és helyes azért Isten minden rendelése, még ha pusztán trágát hordani és szalmaszálakat emelgetni látszanék is. Mert nem igazulhat meg, aki e törvényeket meg nem tartja, vagy nem szívvel cselekszi. A természet azonban másként nem, egyedül hajlandósága ellenére tarthatja meg azokat; ezért szükséges, hogy Isten

törvénye által tulajdon gonoszságára ébredjen, megérezze azt, és az isteni kegyelem segítségét szomjazva Krisztus felé törekedjék.

Előszó az Ótestamentumhoz, 1523 (LVM 5: 366–367; SzSz)

Az evangélium

Az *euangelion* görög szó, és jó hírt, híradást, üzenetet jelent, amelyet ha eldalolunk, elbeszélünk, örvendezünk: amiképpen akkor történt, midőn Dávid legyőzte a nagy Góliátot, és jó hír, vigasztaló üzenet hallatszott, amely azt hirdette, hogy megveretett a szörnyű ellenség, és megszabadultak tőle, s hogy örvendezzenek és békesség legyen közöttük; mire ők énekelni kezdtek, felserkentek és vigadoztak. Jó hír és üzenet nekünk Isten evangéliuma és az Újtestamentum, amely az apostolokkal az egész világban elterjed, és a valódi Dávidtól származik, aki a bűnnel, a halállal és az ördöggel viaskodott, és ezeket legyőzte, hogy érdemet nem tekintve megváltást, igazságot, életet és üdvösséget hozzon mindenkinek, akiket fogva tart a bűn, gyötör a halál, akiken erőt vett az ördög, hogy mindannyiuknak békét adjon, és hazavezesse őket Istenhez. Ők pedig énekelnek, hálát adnak, magasztalják Istent és vígan vannak mindörökké, ha hitük szilárd, és állhatatosak maradnak.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 287; SzSz)

Ez a hír és vigasztaló üzenet, az evangéliumi vagy isteni híradás azért is neveztetik Újtestamentumnak, mert olyan, akár a testamentumok, amelyekben a haldokló kiosztja javait: így rendelkezett Krisztus is halála előtt arról, hogy az evangélium az egész világon hirdettessék, hogy minden hívő lélek az ő birtokát – vagyis életét, amely legyőzi a halált; igazságát, amely eltörpíti a bűnt; és üdvösségét, amellyel megmenekül az örök kárhozattól – kapja örökségül. A szegény halandó, aki bűnben hal meg és a pokolra jut, nem is hallhat vigasztalóbbat, mint Krisztustól ezt a drága jó hírt, ezért szíve mélyéről kacag és örvendezik, ha elhiszi igazságát.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 287; SzSz)

Elterjedt szokás az, hogy az evangéliumokat könyvekben számoljuk, s „a négy evangéliumnak” nevezzük őket. Ez onnan ered, hogy nem tudjuk mi áll Pál és Péter leveleiben, s az ő tanításukat mintegy az evangéliumok függelékének tekintjük, amit Jeromos egyik prológusa is sugall. Ennél is átkosabb szokás az, hogy az evangéliumokat és a leveleket törvénykönyveknek tekintjük, amelyekből megtanítható, mit kell tennünk, s amelyek Krisztus tetteit csakis példaképpen állítják elibénk. Ahol hát ez a két tévhit befészkelte magát a szívekbe, ott sem az evangéliumot, sem a leveleket nem forgatják haszonnal és a keresztyén hit épülésére: merő pogányok maradunk, akárcsak voltunk.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 269. CsZ)

Csak egy evangélium van, ám ezt több apostol megírta. Pál és Péter minden egyes levele, ráadásul Lukács könyve, az Apostolok cselekedetei is evangélium, még ha nem is írják le Krisztus minden tettét és szavát, hanem az egyikben erről vagy arról kevesebbet találunk, mint a másikban. Egy sincs a négy nagy evangélium között, mely mindent tartalmazna, s nem is kell tartalmaznia. Az „evangélium” nem más, mint egy Krisztusról szóló beszéd vagy történet. Az emberek közt is mesés, hogy ha valaki könyvet ír egy királyról vagy fejedelemről, hogy mit tett vagy mondott az, és mi történt vele a maga korában, ez többféle módon is megírható: hosszan és röviden. Így van az evangéliummal is, nem más ez, mint egy krónika, történet, elbeszélés Krisztusról, hogy ki ő, mit tett, mit mondott, és mi történt vele, s ezt az egyik rövidebben, a másik hosszabban, az egyik így, a másik pedig úgy írja le.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 269. CsZ)

Most azonban, hogy az evangélium elérkezett hozzánk, annak számlájára írjuk a világ gonoszságát, holott éppen az evangélium által lett nyilvánvaló, milyen gonoszak is voltak az emberek egykor, amíg az evangélium nélkül, sötétségben éltek. Így a tudatlanok is a tudományt okolhatnák azért, hogy

felvirágzásával tudatlanságukra fény derült. Ez a köszönet és hála, amelylyel az élet és üdvösség ígéjére válaszolunk!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 47. JCsE-WÖ-WS)

Az evangélium veleje és alapja az, hogy mielőtt példát vennél Krisztusról, felismered és elfogadod őt mint Isten ajándékát és adományát, mely immár a tiéd. Oly módon, hogy mikor látod vagy hallod, hogy valamit tesz vagy elszenved, akkor nem kételkedsz benne, hogy ő, Krisztus maga e tetteivel és szenvedésével együtt a tiéd, s minderre ugyanúgy hagyatkozhatasz, mintha te tettetted volna, igen, mintha te magad volnál Krisztus. Lásd, ez a helyesen fölismert evangélium, ez Isten túláradó jósága, mit egyetlen próféta, apostol vagy angyal sem ábrázolt teljes egészében, s egy szív sem volt képes eléggé csodálni és megragadni. Ez Isten irántunk való szeretetének hatalmas tüze, ettől lesz szívünk és lelkünk boldog, magabiztos és elégedett, ezt hirdeti a keresztény hit. Ezért hívják az ilyen igehirdetést „evangéliumnak”, ami németül annyit tesz, hogy „vigasztaló örömhír”, s erről a hírről nevezték az apostolokat a tizenkét hírnöknek.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 270–271. CsZ)

Nem kényszerít ő minket, hanem kedvesen hívogat, mondván: „Boldogok a szegények” stb. (Mt 5,3). Az apostolok pedig így szólnak: Buzdítok, fohászkodom, könyörgök. Mindebből kitűnik, hogy az Evangélium nem törvények könyve, hanem Krisztus jó cselekedeteit adja hírül, és akkor mutatkozik meg és adatik nekünk, ha hitünk van. Mózes azonban beszél, szorongat, fenyeget, újra és újra rettentő büntetéseket szab; mert ő a törvényt írja, és azt végzi.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 289; SzSz)

Az evangélium nem azt hirdeti, mit kell vagy nem kell tennünk, nem vár el tőlünk semmit, hanem megfordítja az egészet, s éppen az ellenkezőjét teszi; nem azt mondja: „ezt tedd, azt meg ne”, hanem csak felszólít, hogy tartsuk oda ölünköt és fogadjuk el ajándékként. Ezt mondja: Lásd, ember,

ezt tette Isten érted, Fiát testbe öltöztette, hagyta, hogy éretted kivégezzék, s megmentett bűntől, haláltól, ördögtől és pokoltól, ezt hidd és fogadd el, így lesz örök életed.

A keresztények és Mózes, 1525 (LVM 5: 335; CsZ)

Az evangélium nem törvénykönyv vagy szabályzat, mely cselekedeteket követel tőlünk, hanem isteni ígéretek könyve, amelyben Isten Krisztusban megígéri, felajánlja és nekünk ajándékozta minden jótéteményét. Az, hogy Krisztus és az apostolok sok hasznos tanítást is adnak nekünk, s a törvényt is magyarázzák, ugyanolyan jótétemény, mint Krisztus más cselekedetei, hisz a helyes tanítás nem éppen megvetendő ajándék. Ezért is látjuk, hogy ő nem fenyeget és kényszerít minket, mint Mózes a maga könyvében, vagy ahogy a törvényeknél megszoktuk, hanem szelíden és szeretettel tanít, egyszerűen elmondja, mit tegyünk, mit kerüljünk, mi vár a gonoszokra és a jókra, senkit sem szorongat vagy erőltet. Olyan gyengéden tanít, hogy inkább lelket önt belénk, mintsem parancsolgat, mikor ezzel kezdi: „boldogok a szegények”, „boldogok a szelídek” (Lk 6,20; Mt 5,5) stb. Az apostolok is általában ezeket a szavakat használják: intelek, kérlek, könyörgöm. Mózes azonban így beszél: megparancsolom, megtiltom, s emellett fenyegeti és szörnyű büntetésekkel riogatja a népet. Ha megszívleled ezt a tanítást, haszonnal fogod olvasni és hallgatni az evangéliumot.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 271–272. CsZ)

Nézd csak, milyen derék, jámbor, jó gyerekek vagyunk! Hogy ne kelljen a Szentírást tanulmányoznunk, s mindenütt Krisztus után kutatnunk, az egész Ószövetséget lekezeljük, mint ami elavult és érvényét veszttette; noha egyedül ennek „Szentírás” a neve, s az evangélium voltaképpen nem is irat, hanem szóbeli igehirdetés, mely a Szentírást fejti ki, ahogy ezt Krisztus és az apostolok tették. Ezért van az is, hogy Krisztus maga nem írt semmit, csak beszélt, s tanítása nem „Szentírás”, hanem „evangélium”, azaz „jóhír” vagy „örömhír”, mit nem a tollnak, hanem a szájnak kellene

továbbadnia. Mi azonban rögtön készek vagyunk arra, hogy az evangéliumból törvénykönyvet vagy szabályzatot csináljunk, Krisztusból pedig Mózeset, a segítőből tanítót formáljunk. Milyen csapással ne sújtsa ezek után Isten ezt az eszeveszett, ostoba népet?

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 273–274. CsZ)

Az evangélium Krisztusról szóló beszéd: Isten és Dávid Fia ő, meghalt, feltámadt és uralkodik, ez az evangélium summája. Ahogy tehát Krisztus is csak egy van, úgy evangélium sem lehet több.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 270. CsZ)

Ebből pedig kitetszik, hogy egyetlen Evangélium létezik, aminthogy egy Krisztus. Mert nem egyéb az evangélium a Krisztusról, Isten és Dávid fiáról, az igaz Istenről és emberről való prédikációnál, mert ő az, aki halálával és feltámadásával megváltott a bűntől, a haláltól és a pokoltól mindenkit, aki hisz őbenne.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 288; SzSz)

Ó, adná Isten, hogy a keresztyének előtt ne volna többé rejtve a tiszta evangélium, s ez a munkám is minél előbb haszontalanná és fölöslegessé válna, így azt a reményt táplálhatnánk, hogy a Szentírás is visszanyeri elveszített méltóságát.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 274. CsZ)

Most újból visszatérünk az evangéliumra, amely nem egyféleképpen ad nekünk tanácsot és segítséget a bűn ellen. Isten kegyelme gazdagon árad: először a hirdetett igében, amelyben a bűnök bocsánata hirdettetik az egész világnak. Ez az evangélium igazi szolgálata. Második a keresztség, harmadik az oltári szentség, negyedik a kulcsok hatalma és a testvéri beszélgetés és a testvéri vigasztalás; Máté 18,20: „Ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek” stb.

Schmalkaldeni cikkek, 1537 (KK 1957 2: 36; Pröhle 1983, 299. PM–PK)

(Az ígéretek után) következnek az intelmek, hogy azokat, akik már megigazultak és a kegyelmet megkapták, felrizza, hogy a nekik ajándékozott igazság és Lélek által tevékenyek legyenek a gyümölcsstermésben, a szeretet segítségével gyakorolják magukat a jó cselekvésében, mindenkor készek legyenek a keresztt elhordozására és minden e világi nyomorúságuk elviselésére. Ez az egész Újtestamentum summája!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 129. JCsE–WÖ–WS)

A Szentírás magyarázata

Szívesebben láttam volna, hogy könyveim egytől egyig megíratlanul maradnak vagy legalább feledésbe merülnek. Ennek többek között az az oka, hogy elborzaszt a történelmi példa. Hiszen jól tudom, mi hasznát látta az egyház, hogy a Szentíráson kívül és a mellett tengersok könyvet és könyvtárat gyűjtöttek rakásra, ráadásul csak úgy válogatás nélkül halmozták egymásra az egyházatyák, a zsinatok és egyéb tanítók mindenféle írásait. Ezzel nemcsak a drága időt vesztegették ahelyett, hogy a Szentírást tanulmányozták volna, hanem emiatt Isten igéjének tiszta ismeretét is végleg elveszítették, míg a Biblia (ahogy Mózes ötödik könyvével Júda királyai alatt történt, 2Kir 22,8) a sutban porosodott. – Jóllehet szükséges és hasznos, hogy némely egyházatya és zsinat írásai fennmaradtak mint tanúság és történelmi emlék, de én mégis úgy érzem: „van mértéke a dolgoknak” (Horatius), és semmi kárunk nem származik abból, hogy sok egyházatya és nem egy zsinat írásai Isten kegyelméből megsemmisültek. Hiszen ha mind fennmaradtak volna, a könyvek sokaságától moccanni sem tudnánk, és ezekben sem találnánk jobb útmutatást, mint magában a Szentírásban.

Német előszó 1539 (LVM 5: 18. CsZ)

Szent Ágoston példáját követem, aki a többiek között elsőként, sőt szinte egyetlenként az egyházatyák és a szentek összes könyvét figyelmen kívül hagyva egyedül a Szentírás előtt kívánt meghajolni. Emiatt szembe is került Szent Jeromossal, aki elődei könyveit tartotta elébe, ő azonban nem engedett. Hát, ha Szent Ágoston példáját követték volna, a pápa

nem lett volna Antikrisztussá, nem hemzsegne és rajzana olyan töménytelen könyv az egyházban, és a Biblia megmaradt volna a szószéken. – Ezenkívül meg szeretném mutatni neked a teológiai tanulmányok helyes módszerét, amelyet magam gyakoroltam. Ha te is ehhez tartod magad, annyira tudós leszel, hogy te magad is írhatasz (ha úgy hozza a szükség) ugyanolyan jó könyveket, mint az egyházatyák és a zsinatok. Ahogyan én is merészen, ám elbizakodottság és túlzás nélkül dicsekedhetem (Istenben), hogy nem sokkal maradnék el az egyházatyák némelyike mögött, ha könyveink számítanának. Életmódommal már messze nem dicsekedhetem annyira. Ez az a módszer, amelyet Dávid, a szent király – és kétségkívül az összes pátriárkával és prófétával egyetértésben – tanít a 119. zsoltárban. Három szabályt találsz itt, amelyeket az egész zsoltár gazdagon eléd tár. Ezek a következők: *oratio, meditatio, tentatio* (imádság, elmélkedés, kísértés).

Német előszó 1539 (LVM 5: 19–20. CsZ)

A Szentírás olvasása

Először is tudnod kell, hogy a Szentírás olyan könyv, amely minden más könyv bölcsességét bolondsággá teszi (Róm 1,22), mert egyik sem tanít az örök életről, csupán ez. Ezért nem bízatsz sem az értelmekben, sem a tudományokban, mert ezekkel itt nem mégé semmire. Éfféle elbizakodottság csak letaszít téged s veled másokat a mennyből (mint Luciferrel történt) a poklok fenekére. Ehelyett borulj térdre a belső szobádban (Mt 6,6), és könyörögj őszinte alázattal Istenhez, hogy szeretett Fia által adja neked Szentlelkét világosságodul, vezetődül és tanítődül. Mint látod, Dávid folyton-folyvást könyörög a zsoltárban: „Taníts, Uram, tégy értelmessé, vezess, értesd meg velem” (Zsolt 119,26–27.33–35) és hasonlók. Jóllehet ő jártas volt Mózes és a többi könyv szövegében, nap mint nap hallgatta és olvasta őket, mégis egyenest a Szentírás igazi mesteréhez folyamodik, nehogy saját tudományába gabalyodjék, s önmaga tanítója legyen. Mert ebből lesznek a rajongók, akik úgy vélik, hogy urai a Szentírásnak, s könnyedén megfejtetik tudományukkal, mintha Markalfról vagy Ezópus me-

séiről volna szó, amelyek olvasásakor se Szentlélekre, se imádkozásra nincs szükségük.

Német előszó 1539 (LVM 5: 20. CsZ)

A Szentírás megértése

Szégyen és gyalázat, hogy oda jutottunk mi, keresztyének, s hogy annyira járatlanok vagyunk az evangéliumban, hogy nemcsak hogy nem értjük meg, hanem egyenest arra szorulunk, hogy egyéb könyvekből magyarázzák el nekünk, mit keressünk benne, s mit várhatunk tőle, holott az evangéliumok és az apostoli levelek azért íratlak, hogy maguk szolgáljanak útmutatóul számunkra az Ószövetségben, s eligazítsanak bennünket a próféták és Mózes írásaiban, hogy saját szemünkkel lássuk és olvassuk, miként nyugszik a rongyokba pólyált Krisztus a jászolban, azaz: hogyan található meg a próféták könyveiben.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 272. CsZ)

Ha felütöd az evangéliumot, és olvasod, hogyan ment Jézus ide meg oda, vagy hogyan vittek hozzá valakit, akkor vedd észre, hogy ez prédikáció, melyben hozzád jön el ő, vagy amely téged visz el hozzá. Az evangéliumot hirdetni ugyanis nem más, mint hogy Krisztus eljön hozzánk, vagy hogy minket Krisztushoz visznek. Ha látod, mit tesz ő, s hogy mindenkinek segít, akihez elmegy, vagy akit elvisznek hozzá, akkor tudd meg, hogy a hit ugyanezt teszi benned, s a te lelkednek ő ugyanígy segít és javára van az evangélium révén. Ha elfogadod mindezeket a jótéteményeket (azaz hiszel az ő jóságában és segítségében), akkor bizony a tiéd is lesz, akkor ajándékba kaptad Krisztust. Ezért is kell aztán példát venned róla, s felebarátoddal úgy bánnod, hogy te magad is ajándék és példakép lehess neki.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 290. CsZ)

Vigasztalást ad

Mivel szent Pál azt írja a római gyülekezetnek, hogy a Szentírás vigasztaló irat, és türelemre tanít minket (Róm 15,4), azért én is folytattam a

munkát, és kiadtam ugyanezeket a zsoltárokat, hogy – amilyen bőséggel Isten vigasztal minket és megajándékoz – vigasztaljam Felségedet ebben a nagy váratlan szerencsétlenségben és nyomorúságban, amelyekkel a mindenható Isten Felségedet most meglátogatta, nem haragból vagy elvetése jeléül, ezt méltán reméljük, hanem azért, hogy nevelje és próbára tegye, azért, hogy Felséged egyedül az igazi mennyei Atyában tanuljon meg bízni, és az igazi vőlegénnyel, Jézus Krisztussal vigasztalódjék – aki testvérünk is, sőt testünk és vérünk –, és vigasztalódjék igaz barátaival és hűséges kísérőivel, a szent angyalokkal, akik körülöttünk vannak, és gondoznak minket. Mert bármennyire keserű és nehéz ez a halál – és joggal az Felséged számára –, hogy ilyen fiatalon özvegygé lett, és elvesztette kedves hitvesét, azonban az Írás, különlegesen a Zsoltárok azok, amelyek Felségednek bőséges vigasztalást adnak, és igen gazdagon mutatják meg a kedves, édes Atyát és a Fiút, és ebben van elrejtve a biztos és örök élet.

Négy vigasztaló zsoltár Mária magyar királynéhoz, 1526 (LVM 5: 471–472. BrE)

Az Atya szeretetéről szól

Akinek sikerül odáig eljutnia, hogy képes meglátni és megérezni az Írásban az Atya irántunk való szeretetét, az könnyedén hordoz el minden szerencsétlenséget, ami csak adódhat a földön. Ezzel szemben, aki ezt nem érzi, az nem is lehet igazán boldog, még ha mindjárt az egész világ gyönyörűségében és örömeiben úszna is. Hiszen nem történhet az emberrel akkora szerencsétlenség, mint ami magát az Istent, az Atyát érte, hogy az emberek az ő szeretett Fiát csodáiért és jó cselekedeteiért végül leköpdösték, megátkozták és a legszégyenletesebb halállal a kereszten végezték ki, habár mindenki a saját baját gondolja a legnagyobbnak, jobban a szívére veszi, mint Krisztus a keresztségét, még ha ő mindjárt tíz keresztet szenvedett volna is el. Ez azért van így, mert nem olyan erős a türelmünk, mint Istené, ezért okoznak nekünk több fájdalmat a kisebb keresztek, mint Krisztus keresztese. Az irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene azonban vigasztalja meg Felségedet az ő Fiában, Jézus Krisztusban a Szentlélek

által, hogy ezt a nyomorúságot mielőbb elfelejtse, vagy mégis férfiasan hordozhassa! Ámen!

Négy vigasztaló zsoltár Mária magyar királynéhoz, 1526 (LVM 5: 472. BrE)

Isten ígéjének hirdetése

Az igazságot az egész világ előtt minden időben tanítani és megváltoztathatatlanul prédikálni kell, azt soha sem szabad meghunyászkodással vagy agyonhallgatással megkerülni, hiszen nincs abban semmi megbotránkozható. Az igazság egyenes jogar!

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 48. JCsE-WÖ-WS)

A prédikációnak is csak az lehet a célja, hogy ezt a testamentumot hirdesse. Igen ám, de hogyan hallgathatja valaki, ha senki sem hirdeti? Hiszen azok sincsenek vele tisztában, akik pedig hivatottak annak hirdetésére. Azért kalandoznak el ezután a prédikációkban a mesék országába, Krisztusról pedig megfélekednek.

A jó cselekedetekről, 1520 (1992, 39. TJ)

Mi, akiknek az ige fegyverünk, ne küzdjünk ököllet. Lelki küzdelem az, mely a szíveket és lelkeket az ördögtől elhódítja, és Dánielnél meg van írva, hogy az Antikrisztus kéz érintése nélkül török össze (Dán 8,25). Ézsaiás is azt mondja, hogy Krisztus az ő országában küzdeni fog ajka leheletével és szájának botjával (Ézs 11,4). A mi hivatásunk prédikálni és tűrni, nem pedig ököllet csapkodni és harcolni. Krisztus és az ő apostolai sem romboltak templomokat és nem törtek össze képeket, hanem megnyerték a szíveket Isten ígéjével, mire a templomok és képek maguktól omlottak össze. – Így kell nekünk is tennünk.

A szász hercegekhez a lázongó lélekről, 1524 (764. sz., LVM 7: 390. MJ)

Tóbiás könyvéről ugyanazt mondhatjuk, mint Juditéról. Ha történet lenne, tiszta és szent történet volna; ez azonban vers, valóban igen szép, üdvös és hasznos vers, egy szellemdús poéta játéka. Márpedig sejtethjük,

hogy a zsidóknál sok ehhez hasonló, ragyogó szép vers és játék teremhett, mert ezekkel készültek az ünnepekre és a sabbat napjára, és fiaiknak gyönyörűséggel tanították Isten igéjét és cselekedeteit, kiváltképpen ha békeességben és jó kormányzás alatt éltek. Pompás embereik voltak ugyanis: próféták, énekmondók, poéták és egyebek, akik Isten igéjét buzgón, mindenféle módon hirdették.

Előszó Tóbiás könyvéhez, 1534 (LVM 5: 454; SzSz)

Igehirdetés személyválogatás nélkül

Ki adott neked hatalmat vagy jogot arra, hogy a keresztyén igazságot helyhez, személyhez, időhöz vagy külső körülményekhez kössed, amikor azt Krisztus teljes szabadsággal az egész világon akarja elterjeszteni és uralomra juttatni? Isten igéje nincsen megkötve – mondja Pál (2Tim 2,9) –, és Erasmus meg akarja kötözni az ígét. Isten nem adott nekünk semmiféle utasítást, hogy tegyünk különbséget helyek, személyek és idők tekintetében. Amikor Krisztus ezt mondja: „Menjetek el szerte az egész világba” – ezzel nem azt mondja, hogy egyes helyekre igen, másokra pedig nem, mint azt Erasmus véli. Továbbá: „hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek” (Mk 16,15) – ezzel nem azt mondja, hogy egyeseknek igen, másoknak pedig nem. Összegezve: Előírod nekünk, hogy az evangélium hirdetése közben legyünk tekintettel személyekre, helyre, módra és alkalomra, pedig nekünk egyetlen egy nagy feladatunk van, hogy személyre való tekintet nélkül szolgáljuk Isten igéjének dicsőségét, mert Pál is így tanít: „Isten nem személyválogató” (Róm 2,11). Ismét beláthatod, hogy elhamarkodottan támadtál Isten igéjére, miközben saját gondolataidat és megfontolásaidat messzemenően túlbecsülted.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 48. JCsE–WÖ–WS)

Felfedi a bűnt

Illő, hogy az evangélium prédikálójá először is a törvény és a bűn kinyilvánítása által megfeddje és véteknek mondja mindazt, ami nem a Lélektől és a Krisztusban való hit által elevenedik meg, így az embereket a maguk

megismerésére és nyomorúságára ébressze, hogy alázatosakká váljanak és segítségre szomjazzanak. Ezt cselekszi Szent Pál is; az első fejezetben sorra ostromozni kezdi a bűnöket és a hitetlenséget, amelyek a nappali világosságban épp olyan nyilvánvalókká lesznek, mint a pogányok és az Isten kegyelme nélkül élők bűnei. És úgy mondja, az evangélium megmutatja Isten haragját, amely az istentelenség és az igazságtalanság miatt minden emberre leszáll (Róm 1,18).

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 297; SzSz)

Krisztus hirdetése

(*Szent Jakab*) némely helyeken megnevezi ugyan Krisztust, ám semmit nem tanít róla, csupán a közönséges, Istenbe vetett hitről beszél. Az apostolok valódi hivatala azonban az, hogy Krisztus szenvedését, feltámadását és hivatalát hirdessék, s a hitnek alapot építsenek ezekből, amint ő maga kijelenti: „De ti is bizonyosságot tesztek rólam” (Jn 15,27). Ebben pedig minden valóban szent könyv megegyezik, mert ezek egytől-egyig Krisztusról prédikálnak és tanítanak. S minden tanítás igazi próbaköve, ha megvizsgáljuk, beszél-e Krisztusról, avagy sem, mert az írások mind Krisztusról adnak hírt (Róm 3,21), s Szent Pál is egyedül Krisztust akarja ismerni (1Kor 2,2).

Előszó Szent Jakab és Júdás leveleihez, 1522 (LVM 5: 317; SzSz)

Bizonyoságtétel bátran

Ennek a parancsolatnak az a legnagyobb és legnehezebb követelménye, hogy mindenkinek hirdessük Isten nevét, és hogy védelmezzük meg minden visszaéléstől a lelki élet terén. Mert nem elég az, hogy jó- és balsorsban csupán önmagam előtt, s magamban dicsérem és hívom segítségül Isten nevét, hanem elő kell állnom vele és Isten nevéért, az ő ügyéért vállalnom kell az emberek gyűlöletét, amint Krisztus tanítványainak mondotta: „Gyűlöletesek lesztek mindenki előtt az én nevemért” (Mt 10,22). E tekintetben vállalnunk kell édesatyánknak, édesanyánknak, legjobb barátainknak gyűlöletét is; szembe kell szállnunk egyházi és világi felsőbbse-

gekkel, és el kell túrnunk, hogy lázadónak bélyegezzenek meg bennünket; az se bántson, ha ezzel magunkra haragítjuk e világ gazdagait, tudósait, szentjeit, vagy minden számottevő emberét.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 32. TJ)

A tanúságtevő nem áll egymagában

Krisztus nem kíván tőlünk mást, csak azt, hogy megvalljuk őt, és szabadon, meg nem félemlítve beszéljünk róla. Na de, mondod erre te, ha én ezt megteszem, akkor pofán vernek! Erre maga Krisztus így felel: „Hívj segítségül a nyomorúság idején, én megszabadítlak, te pedig dicsőítesz” (Zsolt 50,15). Tovább: „Segítségül hív engem, ezért meghallgatom; vele vagyok háborúságában, megmentem, és dicsőségessé teszem” (Zsolt 91,15). – Lehet-e ennél is könnyebb istentisztelet tartani vagy létrehozni? Nincs a földön könnyebb munka, mint az igaz istentisztelet, vagyis úgy cselekedni, ahogyan Isten az ő igéjében parancsolta. Nem favágást vagy kőhordást parancsolt ő nekünk, hanem csak azt, hogy higgyünk, és mondjuk. Ezzel kétségkívül vele jár, hogy megaláztatásban és bajokban lesz részünk, de ha megígérte, akkor velünk lesz, és megsegít minket. Én a szolgáltnak nem ígérek segítséget, amikor nekem dolgozik, fát vág, ám Krisztus minden szorultságomban segíteni fog. – Summa, nem hiányzik nekünk semmi más, csak a hit. Ha volna hitem, amint az Írás megkívánja tőlem, akkor egymagam megverném a törököket, [...]. Csakhogy nagyon is fogyatékos a hitem, és be kell érnem azzal, ami Szent Pálnál olvasható: „Elég neked az én kegyelmem” (2Kor 12,9). Az én kegyelmem jele pedig, hogy jóakarattal vagyok irántad, hogy részesültél a szentségben, hogy meg vagy keresztelve, és mindezek szolgáljanak bizonyosságul neked.

Asztali beszélgetések (1816. sz., LVM 8: 248. ML)

Az igehirdetés egyértelmű beszéd

Joggal mondják a jogászok, hogy ha valaki homályosan beszél, bár egyértelműen is szólhatna, önmaga ellen tanúskodik. Itt kell „modernjeim” finomkodását a tanítás és a megismerés érdekében – gorombán szólva –

figyelmen kívül hagynom. Isten szava és munkája az, ami örök üdvösséghez vezet, melyet az emberi akarat elé tár, hogy azokhoz odaforduljon, vagy azoktól elforduljon. Istennek ezt a szavát nevezem törvénynek és evangéliumnak. A törvény cselekedetet követel, az evangélium hitet vár. Semmi egyebünk sincs, ami Isten kegyelméhez és az örök üdvösséghez vezetne, mint egyedül Isten szava és cselekedete, mert kegyelme és Szentleke maga az örök élet, ahova Isten ígérte és kegyelmes cselekedete által eljuthatunk.

A szolgai akarat, 1525 (2006, 88–89. JCsE-WÖ-WS)

A hirdetett ige ereje

Summa summarum: ezt hirdetni akarom, kimondani akarom, megírni akarom. Erőszakkal kényszeríteni azonban nem akarok senkit, mert a hit maga úgy akarja, hogy ne kényszerből vegyék föl. Vegyetek példát rólam! A búcsúval és minden pápistával szembeszegültem, de erőszak nélkül, egyedül Isten igéjét teljesítettem, azt hirdettem és írtam, egyebet nem tettem. Ez működött, amikor aludtam, amikor wittenbergi sört iszogattam az én jó Philipp Melanchthon barátommal és Amsdorffal, ez tette a pápaságot olyan gyengévé, amilyen kárt még soha egy fejedelem vagy császár sem tett benne. Én nem tettem semmit, az ige vitte véghez és ért el mindent. Ha féktelenséggel jártam volna el, Németországot nagy vérfürdőbe vittem volna, és akkor Wormsban színjátékot játszottam volna, hogy a császár ne legyen olyan biztos a dolgában. De mi lett volna ez? Bolondság. Nem tettem semmit, az ígét hagytam cselekedni.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 222. SzZs)

Az igehirdető

Egy prédikátor olyan, mint egy ács: szerszáma és munkaeszköze Isten ígérte; és mert a hallgatói, akiket meg kell dolgoznia és munkálnia, sokfélék és különbözőek, azért neki sem mindig ugyanazt az egy dalt kell énekelnie, sem pedig a tanítást egyféleképpen előadnia, hanem a hívek különböző tulajdonságai szerint hol fenyegetsen, rémítsen, szidalmazzon, korholjon,

hol meg vigasztaljon, békítsen stb. Ó jaj, hogy az ember annyira szívesen és készségesen tanít mindenkit, kivéve önmagát!

Asztali beszélgetések (234. sz., LVM 8: 101. ML)

Isten igéjének hallgatása

Fogadd el ezt a figyelmeztetést: bármilyen jól ismered is az igét, sőt a mesterek mestere is lehetsz, akkor is állandóan a sátán országában élsz. Az pedig nem nyugszik sem éjjel, sem nappal, hanem környékez téged, hogy szívedben hitetlenséget és gonosz gondolatokat ébresszen az eddig felsorolt és minden más parancsolat ellen. Isten igéjének ezért mindig szívedben, ajkodon és füledben kell hangzania. Ha azonban tétlenkedik a szívünk, és nem hangzik az ige, akkor betör az ördög, és kárt tesz benne, mire észre vesszük. Viszont, ha komolyan figyeljük, hallgatjuk és magyarázzuk az igét, akkor van ereje arra, hogy sohasem marad meddő, hanem mindenkor új örömet és áhítatot ébreszt, megtisztítja szívünket és gondolatainkat. Mert Isten igéje nem tétlen vagy holt, hanem élő és ható beszéd. Ha pedig semmi más érdek vagy szükség nem hajtana minket, akkor legalább az ösztönözhetne, hogy elriasztjuk és elűzzük vele az ördögöt, sőt teljesítjük ezt a parancsolatot is. Ez pedig jobban tetszik Istennek minden más, ragyogó, képmutató cselekedetnél.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 111; Pröhle 1983, 146. PK)

Isten igéje olyan, mint a futó pásztás eső

Kedves németjeim, vegyetek, hiszen a vásár beállott; gyűjtsetek, hiszen kiderült és jó idő van; ragadjátok meg Isten kegyelmét és igéjét, mert itt van. Mert azt tudnotok kell, hogy az Istennek igéje és kegyelme olyan, mint a futó pásztás eső, nem tér oda vissza, ahol már egyszer volt. Volt már a zsidóknál, de eltűnt, hiába sírják vissza. Pál meghozta Görögországba, onnan is elvonult; most övék a török. Róma és a latin föld is örült neki; vége, vége... Övék most a pápa. Ti, németek, se gondoljátok, hogy az örökre a tietek lesz, mert elűzi azt a hálátlanság és a megvetés. Annakokáért kapjon rajta, aki csak tud; lomha népre gonosz esztendő jár.

Keresztyén iskolák állítása, 1524 (LM 4: 162–163. ME)

Istentisztelet

Minden istentiszteletnek legfontosabb s leglényegesebb része az Isten igéjének hirdetése és tanítása.

A német mise és az istentisztelet rendje, 1526 (LM 4: 448. PJ)

Manapság az „istentisztelet” kifejezést sajnos ettől eltérő értelmezéssel és jelentéssel használják. Aki hallja, annak a harangzúgás, a templomok kövei és gerendái, a füstölőedény vagy a gyertyafény jutnak eszébe. Az istentiszteletet összekapcsolják a templomi sírás-rívással, a miseruhák és süvegek aranyával, selymekkel és drágakövekkel, a kelyhekkel és szentségtartókkal, orgonákkal és szentképekkel, körmenetekkel és templomba járással, de legfőképpen az olvasó morzsolgatásával. Sajnos ez lett Isten tiszteletéből, pedig erről ő tudni sem akar, mi meg csak ezt tudjuk róla. Naponként nagy hangon és ragyogó pompával énekeljük a *Magnificat*ot, de annak igazi értelmét és helyes mondanivalóját egyre inkább agyonhallgatjuk.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 254–255. PS és TJ)

A végső beteljesedés

Krisztus visszajövetele

Ahogy közeledik a világ vége, úgy nő az emberek háborgása és tombolása Isten ellen, ócsárolják és káromolják Isten igéjét, pedig bizonyosan tudják róla, hogy ez Isten igéje és az igazság. Emellett megannyi szörnyű jel és csoda mutatkozik az égen és majd minden teremtményen, rettentő fenyegetést hirdetve. Gonosz és nyomorúságos idő ez, gonoszabb a Jeremiásénál is. Hanem így lesz ez, és így is kell lennie, hogy a gonoszok megerősödjenek és azt énekeljék: *Pax*, van még időnk. De íme, így is beteljesedik Isten akaratja, bár a jelek minden fenyegetése olyan, akár a szélbe írott szó, mígnem (amint Szent Pál mondja) veszedelem jó rájuk nagy hirtelenséggel, és elpusztítja őket, mielőtt észbe kapnának (1Thessz 5,3). De Krisztus megtartja a tudó szíveket, akiknek kedvéért e gyalázatos időben igéje fényeskedik; amint Babilóniában is megtartotta Dánielt és a hozzá

hasonlókat, akikért Jeremiás jövődölése fényeskedett. Dicséret és hála legyen az Úrnak, az Atyával és a Szentlélekkel együtt, az egyetlen Istennek mindenek felett, az idők végezetéig. Ámen.

Előszó Jeremiás próféta könyveihez, 1532 (LVM 5: 396; SzSz)

Halál

Így minden egyéb szenvedésünk is olyan, mint másoké, de csak látszólag. S bár szenvednünk kell, valójában már mégse szenvedünk, amiképpen a halál is bemenet az életre. Erről szól János evangéliuma 8. részében: „Ha valaki megtartja az én beszédemet, nem lát halált soha.” (Jn 8,51) Miképpen nem lát halált? A meghaló keresztyén élni kezd, úgyhogy a merő élettől, amelyet megpillant, nem láthatja a halált. Itt ugyanis a halál éjszakája nappali fényben tündököl, mert jobban ragyog a hajnalodó élet fénye, mint a letűnő halálé. Ez érvényes a Krisztusban hívőkre, de a hitetlenekre nem.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 182. VJ)

Két igen nagy dolgot nyer a keresztyén ember a halállal. Az egyik: hogy a halál e földi élet szenvedésének egész tragédiáját lezárja.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 187. VJ)

A halál második előnye az, hogy nemcsak e földi élet fájdalmas szenvedéseit fejezi be, de – ami még nagyszerűbb – a gaszágoknak és bűnöknek is véget vet.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 188. VJ)

Mindannyiunkat kikér a halál, de egyikünk sem a másik helyett hal meg, hanem önmagáért. Ordibálhatunk ugyan egymás fülébe, de mindenkinek önmagáért kell helytállnia a halál idején. Akkor én nem leszek melletted, és te sem mellettem. Ezért aztán mindenkinek pontosan tudnia kell azokról a főbb dolgokról, melyeket, szeretett testvéreim, jó ideje már, hogy hallottatok tőlem.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 215. SzZs)

Isten irgalmából a halál, mely az ember bűnének büntetése volt, a keresztyén ember számára a bűn vége s az élet és az igazság kapuja lett. Aki tehát szereti az életet és az igazságot, az ne ijedjen meg ezek szolgájától és műhelyétől sem, vagyis a haláltól. Sőt kell, hogy szeresse. Egyébként sohasem nyeri el sem az életet, sem az igazságot. Aki erre még nem képes, kérje Istent, hogy megtehesse. Azért tanítja az Úr, hogy ezt mondjuk: „Legyen meg a Te akaratod” (Mt 6,10), mert mi magunktól ezt az akaratot nem tudjuk cselekedni.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 189. VJ)

A halál valóban olyan borzalmas rossz, hogy – amint megfigyelhetjük – sokan még az összes bajjal együtt is inkább vállalnák az életet, mintsem hogy zavartalan élet után egyszer meghaljanak.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 170. VJ)

Csak a balgák látják úgy, mintha az igazak meghalnának. Nekik azonban békességük van. Csak hasonlóak vagyunk a meghalókhöz. A mi halálunk külső megjelenésében ugyanolyan, mint más emberé, és mégis a lényeg itt egészen más, mert számunkra meghalt a halál.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 182. VJ)

A halál eltűnik, nemcsak Krisztus győzelmében, hanem a miénkben is, minthogy a mi hitünk által és a mi hitünkben mi is győzünk.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 49. PK)

Örök élet

Az örök élet titkát egyetlenegy ember sem tudhatja, hiheti és kívánhatja, hacsak nem Szentlélekkel teljes, noha erről is sokan sokfélét írnak és fecsegnek. Ó, bárcsak legalább mi szabadok lennénk kovászuktól, Erasmusom! Bizony ritka az olyan hívő szív, amely az örök élet hitvallásában igazán hinni tud! Megérthetem-e az örök élet titkát?

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 89–90. JCsE–WÖ–WS)

Abból, hogy maga Isten nevezi ezt az országot új országnak, megérthetjük, hogy ennek a régínél százszor pompásabbnak kell lennie, és Istennek az volt a szándéka, hogy sokkal jobbat alkosson, mint amaz. S ha nem is volna más gyönyörűség benne, elég dicsősége egyedül az, hogy örök birodalom lesz, amely fennmarad az idők végezetéig, ellentétben a régi, világi birodalommal. – Ezenfelül mérhetetlen és csodálatos kincsekként, íme, ezeket leled benne: a bűnök bocsánatát, Istennel való békességet, az örökké tartó halál és minden rossz elleni oltalmat, az isteni Fenséggel, az összes angyalokkal és szentekkel való közösséget, örömet és kedvtelést minden teremtményben, akár test szerint is. Mert ez a mostani test minden teremtménnyel együtt megújul, amint a lélek is újulni kezdett a hit által.

Második előszó Ezékiel próféta könyvéhez, 1541 (LVM 5: 401; SzSz)

Szentháromság

Ez az a három személy és egy Isten, aki magát nekünk mindnyájunknak mindazzal, ami ő és amije van, teljesen odaadta. Az Atya nekünk adja magát az éggen és földdel, minden teremtménnyel együtt, hogy ezek szolgáljanak és hasznunkra váljanak. Ámde ez az adomány Ádám eleste következtében elhomályosodott és haszontalanná lett. Azért utóbb a Fiú is odaadta magát nekünk, megajándékozott minden dolgával, szenvedésével, bölcsességével és igazságával, kiengesztelt az Atyával, hogy újra élők és igazak legyünk és az Atyát az ő ajándékaival megismerjük és megnyerjük. – Minthogy pedig ez a kegyelem senkinek sem válnék hasznára, ha titkon és elrejtve maradna, azért jött el a Szentlélek, és ő is teljesen odaadja nekünk magát; ő oktat minket Krisztus emez irántunk tanúsított jótéteményének megismerésére, segít, hogy azt elfogadjuk és megtartsuk, hasznosan használjuk és közöljük, növeljük és terjesszük. És ezt úgy belsőképpen, mint külsőképpen cselekszi; belsőképpen a hit és egyéb lelki adományok által; külsőképpen pedig az evangélium, a keresztség és az oltári szentség által. Mindhárom eszköz vagy mód útján hozzánk jön és Krisztus szenvedését reánk alkalmazza és üdvösségünkre fordítja.

Nagy hitvallás az úrvacsoráról, 1528 (LM 5: 428–429. ME)

Íme, ez a nagyon kevés, de mégis gazdag tartalmú szó (az Apostoli hitvallásban) kitűnően eléd festi Isten egész valóságát, akaratát és cselekvését. Benne van minden bölcsességünk, amely meghalad minden emberi bölcsességet, szándékot és értelmet. Mert jóllehet az egész világ teljes igyekezettel kutatta, hogy kicsoda az Isten, mi a szándéka, és mit cselekszik: ebből soha semmit meg nem sejtett. Itt azonban mindezt bőségesen megtalálsz. Mert itt, ebben a három hitágazatban Ő maga jelentette ki és tárta fel atyai szívének és kimondhatatlan szeretetének legnagyobb mélységeit. Hiszen éppen azért teremtett minket, hogy megváltson és megszenteljen; és miután nekünk adott és ránk költött mindent, ami mennyen és földön van: Fiát és Szentlelkét is nekünk adta, hogy velük magához vonjon minket. Mert mi sohasem érnénk el azt, hogy megismerjük az Atya jóságát és kegyelmét, ha nem ismertetné meg azt az Úr Krisztusban, aki atyai szívének tükré, akin kívül csupán haragos és félelmetes bírót látunk. Krisztusról pedig nem tudhatnánk, ha a Szentlélek ki nem jelentené.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 159–160; Pröhle 1983, 204. PK)

AZ ÚRTÓL TANULT IMÁDSÁG

1. Mi Atyánk, ki vagy mennyekben,
Hozzád sietünk lélekben,
És amiként parancsolád,
Imádkozunk, mint egy család.
Add, fohászunk ne az ajkon,
De szívünk mélyén fakadjon!

2. Szenteltessék meg a neved!
Tartsuk meg szent beszédedet,
És míg a sír ránk nem borul,
Éljünk, mint hívek, jámborul!
Tévelygéstől óvd nyájadat,
Hű pásztorunk te légy magad!

3. Jöjjön el a te országod,
Terjeszd a fényt, igazságot;
Szentlelked vezérünk legyen,
Hogy néped el ne tévedjen!
Törd meg a sátán erejét,
Egyházadat te áldd, te véd!

4. Te szent akaratod legyen
E földön, miként mennyekben!
Ha szenvedünk, türelmet adj,
Jó s balsorsban velünk maradj!
Irtsd ki a rossz indulatot,
Mely megszegi akaratod!

5. Add meg napi kenyerünket,
Tárházadból táplálj minket!
Munkánk sikerrel koronázd,
Távoztass tőlünk bajt, viszályt,
Hogy csendes béke, szeretet
Örvendeztesse népedet!

6. És bocsásd meg bűneinket,
Hogy ne terheljék lelkünket,
Amint mi is megbocsátunk,
Ha vétett felebarátunk!
Szelídség és jóindulat
Így egyesíti nyájadat.

7. Kísértésbe minket ne vígy!
A sátán gonosz és irigy.
Ha tőrbe csal, te adj erőt,
Hogy bátran visszaverjük őt!
Szentlelked maga segítsen
Híven megállni a hitben!

8. Ments meg a gonosztól, Atyánk,
Ha nehéz napok törnek ránk!
Ha ránk borul a síri éj,
Végső ínségünkben segélj!
Testünknek adj békés halált,
Készíts nekünk mennyben lakást!

9. Tied ma és mindenkoron
Az ország és a hatalom;
Ami jót kérünk, megadod,
Imádságunk meghallgatod.
Dicsőség itt és odafenn,
Néked, jó Istenünk! Ámen.

(Evangélikus énekeskönyv 1982, 72. sz.)

Imádkozás

Fülembe jutott egy történet, amely szerint egy ájtatos személy oly igen szerette a Miatyánkot, hogy könnyek között mindig azt imádkozta. Midőn azonban egy püspök az ájtatosságát jóindulattal szépítgetni akarta, és megvonta tőle ezt, számos szép és ájtatos imádságot adva helyette, ő minden ájtatosságát elveszítette, ezért ezeket az ájtatos imádságokat el kellett hagynia, s ismét a Miatyánkot vette elő. Magam is azt gondolom, hogy aki komolysággal törődik a Zsoltárok könyvével s a Miatyánkkal, hamarosan szabadságos levelet adhat a többi ájtatos imádságnak, mondván: ah, nem az az íz, erő, hev és tűz, amely a zsoltárokból ég, túl hidegek, túl kemények ezek az én szájamnak. – A mi jó Urunk, aki nekünk a Zsoltárok könyvét és a Miatyánkot imádkozni tanította, s bennünket ezekkel megajándékozott, bocsássa reánk az imádság és a kegyelem lelkét, hogy jó szívvel és igaz hittel, erővel és megállás nélkül imádkozzunk; mert szükségünk van erre. Így rendelte s így akarja ezt tőlünk az Úr, akinek dicséret, tisztesség és hála adassék mindörökké. Ámen.

Harmadik előszó a Zsoltárok könyvéhez, 1545 (LVM 5: 379; SzSz)

Aki nem imádkozik Istenhez, s nem hívja segítségül szükségében, az bizony nem tartja őt Istennek, nem adja meg neki isteni dicsőségét.

Így imádkozzál! 1535 (MLF 6: 22. BZ)

Előfordul, hogy hétköznapi dolgaim vagy gondolataim miatt elhidegülök és elkedvetlenedem az imádkozástól, hiszen a test és az ördög minden úton-módon gátolja és akadályozza az imádkozást. Ilyenkor előveszem zsoltároskönyvem, visszavonulok titkos kamrámba, vagy ha ideje és órája van, megyek a templomba a hívek közé. Azután elkezdem magamban mondogatni a Tízparancsolatot, az Apostoli hitvallást, s ha még telik az időből, Krisztusnak, Pálnak néhány mondását vagy a zsoltárokat hangosan, úgy amint a gyerekek szokták felmondani. – Ezért jó, hogy az ember reggel az első, este az utolsó dolgának az imádkozást tartsa. Gondosan óvakodjunk minden hamis áltató gondolattól, mint például:

várj még kissé, majd úgy egy óra múlva imádkozom, előbb még el kell végeznem ezt vagy azt. Az ilyen gondolat ugyanis hétköznapi dolgok kedvéért elfeledteti az emberrel az imádkozást. Ezek aztán annyira lekötik és körülfogják, hogy a végén aznap semmi sem lesz az imádkozásból. – Adódhat azonban néha olyasmi is, ami van olyan jó, vagy tán jobb is, mint az imádkozás, különösen, ha a szükség úgy hozza magával. Ilyen értelemben kell vennünk Szent Jeromos mondását: „A hívőnek minden munkája imádság!” Hasonlóan mondja a közmondás is: „Aki hűségesen dolgozik, kétszeresen imádkozik!” – Ezt pedig azért mondom, mert a hívő ember munkája közben is féli és tiszteli Istent, s az ő törvényére gondol, hogy senkivel se cselekedjék álnokul, ne lopjon, ne csaljon s ne sikkasszon. Munkáját e hit és gondolkodás kétségkívül imádsággá és istentiszteletté teszi (Róm 12,1).

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 657. BZ)

Az imádság kiváltság

Ó, mily nagy dolog a kegyesek imádsága! Mily hatalmas dolog Isten előtt! Egy nyomorult ember beszél a mennybéli Felséggel; nem ijed meg tőle, sőt tudja, hogy Isten barátságosan rámosolyog Jézus Krisztusért. A szívnek és a lelkiismeretnek nem kell visszariadnia, méltatlansága miatt kétségkednie, sem elrettennie, hanem bizonyosra veheti, hiheti, hogy Isten már is meghallgatta, amit Krisztusba vetett hittel kértünk. Nekünk minden oltalmunk és védelmünk egyedül az imádságban van. Az emberi dolgokban mindent az imádság által intézünk el. Valóban senki sem hiszi, milyen erős és hatékony a mi imádságunk, hacsak meg nem tapasztalta.

Így imádkozzál! 1535 (MLF 6: 23. BZ)

Az a kiváltságunk, hogy mindenkor meghallgattatik az imádságunk. Ha ugyanis nem hallgattatik meg a mi akaratunk miatt, akkor is meghallgattatik Isten akarata miatt, mely jobb a miénkénél. Mindenki, aki hittel hívja segítségül az Istent, meghallgattatik, és megkapja azt, amit kért, bár nem ugyanabban az órában és időben, ugyanazon módon vagy ugyan-

azt, ahogy kérte, mégis jobban, dicsőségesebben, mint amilyenek remélni mertük.

Így imádkozzál! 1535 (MLF 6: 23. BZ)

Az imádság iskolája

Nemcsak be kellene vonni és padlásra kellene hordani minden korábbi imádságos könyvecskét, amelyek teli vannak álkeresztyéni hamisságokkal és fertelmességekkel – még a legszebb imádságok is, amelyek Urunk szenvedéseit vetik elébünk, mert nem a hit, de szégyenletes módon a romló javak és haszon szerzése miatt mondják azokat –, hanem vigyáznunk kellene arra is, hogy az új imádságos könyvecskében egy se forduljon elő ezekből. Mindez már ott kezdetét veszi, hogy mindenki a maga ájtatossága szerint akar imádságot, zsoltárparafrazist csinálni, hogy munkáját az egyházban és a keresztyének között magasztalni és használni lássa, mintha bizony a Zsoltárok könyve vagy a Miatyánk rút és hitvány dolgok volnának. Ha pedig most sem állítunk mértéket, a Zsoltárok könyve s a Miatyánk ugyanúgy megvettettek majd, mint ez ideig. Egy részüket ugyan jónak tartom, azonban a Zsoltárok könyve és a Miatyánk még jobbak, sőt a legjobbak. S aki ezeket tanulja meg igazán imádkozni, az valóban megtanult imádkozni, s feledhet minden egyéb imádságot, kiváltképpen mert a Zsoltárok könyve Isten kegyelméből helyes német nyelvre fordított.

Harmadik előszó a Zsoltárok könyvéhez, 1545 (LVM 5: 379; SzSz)

Nos, akad ember, aki Istennek szinte előírja a segítség célját, módját, rendjét, idejét és mértékét. Akadnak emberek, akik előterjesztik, hogy saját akaratuk szerint hogyan segítsen rajtuk, s ha nem ilyenformán segít rajtuk, akkor kétségbeesnek, s ha találunk valahol, akkor másutt keresnek segítséget. Ezek nem bizakodnak Istenben, nem várnak őrá. Inkább Isten igazodjék hozzájuk, azonnal ugorjon, hogy segítsen, mégpedig éppen úgy, ahogy ők akarják. Akik azonban Istent várják (rá hagyatkoznak), azok ugyan kérik kegyelmét, de rábízzák Isten akaratára, mikor, hogyan, hol s miáltal akar segíteni. Nem kételkednek a segítségben, de nem is adnak

neki nevet. Istenre hagyatkoznak, hogy megkeresztelje, nevén nevezze azt, még akkor is, ha ez nagyon késik. Aki a segítségnek nevet ad, az nem kapja azt meg, mivel nem vár, s nem tűri el Isten tanácsát, akaratát és késését.

A hatodik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 75. WÖ)

Imádkozás saját szavakkal vagy előírás szerint

Tudnod kell, hogy nem akarom, hogy mindig csak ezeket az imádságokat ismételd szóról szóra. Mert akkor végül csak fecsegsz, és tartalmatlan szavakat mormolsz, mintha könyvből olvasnál. A szívnek kell felgerjednie és megtanulnia, hogy milyen gondolatokat ragadjon meg a Miatyánkból. Az ilyen gondolatokat azonban a szív (ha igazán eltelt buzgósággal és szívesen imádkozik) más szavakkal is kifejezheti, rövidebben vagy hosszabban. Magam sem ragaszkodom e szavakhoz és kifejezésekhez, hanem ma így, holnap úgy szólok aszerint, hogyan tölt el a buzgóság. Mégis, amennyire csak tudok, ragaszkodom ugyanazokhoz a gondolatokhoz, gondolatmenetekhez. Gyakran előfordul az is, hogy egyetlen rész vagy kérés során oly gazdag gondolatokban mélyedek el, hogy a többi kérést egészen mellőzöm. Ha ilyen bőséges, jó gondolatok támadnak benned, akkor a többi imádságot félre kell tenni, hadd áradjanak az ilyen gondolatok; csendben figyelj rájuk, és semmiképpen ne akadályozd őket. Ilyenkor ugyanis maga a Szentlélek prédikál, és az ő prédikációjának egyetlen szava többet ér, mint ezer magunkfajta imádság. Sokszor többet tanultam így imádkozás közben, mint amennyit sok olvasásból és töprengésből nyerhettem volna!
Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 662. BZ)

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy!

Isten ezzel arra biztat minket, hogy higgyük, hogy Ő igazán atyánk, mi pedig igazán gyermekei vagyunk, és ezért bátran és teljes bizalommal kérjük Őt, mint a gyermekek édesatyjukat.

Kis káté, 1529 (PK)

Mennyei Atyám, édes Istenem! Haszontalan, bűnös ember vagyok, méltatlan arra, hogy szememet, kezemet hozzád emeljem s imádkozzam. De te mindnyájunknak megparancsoltad, hogy imádkozzunk, és megígérted, hogy meghallgatsz. Te magad tanítottál bennünket drága Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, mit és hogyan imádkozzunk. Ezért a te parancsolatod szerint, neked engedelmeskedve jövök. A te kegyelmes ígéretedre bízom magamat, és az én Uram Jézus Krisztus nevében imádkozom a földön levő minden szent keresztyén híveddel együtt, amint ő tanított engem: Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy... végig szóról-szóra.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 658. BZ)

Az a legjobb bevezetés, ha az ember tudja, hogyan nevezheti és tisztelheti azt, akihez a kérése szól, vagy hogyan beszélhet vele; és azt is, hogyan viselkedjen előtte, hogy kegyes legyen hozzá, és meghallgassa őt. Nincs még egy olyan név, amely nagyobb bizalommal töltene el minket Isten iránt, mint az „Atya”, ez édes, mélyreható és szívből jövő beszéd. Nem lenne ilyen szeretetteljes vagy vigasztaló, ha „Urat”, „Istent” vagy „Bíró” mondanánk, mert az „Atya” szó velünk született, és természeténél fogva kellemes. Ezért ez a legkedvesebb Istennek, és ez a név az, amely a legjobban indítja őt arra, hogy minket meghallgasson. Ezzel a névvel valljuk mi is magunkat Isten gyermekeinek. Ezáltal mélységesen megihatjuk Istent, mert nincs kedvesebb szó annál, mint a gyermeké, amelyet atyjához intéz. Ebben segít még az is, ha ezt mondjuk: „ki a mennyekben vagy”. Ezek azok a szavak, amelyekkel megvalljuk szájalmas szükségünket és nyomorúságunkat, és láthatóan arra indítanak minket, hogy könyörögjünk, Istent pedig arra készítetik, hogy megkönyörüljön rajtunk.

A Miatyánk német magyarázata, 1519 (LVM 5: 102. BeE)

Szenteltessék meg a te neved!

Isten neve amúgy is szent, mégis azt kérjük ebben az imádságban, hogy nekünk is szent legyen. Hogyan történik ez? Ha Isten ígéjét tisztán és igazán tanítják és mi aszerint szentül élünk Isten gyermekeihez illően. Erre

segíts minket, szerető mennyei Atyánk! Aki pedig nem úgy tanít és él, ahogyan Isten ígéje tanítja, az megszenteltségteleníti közöttünk Isten nevét. Ettől őrizd meg minket, mennyei Atyánk!

Kis káté, 1529 (PK)

Uram, Istenem, édes Atyám! Szenteld meg a te nevedet mind bennünk, mind az egész világon! Törd össze és semmisítsd meg a pogányság, minden tévtanító vagy pártoskodó lélek utálatosságát, istentelenségét és eretnokségét! Mert hazugul használják nevedet, vele rútul visszaélnek, borzasztóan káromolják, s kérkedve mondogatják: ez a te ígéd! Ez az egyház parancsa! Pedig minden szavuk az ördög hazugsága és csalárdsága! Beszédükkel rád hivatkozva álnokul félrevezetnek sok szegény lelket az egész világon, sőt azon felül még gyilkolnak, ártatlanul vért ontanak, üldözik híveidet, mert azt vélik, hogy az ilyen dologgal istentiszteletet végeznek (Jn 16,2). Édes Uram, Istenem! Térítsd meg a hamis tanítókat, állj az útjukba! Térítsd meg azokat, akik még megtérhetnek, hogy azok velünk s mi velük együtt megszenteljük és dicsőítsük a te nevedet igaz, tiszta tanítással s jóra való szent étellel. De állj útjukba azoknak, akik nem akarnak megtérni, hogy abba kelljen hagyniuk a te szent neved hiába vétését, gyalázását, megszenteltségtelenítését, és a szegény lelkek félrevezetését. Ámen.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 658–659. BZ)

Ahogyan a testi atyának is szégyenére és gyalázatára válik az olyan neveletlen, gonosz gyermek, aki ellene beszél, és ellene cselekszik, úgyhogy miatta őt is megvetik és szidják, ugyanígy Istennek is szégyenére válik, ha mi, akik nevét viseljük, és mindenféle jót kapunk tőle, nem tanítunk, beszélünk és élünk tisztességes és mennyei gyermekekhez illően, és kénytelen hallani, hogy azt mondják rólunk, hogy mi bizony nem Isten gyermekei, hanem az ördögé vagyunk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 169; Pröhle 1983, 214. PK)

Jöjjön el a te országod!

Isten országa eljön magától, kérésünk nélkül is, mégis azt kérjük ebben az imádságban, hogy hozzánk is eljöjjön. Hogyan történik ez? Ha a mennyei Atya Szentlelkét adja nekünk, hogy kegyelméből higgyünk szent igéjének és istenesen éljünk itt egy ideig és ott örökké.

Kis káté, 1529 (PK)

Mit nevezünk Isten országának? Felelet: Azt, amit előbb már a Hiszek-egyben hallottunk, hogy Isten az ő Fiát, Krisztust, a mi Urunkat elküldte a világba, hogy megváltson és megszabadítson minket az ördög hatalmából, magához vonjon és az igazság, az élet és az üdvösség királyaként érvényesítse uralmát bűn, halál és rossz lelkiismeret ellen, sőt Szentlelkét is ajándékozta, hogy mindezt átadja nekünk szent igéjében, és erejével megvilágítsa, és megerősítsen minket a hitben. Ezért kérjük itt először is azt, hogy mindez érvényesüljön nálunk, és az ő nevét dicsőítse Isten szent igéje és a mi életünk: egyrészt úgy, hogy akik befogadtuk azt, megmaradjunk mellette és napról napra gyarapodjunk benne, másrészt pedig úgy, hogy más emberek is megkedveljék és kövessék, sőt hatalmasan terjedjen a világon, hogy a Szentlélek vezetésével sokan eljussanak a kegyelem országába, részesedjenek a megváltásban, és mindnyájan ebben az egyetlen királyi országban éljünk mostantól örökké.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 170–171; Pröhle 1983, 216. PK)

Isten országának hozzánk jövele kétféleképpen történik: először itt a mulandóságban az ige és a hit által, azután örök időkre Krisztus megjelenése által. Mi tehát mindkettőért könyörgünk: hogy eljöjjön naponkénti növekedéssel és egykor az örök életben, azokhoz is, akik még nincsenek benne, és hozzánk is, akik bejutottunk. Mindez pedig azt jelenti, mintha ezt mondanánk: „Kérünk, édes Atyánk, add nekünk először igédet, hogy az evangéliumot híven hirdessük az egész világon, azután pedig azt, hogy hittel be is fogadjuk, hasson és éljen bennünk, hogy országod terjedjen közöttünk az igével és a Szentlélek erejével, az ördög országa pedig olyan

vereséget szenvedjen, hogy se joga, se hatalma ne legyen rajtunk, és végül egészen elpusztuljon. A bűn, a halál és a pokol megsemmisüljön, mi pedig örökké éljünk teljes igazságban és boldogságban.”

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 171; Pröhle 1983, 216–217. PK)

Legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is!

Isten jó és kegyelmes akarata meglesz imádságunk nélkül is, mégis azt kérjük ebben az imádságban, hogy bennünk is meglegyen. Hogyan történik ez? Ha Isten megtör és meggátol minden gonosz szándékot és akaratot, mely nem engedi Isten nevét megszentelni és országát hozzánk jönni. Ilyen az ördögnek, a világnak és testünknek akarata. Ellenben megerősít és szilárdan megtart minket igéjében és a hitben életünk végéig. Ez az ő kegyelmes és jó akarata.

Kis káté, 1529 (PK)

Ha keresztyének akarunk lenni, biztosan számítanunk és készülnünk kell arra, hogy ellenségünk lesz az ördög valamennyi angyalával és a világgal együtt, akik mind bántanak és keserítenek minket. Mert ahol Isten igéjét hirdetik, befogadják vagy hiszik, és gyümölcsét termik, ott nem hiányozhat a gyönyörűséges szent kereszt sem. Ne is gondoljon arra senki, hogy nyugodalmasan élhet. Sőt kockáztatni kell mindenét a földön: javait, becsületét, házat és gazdagságát, feleségét és gyermekét, testét és életét. Bizony ez fáj a testünknek és az ó-embernek, mert arról van szó, hogy szilárdan álljunk és békén tűrjünk, akárhogy támadnak minket, és lemondjunk arról, amit elvesznek tőlünk. Ezért hát itt is – mint mindig – nagy szükség van arra, hogy szüntelenül így könyörgjünk: „Legyen meg a Te akaratod, édes Atyám, ne az ördög és az ellenségeinknek akarata, s azoké, akik üldözik szent igédet, azt megfojtani, országodat pedig gátolni akarják. Add meg nekünk azt is, hogy mindenkor engedelmeskedjünk Neked, a Te akaratodat cselekedjük egész életünkben és minden helyzetben, és türelemmel hordozzuk és legyőzzük mindazt, amit ezért szenvednünk

kell, hogy nyomorult testünk meg ne hátráljon és el ne bukják gyengesége vagy restsége miatt.”

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 173; Pröhle 1983, 219. PK)

Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!

Isten kérésünk nélkül is ad mindennapi kenyeret, még a gonoszoknak is, mégis kérjük ebben az imádságban, hogy ezt velünk megláttassa, és ezért hálaadással vegyük mindennapi kenyerünket. Mi a mindennapi kenyér? Mindaz, ami a test és élet fenntartására és táplálására kell, mint például: étel, ital, ruházat, lábbeli, ház, gazdaság, szántóföld, jószág, pénz, anyagi javak, derék házastárs, derék gyermekek, derék háznép, derék és hűséges felsőbbség, jó kormányzat, jó időjárás, béke, egészség, közrend, becsület, jó barátok, megbízható szomszédok és ezekhez hasonlók.

Kis káté, 1529 (PK)

Rövid, egyszerű mondat ez, de mégis sokat ölel fel. Ha ugyanis a „mindennapi kenyeret” említéd és kéred, akkor kéred mindazt, ami ahhoz kell, hogy meglegyen, és élvezd mindennapi kenyeredet, és viszont imádkozol mindaz ellen is, ami ezt akadályozza. Ezért hát jól ereszd meg és szárnyaltasd képzeletedet, ne csak a sütőkemencéig és a lisztesládáig, hanem a széles mezőre és az egész földre, amely termi és szolgáltatja nekünk a mindennapi kenyeret és mindenféle ételmet. Mert ha Isten nem növesztené, áldaná és oltalmazná a mezőn, soha nem szedhetnénk elő kenyeret a sütőkemencéből, sem az asztalra nem tehetnénk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 174; Pröhle 1983, 221. PK)

Lásd, Isten meg akarja nekünk mutatni, hogy törődik minden bajunkkal és hűségesen gondoskodik mulandó táplálékunkról is. És jóllehet ezt bőségesen adja és megőrzi, még az istenteleneknek és gazembereknek is, mégis azt kívánja, hogy imádkozzunk érte, mégpedig azért, hogy észrevegyük, hogy az ő kezéből kapjuk, és megérezzük benne atyai jóságát.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 176; Pröhle 1983, 223. PK)

És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!

Azt kérjük ebben az imádságban, hogy a mennyei Atya ne nézze bűneinket, és miattuk ne tagadja meg kéréseinket; mert mindabból, amit kérünk, semmire sem vagyunk méltók vagy érdemesek; mégis kérjük, hogy mindezt kegyelemből adja meg nekünk, mert naponta sokat vétkezünk, és bizony csak büntetést érdemlünk; ugyanígy mi is szívesen megbocsátunk és jót teszünk azokkal, akik vétkeznek ellenünk.

Kis káté, 1529 (PK)

Ez pedig arra jó, hogy Isten megtörje büszkeségünket és minket aláztóságban tartson. Mert fenntartotta magának azt a jogot, hogy ha valaki kérkedik saját jóságával és megvet másokat, akkor nézzen magára és tartsa maga elé ezt a kérést, és ebből állapítsa meg, hogy ő maga is éppen olyan „jó”, mint a többiek, és ezért mindnyájunknak meg kell alázkodnunk Isten előtt, és örülhetünk, ha bűnbocsánatot kapunk, és ne is gondolja senki, hogy amíg itt élünk, annyira visszük, hogy nem szorulunk bűnbocsánatra. Egyszóval: Ha Isten szüntelenül meg nem bocsát, elvesztünk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 177–178; Pröhle 1983, 224–225. PK)

Ha nem bocsátasz meg, ne is gondold arra, hogy Isten megbocsát neked. Ha azonban megbocsátottál, akkor vigasztalódhatsz és bízatsz abban, hogy a mennyben megbocsátott neked. Nem azért, mert te megbocsátottál; – hiszen ő szabadon, ingyen, csupa kegyelemből teszi azt, mert megígérte, ahogyan az evangélium tanítja –, hanem azért, mert erősítésünkre és biztatásunkra, figyelmeztető jelül tűzte ígérete mellé azt az ígét, amely egybehangzik ezzel az imádsággal, Lukács 6. szerint: „Bocsátsatok meg, és nektek is megbocsátatik.” (Lk 6,37)

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 178; Pröhle 1983, 225. PK)

Aki úgy érzi, hogy nem tud megbocsátani, könyörögjön kegyelemért, hogy meg tudjon bocsátani.

Így imádkozzál! 1535 (LVM 5: 661. BZ)

És ne vigy minket kísértésbe!

Isten senkit sem kísért, mégis azt kérjük ebben az imádságban, hogy Isten őrizzen és tartson meg minket, hogy az ördög, a világ és testünk meg ne tévesszen, és ne vigyen minket téves hitbe, kétségbeesésbe vagy más nagy gyalázatba és bűnbe; ha pedig ilyesmi mégis megkísértene minket, végre felülkerekedjünk és miénk legyen a győzelem.

Kis káté, 1529 (PK)

Próbatétel

Isten sokszor megengedi, hogy valaki súlyos bűnbe essék, vagy abban vergődjék, azért, hogy önmaga és a világ előtt megszegyenüljön; mert ha tisztán és feddhetetlenül állott volna meg, akkor sohasem maradt volna mentes a hiú dicsőség- és hírnévkeresés súlyos bűnétől. Isten egy másik bűnnel akadályozza meg az ő szent nevének megsértését. Így az egyik bűn a másiknak a gyógyszerévé lesz a mi gonoszságunk miatt, amellyel nemcsak hogy gonoszat cselekszünk, hanem még vissza is élünk minden jóval.

A jó cselekedetektől, 1520 (1992, 27. TJ)

Valahányszor megtámad bennünket valami, a legszeretőbb Atya ezzel az egy bajjal csak meg akarja láttatni, hogy mennyi más baj fenyeget, amelyek el is érnének minket, ha ő nem állná útjukat.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 170. VJ)

Megtörténhet, hogy Isten nem engedi, hogy az ember meglelje bűnei bocsánatát, és megmarad lelkiismeretének vergődése és nyugtalansága a szentség után is, mint annak előtte. Itt bölcsen kell eljárni, mert hitében van a nyomorúsága. Lehetetlen, hogy a szív ne legyen boldog, ha hiszi bűnei bocsánatát, ahogyan nem lehetséges, hogy ne legyen szomorú és

nyugtalan, ha nem hiszi a bűnök bocsánatát. Ha Isten engedi, hogy gyenge maradjon a hit, azon ne essünk kétségbe, hanem fogadjuk mint próbatélt és kísértést, melyen keresztül Isten az embert próbára teszi, indítja és ösztönzi, hogy annál inkább kiáltson és könyörögjön ilyen hitért.

Sermo a bűnbánat szentségéről, 1519 (LVM 6: 131–132. KÉ)

Minden szenvedő embernek lassan múlik az idő, és minden boldognak gyorsan. Különösen mérhetetlenül lassan múlik azoknak, akik azt a belső fájdalmat érzik, hogy őket az Isten elhagyta és őtőlük elfordult; amint mondják, hogy a tisztító tűzben egy óra keserűbb ezer esztendei testi szenvedésnél a földön. Azért nincsen nagyobb szenvedés, mint a lelkiismeret kínja, amely akkor kezdődik, amikor Isten, vagyis az igazság, igazságosság, bölcsesség cserben hagyja, és nem marad más, mint bűn, sötétség, sóhajtás és fájdalom. S ez cseppnyi ízelítő a pokol és örök kárhozat kínjából; amiért próbára teszi az ember minden csontját, erejét, vérét és velejét. – Isten elfordulása, azaz a belsőleg érezhető eltávoztása, az elhagyatottság az, amit borzalmas ijedséggel és a kárhozat kezdeteként tapasztal meg az ember. Amint a zsoltár mondja: „De ha elrejtetted orcádat, én megrettentem” (Zsolt 30,8). Isten visszafordulása azonban belső vigasztalás és boldog reménységben való megmaradás.

A hét bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 30. SchT)

Szenvedés

Ahol nagyobb a baj, ott nagyobb Isten oltalma és segítsége is, így a szenvedések súlyosságában való különbség inkább látszat, mint valóság.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 17965. VJ)

Jobban ingerelnek bennünket a ritkán előforduló bajok, amelyeknek semibe vételét eddig a gyakorlatban tanultuk meg. Nagy igazság az, hogy bajaink ezredrészét sem érezzük igazában. S így végül az is igaz, hogy bajainkat nem valódi jelentőségük szerint, hanem saját gondolkodás- és érzésvilágunk szerint értékeljük, érezzük vagy nem érezzük őket.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 169. VJ)

Meglátjuk, hogy a mi szenvedésünk semmiség, ha arra gondolunk, hogy Isten szent embereinek milyen kínokat, fogságot, fegyvert, tüzet, vadállatokat és végtelen gyötrelmeket kellett elszenvedniük, avagy ha mérlegeljük, hogy a velünk együtt élőket a Sátán ez életben milyen borzalmas üldözésekkel és kísértésekkel gyötri. Sokan mind lelkileg, mind testileg hevesebb és keményebb szenvedéseket viselnek, mint mi.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 179–180. VJ)

Ha bűneid miatt szenvedsz, örvendezz, hogy megtisztít tőlük Isten.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 180. VJ)

Kísértés

Éppen az a legveszedelmesebb kísértés, ha nem vagyunk kísértésben, hogy olyankor ne feledkezzünk meg Istenről, amikor minden rendben van, és akkor ne éljünk vissza szabadságunkkal, amikor jól megy a sorsunk.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 29. TJ)

Itt nincs helye az olyasféle mentegetőzésnek, hogy egyesek könnyebb, mások súlyosabb terheket viselnek, mert a kísértést mértékkel kapja minden ember, s nem kap többet erejénél.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 178–179. VJ)

Isten jelenléte felől ne kételkedjünk, még ha úgy látnánk is, hogy távol van; hiszen ő akkor is velünk volt, amikor nem gondoltuk és nem éreztük. Mert aki megvédelmezett sok nyomorúságunkban, amikor saját erőnk már kimerült, a kisebb bajban sem fog elhagyni – még ha úgy tetszik is, mintha elhagyott volna bennünket.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 173. VJ)

A *tentatio*, a kísértés a próbakő, amely nemcsak megismerni és felfogni tanít, hanem egyben megtapasztalni is, milyen igaz, valóságos, édes, drága, hatalmas és vigasztaló Isten ígéje: a bölcsességek bölcsessége. – Figyeld

ezért meg, milyen gyakran panaszkodik Dávid a fenti zsoltárban (Zsolt 119) mindenféle ellenségére, ádáz fejedelmekre és zsarnokokra, hamisakra és aljasokra, akiktől szenvednie kell, azért, mert medítál, azaz Isten ígéjével foglalkozik az elmondott módokon. Mert mihelyt felemeled Isten ígéjét, meglátogat az ördög, igaz tudóssá tesz téged, úgy, hogy kísértésével tanít meg rá, hogy Isten ígéjét keresd és szeresd. Mert ami engem illet – hogy magamat is belekeverjem, mint egérpizskot a borsba –, igen sokat köszönhetek pápistáimnak, tudniillik azt, hogy mint tomboló ördögök csépeltek, szorongattak, gyötörték, így meglehetősen jó teológussá tettem, erre magamtól nem lettem volna képes. És amit ezzel szemben nyertek rajtam, szívesen megadom nekik: a dicsőséget, a győzelmet és a diadalt, ezekre törekedtek ugyanis ők.

Német előszó, 1539 (LVM 5: 21. CsZ)

A legjobb dolguk azoknak van, akikre a halál és az ördög kísértve támad szüntelen; nekik adatik a leghasznosabb dolog, mivel ők arra gondolnak, és erős hittel abban bíznak, hogy semmi sem árthat nekik, mert az van a birtokukban, amit senki sem vehet el: törjön rájuk bár halál, ördög és bűn, kárt hitükben nem tehet. – Ugyanígy tett Krisztus is a tiszteletre méltó szentség szerzetésénél. Igencsak ráijesztett a tanítványaira, és megrendítette a szívüket, mikor azt mondta, hogy el kívánja őket hagyni, ami nekik igen fájdalmas volt (vö. Mt 26,2), és így szólt: „Közületek egy el fog árulni engem” (Mt 26,21). Avagy úgy vélték, hogy nem vették ezt a szívükre? E szavakat biztosan nagy istenfélelemmel hallgatták, és úgy ültek ott, mintha mindnyájan Isten árulói lettek volna. És csakis miután mindegyiküket belső remegéssel és mély szomorúsággal töltötte el az, amit Jézus mondott, szerzettette a tiszteletre méltó oltáriszentséget az ő vigaszukra, és azzal bátorította őket, hogy e kenyér a megszorodott vigasza, a beteg orvossága, a haldoklónak pedig élet, minden éhező eledele, minden szegény és nélkülöző valódi kincse.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 236–237. SzZs)

Minden szenvedésben és minden kísértésben az ember legelőször is Istenhez fusson, és ismerje el s fogadja azzal, hogy Isten bocsátja rá, akár az ördögtől, akár az embertől jöjjön is az. Így cselekszik itt a zsoltáros, aki ebben a zsoltárban az ellenségeiről szól, de először Istenhez menekül, és ellenségeinek gyűlöletét nem őtőlük, hanem Istentől fogadja el. Mert csak így tanulható türelem és istenfélelem. Aki azonban az emberre tekint, és a szenvedést nem Istentől fogadja el, az türelmetlen lesz, és megveti az Istent.

Az első bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 28. SchT)

Isten az ellenkező látszat alatt cselekszik

Isten erejét és vigasztalását nem nyeri el senki, aki szíve egész mélyéből nem kéri azt. De senki sem kéri teljességgel, aki teljességgel meg nem ijedt és magára nem maradt; mert nem tudja, hogy mi hiányzik neki, és magabiztosan áll azalatt másfajta erőben és vigasztalásban bízva: vagy önmagában, vagy más teremtményekében. Azért, hogy a maga erejét és a maga vigasztalását közölhesse nekünk, megvon az Isten minden egyéb vigasztalást, és ugyancsak megszomorítja a lelket, hogy az kiáltozzék és epekedjék az ő vigasztalása után. Így az Istennek minden büntetése igen kedves, üdvösséges és vigasztalásra rendeltetett, noha a balgák e rendelést renyhe és Istenben kételkedő szívükkel megakadályozzák és eltorzítják, nem tudván, hogy Isten jóságát és barátságát harag és büntetés alatt rejtve adja.

Az első bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 29–30. SchT)

Az természetesen lehetséges, hogy a jók hol Isten szelídsége, hol pedig szigorúsága folytán lesznek még jobbá. Amikor azonban egyidejűleg beszélünk jókról és gonoszokról, akkor ezzel a képes beszéddel Isten irgalmaságából haragot, haragjából irgalmasságot formálunk, felborítva a normális szóhasználat rendjét, haragnak nevezve Isten irgalmasságát, és irgalmaságnak tartva próbatételét. De ha már Istenről így kell beszélnünk, hogy megkeményít, amikor jóságát és türelmét mutatja, ugyanakkor kegyelmez, pedig valójában megpróbál és büntet, miért gondolják róla, hogy a fáraót

jobban megkeményítette, mint Izráel fiait vagy az egész világot? Talán Izráel gyermekeinek és a világnak nem bizonyította be eléggé jóságát? Nem hordozza el még a gonoszokat is? Nem ad esőt jóknak és gonoszoknak egyaránt? Akkor hát miért állítják, hogy Izráel népén inkább megkönyörül, mint a fáraón? Vagy talán nem tette próbára elégszer Izráel fiait Egyiptomban és a pusztában? Az ugyanis lehetséges, hogy egyesek megvessék Isten jóságát és haragját, mások viszont jóra használják fel.

A szolgálai akarat, 1525 (2006, 145. JCsE-WÖ-WS)

Botránkozás

A botránkozásokat Isten igéjével kell megszüntetni. Mert ha minden külsőleges botrányt összetörnének és megszüntetnének is, az mind nem használ, ha a szíveket nem vezetik a hitetlenségből az igaz hitre.

A szász hercegekhez a lázongó lélekről, 1524 (764. sz., LVM 7: 391. MJ)

De szabadíts meg a gonosztól!

Mindent összefoglalva azt kérjük ebben az imádságban, hogy a mennyei Atya szabadítson meg a testet, lelket, javakat és becsületet rontó mindenféle gonosztól, ha pedig eljön a halál órája, adjon üdvösséges véget, és vegyen magához kegyelmesen e földi nyomorúságból a mennybe.

Kis káté, 1529 (PK)

Ámen.

Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy legyek bizonyos abban, hogy a mennyei Atya ezeket a kéréseket szívesen fogadja és meghallgatja, mert ő maga parancsolta, hogy így imádkozzunk, és megígérte, hogy meghallgat minket. Ámen, Ámen azt jelenti: Igen, igen úgy legyen!

Kis káté, 1529 (PK)

A KERESZTSÉG

1. Jézusunk a Jordánhoz ment,
Mert úgy tetszett Atyjának,
Hogy János keresztelje meg,
Hisz várja szent szolgálat.
Így mos meg ő bennünket is
Szent keresztség vizével,
A halált és bűneinket
Eltörli szent vérével,
És így vár ránk új élet.
2. Igénk mindezt így jegyzi föl:
Szent Atyja is megszólalt,
És Jordán partján mennyekből
Megzendült égi szózat:
„Ez kedves egyszülött Fiam!
Őbenne örvend szívem.
Őt hallgatva mindannyian,
Őt kövessétek híven
Az örök élet útján!”
3. Bár testi szem csak vizet lát
E drága keresztségben,
Hit által Krisztus váltságát
Elnyerjük e szentségben.
Így ez a víz piros folyam,
Megváltónk áldott vére,
Gyógyír Ádámtól örökölt
Halálos betegségre,
S elmossa minden vétünk.

(Evangélikus énekeskönyv 1982, 295.)

A keresztség nem egyszerűen víz, hanem Isten parancsolatába foglalt és Isten igéjével együtt használt víz.

Kis káté, 1529 (PK)

A keresztség Isten rendelése

A keresztség nem emberi találmány, hanem azt maga Isten rendelte, sőt komolyan és szigorúan megparancsolta, hogy meg kell keresztelkednünk, mert másképp nem üdvözülünk. Ne gondoljuk tehát, hogy olyan jelentéktelen dolog ez, mintha új, piros ruhát öltöznénk. Azon van tehát a legnagyobb hangsúly, hogy a keresztséget kitűnőnek, felségesnek és egyszerűnek tartjuk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 183–184; Pröhle 1983, 232. PK)

A keresztség ajándéka

Eszközli a bűnök bocsánatát, megszabadít a haláltól és az ördögtől, és örök üdvösséget ad mindazoknak, akik hiszik azt, amit Isten igéje és ígérete mond.

Kis káté, 1529 (PK)

Hogyan végezhet a víz ilyen nagy dolgokat? Nem a víz végzi, hanem Isten igéje, mely a vízzel együtt van, és a hit, mely bízik a vízzel egyesített igében. Mert a víz Isten igéje nélkül csak víz és nem keresztség. Isten igéjével együtt azonban keresztség, vagyis az életnek kegyelemben gazdag vize és a „Szentlélekben való újjászületés fürdője”, ahogyan Szent Pál Tituszhoz írt levelének harmadik részében mondja: „Isten megtart minket az ő irgalmából az újjászületés fürdője és a Szentlélek megújítása által, amelyet kiárasztott ránk bőséggel a mi megtartó Jézus Krisztusunk által, hogy az ő kegyelméből megigazulva, reménység szerint az örök élet örök-sei legyünk. Igaz ez a beszéd.”

Kis káté, 1529 (PK)

Annyi a rend, annyi a szokás, annyi a felekezet, annyi a foglalkozás, annyi a gond, annyi a cselekedet, amikkel manapság a keresztyének küszködnek, hogy keresztségükről megfélekednek, és a sok sáska, hernyó és féreg miatt senkinek sem juthat eszébe, hogy megkereszteltetett, avagy hogy mit nyert a keresztségben. Nekünk ugyanis olyanoknak kellene lennünk, mint a megkeresztelt kisgyermeknek, akik semmi gonddal és semmiféle cselekedetettel sem terheltlen mindenben szabadok, a fenséges keresztség által biztosak és boldogok, mert Krisztusban mi is folytonos keresztség alatt álló gyermekek vagyunk.

Az egyház babiloni fogságáról, 1520 (LM 2: 185. ME)

A keresztség és a hit

A hit a legszükségesebb, mert az minden vigasz az alapja. Akinek ez nincs meg, annak kétségbe kell esnie bűneiben. Mert a keresztség után visszamaradt bűn azt eredményezi, hogy a jó cselekedetek Isten előtt mégsem tiszták. Ezért tartsa magát az ember merészen és szabadon a keresztséghez, állítsa azt szembe minden bűnnel és a lelkiismeret minden rettegésével, és mondja alázatosan: „Én ugyan jól tudom, hogy semmi tiszta cselekedetem nincs, azonban meg vagyok keresztelve, és ebben Isten, aki nem hazudhat, elkötelezte magát, hogy bűneimet nem számítja be nekem, hanem megöli és eltörli azokat”.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 140–141. GA–MA)

Annakokáért azt tartom és tudom, hogy amint nem több, csak egy evangélium és egy Krisztus van, ugyanúgy nem több, csak egy keresztség is van, és hogy a keresztség magában véve isteni rend, amint az ő evangéliuma is az. És amint az evangélium nem hamis vagy helytelen, azért hogy némelyek hamisan élnek vele, vagy úgy tanítják, vagy nem hiszik; úgy a keresztség sem hamis vagy helytelen, bárha egyesek hit nélkül veszik vagy adják, vagy másképp élnek is vissza vele.

Nagy hitvallás az úrvacsoráról, 1528 (LM 5: 429. ME)

Azt mondjuk, hogy szerintünk nem azon van a fő hangsúly, hogy hisz-e vagy nem hisz az, akit keresztelnek, mert nem lesz attól érvénytelen a keresztség, hanem Isten ígétjén és parancsán fordul meg minden. Ez bizony kissé éles különbségtétel, de egészen azon alapul, amit mondtam, hogy a keresztség nem más, mint víz és Isten ígéje egymás mellett és együtt, vagyis ha az ige együtt van a vízzel, akkor érvényes a keresztség, még ha nem is társul vele a hit. Mert a hitem nem alkotja, hanem befogadja a keresztséget. A keresztség nem lesz attól érvénytelen, hogy nem fogadjuk be, vagy nem használjuk helyesen, mert ahogyan mondtuk, nem a hitünktől, hanem az ígétől függ.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 190; Pröhle 1983, 240. PK)

A keresztség csupán kezdet

A keresztség szentségére való tekintettel igaz az, hogy az ember büntelen és ártatlan, de amíg ez nem megy végbe teljesen, és ő még a bűnös testben él, addig nincs bűn nélkül, sem nem tiszta minden vonatkozásban, inkább csak elkezdett tisztává és ártatlanná válni. Ezért támadnak fel az életkor előrehaladtával természetes, bűnös ösztönei: harag, tisztátlanság, gerjedelem, fösvényiség, gőg és ehhez hasonlók; mindezekből semmi sem lenne, ha a bűnök a szentségben már mind megfulladtak volna és holtak lennének. Most azonban még csupán arra vannak rendelve, hogy megfojtassanak majd a halál és a feltámadás által az utolsó napon.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 138. GA–MA)

A keresztség meghalás a bűnnek

Mit jelent ez a keresztvízbe merülés? Felelet: Azt jelenti, hogy a bennünk lévő régi embernek naponként bűnbánattól és megtéréstől vízbe kell fulladnia és meghalnia minden bűnével és gonosz kívánságával együtt, és viszont naponként új embernek kell előjönnie és feltámadnia, hogy Isten előtt igazságban és tisztaságban éljen örökké.

Kis káté, 1529 (PK)

Aki megkereszteltetett, az halálra ítéltetett, mintha azt mondaná a pap, amikor keresztel: „Látod, bűnös test vagy, azért megfojtalak téged az Isten nevében, és halálra ítélek az ő nevében, hogy veled együtt minden bűnöd meghaljon és megsemmisüljön”. Így mondja Szent Pál Rómaiakhoz írt levelében: „A keresztség által [...] eltemettünk Krisztussal együtt a halálba” (Róm 6,4). Minél előbb hal meg az ember a keresztsége után, annál előbb lesz teljessé a keresztsége, mert a bűn nem szűnik meg egészen, amíg ez a test él, amely annyira bűnben fogantatott, hogy a bűn a természete; amint a próféta mondja: „Lásd, én vétekből fogantattam, és bűnben hordozott engem az anyám” (Zsolt 51,7). Ezen nem lehet másképpen segíteni, csak úgy, ha az ember természete bűneivel együtt meghal és semmivé lesz. Így a keresztyén ember élete semmi más, mint a boldogító meghalás elkezdése, a keresztségtől fogva a sírig. Mert Isten teljesen újjá akarja teremteni őt az ítélet napján.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 136–137. GA–MA)

Mi az első születésnél nem jól sikerültünk. Ezért újra a földbe vet bennünket a halál által, és újjáteremt minket az utolsó napon, hogy akkor jól sikerüljünk, és bűn nélkül legyünk. Ezt a végzést kezdi végrehajtani a keresztségben. Ez jelenti a halált és az utolsó napon való feltámadást. Ami tehát a szentség jelentését vagy jegyét illeti: a bűnök az emberrel együtt már meghaltak, és ő feltámadt, és ezzel a szentség már végbement, ám a szentség műve még nem ment végbe teljesen, azaz a halál és az utolsó napon való feltámadás még hátra van.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 138. GA–MA)

Amennyiben te magadat a keresztség szentségének és jelentésének átadod, azaz meg kívánsz halni bűneiddel együtt, és az utolsó napon újjáteremtetni, amint azt a szentség kijelenti, akkor Isten ezt elfogadja tőled, megkereszteltet téged, és attól az órától fogva elkezd újjáteremteni: kiönti rád kegyelmét és Szentlelkét, aki hozzáfog, hogy a természetet

és a bűnt megölje, s hogy a halálra és az utolsó napon való feltámadásra elkészítsen.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 139. GA–MA)

Önmagunk átadása

A keresztségben mindnyájan egy és ugyanazt fogadjuk meg: hogy mi Isten cselekedete és kegyelme által a bűnöket megöldököljük és szentté leszünk. Ehhez odaadjuk és felajánljuk magunkat, mint az agyag a fazekasnak, és ebben egyikünk sem különb, mint a másik. Azonban arra, hogy ezt a keresztséget kövessük, hogy ezzel a bűnt megöldököljük, nemcsak egy mód vagy hivatás van.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 144–145. GA–MA)

Egyszeri keresztség

A megtérés ugyanis valójában nem más, mint a keresztség. Mert ugyan mit jelentene a megtérés, ha nem azt, hogy komolyan rátámadunk az óemberre és új életbe lépünk? Ha tehát megtérésben élsz, a keresztségben jársz, amely nemcsak jelzi, hanem munkálja: elindítja és ösztönzi ezt az új életet, mert benne kapunk kegyelmet, lelket, és erőt arra, hogy elnyomjuk az óembert, és előjőjön s megerősödjék az új. A keresztség tehát mindig érvényben marad, és még ha elszakadunk is tőle és vétkezünk, akkor is mindig szabad utunk van hozzá, hogy újra leigázzuk az óembert. De nem kell minket újra vízzel leönteni. Mert ha százszor is vízbe merítkezünk, az sem több az egy keresztségnél, amelynek hatása és jelentése érvényes és változatlan. A megtérés tehát nem más, mint visszafordulás és visszatérés a keresztséghez, azért, hogy újra tegyük és gyakoroljuk azt, amit előbb elkezdünk, de aztán abbahagyunk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 193–194; Pröhle 1983, 243–244. PK)

Mindennapi ruhánk a keresztség

Látjuk tehát, hogy milyen kitűnő dolog a keresztség: kiragad minket az ördög torkából, Isten tulajdonává tesz, elfojtja és elveszi a bűnt, viszont

napról napra erősíti az új embert, sőt mindaddig hat és változatlan marad, amíg majd ebből a nyomorúságból az örök dicsőségbe jutunk. A keresztséget tehát mindennapi ruhánknak kell tekintenünk, azt kell viselnünk állandóan, hogy mindenkor a hitben és annak gyümölcseiben éljünk, hogy megfojtsuk ömberünket és növekedjünk az újban. Mert ha keresztyének akarunk lenni, azt a cselekedetet (ti. a keresztséget) kell gyakorolnunk, amelyért keresztyének vagyunk; ha pedig kiesik belőle valaki, térjen vissza hozzá.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 194; Pröhle 1983, 244–245. PK)

Életen át tartó folyamat

A keresztség jelentése, a bűnöknek a meghalása vagy megfulladása ebben az életben nem megy végbe teljesen, amíg az ember test szerint is meg nem hal és teljesen porrá nem lesz. A szentség, avagy a keresztség jele már megtörtént, ezt szemünkkel látjuk. A jelentés, azaz a lelki keresztség, a bűnök megfulladása állandóan tart, amíg élünk, és csak a halálban lesz igazán teljessé, mert akkor meríttetik bele az ember igazán a keresztségbe, és történik meg az, amit a keresztség jelent. Azért ez az egész élet nem más, mint megszakítás nélküli lelki keresztség, egészen a halálig.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 136. GA–MA)

Igaz ugyan, hogy az ember, amikor kijön a keresztségből, tiszta és bűn nélküli, egészen ártatlan. De ezt sokan nem helyesen értik: azt gondolják, nincs itt többé semmi bűn, lusták és hanyagok lesznek a bűnös természet megöklésében, s ugyanúgy viselkednek egyesek a gyónás után is. Ezért helyesen kell értenünk és tudnunk, hogy testünk, amíg itt él, természet-től gonosz és bűnös. Isten, hogy ezen segítsen, azt határozta, hogy egészen mássá és újjá akarja teremteni.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 138. GA–MA)

A keresztség által nyert ártatlanságunkról csakis az isteni irgalmasság alapján beszélhetünk. Mert ő kezdte el azt, és türelmes a bűnnel szemben,

úgy tekint bennünket, mintha bűn nélkül volnánk. Innen érthetjük meg azt is, hogy miért nevezi az Írás a keresztyéneket az irgalmasság gyermekeinek, a kegyelem népének, Isten jó akarata embereinek. Azért, mert ők a keresztség által elkezdtek tisztává válni, s Isten irgalmasságából nem fognak fennmaradt bűnük miatt elkárhozni, míg majd a halál által az utolsó napon teljesen tisztává lesznek, ahogyan arra a keresztség jegyével utal.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 141. GA–MA)

Keresztszülő

Kegyelem és békesség Krisztusban! Tekintetes és tiszteletre méltó, kedves Uram és Komám, mint nemrég kértem, úgy kérem megint Krisztusért, a mi Urunkért, hogy Nagyságod alázkodjék meg Isten dicsőségére, és az én kisfiamnak, akit ma éjjel Isten kedves Káthemnek ajándékozott, legyen támasza és segítsége, hogy az ó-Ádám alakjából Krisztusban újjászülessen a keresztség szentsége által, és a szent keresztyénség tagja lehessen, hátha az Úristen új ellenséget fog belőle támasztani a pápa és a török számára. A vespera idején gondoltam megkeresztelni, hogy ne maradjon soká pogány, és annál biztosabb lehessen a dologban. Vegye Nagyságod a fáradságot erre, és segítsen meghozni ezt az áldozatot Isten dicsőségére. Ha tudom, készséggel és szívesen viszonzom. Ezzel az övével együtt Istennek ajánlom, ámen! Éjjel gyakor Szent Pál napja utáni szerdán 1533-ban.

Levele Hans Lösernek, 1533 (1997. sz. LVM 7: 577. CsZ)

AZ ÚRVACSORA

1. Krisztus Jézus, mi Megváltónk,
Sok halálos sebből gyógyítónk,
Értünk ontott drága vért,
Mégfizetett minden bűnünkért.
2. Hogy erről megemlékezzünk,
Testét, vérét adja ő nekünk
Kenyér és bor színében,
Hogy mivelünk eggyé így legyen.
3. Ám kit ő így vendégül lát,
Vizsgálja meg mindig jól magát,
Mert méltatlan nem mehet:
Halált venne és nem életet.
4. De bízzál, ne kételkedj már:
Ő beteget, bűnöst hív és vár,
Terhe alatt roskadót
És bűnbánat könnyét hullatót.
5. Csak higgy bátran, teljes szívvel,
És ha száddal is vallást teszel,
E test és vér ad neked
Megújulást, békét, életet.
6. Életfádon akkor bőven
Szeretet és jóság így terem.
Más javára így lehet,
Amit az Úr rajtad végezett.

(Evangélikus énekeskönyv 1982, 303. sz.)

(*Az oltáriszentség*) Jézus Krisztus Urunk valóságos teste és vére kenyérben és borban, amelyet Krisztus maga azért rendelt, hogy azt mi, keresztyének, együk és igyuk.

Kis káté, 1529 (PK)

A lélek eledele

Joggal nevezik az úrvacsorát a lélek eledelének, mert élteti és erősíti az új embert. A keresztségben ugyanis először újonnan születünk, de mégis rajta marad az emberen a test és vér régi irhája, ezzel annyit akadékoskodik és kísért az ördög és a világ, hogy gyakran elfáradunk és ellankadunk, sőt nem egyszer meg is botlunk. Ez a szentség tehát mindennapi üdülés és táplálékul adatott nekünk, hogy hitünk feléledjen és erősödjék, ne lankadjon meg ebben a harcban, hanem egyre erősebb legyen. Mert az új életet úgy kell élnünk, hogy egyre gyarapodjunk és fejlődjék. Viszont sokat kell ezért szenvednünk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 197–198; Pröhle 1983, 249. PK)

Krisztus testamentuma örömmel tölti el a szívünket, Isten szeretetének a melegével árasztja el lelkünket, ha az igaz hit megvan bennünk. Ezért nevezték a misét görögül eucharistianak, ami magyarul hálaadást jelent, mert benne hálás szívvel mondunk köszönetet, dicséretet Istennek e vigaszt hozó, boldogító, üdvözítő testamentumáért, amint hálás az örökös is, aki jó barátjától ezer forintot, vagy még ennél is többet örökölt. Sajnos, gyakran Krisztus is úgy jár, mint a végrendelkező, aki testamentumában gazdagságot hagy az utódokra, de azok megelégednek róla, megelégednek a köszönetről és háláról. [...] Innen van az, hogy megelégedünk a szeretetteljes hálaadásról, dicsérettről, és megmaradunk fásult megkegyelmeztségünkben; innen van az is, hogy megelégedszünk egy kis imádságelmorzsolással is.

A jó cselekedetekről, 1520 (1992, 39. TJ)

Úrvacsorai közösség

A latin *communicare* pedig a közösség elfogadását jelenti, amire magyarán azt mondjuk: az oltáriszentséghez járulni. Ennek az az értelme, hogy Krisztus a szentekkel egy lelki testet alkot, amiképpen egy város népe is egy közösség és test, s minden egyes polgár a másoknak és az egész városnak a tagja. Ekképpen az összes szentek tagjai Krisztusnak és az egyháznak, amely Istennek örökkévaló lelki városa, s aki felvételt nyer ebbe a városba, az a szentek közösségébe vétetett fel, Krisztus lelki testébe kapcsoltatott be, annak tagjává lett.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 148. WD)

Az úrvacsorai közösség abban áll, hogy Krisztusnak és szentjeinek minden lelki javában részesül, s ezeket velük együtt birtokolja az, aki ezt a szentséget veszi, viszont minden szenvedés és bűn is közössé válik velük. Ekképpen a szeretet szeretetet ébreszt, és egygé tesz. De hogy a könnyen érthető hasonlatnál maradjunk: amiképpen valamely város valamennyi polgárának közös tulajdonává válik annak a városnak a neve, tisztessége, szabadsága, minden hasznot hozó ügye, szokása, életmódja, segítsége, támasza, védelme és egyéb hasonló dolgai, ugyanúgy minden veszedelme is: tűzvész, árvíz, ellenség, halál, kárvallás, sérelem és hasonló. Mert aki együtt akarja élvezni a javakat, annak együttesen vállalnia kell a terheket is, és a szeretetet szeretettel viszonznia. Nyilvánvaló itt, hogy aki egy polgárt megbánt, az egész várost s annak minden polgárát bántja meg. Aki pedig eggyel jót tesz, az valamennyi többinek a jóindulatát és háláját is elnyeri.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 148–149. WD)

Krisztus, mindazokkal együtt, akik szeretete által szentek, magára veszi a mi alakunkat, velünk együtt küzd a bűn, a halál és minden baj ellen. Ezáltal pedig szeretetre lobbantva iránta őhózzá formálódunk, az ő igazságára, életére és üdvösségére hagyatkozunk, és ekképpen az ő javaival és a mi bajainkkal való közösség révén egy tésztává, egy kenyérré, egy testté, egy itallá leszünk

úgy, hogy minden közössé lesz. Ó, micsoda nagy titok ez, mondja Szent Pál (Ef 5,32), hogy Krisztus és az egyház egy hús és csont! Viszont ugyanezen szeretet által nekünk is át kell alakulnunk, és a miénknek kell elfogadnunk minden keresztyén nyomorúságát, az ő alakjukat és szükségüket magunkra vennünk, és nekik juttatnunk mindazt a jót, amire csak képesek vagyunk, hogy ők azt élvezhessék. Ez a valódi közösség és ez a szentségnek a helyes értelme. Ilyenképpen egymásba formálódunk át, s egygé válunk a szeretet által, amely nélkül semmiféle ilyen átalakulás nem lehetséges.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 154. WD)

A szentség, amelyet a kenyérben és borban veszünk, nem egyéb, mint hogy ennek a közösségnek, a Krisztussal és az összes szentekkel egy testté válásnak bizonyos jegyét vesszük. Akárcsak ha egy polgár valamilyen okmányoszerű jegyét vagy bizonyosságát kapja annak, hogy ő a városnak polgára, a közösségnek tagja. Ilyen értelemben mondta Szent Pál 1Kor 10,17-ben: „Egy kenyér és egy test vagyunk mindannyian, akik egy kenyérből és egy kehelyből részesedünk.”

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 148. WD)

Az úrvacsora szentségében tehát maga Isten ad az embernek a pap által biztos jelet arról, hogy Krisztussal és az ő szentjeivel egyesül, s minden dolguk közös lesz, úgy, hogy Krisztus szenvedése és élete az ő sajátjává válik, úgyszintén az összes szentek élete és szenvedése. Aki tehát a hívőt bántja, az Krisztust és az összes szenteket bántja meg, amiképpen a próféta által mondja: „Aki titeket bánt, az ő szeme fényét bántja” (Zak 2,12). Viszont aki jót tesz vele, az Krisztussal és minden szentjével cselekszi azt, amint Máté 25,40-ben mondja: „Amikor megtettétek ezeket akár csak eggyel is a legkisebb atyámfiak közül, velem tettétek meg”. De ugyanígy kell az embernek közösséget vállalnia Krisztus és az ő szentjeinek minden nyomorúságával és bajával is, ezt is velük együtt kell szenvednie és viselnie. Ezt a kettőt vegyük szemügyre a továbbiak során.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 149. WD)

A közösség csak kölcsönösséggel lehetséges

Sokan vannak ugyan olyanok, akik szívesen osztoznak mások javaiban, azonban azt viszonzni nem hajlandók. Azaz szívesen hallják, hogy ebben a szentségben az összes szentek segítségének, közösségének és támogatásának ígérete és adománya van számunkra, de ők nem akarnak semmivel sem hozzájárulni ehhez a közösséghez: nem akarják a szegényt segíteni, bűneit elviselni, a nyomorultakat gondozni, nem akarnak a szenvedőkkel együtt szenvedni, másokért könyörögni, nem akarnak az igazságért kiállni, testükkel, javaikkal, becsületükkel az egyház és minden keresztyén javulását szolgálni, mégpedig a világtól való félelem miatt: nehogy hátrányt, kárt, gyalázatot vagy éppen halált kelljen elszenvedniük. Pedig Isten éppen azt kívánja, hogy az igazságért és felebarátjukért ekképpen szorongattassanak, azért, hogy annál inkább kívánják ennek a szentségnek nagy kegyelmét és erősítését. Az ilyenek önző emberek, akiknek ez a szentség semmit sem használ.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 153. WD)

A kenyérnek és bornak ezt a kettős alakját Krisztus egyebek mellett azért is rendelte, hogy jelezze azt az egyesülést és közösséget, amelyet ez a szentség magában foglal, mivel nincs bensőbb, mélyebb és osztatlanabb egyesülés, mint az ételnek egyesülése azzal, aki elfogyasztja. Az étel ugyanis átmegy, átváltozik elfogyasztójának természetévé, annak lényegével eggyé válik. Másfajta egyesülés, mint például szöggel, ennyvel, kötéllal és egyéb hasonló módon történő összekapcsolódás nem hoz létre lényegi, osztatlan egységet az összekapcsolt dolgok között. Ekképpen egyesülünk mi is a szentségben Krisztussal, és leszünk egy testté a szentekkel úgy, hogy ő magára vesz minket, helyettünk tesz-vesz, mintha ő az volna, ami mi vagyunk, s ami bennünket ér, őt is ugyanúgy, sőt még inkább éri, mint bennünket. Viszont mi is úgy vesszük magunkra őt, mintha mi az lennénk, ami ő, s végül is egészen hozzá formálódunk, amiképpen Szent János mondja: „Tudjuk, hogy amikor ez nyilvánvalóvá lesz, hasonlóvá leszünk hozzá” (1Jn 3,2). Ilyen mély és teljes Krisztus és minden szent

velünk való közössége. Ezért a mi bűneink őt is kísértéssel támadják meg, bennünket viszont megoltalmaz az ő igazsága. Az egyesülés tehát mindent közössé tesz, mindaddig, amíg ő a bűnt mibennünk egészen eltörli, és az utolsó napon minket teljesen hasonlóvá tesz magához. Ekképpen kell nekünk egyesülnünk felebarátainkkal ugyanezen szeretet által, nekik pedig mivelünk.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 154. WD)

A szent jegyek

Az oltáriszentségnek, azaz Krisztus valóságos szent teste szentségének ugyancsak (*mint a keresztségnek*) három része van. Ezeket szükséges jól megismernünk. Az első a szentség, vagyis a jel; a második ennek a szentségnek a jelentése; a harmadik pedig az erre a kettőre vonatkozó hit. Ugyanígy minden szentségben ez a három található meg. A szentségnek testi, anyagi formában, vagyis alakban, külsőképpen is láthatónak kell lennie. A jelentésnek belsőnek és lelkinak, az ember lelkében lévőnek kell lennie. A hit pedig ezt a kettőt együtt kell, hogy megfelelően hasznosítsa.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 147. WD)

A szentség, azaz a külső jegy a kenyér és bor formájába, alakjába van foglalva, amiképpen a keresztségé a vízbe. A kenyér és bor élvezése azonban evéssel, ivással történik, míg a keresztség vizét belemerítéssel vagy meghintéssel használjuk. A szentséget, vagyis a jegyet ugyanis meg kell kapnunk, vagy legalábbis kívánnunk kell, hogy használhasson, jóllehet manapság nem adják a népnek mindkét alakját minden nap, miként hajdan. Persze ez nem is szükséges, mert a papság amúgy is naponként élvezi a nép előtt, s elég, ha a nép csupán naponként kívánja, de jelenleg csak egyik alakjában kapja, ahogyan a keresztyén egyház rendeli és adja. Én azonban jónak tartanám, ha az egyház egyetemes zsinaton újra elrendelné, hogy a jegyet minden embernek mindkét szín alatt adják, ugyanúgy, mint a papoknak. Nem azért, mintha nem volna elegendő egy szín alatt is, hiszen elegendő még a hitben való vágyódás is utána, amint Szent Ágoston

is mondja: „Miért készülsz rá gyomroddal és fogaddal? Csak higgy, akkor már élvezted is a szentséget.” Ellenben igenis az volna a szentséghez méltó és helyes, ha a színét és alakját nem töredékesen és részben, hanem egészen adnák. Amiképpen a keresztségről is mondtam, hogy megfelelőbb lenne, ha azt teljes vízbemerítéssel végeznék, nem csupán meghintéssel, mégpedig azért, hogy a jegy teljes és hiánytalan legyen. Ez a szentség megéppenséggel a teljes egyesülést és a szentek osztatlan közösségét jelenti, amint még hallani fogjuk, ám ezt a szentségnek csupán egyik darabja, avagy része nagyon tökéletlenül és hiányosan jelképezi. Nem is jár a kehely használata olyan nagy veszéllyel, mint gondolják, mert bizony a nép nagyon ritkán él ezzel a szentséggel. Meg hát Krisztus, aki jól tudott minden bekövetkezhető veszélyről, mégis mindkét szín alatt rendelte, hogy az ő összes keresztyén hívei így éljenek vele.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 147–148. WD)

Lelki közösség Krisztussal

Hasznos és szükséges is, hogy Krisztus és az összes szentek szeretete és közössége rejtett, láthatatlan és lelki legyen, és mi annak csupán testi, látható, külső jegyét kapjuk. Mert ha ez a szeretet, közösség és támogatás nyilvánvalóvá lenne, akárcsak az időleges emberi közösség, akkor ez nem nyújtana nekünk erősítést, sem gyakorlást abban, hogy a láthatatlan és örökkévaló javakban bizakodjunk, avagy azokat kívánjuk, hanem csupán időleges, látható javakban való bizakodásban szerezniük gyakorlatot, és azokat annyira megszoknánk, hogy nem szívesen adnánk fel őket. Nem követnénk Istent, csak akkor, ha látható és kézzelfogható dolgok lennének előttünk. Minden időleges és érzékelhető dolognak el kell tűnnie, nekünk pedig meg kell tanulnunk nélkülözni őket, ha Istenhez akarunk jutni. – Így hát a mise és a szentség olyan jegy, amelyen gyakoroljuk és szoktatjuk magunkat ahhoz, hogy minden látható szeretetet, segítséget és vigaszt elhagyjunk és Krisztusnak és szentjeinek láthatatlan szeretetére, segítségére és támogatására merjünk hagyatkozni. A halál minden látható dolgot elragad, elszakít az emberektől és a mulandó dolgoktól. Ezért a halál

ellenében a láthatatlan, örökkévaló dolgok segítségére van szükségünk, és éppen ezeket nyújtja nekünk a szentség és a jegy. Ezekhez kell tehát hitünkkel hozzátapadnunk mindaddig, míg érzékelhetően és nyilvánvalóan is meg nem kapjuk őket.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 159. WD)

Krisztus testének és vérének jelenléte

Némelyek felvonultatják okosságukat és éleselméjűségüket, és azt firtatják: „Mi lesz a kenyérről, ha Krisztus testévé, és a borral, ha vérévé változik át?” Azután meg: „Hogyan lehet belefoglalva olyan apró darabka kenyérbe és borba az egész Krisztus, testével és vérével együtt?” Nem azon múlik a dolog, hogy te ezt nem látod. Elég, ha tudod, hogy ez isteni jegy, amely valósággal magában foglalja Krisztus testét és véréét. Hogy mi módon és hol, azt csak hagyd őreá.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 155–156. WD)

Krisztus azért adta a testét, hogy a szentség jelentését, azaz a közösséget és a szeretetben való átformálódást gyakoroljuk, és saját természetes testünket kevesebbre becsüljük, mint a lelki testünket, vagyis az ő szentjeinek a közösségét. Ő sokkal fontosabbnak tartja azt, és éppen ebben a szentségben, hogy a vele és a szentekkel való közösségbe vetett hitet jól gyakoroljuk, és ez bennünk erősödjék, és mi ennek nyomán a mi közösségünket is jól ápoljuk. Krisztusnak ezt a szándékát azonban nem látják meg, és naponként nyakra-főre nagy buzgalommal tartják és hallgatják a miséket, de napról-napra ugyanolyanok maradnak, sőt egyre rosszabbak lesznek, és ezt észre sem veszik. – Ügyelj hát arra, hogy neked inkább kell törődnöd Krisztus lelki testével, mint a természetes testével, és szükségesebb a lelki testben, mint a természetes testben való hit. Mert ebben a szentségben a természetes a lelki nélkül semmit sem használ, hiszen a szeretet által való átalakulásnak kell itt végbemennie, és ezt kell gyakorolni.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 157. WD)

Az úrvacsora vétele

Nem elég csupán tudni, hogy mi a szentség és annak a jelentése. Nem elég, ha tudod, hogy mi a közösség, és mi a bűneinknek és szenvedéseinknek kegyelemteljes kicserélődése és összeelegyedése Krisztus és az ő szentjeinek igazságával, hanem ezt kívánnod is kell, és erősen hinned, hogy el is nyerted. Ezen a ponton támad a leghevesebben az ördög és a természet, hogy a hit valahogy meg ne állhasson.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 155. WD)

Kedves barátaim, biztos alapon kell állnunk, hogy kiállhassuk az ördög rohamait. Bár nem követtetek el bűnt azzal, hogy az oltáriszentséget kézbe vettétek – ezt elismerem –, de azt mondom, jót sem műveltetek vele, mert most az egész világ ezen mérgeződik, hiszen szokás, hogy a legmagasztosabb szentséget a pap kezéből fogadják. Miért vagy rest ebben is a gyenge hitűek szolgálatára lenni, és lemondani e szabadságodról, főképp mert hogy neked hasznót nem hajt, ha megteszed, de kárt se, ha elhagyod?

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 233. SzZs)

Ha tehát nyom a terhed, és érzed gyengeségedet, járulj oda szaporán, és fogadd el a felüdítést, vigasztalást és erősítést. Mert ha addig akarsz várni, amíg mindettől megszabadulsz, úgyhogy tisztán és méltón járulsz a szentséghez, akkor örökké távol kell maradnod.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 204; Pröhle 1983, 257. PK)

Ez az étek éhes és sóvárgó embert kíván, mert szívesen veszi, ha olyan éhes lélek eszi, mely a bűnnel örökös perben él, és attól szívesen megszabadulna. – Az olyan ember, aki nem ilyen lelkiállapotban van, tartózkodjék egy ideig e szentségtől, mert ez az étek nem kívánkozik jóllakott és dugig telt szívekbe, ám ha mégis oda kerül, megfekszi azt. Ha tehát a lelkiismeret ilyen szorongatását és csüggeteg szívünk buta esendőségét éreznénk, akkor lépünk teljes alázattal és tisztelettel az oltár elé, nem pedig se szó, se beszéd, minden alázat és istenfélelem nélkül. Így tehát nem is érezzük

magunkat mindig erre indíttatva: ma megadatik nekem e kegyelem, és indíttatva érzem magam, holnap már nem, és bizony még az is megeshet, hogy egy fél év múlva semmim sem kívánja azt, és indíttatva sem érzem magam.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 236. SzZs)

Méltó vétel

Ki él ezzel a szentséggel méltóan? A böjtölés és testi készülés szép külső rend, de igazán méltó és jól felkészült csak az, aki hisz ebben az igében: „Értetek adatott”, és „Kiontatott bűnök bocsánatára”. Aki pedig nem hisz ezeknek az igéknek, vagy kételkedik bennük, az méltatlan és készületlen. Mert ez az ige „értetek”, nem követel mást, csak hívó szívet.

Kis káté, 1529 (PK)

Levonom a következtetést a tekintetben, hogy kiknek javára szereztetett a mise, és hogy kik úrvacsoráznak méltóképpen: tudniillik egyedül azok, akiknek szomorú, aggódó, levert, zaklatott és tévelygő lelkiismeretük van. Minthogy ugyanis e szentségben az isteni ígéret a bűnök bocsánatát ajánlja fel, bátorsággal járuljon ahhoz, akit bűneinek terhe nyom és azok érzete szorongat. Mert a múlt, jelen és jövő bűnöknek egyetlen orvossága Krisztus testamentuma, feltéve, hogy ahhoz rendíthetetlen hittel ragaszkodunk és hisszük, hogy az nekünk kegyelemből és ingyen adatik, amint a testamentum igéi hirdetik. Ha ezt nem hiszed, nincs cselekedet, nincs igyekezet, mely valaha megnyugtassa lelkiismeretedet. Mert egyedül a hit a lelkiismeret békessége, a hitetlenség pedig a lelkiismeret egyetlen béktelensége.

Az egyház babiloni fogságáról, 1520 (LM 2: 167. ME)

Az a legnagyobb bölcsesség, ha tudjuk, hogy ez a szentség nem azért szereztetett, mert méltók vagyunk rá. Hiszen nem azért keresztelkedünk meg, mert méltók és szentek vagyunk, gyónni sem azért megyünk, mert tiszták és büntelenek vagyunk, hanem éppen megfordítva: azért, mert

szegény, nyomorult emberek vagyunk. Éppen ezért tudnunk kell, hogy akkor vagyunk méltatlanok, ha nem kívánjuk a kegyelmet és a feloldozást, és nem törekszünk megjavulni. Aki pedig kegyelemre és vigasztalásra sóvárog, az ne engedje magát elrettenteni, hanem biztassa magát, és beszéljen így: „Nagyon szeretnék méltó lenni, de nem ebben bizakodom, hanem abban az ígében bízva járulok oda, amellyel ezt megparancsoltad. Mert szeretnék tanítványod lenni, akár méltó vagyok, akár nem.”

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 203; Pröhle 1983, 255. PK)

Az úrvacsora gyümölcse

A szeretet, azt mondom, e szentség (*az oltáriszentség*) egy gyümölcse. Ezt nem érzem még közöttetek itt, Wittenbergben, annak dacára, hogy sokat prédikáltak nektek róla; ebben még továbbra is gyakorolnotok kellene magatokat. Ezek azok a fő dolgok, melyek egyedül egy keresztyén embert illetnek. Ezeket ugyan nem, mindenféle szükségtelen dolgokat bezzeg, melyeken nem múlik semmi, szorgalmasan gyakoroltok. Ha nem kívántok az egymás iránti szeretetben mutatkozni, akkor hagyjátok el a többi dolgot is, hiszen Szent Pál 1Kor 13,1-ben kimondja: „Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom”. Oly rettenetes szavai ezek Pálnak: „És ha prófétálni is tudok, ha minden titkot ismerek is, és minden bölcsességnek birtokában vagyok, és ha teljes hitem van is, úgyhogy hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok. És ha szétosztom az egész vagyonomat, és testem tűzhalálra szánom, szeretet pedig nincs bennem: semmi hasznom abból” (1Kor 13,2–3). Ilyen megszire még ti sem jutottatok, noha Isten nagy adományainak vagytok a birtokában, sokan közületek pedig a legnagyobbak is: az Írás ismeretének.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 237–238. SzZs)

Nem tűrhető az olyan polgár, aki elvárja, hogy a közösség őt megsegítse, oltalmazza és megszabadítsa, miközben ő a közösségnek semmi szolgálatot nem akar tenni. Nem! A mások baját újra a sajátunknak kell éreznünk, ha

azt akarjuk, hogy Krisztus és szentjei a mi bajainkat a magukénak fogadják el: így lesz teljessé a közösség, és a szentség is betöltetik. Mert ahol a szeretet nem növekszik naponként, és nem formálja át az embert úgy, hogy mindenkivel vállalja a közösséget, ott nincs meg ennek a szentségnek a gyümölcse és jelentése.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 153. WD)

Ennek a szentségnek a gyümölcse a közösség és a szeretet, amely erőt ad a halál és minden gonosz ellen. A közösség pedig kettős: egyik az, hogy mi Krisztus és az összes szentek javában részesülünk; a másik pedig az, hogy mi adjuk oda magunkat minden keresztyén ember javára, amennyire csak képesek vagyunk, és ők kívánják. Ekképpen az önző szeretet ezzel a szentséggel önmagát irtja ki, és helyet enged a minden ember iránti önzetlen szeretetnek. Így lesz a szeretetben való átalakulás révén egy kenyér, egy ital, egy test, egy közösség: ez az igazi keresztyén testvéri egység.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 160. WD)

Az úrvacsora a végső veszedelemben

Jegyezzük meg, hogy mennyire fontos ez a szentség azoknak, akiket a halál vagy egyéb testi és lelki veszedelem megkönyékez, hogy ne maradjanak egymagukban, hanem Krisztus és az összes szentek közösségében erőt nyerjenek. Ezért rendelte és adta azt Krisztus is tanítványainak a legnagyobb szükség és veszedelem idején. Mivel pedig mi mindannyian naponként körül vagyunk véve mindenféle veszedelemmel, s végül meg kell halnunk, ezért az irgalmas Istennek szívünk mélyéből és alázatosan hálát kell adnunk azért, hogy olyan kegyelemteljes jegyet adott nekünk, amellyel – ha hitünkkel ragaszkodunk hozzá – a halálon és minden veszedelemen átvezet, és magához Krisztushoz és az összes szentekhez von minket.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 159. WD)

Jegyezzük meg, hogy két fő szentség van az egyházban: a keresztség és a kenyér. A keresztség új életre vezet be ezen a földön, a kenyér pedig a

halálon át az örök életre visz. Ennek a kettőnek az előképe a Vörös-tenger és a Jordán, valamint a Jordánon túl és innen fekvő ország. Ezért mondta az Úr az utolsó vacsorán: „Nem iszom mostantól fogva a szőlőtőnek ebből a terméséből ama napig, amelyen majd újat iszom veletek Atyám országában” (Máté 26,29). Ilyenképpen ez a szentség teljesen a halál elleni erősítést és az örök életre való bejutást szolgálja, és ezért rendeltetett.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 160. WD)

Bátorítás az úrvacsora vételére

Ez a szentség tehát olyan gázló, híd, ajtó, hajó és hordágy, amelyen és amelyen keresztül ebből a világból az örök életbe megyünk át. Ezért függ minden a hittől; mert aki nem hisz, hasonló az olyan emberhez, aki vízen akar átkelni, de annyira meg van rémülve, hogy nem bízik a hajóban, ezért ott marad, és sohasem üdvözülhet, mert nem mer felülni és átkelni. Ez az érzéki gondolkodás és a gyakorlatlan hit következménye: ez teszi olyan keresztvessé a halál Jordánján való átkelést, az ördög pedig ugyancsak rettentő módon táplálja ezt.

Sermo Krisztus valóságos szent testének szentségéről, 1519 (LVM 6: 159. WD)

A BŰNBÁNAT

1. Mélységes mélyből kiáltunk
Hozzád, irgalmas Isten.
Ó, hallgass meg, kérünk, ne hagyj
Elveszni bűneinkben!
Ha te mindazt számba veszed,
Amit vétettünk ellened,
Ki állhat meg előtted?

2. Nálad nincs is másnak helye,
Mint csak az irgalomnak.
Az emberek jótettei
Kevésnek bizonyulnak.
Előtted nem kérkedhetünk,
Nékünk nincs semmi érdemünk,
Csak kegyelmedből élünk.

3. Én csak az Úrra építek,
Nem saját érdememre.
Szívem erős bizodalma
Az Istennek kegyelme.
Igéjében hirdetteti,
Hogy a bűnöst el nem veti:
Én csak őbenne bízom.

4. Ha késik is segítsége,
Ha várat is magára,
Nincs kétségem, szava igaz,
Ígéretét beváltja.
Bízzál, hű népe Istennek!
Ti szülötti Szentlelkének,
Csak várjátok az Urat!

5. Bármily sok is a mi bűnünk,
Még több az Úr kegyelme;
Kész ő mindig, hogy a bűnöst
Karjával fölemelje.
Ő Izrael hű pásztora,
A nyáj az ő tulajdona,
Ő a mi szabadítónk.

(A 130. zsoltár alapján, Evangélikus énekeskönyv 1982, 402.)

A bűn felismerése

„Mert tudom, hogy hűtlen voltam, és vétkem mindig előttem van.” (Zsolt 51,5) Ez különbözteti meg a valódi szenteket az álszentektől, hogy látják nyomorúságukat, hogy nem azok, amik lenni szeretnének, illetve aminek lenniük kellene. Ezért ítélik el magukat, s nem törődnek mások véleményével. A többiek ezzel szemben nem ismerik fel nyomorúságukat, úgy vélik, hogy már olyanok, mint amilyenek lenniük kell, folyton szem elől tévesztik magukat, és a többiek gonoszságát bírálják. Így ferdítik el e zsol-tárvers értelmét: „Tudom mások hűtlenségét, és vétküket mindig előttem van”, s mindez azért van így, mivel saját vétküket hátukon hordozzák, s szemükben gerenda van (Mt 7,3). Így aztán visszajára fordítják ezt a kis mondatot: bűnöm mindig előttem van. Az „előttem”, mint ahogyan azt németre fordítottuk, azt jelenti: „szemem előtt” vagy „szemben”, a szem-közt látható tárgyat jelenti.

A negyedik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 54. WÖ)

A bűnös félelme és reménysége

„Ezért igazad van, ha szólsz, s jogos az ítéleted.” (Zsolt 51,6) Mit jelent ez? Istennek tán csak akkor van igaza, amikor mi, bűnösök, vétkezünk? Vagy ki kérdőjelezi meg Isten ítéletét? Hogy Istent, ami létét és lényegét illeti, senki sem ítélni meg vagy igazolhatja, nyilvánvaló. Mivel ő az örök-ké érvényes, valóságos és soha meg nem változtatható igazságosságában önmagának s minden dolgoknak legfelsőbb bírója. De szavával és tetteivel az öngazoló, beképzelt emberben állandóan ellentmondásba, ellenállásba, bíráltságba és ítélkezésbe ütközik, s így közte és azok között szakadatlan perpatvaros bírósági tárgyalás folyik szava és tettei miatt. Ezzel az „igazad van, ha szólsz” mondattal az jut kifejezésre, mintha ezt mondanánk: Szavadat igaznak, megalapozottnak, jogosnak találjuk, és elismerjük.

A negyedik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 55. WÖ)

„Uram, ne feddj meg felindulásodban!” (Zsolt 38,2) Ez alatt szavakkal való feddés értendő, amiképpen a gonosztevőt korholják. „Ne ostorozz lángoló

haragodban!” Ez tetteleg történik, mint a 2. zsoltárban (Zsolt 2,5): „Majd így szól hozzájuk haragjában” – ez a feddés szóban –, „izzó haragjában így rémíti meg őket” – ez pedig a fenyegetés tettel és cselekedettel. „Mert nyilaid belém hatoltak.” (Zsolt 38,3) Isten beszéde, amellyel az Írásban korhol és fenyeget, az ő „nyilai”. Aki azokat érzi, felkiált: „Uram, ne feddj meg felindulásodban!” De csak az érzi, „akinek a szívébe hatoltak”. Ezeket a lágyszívűekbe lövi Isten. Az Isten félelme nélkül való keményszívűekről azonban lepattannak, mint a kemény szikláról; és ez mindaddig így marad, amíg az igék pusztán emberi prédikáció által szólnak, anélkül, hogy Isten közreműködne, és beléjük lőné.

A harmadik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 44. SchT)

„Ha a bűnöket számon tartod, Uram...” (Zsolt 130,3), azaz ha a bűnöket ítéleted alá vonod, s nem akarod megbocsátani, aki egyes-egyedül kegyelmes és hatalmas Megbocsátó vagy, akin kívül senki sem bocsáthat meg, „... Uram, ki marad meg akkor?” Mit használna rajtam, ha minden teremtmény kegyelmes lenne hozzám, bűneimet figyelmen kívül hagynák s elengednék, ugyanakkor Isten azokat számba venné, fenntartaná? S vajon árthatna nekem, ha valamennyi teremtmény számon tartaná és elém tárná bűneimet, Isten ellenben elengedné, nem róná föl? Ez az, amit a következő bűnbánati zsoltár mond: „Ne szállj perbe szolgáloddal, hiszen egy élő sem igaz előtted!” (Zsolt 143,2) S ez a vers pontosan azt juttatja kifejezésre, amiből a zsoltár tulajdonképpen keletkezett, nevezetesen Isten szigorú ítéletének megpillantását, aki egyetlen bűnt sem hagy bűntetlenül, nem is akar. Ezért érvényes: aki Isten ítéletét nem látja, nem is fél. Aki nem fél, nem is kiált. Aki nem kiált – nem nyer kegyelmet! Ezért kell az igaz emberben állandóan jelen lennie az Isten ítéletétől való félelemnek: mégpedig az ó-Ádám miatt, akit Isten ellenségének tart s ellene van; s e félelem mellett a kegyelemre tekintő reménységnek kell állnia, amely kegyelem ezt a félelmet barátsággal fogadja az új ember kedvéért, amely az ó-Ádám iránt ellenséges, s így Isten ítéletével egyetért. Így félelem és reménység megférnek egymás mellett. És amint Isten ítélete

félelmet kelt, úgy a félelem kiáltani kényszerül, a kiáltás pedig kegyelmet nyer. Amíg az ó-Ádám él, ez a félelem, azaz önmagunk keresztre feszítése és megöklése ne szűnjék meg, s meg ne feledkezzék Isten ítéletéről. Aki kereszttel, félelem nélkül és Isten ítéletére nem gondolva él – az helytelenül él.

A hatodik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 74. WÖ)

Isten csak bűnösöket tesz igazazzá

„Ne hagyj el engem, Uram, Istenem, ne légy távol tőlem!” (Zsolt 38,22) Magányos ember vagyok, akit mindenki cserbenhagyott és megvet. Karolj fel azért, és ne hagyj magamra engem! Istennek az a természete, hogy a semmiből alkot valamit. Aki azért még nem lett semmivé, abból nem is alkothat az Isten valamit. Az emberek azonban a valamiből formálnak másvalamit, de az mind csupa haszontalanság. Azért Isten csak az elhagyottakat karolja fel, csak a beteget gyógyítja meg, csak a vakokat teszi látókká, csak a halottakat élőkké, csak a bűnösöket igazakká, csak a tudatlanokat bölcsékké, röviden: csak a nyomorultakon könyörül, és csak azoknak ad kegyelmet, akik szűkölködnek kegyelem nélkül. Azért a fennhéjázó, bölcs és igaz szent nem lehet Isten nyersanyagává, és nem érheti meg soha, hogy Isten munkálkodjék őbenne. Az ilyen ember a saját cselekedeteinek hínárjában marad, és költött, festett, hamis kirakatszentet formál önmagából: azaz álszent képmutatót.

A harmadik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 51. SchT)

Veszedelmes rátartiság

Az Írás és Isten igéje Krisztus szenvedésére utalnak, ahogyan önmaga tanúsítja: „Így van megírva: Krisztusnak szenvednie kell, de harmadnapon fel kell támadnia” (Lk 24,46). Így hát a Szentírás nem tartalmaz egyebet, mint a Krisztus szenvedése általi kegyelem és bűnbocsánat ígését. Csak az üdvözülhet, aki benne bíz, és senki más. Ennek az igazságnak: Krisztus szenvedésének és a benne való hitnek ellene mondanak mindazok, akik nem akarnak bűnösök lenni, s különösképpen azok, akikben az új élet

már kezdetét vette. Nem akarják érvényesnek elismerni, hogy bűnösök; nem sóvárognak félelemmel teljes kívánsággal Krisztus után. Miközben Isten minden igéjében megígérte Krisztusról, hogy a bűnösökért hal meg. Aki azért többé nem tartja magát bűnösnek, és nem akarja, hogy annak tartsák, az Istent hazuggá teszi, önmagát pedig igazsággá; ez azonban a legsúlyosabb bűn és minden bálványimádás feletti bálványimádás. Ezért írta János apostol: „Ha azt mondjuk, nincsen bennünk bűn, önmagunkat csaljuk meg, és igazság nincsen bennünk”. (1Jn 1,8) Továbbá: „Ha azt mondjuk, nem vagyunk bűnösök, hazuggá tesszük őt, s nincs meg bennünk az ő igéje” (1Jn 1,10).

A negyedik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 55. WÖ)

Veszedelmes alázatoskodás

Nos, vannak emberek, akik annyira könnyelműen veszik a kegyelemről szóló igéket, hogy beképzelten így nyilatkoznak: ugyan ki ne értené, hogy kegyelem nélkül nincsen bennünk semmi jó? Az a véleményük, hogy nagyon is értik ezt, mi több: ha azt kérdezzük tőlük, saját igazságosságukat vajon „semminek” értékelik-e, gyorsan hangzik válaszuk: „Igenis, ebben biztos vagyok”. De ez siralmas, súlyos elvakultság, azt hiszik ugyanis, hogy a tökéletesség legmagasabb fokára jutottak, holott még a legalját sem érték el, ízeltek meg. Lehet-e ugyanis ember önteltebb annál, mint amikor azt meri állítani: tiszta minden gógtól s bűnös hajlamtól? Az ilyen fajta lelki önteltség valóban a legalábbvaló és legmélyebb véték, hiszen még pusztán a testi és emberi hajlamoktól sem tiszták. Ezért soha egyetlen szent sem volt annyira vakmerő, hogy magáról azt állítsa: az ő bölcsessége és igazságossága saját szemében „semmi”; sokkal inkább valamennyi szent önmagával perlekedik és veszekszik e dolgokról.

A hét bűnbánati zsoltár utószava, 1517 (LVM 5: 87. WÖ)

Bűnbánat

Félelem és alázatosság nélkül senki sem kedves Isten előtt. – Azért így szól a zsoltáros: Istennek az a szokása, hogy szívesen meghallgatja a sírókat

és panaszkodókat, de nem a magabiztosakat és a könnyelműeket. Azért a jó élet nem külső cselekvésből és látszatból áll, hanem sóhajtozó és töredelmes lélekből.

Az első bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 34. SchT)

„A mélységből kiáltok hozzád, Uram!” (*Zsolt 130,1*) Ezek egy igaz bűnbánatot érző szívnek heves fájdalomából fakadt, valóban őszinte szavai, amely szív a legmélyebben szembesült nyomorúságával; oly szavak, amelyeket senki sem érthet meg, csupán azok, akik ezt maguk is átélték, megtapasztalták. „Mélységes” és nagy-nagy nyomorúságban vagyunk mindannyian, de nem mind érezzük, hol is vagyunk. A „kiáltás” nem egyéb, mint az Isten kegyelmére való nagyon erős, komoly vágyakozás. Ez csak akkor támad az emberben, amikor meglátja, micsoda „mélységben” van.

A hatodik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 73. WÖ)

Bűnvallás

„Bizony, megvallom bűnömet” (*Zsolt 38,19*), bevallom s nem is akarom tagadni, hogy bűnös vagyok, s magamnak semmi igazságot nem tulajdonítok; s amiért mindig szenvednem kell, annak az az oka, hogy telve vagyok bűnnel. „Bánkódom vétkeim miatt”, amint a következő, negyedik bűnbánati zsoltárban áll: „Bűneim mindig szemem előtt vannak, s meg akarom vallani bűnömet.” (*Zsolt 51,6*) Ugyanazt jelenti, mint ez a vers. Nos hát, a bölcs, igaz és szent kevélykedők „készek” békességet és nyugalmat, kényelmet és tisztességet elfogadni, és nem látnak semmit, ami szomorítaná és bántaná őket, hanem csak azt, ami kívánatos és tetszetős a szemükben. Hiszen elrejtik a bűnüket, és nem „vallják meg”, nem is gondolnak arra, hanem csak a maguk kiválóságára meg a másik ember bűnére (amint a következő vers mondja). Viszont a helyes alapon álló ember e két vers szerint éppen az ellenkező. Szent Pál apostol is így mondja (*Róm 7,23*), hogy bűn lakozik őbenne és hogy ez foglyul ejtette, pedig ő semmi rosszat nem tett, hanem ellenkezőleg, sok jót. Krisztus is megparancsolja minden hívésnek (*Lk 14,26*), hogy gyűlöljék meg lelküket. Márpedig semmi más nem

gyűlöletes, egyedül csak a bűn. Honnét kerül hát a bűn az igaz emberbe, hogy azt meggyűlölhessen? (Mert Krisztus nem azt mondja, hogy csak a régi bűneiket gyűlöljék, a már megbántakat és amelyekért már bocsánatot nyertek, hanem a lelküket és életüket, amely kétségkívül most is bennük van.) Ezeket a bűnöket a kevélykedők semmibe sem veszik. Nyugodtan járnak-kelnek, és azt mondják, hogy ezek csak „mindennapi bűnök”, és nem Isten parancsolata ellen vétők. Ha ez igaz, akkor miért parancsolja Krisztus, hogy gyűlöljük őket, és miért panaszkodik az apostol, hogy rabul adatott nékik? (Szerintük nincs is parancsolat a „mindennapi bűnök” ellen, és azok nem is ejtenek rabságba senkit.)

A harmadik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 50. SchT)

Az igaz ember nem takargatja gonoszságát, nem haragszik s nem lesz türelmetlen, még ha igazságtalanul is bánnak vele. Mert azt tartja, hogy vele nem lehet igazságtalanul bánni, mert nem hiszi igaznak magát. És üdvözül, mert Isten elengedi és eltörli hamisságát; mivel maga beismeri és bevallja, és mivel nem palástolja és rejtegeti a maga vétékét, azért elfedi és elrejteti azt az Isten.

A második bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 39. SchT)

Szükségünk van gyónásra, amikor félrehúzódnak egy eldugott zugba, és szívünket Istennek kiöntve megvalljuk minden gyarlóságunk. Erre is intve vagyunk, innen ered az Írás közismert mondata: „Tegyetek igazságot, és cselekedjete igazságosságot” (1Móz 18,19; Vulg). Igazságot tenni azt jelenti: saját magunkat vádoljuk és elítéljük, igazságosságot cselekedni pedig azt, hogy Isten irgalmában bízunk. Ahogy meg van írva: „Boldogok, akik gyakorolják az igazságtételt és az igazságosságot mindenkor” (Zsolt 106,3). Az igazságtétel pedig nem más, mint hogy egy ember bűneit bevallja, magát elítéli és kárhozza: ez az igazi alázatosság és önmagunk megalázása. Az igazságosság pedig nem más, mint amikor az ember így kiismeri önmagát, kegyelmet és segítséget Istentől kér, minek okáért Isten őt újra magához emeli. Ekképpen gondolkodik Dávid is, mikor így

szól: „Megvallottam neked vétkeket [...]. Elhatároztam, hogy bevallom hűtlenségemet az Úrnak, és te megbocsátottad bűnömet, amit vétettem. Ezért hozzád imádkozzék minden hívő” (Zsolt 32,5).

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 240. SzZs)

Van olyan gyónás is, amikor valakit magunkkal viszünk egy félreeső helyre és elmondjuk neki azt, ami a szívünket nyomja, hogy halljunk tőle néhány vigasztaló szót. S épp ezt a gyónást rendelte el a pápa. Hogy erre bárkit is erőnek erejével kényszerítsek, elvettem, midőn a gyónásról írtam; s kizárólag azért, mert a pápa ezt rendeletbe adta és éppen ebben telik kedve, gyónni nem akarok. Mert azt éppem hogy akarom, hogy hagyja meg a gyónást nekem, ne csináljon kényszert, sem pedig parancsolatot abból, amit nem ő szereztetett, de ennek dacára sem akarom, hogy elvegyék tőlem a titkos gyónást, azt a világ összes kincséért sem adnám. Hisz tudom, mennyi vigaszt nyújtott és mennyi erőt adott nekem: senki más nem tudja, hogy mi mindenre képes, csak az, aki az ördöggel gyakorta és sok harcot vívott már.”

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 240. SzZs)

Bizony az ördög már rég megfojtott volna, ha meg nem tart e (*titkos*) gyónás! Hiszen sok az olyan, kétségektől övezett dolog, melyet az ember nem foghat föl, és ki nem ismerhet, ekkor karon fogja testvérét, félrevonja, és elébe tárja, hogy mi bántja. Vagy talán árt neki, hogy felebarátja előtt egy kicsit megalázkodik, és szégyenkezve vigasztaló szót vár, melyet megszívlel, akár ha Istent hallaná? Ahogy meg van írva Mt 18,19-ben: „Bizony mondom néktek: Ha ketten összejönnek, megadatik nekik mindaz, ami-ben egyetértetek”.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 240–241. SzZs)

„Mert benned reménykedem, Uram” (Zsolt 38,16), azért nem hallom meg őket, és hallgatok. Mert nem akarom, amint ők tanítják és cselekszik, a magam vigasztalását tulajdon bölcsességemre, tisztességemre és igazságomra

bízni, hanem egyedül tereád és a te kegyelmedre. „Te hallgass meg engem, én Istenem és Uram”: Reménységemet nem fogod semmivé tenni, hanem válaszolsz kérésemre, és eleget teszel neki. Az én dolgom kérem és várom téged és a te kegyelmedet. A te dolgozod pedig, hogy meghallgass, kérésemre válaszolj, és reménységem beváltsad. Akik azonban önelégültek és semmi- ben szükeket nem éreznek, azok nem is várnak, nem is remélnék semmit; azért nem is hallgatja meg őket senki, nem is válaszol nekik senki, nem is elégíti ki őket senki; hiszen már mindenük megvan.

A harmadik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 49. SchT)

Gondunk legyen tehát arra, hogy élesen megkülönböztessük és elkülönít- sük egymástól ezt a két részt, és a mi cselekedetünket kevésre, Isten igé- jét pedig sokra és nagyra becsüljük. Ne úgy menjünk gyónni, mintha va- lami nagyszerű cselekedetet akarnánk végezni, és neki felajánlani, hanem úgy, hogy csakis kapni és elfogadni akarunk Tőle. Nem azért kell jönnöd, hogy elmondd, milyen derék vagy gonosz ember vagy. Ha keresztyén vagy, úgyis jól tudom; ha nem vagy az, még jobban tudom. De arról van szó, hogy elpanaszold nyomorúságodat, elfogadd a segítséget, és így megvidámítsák szívedet és lelkiismeretedet.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 209–210; Pröhle 1983, 263. PK)

Gyónás

Jegyezd meg tehát azt, amit gyakran mondtam, hogy a gyónásnak két ré- sze van. Az első a mi cselekedetünk és dolgunk: panaszolom bűneimet, és sóvárgok lelki vigasztalásra és felüdülésre. A másik olyan cselekedet, amelyet Isten végez, amikor ember szájába adott igével feloldoz engem bűneimtől. Ez a második a legfontosabb és a legnemesebb rész, amely a gyónást gyönyörűvé és vigasztalóvá teszi. Eddig azonban csak a mi csele- kedetünket sürgették, és csak azzal törődtek, hogy egészen tisztára meg- gyónjunk, a legszükségesebb, második részt pedig nem becsülték, róla nem prédikáltak, mintha a gyónás mindenestől csak olyan jócselekedet volna, amellyel megfizetünk Istennek, és mintha nem volna érvényes a

bűnbocsánat, és nem volna megbocsátva a bűn, ha a gyónás nem történt tökéletesen és hajszálnyira pontosan.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 209; Pröhle 1983, 262–263. PK)

Általános bűnvallás

Először is azt mondtam, hogy még kétféle gyónás van azon a *(titkos)* gyó- náson kívül, amelyről itt beszélünk. Ezeket helyesebben minden keresz- tyén általános bűnvallásának lehetne nevezni, mert ezeknél egymagunk- ban gyónunk, és kérünk bocsánatot magától Istentől vagy felebarátunktól. A Miatyánkban is megvan ez a kettő, amikor ezt mondjuk: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”. Sőt az egész Miatyánk sem más, mint ilyen gyónás. Nem azt jelenti-e a mi imádkozásunk, hogy megvalljuk azt, ami hiányzik belőlünk, vagy amiben nem teljesítettük kötelességünket, és hogy könyörgünk kegyelemért és vidám lelkiismeretért? Szüntelenül kötelesek és kénytelenek vagyunk így gyónni, amíg csak élünk Mert az a keresztyén élet, hogy bűnösnek tudjuk magunkat és kegyelmet kérünk.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 208; Pröhle 1983, 261. PK)

Benne van a Miatyánkban az a másik gyónás is, amelyet felebarátja előtt végez mindenki. Ennél egymásnak gyónjuk vétkeinket, és megbocsá- tunk, mielőtt Isten elé lépünk, és bűnbocsánatért könyörgünk. Bizony valamennyien vétkezünk egymás ellen, ezért mindenki előtt készségesen kell gyónnunk egészen nyíltan, nem is kell szégyenkeznünk egymás előtt. Mert az itt a helyzet, ahogyan mondani szokták: „Ha csak egy is kifo- gástalan, akkor mind az”, hiszen sem Istennek, sem felebarátjának nem teszi meg senki azt, amivel tartozik. De az általános bűnvalláson kívül van külön bűnvallás is, amikor valaki bocsánatot kér attól, akit megharagított. A Miatyánkban tehát kettős feloldozást találunk, mert bocsánatot kapunk arra, amit egyrészt Isten ellen, másrészt felebarátunk ellen vétettünk, ha megbocsátunk felebarátunknak, és kibékülünk vele.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 208; Pröhle 1983, 261–262. PK)

Titkos gyónás

A nyilvános, mindennapi és kötelező gyónáson kívül van még az a titkos gyónás, amely testvér előtt négy szemközt történik. Ez arra való, hogy ha különösen terhel és kísért minket valami, ha rágódunk rajta, de nem tudunk megnyugodni, és hitünket sem érezzük elég erősnek, akkor elpanaszolhatjuk ezt egyik testvérünknek, hogy tanácsot, vigasztalást és erőt kapjunk, amikor és ahányszor akarjuk. Ez ugyanis nincs úgy parancsba foglalva, mint a másik kettő, hanem mindenkinek tetszésére van bízva, hogy éljen vele, ha rászorul. Ennek eredete és rendeltetése pedig az, hogy maga Krisztus adta keresztyénei szájába a feloldozást és megparancsolta, hogy feloldozzanak minket bűneinkből (Mt 18,15–19). Ha tehát valakinek szívében nyomja a bűne, és vigasztalásra sóvárog, annak biztos menedéke van itt, mert megtalálja Isten ígését, és azt hallja, hogy Isten őt ember szolgálatával feloldozza és felmenti bűneitől.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 209; Pröhle 1983, 262. PK)

A bűnbocsánat utáni vágyakozás

„Várja lelkem” (Zsolt 130,5), ami annyit jelent: lelkem várakozó, kitartóan bizakodó magatartásommá lett. Mintha csak azt mondaná a zsoltáros: egész lelkem léte és élete nem egyéb, mint csupa várakozás, sóvárgás az Istenre. Ez latinra így fordítható: *Sustinui dominum, sustentrix (seu expectatrix) fuit anima mea* (várom az Urat, lelkem csupa várakozás lett), ezzel fejezhető ki erős és állandó várakozása, amikor a lélek nem érez egyebet, mint hogy vár s készenlétben áll. Ahogyan ezt a zsoltárban olvassuk: „Ahogyan a szarvas kívánczik a folyóvízhez, úgy kívánczik a lelkem hozzád, Istenem” (Zsolt 42,2); ugyanúgy érthető itt is. Sóvárogva kívánta lelkem az Urat, úgyhogy maga is várakozó lett, életem ezentúl nem egyéb bizakodásnál, reménykedésnél, kitartó várakozásnál. „... És bízom ígéretében”. Azaz ígéjére, ígéretere és szavára hagytam. Ez hát az új, belső ember lényege: az állandóan magában hordozott Istenre való hagytatkozás, reménység, bizalom és Isten iránti hit. Ezért Isten nem is hagyja el őt, hiszen kegyelmét és segítségét ígérte mindazoknak, akik benne „bízhatnak”, rá

hagytatkoznak. S ez az ige és „ígéret” az új ember alapja, megélhetése; aki nemcsak kenyérből él, hanem Isten ezen ígéséből (Mt 4,4).

A hatodik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 75. WÖ)

„Uram, hallgasd meg imádságomat!” (Zsolt 143,1) A szent ember élete sokkal inkább abból áll, amit Istentől kap, mint amit ő ad neki – inkább a vágyból, mint a birtoklásból, inkább a megigazulásból, mint az igazságból. Ilyen értelemben mondja Szent Ágoston: A hit elnyeri, amit a törvény követel. Ezért a belső ember igazi lénye, hogy kér, vágyakozik és keres. Így olvasható ez a 34. zsoltárban: „Akik azt Úrhoz folyamodnak, nem nélkülözik a jót” (Zsolt 34,11). És a 105. zsoltárban: „Keressétek orcáját szüntelen!” (Zsolt 105,4) Ezzel szemben az öntelt álszentekről azt olvasni: „Nincsen senki, aki Istent keresné” (Zsolt 14,2–3) (hiszen maguk már mindent megtaláltak).

A hetedik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 79. WÖ)

Ha részletesen fejtegetnénk és megmutatnánk azt a nyomorúságot is, amely minket gyónásra indíthatna és ösztönözhetne, akkor nem kellene sokat unszolni, vagy kényszeríteni, mindenkit a maga lelkiismerete hajtana, és úgy megrettentene, hogy örülne a gyónásnak, és úgy tenne, mint a szegény nyomorult koldus, amikor meghallja, hogy valahol gazdag adományt osztogatnak. Nem kellene hozzá poroszló hogy hajtsa és verje, magától futna, ahogyan csak lába bírja, hogy el ne késsen. Ha azonban azt a parancsot adnák ki, hogy fusson oda minden koldus: ennyit és egy szóval sem többet, és hallgatnának arról, hogy mit keressen, és mit kaphat ott, csak az történne, hogy kedvetlenül mennének, és nem gondolnák azt, hogy kapnak valamit, hanem azt, hogy látni akarják, milyen szegény és nyomorult a koldus. Nem meríthetnének vigasztalást ebből, vagy sok örömet, hanem csak még jobban gyűlölnék a parancsot, mert úgy éreznék, csúfolásukra és gúnyolódásukra szabták ki rájuk azt, hogy bemutassák szegénységüket és nyomorúságukat.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 210; Pröhle 1983, 264. PK)

Nem kényszer

Aki nem jószántából és a feloldozásért megy gyónni, az hagyja csak abba. Sőt, aki abban a cselekedetében bízva megy oda, hogy egészen tisztára meggyónt, az is maradjon csak távol. De biztatunk arra, hogy gyónj, és tárd fel nyomorúságodat, nem azért, hogy azt jócselekedetként végezd, hanem azért, hogy halld azt, amit Isten üzen neked. Mondom: az ígére vagy a feloldozásra kell nézned, azt kell nézned, azt kell sokra és nagyra becsülnöd, teljes tisztelettel és hálával fogadnod, mint valami kitűnő nagy kincset.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 210; Pröhle 1983, 264. PK)

Mi nem azt mondjuk, hogy látnunk kell, mennyire tele vagy szennyel, és hogy gyönyörködnünk kell benne, hanem azt tanácsoljuk és mondjuk: ha szegény és nyomorult vagy, jöjj, és használd a gyógyító orvosságot! Aki aztán érzi nyomorúságát és ínségét, az annyira megkívánja majd, hogy örömmel fut ide. Akik pedig nem becsülik, és nem jönnek maguktól, azokat útnak is eresztjük. Azt azonban tudják meg, hogy nem tartjuk őket keresztyének.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 211; Pröhle 1983, 264–265. PK)

Mi nem akarunk tudni semmiféle kényszerről. Aki azonban nem hallgatja és nem követi prédikációnkat és intéseinket, ahhoz semmi közünk, annak ne legyen része az evangéliumban se. Ha keresztyén volnál, örülnél neki, és száz mérföldet futnál utána, nem is unszoltatnád magadat, hanem jönnél, és kényszerítenél minket. Mert itt fordítani kell a kényszeren, hogy mi kerüljünk parancs alá, te pedig szabadságba. Mi senkit sem erőltetünk (*a gyónásra*), hanem eltűrjük, hogy minket erőltessenek, ugyanúgy, ahogyan arra is kényszerítenek, hogy prédikáljunk és kiszolgáltassuk a szentségeket.

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 211; Pröhle 1983, 265. PK)

A gyónás megkedveltetése

Ha tehát gyónásra biztatok, akkor csak arra biztatok mindenkit, hogy legyen keresztyén. Ha ráveszlek erre, akkor már a gyónáshoz is elvezettelek.

Mert aki arra vágyódik, hogy jó keresztyén, bűneitől szabad és vidám lelkiismeretű legyen, az már igazán éhezik és szomjazik, és kap a kenyér után. Hasonlít a hőségtől és szomjúságtól epedő üldözött szarvashoz is, ahogyan a 42. zsoltár mondja: „Ahogyan a szarvas kívánczik a folyóvizekre, úgy kívánczik az én lelkem Hozzád, ó Isten” (Zsolt 42,2).

Nagy káté, 1529 (KK 1957, 2: 211–212; Pröhle 1983, 265–266. PK)

Könyörgés Isten irgalmáért

„Könyörülj rajtam kegyelmeddel, Istenem!” (Zsolt 51,3) Az őszinte és bűnbánó szívet semmi sem foglalkoztathatja jobban, mint bűne és lelkiismeretének nyomorúsága. Ezért e szavakat senki sem mondhatja komolyan, aki szívében érez még valamilyen képességet vagy kiutat, ezért nem süllyed a nyomor mélyére, hanem talál még vigasztalásmorzsát Isten irgalmasságán kívül. Az ige értelme tehát ez: Ó, Istenem, senki emberfia, semmilyen teremtmény nem képes segíteni rajtam vagy megvigasztalni; oly nagy a nyomorúságom. Hiszen bajom nem testi, sem átmeneti, ezért könyörülj hát te rajtam, aki Isten vagy és Örökkévaló. És egyedül te segíthetsz rajtam. Irgalmad nélkül minden dolgom borzalmas és keserves. De nem „csekély” kegyelmet kérek tőled, amely testi és átmeneti nyomorúságomon megkönyörül – hanem könyörülj rajtam a te nagy irgalmasságoddal, amellyel lelkem ínségén könyörülsz.

A negyedik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 53. WÖ)

Bűnbocsánat

Látjátok tehát, hogy az egész egyház bűnbocsánattal van tele, de kevesen vannak, akik valóban befogadják és elnyerik, mert nem hisznek, hanem cselekedeteikkel akarják magukat biztosítani.

Sermo a bűnbánat szentségéről, 1519 (LVM 6: 134. KÉ)

Nézd, milyen kegyelmes Istenünk és Atyánk van nekünk, aki nemcsak ígéri bűneink bocsánatát, de meg is parancsolja a legsúlyosabb bűn terhe alatt, hogy higgyük el neki, hogy azok megbocsáttatnak. Ugyanezzel

a parancsával örvendező lelkiismerethez juttat, míg a legszörnyűbb bűn képével a bűnöktől és a rossz lelkiismerettől akar megszabadítani.

Sermo a bűnbánat szentségéről, 1519 (LVM 6: 128. KÉ)

Feloldozás

Ha feloldoznak bűneidtől, igen, ha bűnös lelkiismeretedet egy igaz életű keresztyén ember megvigasztalja, férfi, nő, fiatal vagy öreg, úgy olyan hittel kellene fogadnod, hogy inkább hagynád magadat széttépni, ismételten megölni, sőt minden teremtményt tagadnál inkább, mintsem hogy kételkedj abban, hogy ez Isten előtt így van. Isten ugyanis azt parancsolta nekünk, hogy higgyünk kegyelmében és bízzunk, hogy bűneinkre bocsánatot kaptunk. Mennyivel inkább kell hinned ezt, ha neked erről emberen keresztül jelet ad. Nincs nagyobb bűn, mint ha nem hisszük a bűnök bocsánatáról szóló tételt, amelyet a hitvallásban naponként imádkozunk. Ez a Szentlélek elleni bűn, mely erősíti és örök időkre megbocsáthatatlanná teszi az összes többi bűnt (vö. Mt 12,32).

Sermo a bűnbánat szentségéről, 1519 (LVM 6: 128. KÉ)

Egyesek arra tanítanak bennünket, hogy bizonytalanok legyünk, hogy bizonytalanoknak kell lennünk a feloldozásban és kételkednünk kegyelembe fogadottságunkban és abban, hogy bűneink meg vannak bocsátva, mert nem tudhatjuk, hogy a bűnbánatunk elegendő-e, vagy hogy eleget tettünk-e bűneinkért. A papok tudatlansága miatt sem lehetséges egészen méltó bűnbánat. Őrizkedjél az ilyen csábító, nem keresztyén fecsegőktől! A pap nem lehet biztos a töredelmedben és hitedben, de ez nem tesz semmit. Neki elég, hogy gyónsz és feloldozást óhajtasz, ezt adja meg neked, és tartozik is ezzel. Hogy mennyire lesz ez a te javadra, ezt Istenre és a te hitedre hagyja.

Sermo a bűnbánat szentségéről, 1519 (LVM 6: 128–129. KÉ)

ÉLET KRISZTUSBAN

1. Jer, örvendjünk, keresztyének,
Jer, énekeljünk vígan!
Gyülekezzünk, ifjak, vének,
Az Úr szent hajlékiban,
Ki atyai szeretetből
Mégváltott veszedelmekből –
Dicsérjük háladással!

2. Az ördögnek foglya voltam,
Halálban elveszetten,
Így kínozott minduntalan
A bűn, melyben születtem;
És mind mélyebbre süllyedtem,
Jó nem volt az életemben,
A bűn vont hatalmába.

3. A jó cselekedet, erény
Nem segített énrajtam,
Nem enyhített lelkem sebén,
A jót bárhogy akartam.
A kétségek terhe alatt
Nékem csak a halál maradt
És a pokol borzalma.

4. De végre nagy gyötrelmemet
 Az örök Úr megszánta,
 Irgalmára emlékezett:
 Szívét felém kitarta.
 Jó Atyaként fordult hozzám,
 Egyszülöttét feláldozván,
 Ki néki legdrágább volt.

5. És ő engedelmeskedett:
 Eljött a földre értem,
 Szép, tiszta szűztől született –
 Ember lett és testvérem.
 Nagy hatalmát elrejtette,
 Én földi formám fölvette,
 Hogy a Gonoszt legyőzze.

6. Úgy tégy és csak úgy taníts hát,
 Mint Jézus, hozzá térve.
 Hirdesd az Isten országát
 Az ő dicsőségére,
 És jól vigyázz, hogy emberek
 Meg ne rontsák nagy kinsedet –
 Ezt bízva rád Megváltód.

(Evangélikus énekeskönyv 1982, 318. sz.)

A keresztyén ember szabadsága

Ki mérhetné fel a keresztyén ember gazdagságát és dicsőségét? Mindent megtehet, mindene megvan, és nem szenved hiányt semmiben, úr a bűn, a halál és a pokol felett, egyúttal mégis mindenek engedelmes és hasznos szolgálója. De ez ma sajnos az egész világon ismeretlen. Nem is prédikálják, nem is keresik, annyira, hogy egyáltalában magunk sem ismerjük nevünket, miért vagyunk keresztyének, és miért neveztetünk keresztyéneknek. Kétségtelenül Krisztusról neveztetünk így, aki nem távol, hanem bennünk van, vagyis ha hiszünk benne és egymásnak kölcsönösen Krisztusa vagyunk, akkor azt tesszük embertársainkkal, amit Krisztus tesz velünk. De most emberi tanokkal arra oktatnak minket, hogy semmi mást ne keressünk, mint érdemeket, jutalmat és a magunk hasznát, Krisztusból pedig semmi mást nem csináltunk, mint Mózesnél is kegyetlenebb végrehajtót.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 62. PK)

Bárki világosan láthatja, hogy a keresztyén ember szabad mindentől és mindenek felett, úgyhogy semmiféle cselekedetre nincs szüksége ahhoz, hogy igazzá legyen és üdvözüljön, hanem egyedül a hit adja mindezt bőségesen. Ha pedig olyan esztelenné válna, és feltételezné, hogy valamilyen jó cselekedettel igazzá, szabadabbá, üdvözültté, keresztyénné lehetne, akkor azonnal elvesztené a hitet, minden jóval együtt. Ezt az esztelenséget jól szemlélteti az a mese, amely szerint egy kutya, amely a vízhez futott, és szájában egy darab igazi húst vitt, megcsalatra a hús vízben megjelenő tükörképétől, míg tátott szájjal utána kapott, az igazi húst a tükörképpel együtt elvesztette.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 47. PK)

A könnyelmű bizakodás ellen

Igen, természetesen nagy dolog a keresztség, hogy megbocsáttatnak bűneid, ha megtérsz a bűnből és segítségül hívod a keresztségbeli szövetséget. De vigyázz! El ne érjen az ítélet, és meg ne előzze megtéréseidet, amikor oly vakmerően és könnyelműen vétkezel a kegyelemben bizakodva! És

bár akkor már szeretnél hinni vagy bízni a keresztségben, óvakodj, nehogy Isten rendeléséből kísértésed olyan nagy legyen, hogy hited megállni ne tudjon! Mert ha azok is alig tartatnak meg, akik nem vétkeznek, vagy pedig pusztá gyengeségből esnek el, hogyan maradhat meg vakmerőséged, amely gúnyolta és kísértette a kegyelmet? Ezért félelemmel járjunk, hogy az isteni kegyelem gazdagságát szilárd hittel megtarthassuk, és az ő kegyelméért boldogan hálát adhassunk mindörökké. Ámen.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 146. GA–MA)

Megtérés

Mikor Urunk és Mesterünk azt mondta: „Térjete meg!” – azt akarta, hogy a hívek egész élete bűnbánatra térés legyen (Mt 4,17).

A 95 tétel, 1517 (ZsÁ)

Nem a dolgoknak, hanem nekünk kell megváltoznunk érzéseinkben és gondolatainkban, s akkor magunktól tanuljuk meg, hogy ne vágyakozzunk nagy dolgokra. Inkább kerüljük őket, a jelentéktelen dolgokat tiszteljük és keressük. Az ilyen alázat igazi, minden tekintetben megáll, és önmagát észre sem veszi. Ez örömet szül. A dolgok pedig bárhogy változnak – legyenek azok fontosak vagy jelentéktelenek, nagyok vagy kicsik –, a szív változatlan marad.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 226. PS és TJ)

Hisz igaz, hogy tiétek az igaz evangélium és Isten tiszta ígéje, javait azonban még egyikőtök sem osztotta szét a szegények között, egyikőtöket sem égették meg, holott állítólag szeretet nélkül még ezek a dolgok sem érnek egy fabatkát sem. Isten minden jóságát el akarjátok nyerni az oltáriszentségben, de azt azután szeretetben újból kiönteni már nem akarjátok. Senki sem viseli komolyan a másik gondját, senki sem akarja odanyújtani a kezét a másinak, hanem mindegyikőtöknek csakis magával van gondja, hogy mi szolgál a javára, és csakis a maga javát kutatja, hagyva, hadd történjék, ami történik, ha segítenek valakin, hát segítsenek rajta mások; egyikőtök

sem keresi a módját, miképpen segíthetnétek a szegényeken. Szánalmas dolog ez! Pedig milyen régóta prédikálják nektek; minden könyvem arra igyekszik rámutatni és azzal van teli, hogy miképpen éljünk hitben és szeretetben.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 238. SzZs)

Az új ember

„Várom az Urat” (Zsolt 130,5). Mindeddig a félelmet írta meg – miként kell az ó-Ádám keresztjét elhordozni, elfogadni. Ezek után a reménységről ír, az új ember életéről, hogyan viselkedjünk ebben. Ezt a két részt ugyanis minden zsolttárban, sőt a Szentírásban mindenütt tanítják. Isten ugyanis olyan különösen bánik gyermekeivel, hogy egymásnak szögesen ellentmondó és nem összeegyeztethető dolgok által üdvözít. Hiszen a reménység és kétségbeesés egymásnak ellentmondanak, mégis kétségbeesésben kell reménykednünk. Hiszen a félelem nem más, mint a kétségbeesés kezdete – a reménység pedig a megmentetés kezdete. Ennek a két ellentétes érzésnek azért kell meglennie bennünk, mivel két egymásnak ellentmondó természet is létezik bennünk, az ó- és az új ember természete. Az óember féljen, essék kétségbe, s szenvedjen vereséget; az új ezzel ellentétben reménykedjék, tartson ki s diadalmaskodjék, s mindennek egyazon emberben, egyetlen folyamatban egyszerre kell történnie. Olyan ez, mint a fafaragó művész esetében. Éppen azzal, hogy elveszi, lehántja, ami a faanyagban nem való a képhez, ezzel segíti elő a kép kialakítását. Így növekszik a félelem közepette, amely az óembert „lefáragja”, maga a szobor, a reménység, amely az új embert formálja, alakítja. Ezért mondotta a zsolttáros: „várom az Urat”, azaz amikor kiáltottam, s a kereszt alól nem futottam meg, akkor nem estem kétségbe, hanem bizakodom Isten kegyelmében, amelyre vágyakoztam, s várok az Úrra, míg Istenem jónak nem látja, hogy rajtam könnyítsen.

A hatodik bűnbánati zsolttár, 1517 (LVM 5. 74–75. WÖ)

Egyszerre bűnös és büntelen

„Mert bűneim összecsaptak fejem fölött” (Zsolt 38,5): egészen alányomtak engem, és számosabbak, erősebbek nálam. Ez mind a „nyilaktól” van; azoktól olyan sok, nagy s erős lesz a bűn, hogy az ember maga sem tanácsot, sem segítséget nem tud ellenük, hanem elalél. „És súlyos teherként nehezdednek rám”, súlyosabban, mint ahogy el tudom viselni. Akár a 65. zsoltárban: „Erőt vettek rajtunk a bűnök, de te megbocsátod vétkeinket” (Zsolt 65,4). Így tapos bennünket lábbal a bűn, míg el nem jó a kegyelem, és az nem tapossa lábbal a bünt, és kiemeli fejünket belőle, hogy nekünk legyen hatalmunk rajta, ne pedig annak mirajtunk, és ne az uralkodjék. De azok, akik halottak bűneikben, vagy pedig túlságosan szentek, nem éreznek ebből semmit. Milyen csodálatos azért: akinek nincsen bűne, az érzi és tud róla, aki pedig bűnös, az nem érzi és nem tud róla. Lehetetlenség volna ugyanis, hogy a zsoltáros a bűnre és a bűn ellen panaszkodjék, hogyha nem élne igazságban és kegyelemben. Mert egy ördög sem űzi ki a másikat, egy bűn sem árulja be a maga fajtáját, és nincsen farkas, aki a másakra kígyót-békát kiáltana. És mégsem lehetséges, hogy büntelen volna, mikor éppen ellene kiáltozik. Mert költött, kitalált beszéddel csak nem szólhat Isten előtt; igaznak kell lennie, hogy úgy bűnös, amint megvallja, s ugyanakkor annak is igaznak kell lennie, hogy bűn nélkül való. Amiképpen Krisztus valójában egyszerre volt igazán élő és halott, úgy kell egyben bűnösnek és büntelennek lennie az igaz keresztyének.

A harmadik bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 44–45. SchT)

Krisztus követése

Buzdítsuk azért a keresztyéneket, hogy fejüket: Krisztust, bűnhődésen, halálon és poklon át is követni igyekezzenek, és abban bízzanak, hogy inkább sok szorongattatáson át, mintsem a béke biztonságán át jutnak be a mennybe (ApCsel 17,22).

A 95 tétel, 1517 (ZsÁ)

Keresztyének is csak azok nevezhetők joggal, akiket Krisztus neve és élete megragadott és bevont az ő életébe, miként Szent Pál mondja: „Akkik Krisztuséi, azok Krisztussal együtt megfeszítették testüket, annak minden kívánságával együtt” (Gal 5, 24). Mert Krisztus szenvedését nem szavakkal és nem jelképesen, hanem valóságosan kell átélni.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 91. VA)

Ha már elfogadtad Krisztust mint üdvösséged alapját és velejét, akkor következik a második pont, hogy példát végy róla, s úgy szenteld magad felebarátod szolgálatára, ahogyan – mint láttad – ő neked szentelte magát. Lásd, ettől kap erőre a hit és a szeretet, ezzel teljesedik be Isten parancsolata, ekkor tud az ember boldogan és félelem nélkül bármit megtenni és elviselni. Vedd hát észre: Krisztus mint ajándék a hitedet táplálja és keresztyénné tesz téged; ugyanő viszont mint példakép tetteidet irányítja. Cselekedeteid nem tesznek téged keresztyénné, hisz éppen azért származhatnak tőled, mert már korábban keresztyénné lettél.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 271. CsZ)

Krisztust hozza például az apostol, mondván: „Az a lelkület legyen bennetek, mint Jézus Krisztusban, aki bár Isten képében volt, mégsem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem kiüresítette önmagát, szolga képét vette magára, emberekhez lévén hasonlónak, magatartásában is embernek bizonyult: engedelmessé lett mindhalálig” (Fil 2,5–8). Az apostolnak ezt az egészséges szavát elhomályosították számunkra azok, akik ezeket az apostoli kifejezéseket: „Isten képe”, „szolga képe”, „magatartás”, „emberek hasonlósága”, egyáltalán nem értették meg, és átértelmezték isteni és emberi természetté. Pedig Pál azt állítja, hogy Krisztus egészen Isten képe volt, telve minden jóssággal, úgyhogy semmiféle cselekedetre, semmiféle szenvedésre nem szorult, hogy igaz és üdvözült legyen, mert mindez övé volt kezdettől fogva: mégsem fuvalkodott fel ezektől, fölének sem emelte magát, valami hatalmat sem igényelt magának felettünk, bár ezt joggal tehetne volna, hanem ellenkezőleg: úgy viselke-

dett küzdelmeiben, cselekedeteiben, szenvedéseiben, halálában, hogy hasonló legyen a többi emberekhez, magatartásában és viselkedésében se legyen más, mint ember, mintha mindezekre szüksége lett volna, és nem lett volna Isten képében; mindezt mégis értünk tette, hogy nekünk szolgáljon, és mienk legyen minden, amit ezzel a szolgáló képével megszerzett.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 59–60. PK)

Krisztusnak szolgálni a felebarátban

Nos, szeretnéd magát Krisztust szolgálni és őt ápolni? Nosza, rajta! Ott van melletted a beteg felebarátod. Menj oda hozzá, és szolgálj őt, és megtalálsz benne Krisztust, nem személyesen, hanem az igéjében. Ha nem akarod vagy nem szeretnéd felebarátodat szolgálni, akkor hidd csak el, hogy ha Krisztus maga lenne ott, akkor ugyanezt tennéd, és otthagynád őt. Hiszen ez nem más nálad, mint csupán egy csalfa gondolat – amit a mihaszna önhittség teremt –, hogy szeretnéd szolgálni Krisztust, ha ő itt lenne. Ez mind hazugság. Aki Krisztust testben szeretné szolgálni, az szolgálja a felebarátját. Ezt figyelmeztetésül és vigasztalásul mondom a gyálázatos megfutamodással és a rémülettel szemben, amivel az ördög ránk támad, hogy Isten parancsolata ellenére hanyagoljuk el a felebarátunkat, és a bal oldalon vétkezzünk (Mt 25,31–46). Fordítva is igaz ez, néhányan vétkeznek a jobb oldalon is, túl vakmerőek, és kihívják maguk ellen a veszélyt, úgyhogy az Istent kísértik, és mindent elodáznak, amivel a dögvész és a pestis ellen védekezhetnének. Ők semmibe veszik az orvosságokat, és nem kerülik el azokat a városokat, ahol pestis volt, és azokat a személyeket, akik ebből felgyógyultak, hanem iszogatnak és játszanak velük, ezzel akarják bizonyítani merészségüket, és azt mondják: ez Isten büntetése, ha meg akarja őket őrizni, akkor ezt meg fogja tenni gyógyszerek és igyekezetük nélkül is. Ezt nem Istenbe vetett bizalomnak, hanem istenkísértésnek hívják. Az Isten alkotta a gyógyszert, és ő adta az értelmünket, hogy a testünket irányítsa és gondozza, hogy az egészséges legyen és éljen.

Elmenekülbetünk-e a halál elől? 1527 (LVM 5: 545. KÁ)

A test fegyelmezése

Mindenki maga könnyen kitapasztalhatja, milyen mértékben, vagy mint mondják, milyen kímélettel kell fegyelmeznie testét, mert annyit fog böjtölni, virrasztani, dolgozni, amennyit elegendőnek lát teste lazaságának és kívánságainak megfékezésére. Akik pedig úgy képzelik, hogy cselekedeteik által igazulnak meg, azok nem a kívánságok megölésére tekintenek, hanem csak magukra a cselekedetekre, arra törekedve, hogy ha minél többet, sőt a lehető legtöbbet tették, azzal a maguk hasznára és igazzá legyenek. Ezek végül agyukat károsítják, és természetüket is kioltják, vagy végleg használhatatlanná teszik. A keresztyén élet és hit nagyon esztelen és tudatlan értelmezése az, ha valaki így akar hit nélkül, cselekedetei által megigazulni és üdvözülni.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 50–51. PK)

A böjtöt és minden gyakorlatot arra kell fordítanunk, hogy ezek az óembert, a bűnös természetet elfojtsák, és arra szoktassák, hogy mindazt nélkülözze, ami kívánatos ebben az életben, és így naponta mindinkább előkészítsék a halálra, hogy ezáltal a keresztségnek eleget tegyen. Ezért minden ilyen gyakorlat számára sem szolgálhat mértékül sem a szám, sem a nagyság, hanem csak az, amit a keresztség követel. Azaz mindenki olyan és annyi gyakorlatot vállaljon, amilyen és amennyi hasznos és jó a bűnös természet elfojtására és megöklésére. Ezeket hagyja el vagy növelje aszerint, amint látja, hogy a bűnök fogynak-e, vagy növekednek.

Sermo a keresztség szentségéről, 1519 (LVM 6: 143. GA–MA)

Krisztusban lenni

Szentségünk az égben lakozik Krisztussal, nem pedig a világban, az emberi szem előtt, mint a piaci portéka. Hagyd tehát, hadd munkáljon a botránkozás, a meghasonlás és a gonoszság, amint erejéből telik. Ha az Evangélium igéjét tisztán megőrizzük, szeretjük és nagy becsben tartjuk, ne kételkedjünk, mert nálunk és velünk Krisztus, legyen bár a sorsunk nyomorúságos; amiképpen e könyvből is látjuk, hogy Krisztus minden

gyötrelem, fenevad és gonosz angyal ellenére megáll a szentjei felett, és végül győzedelmeskedik.

Előszó Szent János Jelenésekről való könyvéhez, 1530 (LVM 5: 327; SzSz)

„Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt” (Zsolt 130,6). Reggel kezdünk el minden munkát, este fejezzük be s éjjel pihenünk; a zsol-táros hát azt akarja mondani: ha Istenre hagyatkozva kezded munkádat, úgy ne hagyd bizakodásod abba, hadd múljék el az este és éjszaka, maradj meg állhatatosan a várakozásban az új reggelig. Az új ember, akinek nincs más tennivalója, mint Istent várni, rá hagyatkozni, ezt nem szakítja meg, mint ahogyan a külső ember munkájával teszi és kénytelen tenni. Ilyen-formán az élet lényege a három erényben (hit, remény, szeretet) jelenik meg, amelyeknek mibenléte és természete (i. e. affectus et opera eorum) a zsol-tároknak megíratott. Így ebben a rövid zsol-tárban a belső ember tel-jes élete, cselekedete, magatartása valóban mesterien íratott meg, hogy az nem áll másban, mint hogy egészen Istenre hagyatkozik, s Isten akarátá-ban megmarad.

A hatodik bűnbánati zsol-tár, 1517 (LVM 5: 76. WÖ)

Láthatod, nincs egyetlen zsol-tár, amely ne magasztalná Istent hűségéért, igéjéért és igazságáért, és amelyben a lelkiismeret ne a hozzá való hűségét gyakorolná, hogy megértsük, Isten rendelésének teljesítése az igaz hitben, az ő kegyelmében való megvigasztalódásban és az irgalmasságnak örven-dező lelkiismeretben lakozik. Az Istenben örvendező szív pedig ezek sze-rint cselekszik, vagyis kényszer nélkül, víg kedvvel munkálkodik és viseli a nyomorúságot.

Utószó a Zsol-tárok könyvéhez, 1525 (LVM 5: 377–378. SzSz)

Növekedés

„Teljesen mosd le rólam bűnömet, és vétkemtől tisztíts meg engem!” (Zsolt 51,4) Az előbbieknél a zsol-táros mint olyan ember, aki újat akar kezdeni, kért kegyelmet és bocsánatot az elkövetett bűnökre és az új élet

kezdetére. Mostantól pedig szinte egészen a zsol-tár végéig mint valaki, aki növekedni szeretne, kéri a mind alaposabb „megmosdatást” és meg-tisztítást. Mivel az „első kegyelem” csak bevezetése, kezdete a megtisztu-lásnak; ebben rekednek meg azok, akik csupán a „tényleges”, külső bűnt látják, mi több, még a visszaesés veszedelme is fenyegeti őket. Ezenfelül még a kegyelmet is elveszítik, mivel megkeményednek és gonoszabbá lesznek, mint annakelőtte voltak, bár ezt nem látják, és nincs is szándé-kukban. Helyzetünk valójában a következő: kell, hogy Ádám kitakarod-jék – Krisztus pedig betérjen hozzánk. Ádámnak meg kell semmisülnie – Krisztusnak pedig egyedül uralkodnia és jelen lennie. Ezért nincsen vége ebben az életben a mosdatásnak és megtisztításnak; mivel a velünk született Ádám azokat a jó cselekedeteinket is, amelyeket a megkezdett és növekvő új életben teszünk, megrontja és bűnné teszi, ha Isten nem arra lenne tekintettel, hogy a kegyelem már elkezdte tisztára mosásunkat.

A negyedik bűnbánati zsol-tár, 1517 (LVM 5: 54. WÖ)

Szentek

Az egyház is könyörög imádságaiban, hogy Isten szent embereinek a pél-dái bennünket felébresszenek, és hősieken kövessük őket a szenvedések útján. Ezt énekeljük: „Mily kínokat szenvedtek el Isten szent emberei azért, hogy a vértanúság koronáját elnyerjék!” Az egyház ilyen szavai és éneke megértetik velünk, hogy Isten szent embereinek emlékezetét azért tartjuk tiszteletben, mivel példaadásuk lelkesít bennünket; példát adnak, hogy a bajokat, amelyeket ők szenvedtek, mi magunk is elviseljük. Ha Isten szent embereit nem így tisztelik, szükségképpen babonává lesz min-den tiszteletük. Amint sokan csak azért tartják őket tiszteletben, hogy a bajtól megszabaduljanak, holott példájuk és emlékezetük éppen ennek az elviselésére tanít. Így nagyon is elűtnek tőlük, jóllehet azért ünneplik őket, hogy hasonlókká legyenek hozzájuk.

Tizennégy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 178. VJ)

Az ember cselekedetei

Ó, mily gyönyörűséges tanítás, mely senkit nem háborít fel, hogy tehát a hit mellett cselekedeteink által is kegyesekké lehetünk. Ez azonban azt jelentené, hogy bűneinket nem egyedül Krisztus halála veszi el, hanem rajtuk cselekedeteinkkel is enyhíthetünk. Valóban szépen megtisztelnék a Krisztus halálát, ha azt hinnénk, cselekedeteink segítik őt, és tehetjük, amit ő tesz, mintha ugyanolyan jók és erősek volnánk. Az ördög ez, aki a Krisztus vérét gyalázat nélkül nem hagyhatja.

Nyílt levél a fordításról, 1530 (LVM 5: 637. GO–SzSz)

A cselekedetek, mivel azok nem érző dolgok, nem dicsőíthetik Istent, jóllehet ha hittel együtt járnak, Isten dicsőségére történhetnek. Most azonban nem az a mi kérdésünk, hogy mi az, ami történik, vagyis mik a cselekedetek, hanem hogy ki az, aki cselekszik, aki dicsőít, és végrehajtja a cselekedeteket. Ez pedig a szív hite, amely alapja és lényege egész igazságosságunknak. Ezért vak és veszedelmes tan az, amely szerint a cselekedetek betöltik a parancsolatokat, mert már minden cselekedet előtt be kell tölteni a parancsolatokat, és betöltésükből következnek a cselekedetek.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 44. PK)

A hit cselekedetei Krisztus cselekedetei

Míg Krisztus lakik hit által bennünk, addig az élő hit által a maga művének cselekvésére indít minket. Azok a cselekedetek, melyeket ő cselekszik Isten parancsainak betöltéséül, nekünk adattak. Mikor ezeket szemléljük, követésükre kapunk indítást. Ezért mondja az apostol: Isten követői legyenek, mint az ő igen kedves gyermekei! (Ef 5,1)

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 33. NV)

Krisztus is ... búcsúzóul nem ad más parancsot, egyedül a szeretetét. Erről ismerik meg tanítványait és az igaz hívőket. Mert ahol a cselekedetek és a szeretet nem törnek ki, ott a hit sem valóságos, ott nem fogadták még

be az evangéliumot, és Krisztust sem ismerik igazán. Íme, vedd kezedbe az Újtestamentum könyveit, és ügyelj arra, hogy eszerint forgasd azokat.

Előszó az Újtestamentumhoz, 1522 (LVM 5: 289; SzSz)

A keresztyén ember szabad ura mindennek, és nincs alávetve senkinek. A keresztyén ember készséges szolgája mindennek, és alá van vetve mindenkinek.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 33. PK)

Hálás élet

Az ő kegyelmének és irgalmának köszönhetek mindent, ami vagyok és amim van, igen, az ő drága vérenek és verejtékének, szolgálja tehát, ha Isten is úgy akarja, minden az ő dicsőségét, örömmel, tiszta szívvel.

Nyílt levél a fordításról, 1530 (LVM 5: 634. GO–SzSz)

Íme, az én Istenem, nekem méltatlan és elkárhozott embernek minden érdemem nélkül, tiszta és ingyen könyörületből odaadta Krisztusban az igazság és üdvösség teljes gazdagságát, úgyhogy többé egyáltalában nincs szükségem semmi másra, csak hitre, amely hiszi, hogy ez így van. Tehát ennek az Atyának, aki felbecsülhetetlen gazdagságával elhalmozott, miért ne tennék meg szabadon, derűsen, teljes szívből és önként mindent, amiről tudom, hogy tetszik és kedves öléltte? Odaadom tehát magamat, mintegy Krisztusként embertársamnak, ahogyan Krisztus nekem adja önmagát, és nem fogok tenni ebben az életben semmi mást, mint amiről látom, hogy embertársamnak szükségére, javára és üdvösségére van, mint-hogy hit által mindenben bővelkedem Krisztusban.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 60. PK)

Szolgálat

Látod tehát, ha felismerjük, hogy amit Isten adott nekünk, az mind milyen nagyszerű és értékes, akkor ahogyan Pál mondja, egyszerre kiárad szívünkbe a Lélek által a szeretet (Róm 5,5), amellyel szabadok, derűsek,

mindenre képes segítők, minden szorongatásban győzelmesek, embertársaink szolgálói, mégis nem kevésbé mindenek urai vagyunk. Akik pedig nem ismerik fel, amit Krisztus által kaptak, azoknak Krisztus hiába született meg, azok feltűnnek cselekedeteikkel, de az ajándékul kapott dolgok ízét és értelmét soha fel nem fogják. Ahogyan tehát embertársunk szükségét szenved, és a mi feleslegünkre szorul, úgy Isten előtt mi is szükségét szenvedünk, és rászorulunk az ő könyörületére. Hasonlóképpen ahogyan a mennyei Atya nekünk Krisztusban önzetlenül segített, úgy nekünk is önzetlenül kell segítenünk a mi embertársunknak, testünkkel és annak cselekedeteivel, és mindenkinek a másik számára mintegy Krisztussá kell lennie, hogy egymás Krisztusává legyünk, és mindenkiért magává Krisztussá, vagyis igazi keresztyénekké.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 61. PK)

Íme, így folyik a hitből a szeretet és az örvendezés az Úrban, a szeretetből pedig derűs, készséges, szabad lélek az embertárs önkéntes szolgálatára, úgyhogy egyáltalán nem gondol hálával vagy hálátlansággal, dicsérettel vagy bírálattal, haszonnal vagy veszteséggel. Mert nem is azért teszi azt, hogy embereket lekötelezzen magának, különbséget sem tesz barát és ellenség között, nem tekint sem hálásakra, sem hálátlanokra, hanem szabadon és készségesen osztja szét önmagát és a magáét, akár méltatlanra vagy méltóra tékozolja azt. Mert ahogyan az ő Atyja cselekszik, aki szétoszt mindenkinek mindent bőséggel és szabadon, és felhossa a napját jókra és rosszakra, úgy az ő gyermeke is önzetlen örömmel gyönyörködik Krisztus által Istenben, annyi jó ajándékozójában, és ezzel az önzetlen örömmel tesz meg és szenved el mindent (Mt 5,45).

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 61. PK)

A keresztyén ember egyetlen cselekedete sem szolgál megigazulására és üdvösségére. Ezért minden cselekedetnél azzal a meggyőződéssel kell áthatva lennie, és egyedül arra kell tekintenie, hogy másoknak használjon és szolgáljon mindazzal, amit tesz, semmi mást nem tartva szem előtt, mint

embertársa szükségét és javát. Az apostol is azt parancsolja: dolgozzunk kezünkkel, hogy abból adjunk a szükségét szenvedőknek, pedig mondhatta volna, hogy abból magunkat gyarapítsuk (Ef 4,28). De ezt mondja: „Adjon a szükségét szenvedőknek!”

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 58. PK)

Keresztyén tökéletesség

A hatodik fejezetben (*Róm 6*) a hit különös munkálkodásáról beszél, elmondja, hogyan viaskodik a testtel a lélek, hogy egészen kiirtsza az igazságban is megmaradott halált és gonosz kedvet, és azt tanítja, hogy a hit által nem szabadulunk meg a bűnöktől, sőt inkább restség, lustaság és elbizakodottság lesz úrrá rajtunk, mert azt gondoljuk, nincsen már bűnünk. Ám az még itt van, de nem visz többé a kárhozatra a vele perlekedő hit kedvéért. Így szükséges, hogy magunkon életünk végéig munkálkodjunk, megzabolázzuk testünket, gonosz kedvét megfékezzük, és tagjait a léleknek kényszerítsük engedelmeskedni, ekképpen váljunk hasonlatossá halálában és feltámadásában Krisztushoz, s megkereszteltetésünket betöltsük, amely a bűnök halálát és a kegyelemből születő új életet jelenti, mígnem egészen megtisztulunk a vétkektől és testben is feltámadunk Krisztussal az örök életre.

Előszó Szent Pálnak a rómaiakhoz írt leveléhez, 1522 (LVM 5: 299–300; SzSz)

Én pedig neked azt a tanácsot szeretném adni, hogy ha valamiképpen imádkozol, böjtölsz, vagy ahogyan nevezik, egyházi alapítványt akarsz tenni, akkor vigyázz, és ne tedd azzal a céllal, hogy bármilyen földi vagy örökkévaló előnyt biztosíts vele magadnak. Mert ezzel sérelmet követsz el hiteddel szemben, minthogy egyedül az nyújtja neked mindezt. Ezért egyedül azzal kell törődnöd, hogy a hit növekedjék cselekedetekkel vagy szenvedésekkel iskolázva, amit pedig adsz, azt add szabadon és önzetlenül, hogy belőled és jóságodból mások növekedjenek, és húzzanak hasznot. Mert így leszel igazán jó és keresztyén.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 65. PK)

A hit hajlíthatatlansága és rugalmassága

A napnak két része: a fénye és a melege. Nincs olyan hatalmas király, aki a nap sugarát meg tudná hajlítani, vagy irányítani tudná: a napsugár szilárdan megmarad állásában. De a melegét lehet irányítani és hajlítani, az mindenhol jelen van a nap körül. Ugyanígy kell a hitnek is mindig mozdíthatatlanul megmaradnia a szívünkben, nem hagyhatjuk el, míg a szeretet meghajolhat, és irányítható úgy, hogy megértse felebarátunkat, és követni tudja őt.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 217. SzZs)

Ahogy az ajándék és a példakép különböznek egymástól, ugyanúgy különböznek a hit és a cselekedetek. A hitben nincs semmi személyes, nem tartalmaz mást, mint Krisztus életét és művét. A cselekedetekben már van valami, ami tőled ered, ők maguk viszont nem a teid, hanem a felebarátodéi.

Mi az evangélium? 1522 (LVM 5: 271. CsZ)

Gondot viselni a testi és földi dolgokról

Keresztyén dolog magára a testre is gondot viselni, hogy általa mások üdvösségét és javát munkálhassuk, anyagi javakat szerezhessünk, és adhassuk azok megsegítésére, akik hiányt szenvednek, hogy így szolgálja az erősebb a gyenge tagot: hogy Isten gyermekei legyünk, egyik a másikért aggódva és munkálkodva egymás terhét hordozzuk, és így töltjük be a Krisztus törvényét (Gal 6,2). Íme, ez az igazi keresztyén élet, ez az a hit, amely igazán tevékeny szeretetben (Gal 5,6), vagyis örömmel és szeretettel vállalja a szabad szolgálat cselekedeteit, önzetlenül és önként szolgálva a másikkal, hite túláradó teljességével és gazdagságával.

Értekezés a keresztyén ember szabadságáról, 1520 (Pröhle 1983, 58–59. PK)

Dicsőségvágy

A jó hírnévnek és emberi dicsőségnek az az egyetlen helyes felhasználási módja, hogy a mások okulására szolgál és Isten dicsőítésére vezet. Ne engedjük, hogy az emberek minket dicsérjenek, nem pedig Istent, minden

erőnkkel tartjuk magunkat távol ettől a legsúlyosabb büntől: Isten dicsőségének meglopásától!

A jó cselekedetekről, 1520 (1992, 27. TJ)

A nagy szellemek és bölcsek mást sem tudnak, mint hogy tetszelegjenek önmaguk előtt, biztonságban ringassák magukat, hivalkodjanak, magukat nagyra tartásuk, semmi fogyatékoságukat ne érezzék; hogy szépen szónokoljanak, igazat tegyenek, szentül vélekedjenek, magukat másoktól megkülönböztessék és különböznék tartásuk. Ez a legnagyobb vakság a földön. Mert amennyire tetszelegnek és hivalkodnak, annyira megvetettek és szármalmasak Isten előtt.

Az első bűnbánati zsoltár, 1517 (LVM 5: 34. SchT)

Alázat

Sokan vannak, akik ebben a kérdésben a vizet hordják a forrásba. Ők azok, akik jelentéktelen ruhákban, szerény arckifejezéssel és szavakkal jelennek meg, alázatukról beszélnek, és ezzel a rangosak, gazdagok, műveltek, szentek előtt, sőt Isten előtt is olyannak akarnak látszani, mint akik szívesen foglalkoznak jelentéktelen dolgokkal. Pedig ha tudnák, hogy ez senkit sem érdekel, bizonyára felhagynának vele. Mesterként alázat ez, mert álnok szemük csak az alázat jutalmára és következményére figyel, nem csupán a jelentéktelen dolgokra. Mihelyt azonban nincs kilátás jutalomra és annak következményére, elszáll az alázat.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 225. PS és TJ)

Nem használ semmit, ha az alázatot úgy magyarázzák, hogy a tekintetet a jelentéktelen és lenézett dolgokra irányítja. Viszont gögös sem attól lesz valaki, ha a nagy dolgokra figyel. Nem amit nézünk, hanem magát a látást kell megváltoztatni. Egyszerre kell látnunk a fenséges és a jelentéktelen dolgokat. Krisztus sem azt mondja rossznak, amire nézünk, hanem azt, ahogyan ránézünk. S azt mondja, a baj forrását: a szemet kell kiszűrni (Mt 5,29; 18,9).

Magnificat, 1521 (LVM 5: 226. PS és TJ)

Az igazán alázatosak nem az alázat jutalmára figyelnek, hanem egyszerű szívvel a kicsiny dolgokra néznek, szívesen fogadják azokat úgy, hogy közben nincsenek tudatában alázatosságuknak. Itt a víz a forrásból fakad. Érdek nélküliek, egyszerű a beszédük és arckifejezésük, alázatosak, visszafogottan viselkednek, egyszerű ruhákban járnak, ahol tehetik, kerülik a nagy dolgokat.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 225. PS és TJ)

Aki a szenvedések által valóban megüresedett, az felismerte, hogy nem ő, hanem Isten munkálkodik és ő végez mindent. Ezért akár általa munkálkodik, akár nem – számára mindegy. Akkor sem ő dicsőül meg, ha Isten általa munkálkodik, akkor sem rendül meg, ha Isten nem általa viszi végbe munkáját: tudja, hogy neki elég, ha szenved és összetörik a kereszt által, hogy így jobban semmivé legyen.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 31. NV)

Valóban, nagy lelki műveltséggel kell rendelkeznie annak, aki az őt körülvevő nagy tisztelet és dicsőség között is megmarad higgadt, nyugodt embernek; az ilyen ember nem sokat törődik a maga dicsőségével, nem is tetszeleg önmaga előtt. Saját dicsőségét és jó hírnevét Istennek tulajdonítja, azt csak Isten dicsőségére és embertársai előrehaladására, nem pedig a maga javára és előnyére használja fel.

A jó cselekedetéről, 1520 (1992, 27. TJ)

Az igazi alázat soha nem tud önmagáról, mert ha ennek tudatában volna, gőgössé lenne. Sőt teljes szívével, minden figyelmével és érzékével a jelentéktelen dolgokhoz ragaszkodik. Szüntelenül azokra figyel, azokkal foglalkozik, s mivel ezekre néz, nem látja önmagát, tudomást sem vesz magáról, még kevésbé pedig a nagy dolgokról. A megtiszteltetés és felmagasztalás ezért váratlanul éri, észrevétlenül lesz része benne, és amikor ez megtörténik vele, teljesen más dolgokkal van elfoglalva.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 225–226. PS és TJ)

Ellenkező látszat

Nincs tehát a hatalmunkban, hogy a Krisztus szenvedése mindezt elvégezzük bennünk. Ezért előfordulhat, hogy nem abban az órában nyerjük el, amikor kérjük. Mégsem kell feladnunk, elcsüggednünk sem kell. Meglehet, hogy olyankor éljük ezt át, amikor nem is ezért imádkozunk. Isten kérésünk nélkül is megteheti, ha akarja. Amikor véghezviszi, akkor az ember meggyűlöli magát lelkiismeretében és rosszul érzi magát a saját bőrében. Eközben nem is sejti, hogy mindezt Krisztus szenvedése munkálja így benne. Másoknak viszont szinte minden gondolatuk a Krisztus szenvedése körül forog, és mégsem jutnak általa önismeretre. Előbbiekénél a Krisztus szenvedésében való részesedés rejtett és valóságos, utóbbiaknál színlelt és önáltató. Aki Isten szerint bölcs, az tudja, hogy gyakran önmaguk ellentétében kell szemlélnie a dolgokat. Látja, hogy akik emberi szemmel nézve nem elmélkednek a Krisztus szenvedésén, Isten előtt ők azok, akik elmélyednek benne.

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről, 1519 (LVM 6: 88. VA)

Keresztet hordozni

Azért adta Isten mindnyájunkra a halált és rakta legkedvesebb gyermekeire, a keresztyénekre a Krisztus keresztjét – melyet szenvedéssel és fájdalommal kell hordozniuk –, hogy alátekinthessen a mélybe. Sőt, ezért néha még bűnbe esni is engedi őket, hogy sokukon segíthessen, munkálkodjon, s így igaz Teremtőnek bizonyuljon. Így ismerteti meg magát, hogy szeressék és dicsérjék. Az örökös fölfelé tekintető világ ennek mindig ellenáll, és akadályozza Isten látását, munkáját, segítségét, ismeretét, szeretetét, dicséretét, és nem tiszteli őt. Ezzel megfosztja magát az örömtől, boldogságtól és az üdvösségtől.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 213. PS és TJ)

Isten azt ajánlja figyelmünkbe, hogy a kereszt csodálatos erejű, még a kereszt ellenségeiben is. Így a kereszt szentségének kell mindent helyesen mérsékelnie és megszentelnie, hogy meg ne romoljék; amint a húst meg-

sózzák, hogy meg ne férgesedjék. Miért nem fogadjuk el hát önként ezt az Istentől küldött mérséklést, holott ha ő nem küldené, magunknak kellene kitalálnunk, mivel a csupa örömet és boldogságot életünk nem bírja elviselni.

Tízennygy vigasztaló kép megfáradtaknak és megterhelteknek, 1519 (LVM 5: 184–185. VJ)

Azért válnak széppé a bűnösök, mert szeretetben részesülnek, s nem azért részesülnek szeretetben, mert szépek. Az ember szeretete bizony elfordul a bűnösöktől, a rosszaktól, de Krisztus így szól: „Nem az igazakat jöttem hívogatni, hanem a bűnösöket” (Mt 9,13). És ez a keresztnek a keresztből született szeretete, amely nem oda vonzódik, ahol az őt gyarapító jót megtalálhatja, hanem ahová ő juttathat jót a rossznak és a jóban szűkölködőknek.

Heidelbergi disputáció, 1518 (MLF 8: 33–34. NV)

Türelemre van szükségünk. Mert aki hisz, Istenben bízunk, felebarátja felé szeretettel fordul, és ezt nap mint nap gyakorolja, az nem fogja elkerülni az üldöztetéseket, hisz az ördög nem alszik, hanem sok gondot okoz neki; de a türelem reménységet ad, ami fölszabadít és Isten felé emel. Így a kísértéseken és botránkozásokon keresztül a hit növekszik és napról napra erősödik. Az ilyen erénnyel áldott szív pedig soha nem nyugodhat, és nem tudja magát visszatartóztatni, hanem újra meg újra kiárad a testvérek hasznára és javára, ahogy Isten is cselekedett vele.

Nyolc böjti prédikáció Wittenberg népének, 1522 (LVM 6: 216–217. SzZs)

Majdnem mindegyik zsoltárban megleled a keresztet, amelyek az üldöztetést panaszolják, és büntetik s ostorozzák az istenteleneket. Aki azonban a hitben akar élni, annak Isten nevéért testben sokat kell túrnia, és meg kell öletnie a régi Ádámot, ezért e két dolgot gyakran és nagy erővel látjuk beteljesülni a Zsoltárok könyvében: egyfelől, mint él, küzd, cselekszik és gyarapodik a lélek Isten szava és igazsága által a hitben; másfelől, mi módon pusztul el, szenved, sorvad és vékonyodik a test; a hit noha megjárja a

halált, mégis megtartja életét. Mert láthatod, nincs egyetlen zsoltár, amely ne magasztalna Istent hűségéért, igéjéért és igazságáért, és amelyben a lelkiismeret ne a hozzá való hűségét gyakorolná, hogy megértsük, Isten rendelésének teljesítése az igaz hitben, az ő kegyelmében való megvigasztalódásban és az irgalmasságnak örvendező lelkiismeretben lakozik. Az Istenben örvendező szív pedig ezek szerint cselekszik, vagyis kényszer nélkül, víg kedvvel munkálkodik és viseli a nyomorúságot.

Utószó a Zsoltárok könyvéhez, 1525 (LVM 5: 378. SzSz)

Jogosan bűnhődnek (*akik, nem figyelnek az Úr tetteire, Zsolt 28,5*), mert nem hisznek ígéreteinek, hazug Istennek tartják, és szavára nem építenek. Igazságát semmibe veszik. Próbáljuk ki igéjét! Hiszen Mária nem azt mondja: „a bővelkedőket ellátta, a hatalmasokat felemelte”, hanem ezt: „az éhezőket ellátta, a megaláztatottakat felemelte”. A legnagyobb ínséget kell megtapasztalnod, hogy megérezd, mi az éhség és a nyomorúság, milyen, amikor nincs tartalékok, segítséged vagy felebarátod, nincs más, csak egyedül Isten. Engedd meg, hogy ebből senki más, csak Isten menthessen ki. Ne töprengj hát vagy beszélj a megaláztatásról, hanem kerülj bele, éld át, légy benne minden segítség nélkül, hogy Isten elvégezhesse a maga munkáját. De ha erre nem kerül sor, legalább vágyakozz utána, és ne irtózz tőle. Azért vagyunk kereszttyének és azért miénk az evangélium – amit az ördög és az emberek nem bírnak hallgatni –, hogy ínségbe és megaláztatásba jutva Isten munkálkodhasson bennünk. Gondold végig: ha jóllakatna, mielőtt megéheznél, vagy felemelne, mielőtt megaláztat volna, úgy viselkedne, mint valami csaló, aki nem azt teszi, amit ígér. Cselekedeteivel magát csúfolná meg, pedig meg van írva: „Kezének munkái igazak és jogosak” (Zsolt 111,7). Ha közbelépne mindjárt nyomorúságod és megaláztatásod kezdetén, vagy egészen kis bajban és megaláztatásban lenne segítségedre, akkor cselekedetei nem illenének isteni hatalmához és méltóságához, amelyekről ezt mondja a zsoltár: „Nagyok az Úr tettei és rendkívüliek, ahogyan csak kedvét leli benne” (Zsolt 111,2; Vulg).

Magnificat, 1521 (LVM 5: 252-253. PS és TJ)

Ha a nagyokat és gazdagokat még hatalomra jutásuk vagy meggazdagodásuk előtt törné össze, mire lenne az jó? Előbb olyan magasra és olyan gazdagságra kell jutniuk, hogy nemcsak ők, de mások is azt gondolják, hogy senki sem tudja őket legyőzni és megfékezni. Bizonyosnak kell lenniük saját dolgukban, hogy azt mondják, amit Ézsaiás mondott a babiloniakról: „De most, halld meg ezt, te, aki jóléthez szoktál, biztonságban laktál, és ezt mondtad magadban: Csak én vagyok, rajtam kívül nincs más! Nem leszek özvegy, nem tudom meg, mi a gyermektelenség! Pedig megéred mindkettőt hirtelen, egyetlen napon.” (Ézs 47,8–9) Ekkor kezdheti el bennük Isten a munkáját. Így engedte meg a fáraónak, hogy Izráel fiai fölé nőjön és sanyargassa őket. Ezt mondta Isten a fáraónak: „De mégis megtartottalak, hogy megmutassam neked az erőmet, és hirdessék nevemet az egész földön” (2Móz 9,16). A Biblia tele van az ehhez hasonló példákkal, melyek Isten cselekedetét és igéjét tanítják, az emberek cselekedetét és szavait pedig elvetik.

Magnificat, 1521 (LVM 5: 253-254. TJ)

Koldusok vagyunk

Vergilius Bucolicáját és Georgicáját senki sem értheti meg, aki nem volt öt évig pásztor vagy földműves. Cicero leveleit (így látom) senki sem értheti meg egészen, aki nem forgolódott negyven évig jeles államügyekben. Senki ne gondolja, hogy eléggé megízlelte a Szentírást, hacsak nem kormányozta a gyülekezeteket száz évig a prófétákkal. Ezért hatalmas csodája ez 1. Keresztelő Jánosnak, 2. Krisztusnak, 3. az apostoloknak. „Ne próbálkozz az isteni Aeneisszel, inkább áhítattal lépj nyomába!” Koldusok vagyunk. Ez az igazság.

Utolsó feljegyzése, 1546 februárja (LVM 7: 692. CsZ)

FORDÍTÓK

BeE – Bellák Erzsébet; BöE – Böröcz Enikő; BZ – Balikó Zoltán; CsZ – Csepregi Zoltán; GA – Gáncs Aladár; GO – Gesztes Olympia; HB – Hamvas Béla; JCsE – Jakabné Csizmazia Eszter; KÁ – Kovács Áron; KÉ – Kozma Évamária; MA – Muntag Andor; ME – Masznyik Endre; MJ – Márton Jenő; ML – Márton László; MrE – Mayer Endre; NV – Nagybockai Vilmos; PA – Pethő Attila; PJ – Paulik János; PK – Pröhle Károly; PM – Pálffy Miklós; PS – Percze Sándor; RA – Reuss András; RJ – Rajter János; SchT – Schulek Tibor; SzSz – Szita Szilvia; SzZs – Szebik Zsófia; TJ – Takács János; VA – Véghelyi Antal; VJ – Virág Jenő; WÖ – Weltler Ödön; WS – Weltler Sándor; WD – Wiczián Dezső; ZsÁ – Zsigmondy Árpád

HIVATKOZOTT KIADVÁNYOK

- A jó cselekedetekről (1520). Ford. Takács János. Hódmezővásárhely, 1992. Második kiadás.
- A szolgai akarat. De servo arbitrio (1525). Ford. Jakabné Csizmazia Eszter, Weltler Ödön, Weltler Sándor. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest, 2006. Második, javított kiadás.
- Bornkamm–Ebeling 3 = Martin Luther Ausgewählte Schriften. Hrg. von Karin Bornkamm und Gerhard Ebeling. Insel Verlag: Frankfurt am Main, 1983. Zweite Auflage.
- Heidelbergi disputáció (1518). Ford. Nagybockai Vilmos; bev., lektorálás, utószó Csepregi Zoltán. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest, 1999. (MLF 8).
- KK 1957 = Konkordia Könyv I–II. Az Evangélikus Egyház hitvallási iratai. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1957.

LM = Luther Márton művei 1–6. Történeti rendbe szedve, bevezetésekkel és magyarázó jegyzetekkel. Sajtó alá rendezte Masznyik Endre. Pozsony, 1904–1914.

LVM = Luther válogatott művei. Szerk. Csepregi Zoltán et al., Luther Kiadó, Budapest, 2011–

MLF = Magyar Luther Füzetek 1–9. Szerk. Fabiny Tibor. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest, 1993–2005.

Próhle 1983 = Luther Márton négy hitvallása. Ford., bev. Próhle Károly. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1983.

SZABÓ JÓZSEF (1902–1987): EISLEBENTŐL – EISLEBENIG

LUTHER ÉLETE

Márton legyen a neve!

Az utcák csöndesek már, de a Möhrából való Luther Jánoséknál nehéz az éjszaka. Gyermekeket várnak, és a kemény bányász együtt szenved asszonyával. Lassan megy az idő, hiába kergetnék. Tíz óra... tizenegy... S mielőtt a toronyőr megkiáltaná az éjfelet, világra érkezik a gyermek. Fiú. A második. 1483. november 10. Éppen négyszázhetvenöt esztendeje.

S másnap az eislebeni Péter-Pál templom keresztelő-kápolnijában csurran a keresztvíz: „Márton legyen az ő neve!”

A sorsdöntő villám

1505. júliusi forró délután. Két jogászfiú bandukol a híres erfurti egyetem felé. „Martinus Luther ex Mansfelt” az egyik. Szűk vállán büszke apja nagy reményeit viszi: legyen különb ember minden ősenél. „Atyám azt mondta rólam, hogy vezető ember leszek, talán bíró ...”

Alig veszik észre, hogy mögöttük vihar kerekedik. Csapkod a villám, s egy közeli dördülésre Márton rémülten kiált: „Szent Anna, segíts, szerzetes leszek!” S a nagyreményű jogász 1505. július 17-én megzörgette az erfurti Ágoston-rendi kolostor súlyos kapuját. Sarutlan rend, kolduló szerzet.

Az igaz ember hitből él

„Jámbor szerzetes voltam, és a szerzetesi szabályokat olyan szigorúan tartottam meg, hogy elmondhatom: ha valaha szerzetes a mennybe jutott szerzetesi életéért, akkor én is a mennybe jutottam volna... Mert én nem a gyomromért, hanem az örök üdvösségem végett tettem szerzetesi fogadalmat.”

De a kérdések kérdése mélyebbről dörömböl: „Hogyan nyerhetem meg a kegyelmes Istent?” Aki a szegény bűnöst maga elé ereszti, irgalmasan kezeli, s akit nemcsak félni kell, hanem szeretni is lehet.

Ebben a gyökérvizsgálásban kap az öngyötrő szerzetes döntő eligazítást a kezébe került Bibliából, Róma 1,17-nél: „Az igaz ember hitből él”. Tudniillik a Krisztusban való hitből. Hogy élhessen az ember, igaznak kell lennie, hogy igaz lehessen, Krisztusra szorul, s hogy Krisztusra szorul, ez a hit. Luthernek a felfedezés „mennyorszogat” jelentett, az egyháznak: reformációt.

Zuhog a kalapács

Nagy, testes ember a búcsú-komisszár. Aranybetűs könyvből hirdeti a pápai szót: „Mi, X. Leó római pápa, Krisztus földi helytartója, Péter és Pál utóda Tetzl János úrnak, dominikánus atyafinak, eretnekek bírójának, apostoli biztosnak tejhatalmat adtunk, hogy bő búcsút osszon az egész világon. Megoldozhat minden bűntől, teljes bocsánatot hirdethet a haldoklóknak, bezárhatja a pokol kapuját, megnyithatja a paradicsom ajtaját...” És jönnek öreg anyókák, kegyes asszonyok, férfiak is jönnek. Riadtan számolgatják: elég-e a tallér? Mert ára van a cédulának ...

Luther prédikál az igazi bűnbocsánatról, s levelez a gyalázatos kufárság ellen. A vásár folyik tovább. Felszegezi hát 1517. október 31-én déli 12 órakor a wittenbergi vártemplom kapujára híres 95 tételét. Bent a templomban akkor még sötét volt a világ: hazugság múzeuma a vártemplom hája. Szűz Mária teje, szalma Jézus jászol-bölcsőjéből, a megölt bethlehemi kisdetek maradványai, négyszáznegyvenhárom purgatóriumi év kínjaitól szabadulhatott meg. Sűrű babona.

De kint az ajtón zuhog a kalapács, s veri a reformáció első tiszta hangjait: „Amikor Urunk és Mesterünk azt mondta: »Térjete meg«, azt akarta, hogy hívei egész élete megtérés legyen”.

Másképp nem tehetek

A nagyvonalú Kajetán bíboros azt mondta, hogy csak hat betű az egész: „re-vo-co”, „visszavonom”. Ajánlotta is sűrűn az ágostai kihallgatáson:

„Re-vo-ca”, „Vond vissza!” Luther nem vont vissza semmit. Miltitz, a kamarás, puhító szóval próbálkozott. Eck János, a tanár, mérges vitával – hiába.

Aztán a császár következett. Az alig húsz éves V. Károly első országgyalulására idézi a reformátort Wormsba, 1521 márciusában. Elmegy, és a fényes gyülekezetnek azt mondja, hogy csak az igének enged, ha abból meggyőzik. De a császár inkább a hatalom eszközéhez nyúl: átok reá. „Itt állok, másképp nem tehetek, Isten engem úgy segítjen. Ámen!” Hős? Jobb, ha úgy mondjuk, hogy hűség.

Az első evangélikus parókia

A házaselet sem magánügy, Lutheré éppen nem. De azért itt adjuk át a szót neki magának.

„1525-ben házasodtam meg ... E cselekedetemmel meg akartam erősíteni, amit tanítottam. Isten így akarta, és így lett. Mert én sem szerelmes, sem heves nem vagyok, hanem szeretem feleségemet. Ha valaki a wormsi gyűlésen azt mondta volna, hogy hét év múlva házasember leszek, feleségem, gyermekeim lesznek, kinevettem volna. Nem akartam én ilyen messzire menni. Hiszen csak a búcsú ellen akartam küzdeni ... Isten jól gondoskodott rólam, hogy ilyen asszonyt adott ... Katámat nem adnám oda sem Franciaországért, sem Velencéért ... 1526. június 7-én született első fiam: János, 1527-ben leányom: Erzsébet, 1529-ben, mennybemenetel napjának éjjelén Magdolna, 1531. november 29-én Márton, 1533. január 28-án Pál. Gazdagabb vagyok az egész világ összes pápás papjainál...”

„A testem ez!”

Nem „transzszubsztanciáció”, ahogy a pápások tanítják, de nem is csak jelképes emlékezés, ahogy a svájciak állítják, hanem „konszubsztanciáció”: ez történik az úrvacsorában. „Nem vagyunk mi olyan balgák, mint ahogy némelyek vádolnak, nem képzeljük, hogy Krisztus teste olyan durván van jelen az úrvacsorában, mint a kenyér a kosárban és a bor az iccében”. Nincs átlényegülés, hanem együtt a kettő: a valóságos kenyér és a valóságos Krisztus-test, mert Ő mondta, hogy „ez a testem”. S ahol az ige ilyen

világos, ott engedni, alkudni nem lehet. Zwinglinek Marburgban kétnapi vita után csak ennyit mondhat: „Tibennetek más lélek van”. Ugyanabban az évben ír két páratlan könyvet a tiszta tanításért: A Kis- és Nagykátét. Jövőre lesz 430 éve.

A wittenbergi fülemüle

„A zene Isten gyönyörű és dicső adománya, egyenesen a teológia rokona. Semennyiért sem adnám csekély zenei tudásomat. Rá kell kaptatni és állandóan szoktatni az ifjúságot erre a művészetre, mert ez hasznavehető embereket nevel.”

Hogy 32 éneket írt-e Luther, vagy 38-at, azt nem tudni biztosan. Nem volt költő, mégis hatalmas énekei vannak. Barátai azt mondták, hogy ezek az énekek „szárnyas evangélisták”, az ellenségei, hogy „gyilkos fegyverek”. Énekkincsünk legdrágább darabjai a Luther-énekek. Az „Erős vár” kétszázféle nyelven zeng szerte a világon. Négyszázharminc éve született. Jövőre 24 Luther-ének éri meg születése 435 éves fordulóját. Például ez is:

„Jer, örvendjünk, keresztyének,
Jer, énekeljünk vígan!”

„Aki nem tud írni, azt hiszi, hogy az nem munka. Három ujj ír, s mégis az egész test dolgozik.” Luther rengeteget írt. Hagyatéka felmérhetetlen értékű a teológiai irodalomban. Hogy ezen a téren mennyit dolgozott, mondják el az évszámok.

Evangéliumot minden nyelvnek – fordítói munka

1517: két bűnbánati zsoltár

1518: Miatyánk és a 110. zsoltár

1519: Manassé imádsága és Máté evangéliuma 16. fejezetének egy részlete

1520: Tízparancsolat

1521: 68. zsoltár, Magnificat, Salamon imádsága, 37. és 119. zsoltár, s több evangéliumi szakasz. Wartburgban – ez volt az ő Pathmosa – 11 hét alatt lefordította az egész Újszövetséget!

1522: az előző Újszövetség-fordításának átjavítottása

1523: Mózes öt könyve

1524: az Ószövetség fordítása Józsuétól a Példabeszédek könyvéig

1526: Jónás és Habakuk könyve

1528: Zakariás és Ézsaiás könyve

1529: Prédikátor könyve

1530: Ezékiel és Dániel könyve

1532: az összes próféták

1533: Jézus-Sirák és a Makkabeusok könyve

1534. augusztus 6-án János Frigyes választófejedelem Torgauban ünnepélyesen kihirdette, hogy elkészült a teljes Biblia fordítása. Hosszú volt az út – tizenkét év – és nehéz. Sok fáradtság, imádság, munkatársi hűség szegélyezte. De megszólalt a teljes ige a német nép anyanyelvén, s ihletője lett sok más anyanyelvű fordításnak. A Luther-Biblia fényét 425 esztendő múlása sem tudta meghomályosítani.

A reformátor hazaér

Kincsét cserépedényben hordozta. A hősies pózú, daliás Luther csak a későbbi festők és szobrászok képzeletszüleménye. A kortárs azt írta róla, hogy „középtermetű, vézna”. Korán hozzászegődött tucatnyi gyötrő betegség is.

Utolsó cselekedete – milyen jellemző – békítés volt. 1546. január 23-án három fia kíséretében elindult szülőhelyére, Eislebenbe, hogy az örökségen marakodó mansfeldi grófok között békességet tegyen. Sikerült. Útjáról szinte minden nap levelet írt feleségének. Halála előtt három nappal elmondotta utolsó – ki tudná hányadik – prédikációját az eislebeni András-templom szószékéről, 1546. február 18-án az evangéliumhoz való végső hűségben megtért Krisztusához. Porsátora a wittenbergi vártemplom szószéke tövében várja a feltámadást.

Kemény harcos volt, Isten jeles szolgája – nagy ember. De egyik legutolsó mondata így hangzik: „Koldusok vagyunk, ez az igazság!”

Megjelent két részben, az Evangélikus Élet 1958. szeptember 21-ei és 28-ai számaiban

AJÁNLÓ A KIADÓ KÖNYVEIBŐL

Épüljtek!

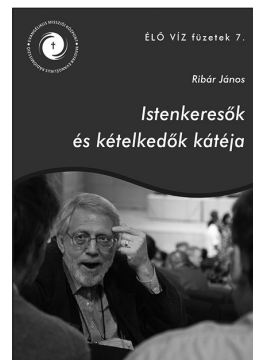
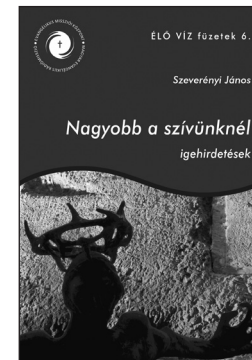
Evangélikus gyülekezet a gyakorlatban

Budapest, 2012

A kötetben hatvan szerző hetven cikke található gyülekezetépítés témakörében.

A rovatcímekből: istentisztelet; ifjúság; csoportok, kis közösségek; evangelizáció és misszió; látogatás, családgondozás; presbitérium, munkatársak

Az ÉLŐ víz füzetek sorozat eddig megjelent kötetei:

Megrendelhetőek az Evangélikus Missziói Központtól:
Telefon: 06 1 400 3057; e-mail: evmis@lutheran.hu

Honlap, további kiadványokkal: <http://misszio.lutheran.hu>

Borító- és sorozatterv:
Kreatív Flotta Bt.

Tördelés, nyomdai előkészítés:
Erdészné Kárpáti Judit

Nyomdai kivitelezés:
Pauker Nyomdaipari Kft. – www.pauker.hu

ISBN 978-963-87825-9-5
ISSN 1789-7378